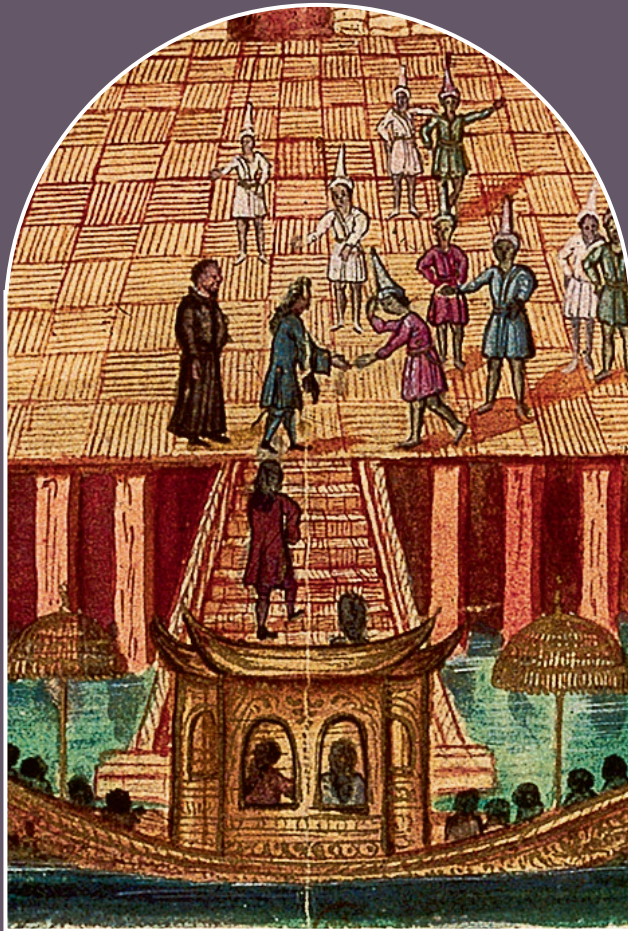

วิวัฒนาการของประเพณี การรับแขกแบบเมือง

เล่าโดย สุบรรณ เควตมาลย์

วิวัฒนาการ ของประเพณี การรับแขกเมือง

เล่าโดย สุบรรณ เศวตมาลย์

“ขอเพียง ... อย่าเลือนหายไปตามกาลเวลา”

เมื่อเอ่ยถึงคำว่า “การทูต” “การต่างประเทศ” หลายท่านอาจมองเห็นภาพการเจรจาความเมืองในประเด็นต่าง ๆ ทั้งในระดับทวีปภาคี พหุภาคี ภาพการประชุมสมัชชาใหญ่ในองค์การสหประชาชาติ การประชุมสุดยอดอาเซียน และอื่น ๆ แต่จะมีสักกี่ท่านที่จะนึกถึงภาพงานพิธีการทูต การต้อนรับ อาคันตุกะจากมิตรประเทศต่าง ๆ ที่เดินทางมาเยือนประเทศไทย ซึ่งล้วนแต่มีรายละเอียด ความละเอียดอ่อน สอดแทรกอยู่ในทุกอณูของเนื้องาน ไม่ต่างจากงานเจรจาความเมืองข้างต้นเลย

ท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณ เศรษฐมาลย์ นับเป็นเอกอัครราชทูตที่อยากจะทำผู้ใดเสมอเหมือน หนังสือ “วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง” เล่มนี้ได้บันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับงานพิธีการทูตของไทยตั้งแต่ครั้งอดีต หลายเรื่องราวไม่เป็นที่รับรู้โดยทั่วไป และหลายเรื่องราวเป็นความรู้อันประเมินค่ามิได้สำหรับอนุชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้งานพิธีการทูตอย่างแนบเนียนเพื่อการรักษาผลประโยชน์ของชาติ ด้วยเหตุนี้เอง กรมสารนิเทศจึงตัดสินใจนำบทความของท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณฯ ซึ่งใช้เวลากว่า ๑๘ ปี ในการเขียนเพื่อตีพิมพ์ลงในวารสารสรณมรณีย์ วารสารภายในอันเก่าแก่ของกระทรวงการต่างประเทศ มารวมเป็นเล่ม และเผยแพร่แก่สาธารณชน

เรื่องราวทั้งหมดในหนังสือเล่มนี้อาจจะไม่มีวันได้ปรากฏอยู่ในมือของท่าน และคงเป็นอีกหนึ่งชิ้นงานที่จะเลือนหายไปตามกาลเวลา หากกองการทูตวัฒนธรรม กรมสารนิเทศไม่ได้รับสำเนาบทความบางชิ้นจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พิศภูมิวิถี เพื่อนำไปพิจารณาารวมเล่ม และจากจุดนั้นเอง คือที่มาของการตามหาวารสารสรณมรณีย์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๙๙, ๒๕๐๐, ๒๕๐๑, ๒๕๐๗, ๒๕๐๘ และ ๒๕๑๗ จากกองบรรณสารและห้องสมุด กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งต้องขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี และกองบรรณสารฯ มา ณ ที่นี้ที่มีส่วนช่วยให้บทความเหล่านี้ซึ่งครบถ้วน ด้วยความรู้และความอึดเอิบใจ ได้เป็นที่รับรู้ของผู้คน ผมเชื่อว่า ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะรู้สึกภาคภูมิใจในอาชีพนักการทูตของท่านแล้ว หลายท่านอาจสามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์ตรงของตนที่คล้ายคลึงกัน โดยแม้เวลาจะผันแปรและตัวละครจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่งานพิธีการทูตและชีวิตการทำงานในกระทรวงการต่างประเทศยังคงเปี่ยมด้วยมนต์เสน่ห์ไม่เสื่อมคลาย

ผมขอใช้โอกาสนี้ กล่าวแสดงความขอบคุณคุณไพยม คุณอนุสรณ์ และคุณอนุศิษฐ์ เศรษฐมาลย์ ภรรยาและบุตรชายของท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณฯ มา ณ ที่นี้ ซึ่งอนุญาตให้กระทรวงการต่างประเทศจัดทำหนังสือเล่มนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี ๒๕๖๔ ซึ่งเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณฯ

ธานี ทองภักดี
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ

คำนิยม

หนังสือ “วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง” ที่ท่านถืออยู่ในมือขณะนี้ นั้น เป็นหนึ่งในหนังสือที่ใช้เวลาเขียนและรวบรวมข้อมูลมาอย่างยาวนาน โดยท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณ เศวตมาลย์ อดีตนักการทูตผู้มากความสามารถท่านหนึ่งของกระทรวงการต่างประเทศ

แม้ผมจะเข้ารับราชการไม่ทันในช่วงที่ท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณฯ ยังดำรงตำแหน่ง แต่จากประวัติของท่าน กล่าวได้ว่า ท่านเป็นข้าราชการผู้มากความสามารถท่านหนึ่งของกระทรวงการต่างประเทศ ด้วยเพราะการค้นหายุทธศาสตร์ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บริหารในหน่วยงานที่มีประเด็นเฉพาะด้าน เช่น กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กรมพิธีการทูต และกรมสารนิเทศ ในคนคนเดียววันนั้น แทบจะเป็นไปไม่ได้เลยในปัจจุบัน

มีพักต้องพูดถึงการดำรงตำแหน่งสำคัญอย่างกงสุลใหญ่ ณ เมืองปิ้ง ในยุคที่ปิ้งเป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญ การดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ กรุงไคอัน ในยุคที่สงครามเวียดนามกำลังดุเดือดและก่อนกรุงไคอันแตก การปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญ ๆ โดยเฉพาะในช่วงเวลาประวัติศาสตร์อันท้าทายเช่นนี้ จึงเป็นเรื่องพิสูจน์ว่า ท่านเป็นนักการทูตที่ครบเครื่องท่านหนึ่งในประวัติศาสตร์การทูตไทย

ในฐานะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งให้บังเอิญได้มีเส้นทางการปฏิบัติหน้าที่ที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกับท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณฯ ไม่ว่าจะเป็นการประจำการที่สหรัฐอเมริกา การดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตที่เวียดนาม และการเป็นอธิบดีกรมสารนิเทศ ผมจึงอดไม่ได้ที่จะรู้สึก ว่าท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณฯ เป็นเสมือน “ผู้ใหญ่” ที่เคารพ และข้อเขียนของท่านเป็นเสมือนหนึ่งการแบ่งปันความรู้ให้ “ข้าราชการรุ่นหลัง” และเผื่อแผ่แก่ผู้สนใจทั่วไปด้วย

หนังสือเล่มนี้จะเสร็จสมบูรณ์ไม่ได้เลย หากขาดความอนุเคราะห์จากรองศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พิศภูมิวิถี ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ผู้นำบทความเหล่านี้มอบให้กรมสารนิเทศ เพื่อพิจารณารวมเล่ม ทั้งยังกรุณาเป็นบรรณาธิการให้แก่หนังสือเล่มนี้อีกด้วย รวมถึงขอขอบพระคุณ คุณโพยม คุณอนุสรณ์ และคุณอนุศิษฐ์ เศวตมาลย์ ภรรยาและบุตรชายทั้งสองของท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณฯ ซึ่งอนุญาตให้กรมสารนิเทศจัดพิมพ์หนังสือ และขอขอบคุณความตั้งใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหนังสือเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วง ผมในนามของกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ หวังอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทุกท่าน สมดังเจตนารมณ์ของท่านเอกอัครราชทูตสุบรรณ เศวตมาลย์

ธานี แสงรัตน์
อธิบดีกรมสารนิเทศ

คุณพ่อในความทรงจำ

แรกที่ผมได้รับโทรศัพท์จากท่านปลัดกระทรวงการต่างประเทศ (คุณธานี ทองภักดี) แจ้งว่า กระทรวงการต่างประเทศประสงค์จะนำบทความที่คุณพ่อเขียนลงในวารสารสรณภรณ์ ระหว่างการรับราชการที่กระทรวงการต่างประเทศ มาจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่แก่สาธารณชนนั้น ผมออกจะประหลาดใจเล็กน้อย ด้วยไม่คาดคิดว่า คุณพ่อได้เคยเขียนบทความสำหรับตีพิมพ์เผยแพร่มาก่อน และนี่ก็อยู่เพียงในใจว่าคงเป็นบทความยาวสักสามหรือสี่หน้ากระดาษเกี่ยวกับงานของท่านในอดีต ก็เป็นได้ก็กระมัง ต่อมา เมื่อได้ทราบรายละเอียดเพิ่มเติมจากผู้อำนวยการกองการทูตวัฒนธรรม กรมสารนิเทศ (คุณอรพินทร์ หาญชาญชัยกุล) จึงออกจะตกใจพอควรที่บทความของคุณพ่อมีความยาวรวมทั้งหมดถึงร้อยกว่าหน้า ประกอบด้วยบทความเชิงประวัติศาสตร์การทูตจำนวน ๖ บทความ โดยชิ้นแรกเขียนในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เมื่อ ๖๕ ปีที่แล้ว และบทความชิ้นสุดท้ายตีพิมพ์ในวารสารสรณภรณ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๗ นับว่า คุณพ่อใช้เวลา ๑๘ ปี ในการเขียนบทความ “วิวัฒนาการของ ประเพณีการรับแขกเมือง” ให้เสร็จสมบูรณ์

การติดต่อจากกระทรวงการต่างประเทศในครั้งนี้ ทำให้ผมทวนระลึกถึงช่วงเวลาที่คุณพ่อรับราชการอยู่ในกระทรวงการต่างประเทศ ตั้งแต่ผมยังไม่เกิด จบจนกระทั่งท่านเกษียณอายุราชการ ซึ่งผมเชื่อว่า เป็นช่วงเวลาที่คุณพ่อมีความสุข เพราะคุณพ่อได้ทำงานที่รัก ซึ่งล้วนเป็นงานที่เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างแท้จริง

ในช่วงชีวิตของผม ผมมีโอกาสดูเห็นการทำงานของ คุณพ่อ ทั้งที่กระทรวงการต่างประเทศ และการไปปฏิบัติหน้าที่ในต่างประเทศ ทุกที่ต่างมีความท้าทายที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงในตัวของคุณพ่อ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนใด คือ ความจริงจังต่อหน้าที่ ความช่างสังเกต ความใฝ่รู้ การมีอัธยาศัยน้ำใจไมตรีเปี่ยมด้วยเมตตา ตลอดจนจรรยาบรรณการเป็นนักบริหารจัดการแบบที่หาตัวจับได้ยากอันเป็นที่จดจำของบุคคลรอบข้าง

ข้อเขียนของคุณพ่อในหนังสือเล่มนี้น่าจะมาจากความเป็นนักอ่าน ความสนใจใฝ่รู้ในประวัติศาสตร์ของคุณพ่อ ผนวกกับความเป็นนักการทูต จึงมีความสามารถในการถ่ายทอดอย่างมีศิลปะชั้นเชิง ผมจำได้ว่า คุณพ่อมักจะมีเกร็ดสนุก ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ หรือเรื่องงานที่น่าสนใจมาเล่าให้พวกเราในครอบครัวฟังเสมอ ณ ขณะนั้น การดูข่าวโทรทัศน์กับคุณพ่อจึงเป็นเรื่องสนุกอย่างยิ่ง เพราะท่านมักจะมีเรื่องเล่าต่อขยายเพิ่มเติมจากข่าวต่าง ๆ เป็นอาหารสมอง และเพราะความเป็นนักอ่านและนักถ่ายทอดนี้เอง ท่านจึงมักจะมีข้อคิดหรือเคล็ดลึกลับดี ๆ เพื่อแผ่ไปยังเพื่อนฝูงหรือลูกน้องที่กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งมักจะผลัดเปลี่ยนกันมารับประทานอาหารเย็น และสนทนาเรื่องลัทธิพระกับคุณพ่อที่บ้านของเราบ่อยครั้งด้วย

ในโอกาสที่กระทรวงการต่างประเทศนำบทความ “วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง” มาตีพิมพ์ในปีที่ครบ ๑๐๐ ปีชวตกาลของคุณพ่อนั้น เป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างยิ่งต่อครอบครัวของเรา อันประกอบด้วยคุณแม่ (นางโพยม เศวตมาลย์) พี่ชายผม (นายอนุสรณ์ เศวตมาลย์) และผม พวกเราหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อเขียนของคุณพ่อในหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน ทั้งผู้ที่สนใจเรื่องราวประวัติศาสตร์ งานด้านพิธีการทูตและการต่างประเทศของไทย รวมถึงนักการทูตรุ่นใหม่ที่จะได้เห็นถึงวัตรปฏิบัติด้านพิธีการทูตในอดีต และได้ทราบแนวทางการรับแขกบ้านแขกเมือง อันน่าจะเป็นประโยชน์ต่ออาชีพของท่านทั้งหลายไม่มากก็น้อย หากการทำหนังสือเล่มนี้จะมีคุณูปการใด ผมเชื่อมั่นว่า คุณพ่อคงจะอิมเอมใจอยู่ในสัณยาลัยอย่างแน่นอน

อนุศิษย์ เศวตมาลย์
๑๖ กันยายน ๒๕๖๕

บทบรรณาธิการ

ความรู้เรื่องประเพณีการรับแขกเมืองเป็นความรู้เฉพาะด้านที่ผู้เขียนต้องมีทั้งความรู้และประสบการณ์ตรงด้วย เหตุที่เป็นเรื่องที่มีรายละเอียดมาก มีขั้นตอนการดำเนินการที่ต้องปฏิบัติตามถูกต้องตามแบบแผน ทั้งยังต้องมีประสบการณ์ตรงในการรับทูตหรือแขกเมืองในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งภารกิจหลักนั้นขึ้นอยู่กับกระทรวงการต่างประเทศเป็นหลัก

ประวัติศาสตร์การทูตของไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้มีโอกาสต้อนรับ “แขกเมือง” มาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อมีชาวตะวันตกเดินทางเข้ามาเพื่อเจริญทางพระราชไมตรี และทำสนธิสัญญาทางการค้า จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์บันทึกว่าในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ แห่งอยุธยา ได้ทรงต้อนรับทูตและผู้แทนอุปราชโปรตุเกสเป็นครั้งแรก ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การเจริญทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศจึงเจริญถึงขีดสุด มีแขกเมืองเดินทางเข้ามามากกว่าก่อน และในขณะเดียวกันก็ทรงส่งผู้แทนสยามไปเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศในยุโรปด้วย การเปิดพื้นที่และโอกาสต้อนรับชาวตะวันตกเช่นนี้เองที่อยุธยาได้กำหนดแบบแผนการรับแขกบ้านแขกเมืองไว้อย่างเป็นระบบ แต่ก็ยังเป็นภารกิจหลักของกระทรวงวังที่กำหนดพระราชพิธีและกรมทำที่จะคอยรับรองชาวต่างประเทศ

เมื่อภารกิจของกรมทำได้ซับซ้อนขึ้นเป็นกระทรวงการต่างประเทศ ข้าราชการของกระทรวงนี้จึงต้องมีความรอบรู้ในพิธีการทูต และระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เพราะเป็นทั้งชื่อเสียงของประเทศและการรักษาพระเกียรติยศ ซึ่งความรู้นี้จะกลายเป็นบุคลิกอันพิเศษของข้าราชการในการสัมพันธ์กับต่างประเทศ ดังเช่นข้อเขียนบทความของอดีตอธิบดีกรมสารนิเทศ อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศต่าง ๆ คือ ท่านสุบรรณ เศวตมาลย์ ที่นำมารวมพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้

บทความเรื่องวิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง เป็นบทความที่แสดงถึงความอุตสาหะของผู้เขียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะได้ใช้เวลาในการเขียนทั้งหมดรวมถึง ๑๘ ปี เนื่องจากผู้เขียนต้องเดินทางไปรับราชการในประเทศต่าง ๆ แล้วลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในวารสารสารานุกรมย์ ตั้งแต่ฉบับปี ๒๔๙๙, ๒๕๐๐, ๒๕๐๑, ๒๕๐๓, ๒๕๐๔ และ ๒๕๑๓ รวม ๖ ตอน มีเนื้อหาแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงการรับแขกเมืองในปัจจุบัน ข้อมูลต่าง ๆ ในบทความเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ผนวกกับแนวทางและระเบียบพิธีในการรับแขกเมือง ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญที่แขกเมืองได้เดินทางเข้ามาในสยาม ซึ่งเป็นความรู้และแบบแผนการปฏิบัติที่ถูกต้อง

การเรียบเรียงบทความของท่านสุบรรณ เศวตมาลย์ มีเอกลักษณ์เป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ เป็นบทความกึ่งวิชาการที่เสมือนผู้เขียนได้นั่งเล่าเรื่องราวในอดีตตรงหน้าผู้อ่าน วิธีการเล่าเรื่องยกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนถึงสมัยการรับเซอร์ จอห์น เบาว์ริง และการรับชาวเรวิซ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึง ๕ และการถวายนครต้อนรับพระราชอาคันตุกะ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ นอกจากนี้ ผู้อ่านจะสังเกตเห็นอารมณ์ขันแทรกอยู่เป็นระยะ ทำให้เนื้อหาชวนอ่าน ชวนติดตาม มีเสน่ห์ ซึ่งสะท้อนบุคลิกภาพของข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดีว่ามีความเป็นนักอ่าน นักวิเคราะห์ และนักเขียน ยิ่งไปกว่านั้น เนื้อหาของข้อเขียนยังมีความทันสมัย มีความรู้เต็มเปี่ยมแม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยมากกว่า ๖๐ ปีแล้วก็ตาม

การนำบทความเรื่องวิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมืองของท่านสุบรรณ เศวตมาลย์ มาพิมพ์ใหม่อีกครั้งในพุทธศักราช ๒๕๖๔ ได้ใช้วิธีสแกนบทความจากต้นฉบับเดิมที่ลงพิมพ์ในวารสารสารานุกรมย์ เพื่อเป็นการรักษารรณรสต้นฉบับ แม้ว่าเอกสารเดิมบางครั้งอาจไม่คมชัดเท่าปัจจุบันก็ตาม ทั้งนี้ได้เพิ่มเติมภาพประกอบในแต่ละบทเพื่อให้มีความสมบูรณ์ขึ้น และเพื่อเป็นเกียรติและรำลึกถึงท่านผู้เขียน จึงได้ขอให้ทายาทท่านสุบรรณ เศวตมาลย์ ได้เขียนข้อความสั้น ๆ มาลงพร้อมกันนี้ ด้วยหวังว่าผู้อ่านจะได้รับประโยชน์และรำลึกถึงผู้เขียนไปพร้อมกัน

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พิศภูมิวิถิ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

18 BANGKOK. — Saramon Palace.

SELECTA

อาคารพระราชวังสราญรมย์ ต่อมาคือที่ตั้งของกระทรวงการต่างประเทศ ถนนสนามไชย

สารบัญ

“ขอเพียง ... อย่าเลือนหายไปตามกาลเวลา”	(๑)
คำนิยม	(๒)
คุณพ่อในความทรงจำ	(๓)
บทบรรณาธิการ	(๔)
วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง วารสารสราญรมย์ ๒๕๙๙	๑
วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง วารสารสราญรมย์ ๒๕๐๐	๓๗
วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง วารสารสราญรมย์ ๒๕๐๑	๖๑
วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง วารสารสราญรมย์ ๒๕๐๗	๘๑
วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง วารสารสราญรมย์ ๒๕๐๘	๑๑๓
วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง วารสารสราญรมย์ ๒๕๑๗	๑๓๙
ภาคผนวก	
- ประวัติเอกอัครราชทูตสุพรรณ เขตตมาลัย	๑๕๓
- ประมวลรูปถ่าย	๑๕๔

สรวณรมย์

ฉบับที่ระลึก ๓๐ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๙

วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง*

เล่าโดย สุบรรณ เสวตมาลย์

“นั่นคุณแต่งตัวจะไปไหนอีกล่ะ คำมืดแล้ว”

“พุทโธ! ก็บอกแล้วไม่ใช่หรือ ว่าต้องไปงานรับแขกเมืองอีก”

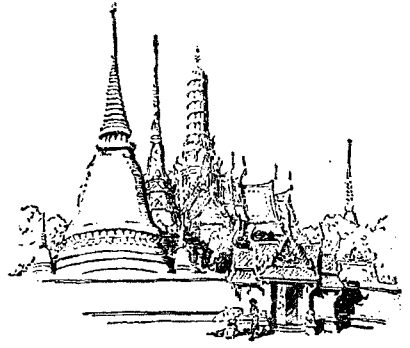
“เอ! แขกอะไรกัน มาบ่อยจริง คุณหายไปที่ไร พอกลับมา เอาแขกเมืองบังหน้าทุกที แอบไปมีอะไรไว้ที่ไหน บอกมาตรงๆ เอะน่าฉันไม่ว่าอะไรหรอก อ้อ! แล้วที่คุณว่าไปรับแขกนะ พอฉันถามชื่อว่าใคร คุณบอกเซอร์นั่น ลอร์ดนี่ มีสเตอร์อะไรต่ออะไรก็ไม่มี ไม่เห็นมันจะเป็นชื่อแขกสักคน เห็นมีหน่อกเดียวที่คุณไปรับนายเนห์รูเท่านั้น ที่เป็นแขกจริงๆ นอกนั้น คุณโกหกฉันทั้งเพ”

ที่ผมเล่าให้คุณฟังนี้ ไม่ใช่เรื่องของผมหรอก เพื่อนคนหนึ่ง Ingram มาปรับทุกข์ให้ฟัง ว่าชักระหองระแหงกับเมียเพราะเรื่องแขกเมือง ผมจึงเอามาเล่าให้พวกคุณฟัง เพื่อให้เห็นว่าอาณาเขตของแขกเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพในครอบครัวของข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศไม่ใช่เล็กน้อยเทียบวนา ผมเองจะโดนอย่างเขาหรือเปล่าก็ยังไม่รู้

อ้อ! สโมสรของเราเปิดแล้ว เราไปนั่งดื่มและคุยกันข้างในดีกว่า หรือพวกคุณชอบข้างนอกก็เอาสบายดีเหมือนกัน แล้วยังได้ชมสถาปัตยกรรมแผนใหม่ ชนิดสร้างเสร็จแล้วรอทำใหม่เพื่อความปลอดภัย ซึ่งคุณจะไม่ได้เห็นที่ไหนอีกนอก

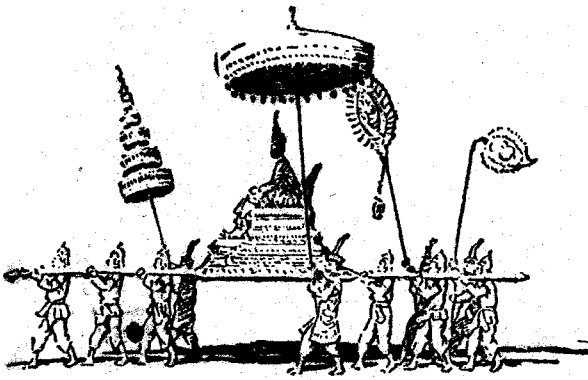
* การเขียนเรื่องนี้มีเวลาน้อยมาก เพราะได้รับคำขอให้เขียนเรื่องลงในหนังสือ “สารานุกรม” ภาระหนักไปหน่อย ครั้นจะบอกบิดไปบิดหน้า ก็เกรงว่าเพื่อนๆ จะต้องอ่านแต่เรื่องหนักๆ ของท่านผู้มีปรีชาญาณทั้งหลาย ผู้ที่มาขอเรื่องบอกว่า แฟนเรียกร้อง ก็เลยต้องหามันทานเก่าๆ มาเล่นเอาใจแฟนหน่อย หากขาดตกบกพร่องหรือผิดหวังไปอย่างไร ก็อย่าเทียวพุดไปให้อายเขา เรื่องที่เอามาเล่านี้ตั้งใจเฉพาะพวกข้าราชการรุ่นน้อง เพื่อให้รู้เรื่องเก่าๆ ของชาติไว้มั่ง ไม่ใช่ว่าเป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศแล้ว จะต้องรู้แต่เรื่องของตัวเองเท่านั้น.

จากที่นั่งที่นั่น นิ่งๆ เอาเท้ามาเสิร์ฟเร็ว ๆ
ไซดาเอามาที่หลัง บอกเขาด้วยว่าวันนี้ตรงกับ
วันเกิดของสโมสร ผมจะเลี้ยงเพื่อนให้เต็มที่
เงินเดือนของผมให้หักได้หมดทั้งปี ถ้ายังไม่พอ

อนุญาตให้หักเงินเพิ่มพิเศษประจำตำแหน่งของ
ผมปีหน้าก็ได้ ถ้าผมยังไม่ได้ไปนอก ก็ไม่เป็นไร
หักเพื่อไว้ก่อนก็แล้วกัน เขาจะได้ให้ไปนอกเร็ว ๆ หน่อย อ้าว! นั่นคุณมาขึ้นอยู่
ทำไม อยากฟังก็เข้ามาสิครับ อ้อ! คุณไม่ได้เป็นสมาชิกสโมสรนี้หรือ ไม่เป็นไร
คุณเป็นแขกของผม เข้ามาเถอะครับ บ้าย “เฉพะะสมาชิก” เขาติดไว้โก้ ๆ อย่าง
นั่นเอง ท่านเห็นประตูมันว่าง ๆ ก็หาอะไรมาประดับเล่นให้ดูสวย ๆ อย่างนั้น
แหละครับ

เอ้า! พวกเรา เหล้าพร้อมแล้ว เดี่ยวผมจะเล่านิทานให้ฟัง คุณอรัญเอาไว้
ทั้งขวดเลย ไม่ต้องเสียเวลารินบ่อย ๆ เอ! แม่บุปผาทำไมเอากับแกกลับมาจริง
ใครไปเร่งหน่อยสิ พี่ไซติ ทำไมถือแก้วเปล่าอยู่ได้ อ้อ! ยังไม่อยากกิน เพราะ
ยังวันอยู่หรือครับ ไม่เป็นไร ถือไว้ดูเล่นพลาง ๆ ก่อนก็แล้วกัน ไหน! คุณว่า
สโมสรผมสกปรกหรือ ไม่ใช่อย่างนั้นหรอกครับ ธรรมดาสโมสรที่มีชื่อเสียง
กว้างขวาง ก็ต้องเปรอะเปื้อนเป็นธรรมดา เพราะมีคนมาเยี่ยมบ่อย ๆ สโมสรที่
สะอาด แสดงว่าไม่มีใครเข้านะครับ เอ้า! พวกเรา ดื่มเพื่อความหมดจดของ
สโมสรเราหน่อย อ้าว! นั่นคุณวิเศษรู้จะรีบไปไหนแล้ว ไม่ฟังผมเล่านิทานก่อนหรือ
อ้อ! เป็นห่วงโก้ ไม่มีใครให้ข้าวกิน ไปเถอะครับ เดี่ยวไก่จะคอด อ้อ! แล้วพรุ่งนี้
อย่าลืมเอามาให้ผมสัก ๕๐ ฟอง ผมต้องอดนอนมาหลายคืน เพราะทานิทานมาแล้ว
ให้พวกน้อง ๆ ฟัง ท่านหัวหน้ากองอย่ามาขึ้นฟังเลยครับ นิทานของผมสำหรับเด็ก ๆ
เด็ก ๆ ท่านหัวหน้ากองเป็นผู้ใหญ่แล้ว อะไร ๆ ก็รู้แล้ว เสียเวลาเปล่า ๆ

ข้าราชการในกระทรวงการต่าง
ประเทศ ถ้าไม่เคยได้ยินคำว่า “แขก
เมือง” ก็นับว่าใช้ไม่ได้ เช่นเดียวกับ
พวกที่ไม่รู้จัก “โกศปาหนัน ต้นตระกูล
ทูต” พวกที่ได้ยินคำจนเจนทุกไม้ม
ใครเกินพวกกรมพิธีการทูต บางคราว
ไม่ค่อยอยากจะได้ยินเฉยๆ เพราะ

ได้ยินทีไรเป็นไม่ได้อยู่บ้าน ต้องอดหลบบอดคนจนทุกที ลูกเมียอยู่ทางบ้านก็ตั้งสัจจะหาหายไปไหน
เพราะกลัวมาทีไรเป็นได้ยินคำแก้ตัวว่า “ไปรับแขกเมืองมา” “ไปอยู่กับแขกเมือง” บ้าง บ่อยๆ
เขาก็จะไม่ค่อยเชื่อ ไม่แต่พวกกรมพิธีการทูตเท่านั้น ที่ไม่ค่อยอยากจะได้ยินคำว่า “แขก
เมือง” เชื่อว่า รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในขณะนั้น คงไม่มีใครอยากได้ยินเหมือน
กัน เพราะมีแขกเมืองมาทีไร ท่านรัฐมนตรีคงต้องเดือดร้อนทุกที ระบายแขกเมืองที่เพิ่ง
กลับไป ยิ่งชำระไม่เสร็จสิ้นดี แขกหน้าใหม่ก็โผล่ตงจากเครื่องบินมาออกแล้ว

การคมนาคมของโลกเจริญและรวดเร็วยิ่งขึ้นมาได้ แขกเมืองหน้าใหม่ ๆ ก็ยังเปิดย่น
หนามามากจนเพ่งขน แต่การมาเยี่ยมของแขกเมืองนั้น เป็นของดี ถ้ายิ่งมีมาก ก็เป็นเครื่อง
แสดงว่า สัมพันธไมตรีระหว่างประเทศได้งอกงามประดุจหญ้าแพรก ดอกมะเขือ ยิ่งเป็นประเทศ
เล็ก ถ้ามีคนใหญ่คนโตจากประเทศมหาอำนาจมาเยี่ยมเยียนบ่อย ๆ ก็ยังมีหนามตา เหมือน
บ้านเรา ถ้ามีผู้คนมาเยี่ยมบ่อย ๆ ก็แสดงว่าเป็นคนกว้างขวาง และถ้ายิ่งมีคนโตมาเยี่ยม
เสมอ ๆ ก็ยังเป็นที่เกรงขามของเพื่อนบ้านทั้งใกล้และไกล (แต่ก็ต้องไม่ใช่คนโตที่แดงโตทศาวจร
อยากได้ไว้ในอารักขา) แต่ถ้าแขกมาเยี่ยมบ่อย ๆ เจ้าของบ้านก็ต้องคอยกระเบาบ่อย ๆ
เหมือนกัน หนัก ๆ เขาก็จะไม่เชื่อ ถ้าแขกยิ่งใหญ่ ก็ต้องคอยกระเบาเข้ามาจน อย่างไม่คิด
การเสียสตางค์เสียดังแขกที่มาเยี่ยม แล้วทำให้เราไม่พอใจของมากจน คนหมอนจะคิดว่าเสีย
สตางค์ไปหาซื้ออาวุธระดมไว้ในบ้านเตรียมฟาดกับใครต่อใคร เพราะถ้าถึงคราวคับขัน
ก็หาคนช่วยไม่ได้

คำว่า “แขก” มีความหมายว่า ผู้แปลกหน้า หรือผู้ที่มาเยี่ยม ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แปลว่า “ผู้มาหา ผู้มาแต่อื่น คนบ้านอื่นที่มาช่วยทำงาน บางทีเรียกว่าแขกหรือ คำเรียกชาวต่างประเทศซึ่งไม่ใช่ฝรั่ง จีน ญี่ปุ่น และชนชาติที่เป็นเพื่อนบ้านในแหลมอินโดจีน ยกเว้นแหลมมลายู ชื่อเพลงจำพวกหนึ่ง มีชื่อต้นด้วยคำว่า แขก เช่น แขกสหาย แขกมอญ” และให้ความหมายของคำว่า “แขกเมือง” ว่า “แขกของบ้านเมือง” คำว่า “แขก” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Guest” ถ้า “แขกเมือง” ก็เห็นจะตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “State Guest” หรือ “Official Guest” ในสมัยก่อน แขกที่มาเยี่ยม ถ้ามาเป็นทางราชการ ก็เรียกว่า “แขกเมือง” ทั้งสิ้น แต่ในปัจจุบันนี้ ได้แบ่งความสำคัญแขกออกไปหลายประเภท เพื่อให้เหมาะแก่การรับรอง คือ

- (ก) แขกของรัฐ (State Guest) ประมุขของประเทศเป็นเจ้าภาพรับรอง
- (ข) แขกของรัฐบาล (Governmental Guest) รัฐบาลเป็นเจ้าภาพรับรอง
- (ค) แขกทางราชการ (Official Guest) รัฐมนตรีหรือกระทรวงทบวงกรมของกับแขกผู้แทนเป็นเจ้าภาพรับรอง

การรับรองแขกของรัฐหรือแขกของรัฐบาลก็ดี ส่วนมากกระทรวงการต่างประเทศจะต้องเป็นเจ้าของเรื่อง เว้นไว้แต่ถ้าแขกผู้แทนเป็นทหาร กระทรวงกลาโหมหรือกองทัพได้กองทัพหนึ่งทงเกี่ยวข้องก็เป็นเจ้าของเรื่อง แต่กระทรวงการต่างประเทศก็จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทุกที ทงก่อนแขกมา ระหว่างแขกพำนักอยู่ และเมื่อแขกไปแล้ว มาในสมัยปัจจุบันไม่ค่อยจะชอบเรียกคำว่า แขก หรือ แขกเมือง เพราะมีคำใหม่เกิดขึ้น คือ “คณะทูต” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Mission” เช่น คณะทูตพิเศษ (Special Mission) คณะทูตฉันทไมตรี (Goodwill Mission) คณะทูตทหาร (Military Mission) คณะทูตวัฒนธรรม (Cultural Mission) ฯลฯ พวกนี้เขาอยู่ในความหมายว่าแขกเมืองทงสิ้น เมื่อพูดถึงคำว่า “คณะทูต” ซึ่งแปลมาจากคำว่า “Mission” แล้ว ทำให้หวงระตึงถึงคำเก่าที่เคยใช้กันมาแต่ก่อนว่า “งบทูต” หรือ “งบราชทูต” ซึ่งแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Mission” เหมือนกัน คำว่า “งบทูต” ระวังเป็นคำไทยแท้ๆ ชาวเจ้าอาณานิคมเขาที่แรก ยังคิดใจอยุจนเคยจน คำว่า

“งบ” มีความหมายวามวม ๆ กัน ชยัคตเบนกชนเดยวกัน แต่แยกชอกได้จากกัน ชยงบ
 นำอ้อย ความจริง “งบทติ” ก็มีความหมายเหมอนกบงบนำอ้อย คชเบนของมรดห์หวาน
 ถ้านักการทตผู้โตปราศจากคความหวานแต่ไชไร ก็เหนจะรับราชการถ่นองพระเศษพระคุณไป
 ไม่ได้นาน ฉะนฉน ผทรทจระมอชพทงการทต จะตองเพมพนคความหวานไว้ในคไว้มาก ๆ
 ถ้ายงเบนชวราชการถศครกยงจาเบนมากชน

เมื่อจะกดาวถงประเพณ การรบชกเมองหรือการรบทตต่างประเทศควมถวมถกการมา
 อย่างไร อาจแบ่งชอกได้เบน ๓ ถ้มย ดังน

- (ก) ถ้มยกรุงศรีอยุธยา
- (ข) ถ้มยกรุงรัตนโกถฉนทรว
- (ค) ถ้มยปัจจุบัน (เริ่มแต่ถศรัจถศกรมโลกครท ๒)

(ก) ถ้มยกรุงศรีอยุธยา

ชกเมองทมาในถ้มยกรุงศรีอยุธยา โดยมากมิได้มาคไวเบเต้า ถ่วนมากเบนทตเชย
 พระราชถ่าถ่นและเครองราชบรรณาการมาถวาย เพอเจริญหรือเชอมถ้มพนชไมครหรือถดาคป
 ทงพระราชไมครไชยงชนกฉวแต่ถ่อน^๑ ในถ้มยฉน ถอคความถ่าคณยของพระราชถ่าถ่นมากกว่า
 ควทต ถ่าทตไมม่พระราชถ่าถ่นมาควย ก็ไมถอฉวเบนชกเมอง และมิได้เชาเผาดวย พบ
 ได้ชยงมากกแคถ่นาบท ฉงผดกบถ้มยฉน ถอควทตเบนถ่าคณย พระราชถ่าถ่นทมาคปทฉน
 ไมม่ความหมายอย่างไรเดยถ่าห้บการค่อรบ ถ้มเศจกรมพระยาควรงราชฉนภาพ ทรงชบชย
 ถงประเพณการรบทตต่างประเทศไฉว^๒ “ประเพณการรบทตต่างประเทศตามทถ่งเกดเหน ใน

๑. มีชวราชการในกระทรวงการต่างประเทศบางคนไมม่ระมถระวังในการเชยฉน ค่วว่า “เจริญถ้มพนชไมคร”
 และ “เชอมถ้มพนชไมคร” ฉงเบนค่วที่ค่อชอชอผู้บ่อชย ๆ โดยเชาใจฉวฉนค่วที่ความหมายเหมอนกัน แต่จรงแล้ว ค่ว
 ว่า “เจริญถ้มพนชไมคร” มีความหมายฉว ทำใหม่ค่วที่มีอยู่แล้วให้กระชบหรือเพมพนชย่งฉน ส่วนค่วว่า “เชอมถ้มพนช
 ไมคร” ฉน มีความหมายฉว ทำใหม่ค่วที่ชวคจากกันไปแล้วฉน ให้มีชฉนอีกหรือเหมอนอย่างเดิม เหมยฉนกับเชอม
 ของที่ชวคให้ถศคกัน สำหรับค่วว่า “ถ่าคปทงพระราชไมคร” เบนค่วที่เชใช้ในหมชรบสงที่ ๓ เมื่อครวรับราชทตถอถกฉน
 มาค่วแรก ในรัชกาลที่ ๕ โดยเชยฉนไฉวว่า “เจ้านฉนฉนฉนถกฉนเมองฉนฉน แต่ถให้ชชยฉนเบนจรง เจ้าเมองชอถกฉน ผู้สำเร็จ
 ราชการในเมองฉน เบนทตเชาฉนถ่าคปทงพระราชไมครกรุงเทพ ๆ กับถกฉนฉนถอชฉนฉนฉนฉน” ฉนฉนฉนฉนฉน
 มิใครค่อชอใช้ ใครฉนฉนฉนฉนไป ฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉน

๒. ประชมพงศาวดารมาถ ๔๕ หน้า ๑๓

จดหมายเหตุกรงเกล้า ตงแตกตเข้ามาถึงพระราชอาณาเขต การกินอยู่เดียงดูเบ็นของหลวง
 ทงดิน เห็นจะเบ็นคดยเหตุจนจเรียกว่า แหกเมือง เมื่อมทคเข้ามาถึง โดยเฉพาะทเบ็นราชทู
 จำทพระราชดำล้น จำตองให้ทคพกรออยุทปถายแดนก่อน เพอเตรเตรียมการรับรองหลาย ๆ
 วัน ถ้าทคมาทงทะเลตคองคอยออยุทปากนา เพราะทงในกรงจจะตองจัดเรอกระบวนตงไปแ
 พระราชดำล้นแตรบทุกานทคชนมา ทงจจะตองจัดหอพพระราชดำล้น แดทด้านกทคตามระยะทง
 คอ ทเมืองลุ่มทรปรากกรแห่ง ๑ ทเมืองพระประแดงแห่ง ๑ ทเมืองธนบุรีแห่ง ๑ ทเมือง
 นนทบุรีแห่ง ๑ ทเมืองประทุมธานีแห่ง ๑ ทชนอนหลวงโตวัดโปรดศีตวอกแห่ง ๑ ในเวลา
 ทคคคอยออยุทปากนานน มเจ้าพนกงานตงไปเยี่ยมเยียนแตรดั่งล้งของเล็บยงอาหารไปเดียงดู
 ครนเมอรับชนมาตงที่ด้านกตามระยะทง ก็มข้าราชการไปคอรบรับทคทายทงระยะ จนตง
 ชนอนหลวงโตวัดโปรดศีตว ถึงนนแล้ว กอนจะเข้าไปในกรง ทคตองคคอยออยุทชนอนหลวง
 อิกหลายวัน เพราะตองแปลพระราชดำล้นแตรศุภอักษร ตรวจทาบญชล้งของเครื่องราช
 บรรณาการ แดเตรเตรียมตคแตรถนหนทงในพระนครรับแขกเมือง แดหาฤทชวณตจจะเล็จ
 อกรบแขกเมืองคดย เมื่อตงกาหนดจจเรอกระบวนแทรพร้อมคดยเรือราชการเบ็นกระบวน
 ใหญ่ตงมารับพระราชดำล้นทงทคานทคแตรเครื่องราชบรรณาการแทรเขาพระนครไปชนททาประต
 ไชย ออยุทตรงวัดพุทไธศวรรยชาม เชญพระราชดำล้นชนราชรถ ทคานทคชนเล็ดยงบาง คาน
 หามบาง ชมบ้าง ตามคอรแเกบรตาคักค มกระบวนช้างมาแตรพตเคนเทหาให้ไปยงพระราชวัง
 ให้ราชทูทคคคยเฝ้าทศาดาทกชน ทคตงกว่าเวลาเมอทคคคยออยุทศาดาทกชนมเจ้าพนกงานนำ
 คอกไม้มจคตมาพระราชทานราชทูต แดทคล้งหาปรากฏว่ามีไม การเล็จจออกกรบแขกเมือง
 ถวายพระราชดำล้น เบ็นการเคมยศใหญ่ มยนช้าง ยนมมา แดทหารนงกตบาดทศนามในพระ
 ราชวังหลายคอง จำนวนคนนบพัน แมชวค่างประเทศ แหก ล้ง จัน จาม ทเข้ามาพง
 พระบรมโพธิสมภาร ก็บ่าวร้องให้แตรตวเบ็นล้งาราคี พากันมาประสมทศนามใน คอยรับ
 แหกเมืองคดย แดทเล็จจออกกรบแขกเมืองนนตงกนเบ็น ๒ อย่าง เล็จจออกล้งหญชไรให้
 แหกเมืองเข้าเฝ้าในทองพระ โรงอย่าง ๑ เล็จจออกมชเล็จให้แขกเมืองเฝ้าทศาดาททง

๓. เรียกกันว่าไป "ทักท" ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเหมาะกับการกระทำมาถ คือว่าคำ "ไปเยี่ยมคำนับ"
 ของสมัยนี้ การไปทักทสมัยก่อนต้องไปทักด้วยเสื่ออาหาร เล็ชนี้ ถ้าไปทักท เขาทักกันด้วยนมบัตร์เท่านั้น

อย่าง ๑ เมื่อทูตฝรั่งเศสเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทูตเข้าเฝ้าในท้องพระ
โรง แต่เมื่อทูตดังกล่าวเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ความที่กล่าวพรรณนา
ได้ในจดหมายเหตุของราชทูต ปรากฏว่าได้จัดออกมธุเจ้าพระทองสร้อยเพชรพร้าต ราชทูต
เผ่าชวาตาหน้าพระทอง”

การที่กำหนดให้รับพระราชดำรัสแต่ทูตต่างประเทศอย่างนั้นอย่างนั้นเป็นเรื่อง
ของพระเจ้าแผ่นดินในสมัยนั้นซึ่งให้กระทำ และมีคามมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ
(๑) เป็นการรอดยศอดยศสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินนั้น (๒) เป็นการให้เกียรติแก่
พระเจ้าแผ่นดินเจ้าของพระราชดำรัสนั้น ๆ ดังที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชธิบายไว้ในประกาศเรื่องราชทูตไปเจริญทางพระราช
ไมตรีว่า “การรับพระราชดำรัสแต่ตั้งพระราชดำรัส แด่รับสั่งเครื่องราชบรรณาการ
ฎารับทูตมาแต่ต่างประเทศนั้น แด่ตั้งทูตไปในต่างประเทศทั้งปวงนั้น เมื่อเพราะเหตุ
ไปตามการต่าง ๆ ในประเทศทั้งหลายนั้น จะได้มีหนังสือสัญญากันว่า จะทำด้วยการ
ดำแดงยศอย่างนั้นอย่างนั้นในหนังสือสัญญาไม่มี ก็การเป็นแต่ตกลงตามใจเจ้าของ
แผ่นดิน ๆ เห็นควรจะทำอย่างไร ก็ทำไปตามน้ำใจอย่างนั้น ๆ อนึ่งการที่เจ้าแผ่นดิน
รับสั่งราชดำรัสราชทูตนั้นด้วยอาการเอิกเกริก เพราะประสงค์เหตุที่ท้าวไปนั้นมท
มุ่งหมายของพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายนั้น ๆ อยู่ ๒ อย่าง ประการหนึ่ง เพื่ออดยศ
อดยศของตนให้แซกเห็นตามประเทศนั้น ๆ อีกประการหนึ่ง จะแสดงความ
คือนอบนบถพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลาย แด่ยกย่องพระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดินต่าง
ประเทศให้เป็นการสมควรเสมอกับเกียรติยศของตน ไม่ดถูกคแค้นว่าเป็นนอຍค้ำ
กว่าตัว การอื่นนี้ เมื่อเพราะเหตุไปแล้วก็เห็นชัดว่าเป็นแต่การยอมตกลงตามใจของ
ผู้เจ้าของแผ่นดิน จะทำอย่างไรก็ทำได้ อย่างนั้น”

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ยังทรงวิจารณ์ถึงประเพณีของการแห่พระ-
ราชดำรัสไปเมืองจีนในสมัยโบราณว่า “พระเจ้าแผ่นดินไทยแต่เดิมนามดีไทยเวदानัน พอใจ

๔. ประหมประภาศรกาลที่ ๔ ภาคปกรณกะ ส่วนที่ ๑ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ หน้า ๖๐

ถนัดไปแต่การช่างจะอดยุคของตัวว่าความนุษย์ทั้งหลาย พระราชดำรินนเห็นเขาไว้ในดัง
 เขียนตายรดนาทอง แดวียงตงบนพานทองคำ ๒ ชั้น คือ พานแว่นฟ้า แดวกก็เชียวพานพระ
 ราชดำรินตงบนบุษบกปิดทองมุกคานหาม แต่พวกทูลนาทไทยที่จะไปนั้น ก็แต่งตัวจนเกินงาม
 ในเวदान แต่ในเวดาก่อนนั้นเขาจะเข้าใจว่าเป็นการดีแท้ แต่งตัวด้วยมธุราททองคำ ชนิด
 ฐฎาอินทรพรหม มีทวยเช็ด แดวประดับด้วยสร้อยมะยมทองคำพวงพนครุงรัง เขาก็
 เพลิดเพลินไปแต่ฝ่ายต่ำแดงยศอดเจก แดวพระราชดำรินเมื่อจะออกจากพระราชวังกรุงเก่า
 กัมแหแหนอของ พานพระราชดำรินน เห็นชนตงบนพระยานมาศ แดวมเครื่องสูงเทวดาแห
 หน้าหง มีแตรตั้งขกลองชนะพิณพาทย์ พดลือขงตาง ๆ บางตั้งแหหน้าหง ไทรวงอของ
 มาดงเรือเอกไชย เรือรูปสัตว์ตาง ๆ ยังมีเรือแหเบนขบวนหน้าหงคกงคิบ ตามดงมาดงจน
 ดงมองส้มทปรากการ แดวตั้งขบวนเรือใบนอย ๆ เบนเรือตาเตียง แดงตั้งไปในเรือแล้ว ยัง
 มหน้าเข้าใหม่กลองชนะแตรตั้งขตามไปประโคม เพื่อจะให้เป็นการดำหรับยศพระราชดำริน
 ประโคม ๓ เวดา เข้าค่าแสดกตางวันแสดมอไป เวदानพระเจ้าแผ่นดินไทยแสดเณนาค ก็มีแต่
 การชวนชวายแสดจะแสดงยศจะอดอดอำนาจแสดเจก ไม่คิดถึงอายุอดสู้แสดประเทศอื่นเดย....

“ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินไทยกับเณนาคในเวदानนใช้ไม่รู้เหตุการณห่าง ๆ โกล ๆ ก็
 เข้าใจดำคฤคิณิต ๆ ไปตาง ๆ จึงปลุกษากันว่า พระราชดำรินของเราเมื่อตั้งให้ทไทยไปน
 กมการแหแหนมากมายหลายอย่างตาง ๆ ก็เมื่อพระราชดำรินของพระเจ้ากรุงบกกงมาดงแสด
 กรุงไทยนแล้ว ถ้าเราจะไม่มีการรบด้วยกระบอนแหแหนตาง ๆ นน พวกจนทงหลายทอยใน
 เมืองเรา เขาก็จะมคาคเตยหนา เราชาวไทยไม่ยกย่องพระเกียรติยศของพระเจ้ากรุงบกกงให้
 แสดมอกับตัวเรา เมื่อพระเจ้าแผ่นดินไทยแสดท่านเณนาคไทย คิดพร้อมใจกันเป็นการตกลดด้วย
 ดงนแล้ว จึงได้จัดกระบอนแหงทางบกกงเรือพร้อมมดตามธรรมเนียมไทย ไปรบพระ
 ราชดำรินของพระเจ้ากรุงบกกง ซึ่งตอบดงมากับทไทยน.....

“แต่การแหพระราชดำรินของพระเจ้ากรุงสยามเมื่อเวดาไปกิด แดวการขงแหรบ
 พระราชดำรินของพระเจ้ากรุงบกกงเมื่อเวดามากิด การทงนกเป็นการทไทยทำไปเอง เมืองจน

แดกรุงบกกงจะได้ตั้งบงคบบมากหามได้ ฤาพระเจ้ากรุงบกกงจะได้มีอำนาจบงคบบตั้งมากหาไม่
 เมอพระราชดำล้นของไทยไปถั่งเมืองจัน แคว้อยอยู่ในมือทุตไทย ทุตไทยก็กระทำการ
 ประดัยคของไทยเอง คือประ โคมแควดั่งชกตองชนะบชาพระราชดำล้นทุกเวดา ทุกคาคทุกเข้า
 แดกตางวันด้วย คือแสดงพระเกียรติยศให้ปรากฏแก่ชาวจันทงหลาย ก็เมอทุตไทยได้ตั้งมอบ
 พระราชดำล้นไทยให้แก่เจ้าพนักงานจัน ๆ รับไปน พววจันเซาก์หามไปทงบุษบกทริบพระ
 ราชดำล้นไทยน เครื่องราชบรรณาการเหต่าน จันกับบรรทุกต่างฤาเกอยนไปตามลำดับ
 ทางบก รอนแรมไปตามหัวเมืองทงหลายจนคราบเทาดูถั่งเมืองหลวงของจัน คือ กรุงบกกง
 ทุตไทยทงหลายน พววจันหัวเมืองกัรบชนเกยวชนแคว หามต้องแต่งโคงเตงไปตามทางใหญ่
 จันรับตั้งกนค้อ ๆ ไปตามหัวเมืองต่าง ๆ จนถั่งกรุงบกกง แดกการทพววจันรับพระราชดำล้น
 แดกททานทุตไปตามทางน จันเหต่านนคคเอาคัจางรับตั้งทุตไทย เป็นการรายทงตามหัวเมือง
 ต่าง ๆ แดคัจางทงน พระเจ้ากรุงบกกงโปรดเสียใช้ให้แทนทุตไทย เพราะจะไวดเกียรติยศ
 แก่ไทย จึงตั้งชาตทุนมากมายเพราะการเสียคัจางรับตั้งทุตไทยน แดการทเห็นเหตตาม
 ธรรมเนียมรับพระราชดำล้นต่างประเทศ ซังมเบนธรรมเนียมสำหรับบ้านเมืองน จันกรุง
 บกกงไม่ได้แต่งการกระบวนให้รับพระราชดำล้นของไทยเลย เบนแต่รับตั้งไปมาโดยการ
 ไม่มีเห็นเห็น เหมือนกับเซ่นพ่อคัจานดินค้ำไปมาตามทางน ฤาตางคราวพระเจ้ากรุงบกกง
 มีหนังสือรับตั้งตงมาให้ตงตกเจ้าเมืองกวางตุ้ง รับทุตไทยไวดแต่ทเมืองกวางตุ้งนเอง ด้วย
 ทเมืองบกกงเกิดเหตุร้ายจดาจตชนในเมือง ฤามกจ้อย่างหนึ่งอย่างใดทไม่ควรจะรับทุตไทยได้
 ในควงนน ตางทพระเจ้ากรุงบกกงไม่สบายพระทษด้วยอาการต่าง ๆ คิงน มชนในกรุงบกกง
 แดว พระเจ้ากรุงบกกงกไม่ยอมรับทุตไทยให้ชนไปกรุงบกกงมบางบางควงบางคราว ถาควงใด
 คราวใดไม่ยอมรับทุตไทยคิงนแเดว พระเจ้ากรุงบกกงกมีหนังสือรับตั้งตงมาถั่งเมืองกวางตุ้ง
 รับตั้งบงคบบให้ตงตกเจ้าเมืองกวางตุ้ง รับเครื่องมกตราชบรรณาการของไทยไวดทเมือง
 กวางตุ้ง แดวราชดำล้นไทยน โปรดให้กรมการทเมืองกวางตุ้งรับตั้งชนไปให้ถั่งกรุงบกกง
 โดยเร็ว เมอการเบนคิงนน กรมการเมืองกวางตุ้งกัรบเชิญพระราชดำล้นไทยชนผูกไวดบน
 หลงมาเร็ว บงคบบให้จันพอกมาเร็วรับพระราชดำล้นไทย เติงตั้งกนค้อ ๆ ชนไปเบนตาตบ

ตามหัวเมืองของจีนจนถึงกรุงปักกิ่ง แต่หมอบอกหรือพานทองที่ทรงรับพระราชดำรินั้น กัก
 อยู่ทเมืองกวางตุ้งนั่นเอง พวกทูตานุทูตไทยก็ตั้งรออยู่ที่เมืองกวางตุ้ง คอยฟังกระแสรับสั่ง
 พระเจ้ากรุงปักกิ่งจะโปรดประการใด เมื่อพระราชดำรินไทยที่พวกเจ้าพนักงานจีนรับเชิญไป
 ดลิตอยู่บนหลังม้านัดคอกอยู่กับอานม้า ก็ไม่มีการประโคมแตรตั้งชกตองชนะอะไร พระราชดำริน
 เด็ดๆ ไปองค์เดียวว่าเปิดใจไม่มียศ.....”

การรับแขกเมืองในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะมีระเบียบแบบแผนอย่างไรนั้น จะศึกษาได้
 จากจดหมายเหตุของพวกทูตต่างประเทศที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีในสมัยนั้น สำหรับ
 จดหมายเหตุของไทยนั้น มีแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทูตต่างประเทศที่เข้ามาในสมัยกรุงศรี-
 อยุธยาที่สำคัญและมีหนังสือพอให้ค้นคว้าได้ ก็มี การมาของเซวอดีเออร์ เดอ โชมองต์ ซึ่งมา
 ในฐานะเอกอัครราชทูต (Ambassador Extraordinary) การมาของเมอดีเออร์ เดอ
 ดาดูแบร์ และ เมอดีเออร์ เซเบเรต์ ซึ่งมาในฐานะอัครราชทูต (Envoy Extraordinary)
 ทั้งสองคณะนี้ มาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และคณะทูตของพระเจ้าเกียรติศรี-
 ราชสิงหะ แห่งลังกา ซึ่งเข้ามาในสมัยพระเจ้าบรมโกศ เพื่อมาขอพระสงฆ์ไทย จดหมายเหตุ
 ของพวกทูตต่างประเทศดังกล่าวพออนุมานให้ทราบถึงประเพณีการรับแขกเมืองในสมัยกรุง
 ศรีอยุธยาพอเป็นสังเขป แต่พอมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีเอกสารเกี่ยวกับการรับทูต
 ต่างประเทศมาก และประเพณีได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญและระบอบการปกครองของ
 ประเทศ โดยเฉพาะเป็นไปตามความเจริญของโลกในระยะหลังๆ นั้น

การรับแขกเมืองหรือทูตต่างประเทศแบ่งการรับรองออกได้เป็น ๔ ระยะ ดังนี้ :-

๑. เมื่อมาถึง
๒. การเข้าเฝ้าถวายพระราชดำรินและเครื่องราชบรรณาการ
๓. ระยะเวลาที่พำนักอยู่
๔. เมื่อจะลากลับ และการส่ง

๑. เมื่อมาถึง

ในตอนนั้นได้กล่าวแล้วว่า เมื่อแขกเมืองมาถึงจะต้องรออยู่ปลายแดนก่อน ถ้าทมาทางทะเลตกคอกยอยู่ปากน้ำ เหตุผดทงนเพราะตองเตรียมการรับรอง เนื่องจากการมาเยี่ยมของทูตไม่มีการบอกกล่าวให้รู้ล่วงหน้าอย่างธรรมเนียม และถายงเดินทางมาทางเรือด้วยแล้วไม่รูได้แน่ว่าจะมาถึงเมื่อใด บางทักหายสาบสูญไปเลย อย่างออกญาพิพัฒนราชไมตรี ทูตไทยคนแรกที่เดินทางไปยังประเทศฝรั่งเศส โดยที่การเดินทางต้องใช้เวลานานและอาจประสบอุปคเหตุระหว่งทาง การส่งทูตในสมัยก่อน จึงต้องส่งออกไปถึง ๓ คน คือ ราชทูตอุปทูต และครทูต (ถ้าคำว่า "จัตวา" ได้เป็นคำทมเกียรติตั้งขึ้น จากที่เคยตามหลังคำ "ข้าราชการชั้นจัตวา" มาตามหลัง "นายพล" อย่างในสมัยนั้นแล้ว เห็นจะมีการแต่งตั้ง "จัตวาทูต" ให้ร่วมไปในงบทุคสมัยโบราณด้วยเป็นแน่) ทงน เผื่อทุกคนไหนเจ็บป่วยหรือตมหายตายไป ก็ยังมีเหลือให้ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ฉาตุแบร์ ได้เขียนไว้ในจดหมายเหตุเกี่ยวกับประเทศไทยว่า ทูตต่างประเทศที่มาถึงประเทศไทยจะต้อยคอกยอยู่ที่ชายแดนก่อน จนกว่าพระเจ้าแผ่นดินจะได้ทราบถึงการมา และถ้าทูตต่างประเทศผู้นั้นมีทูตไทยร่วมมาด้วย ทูตไทยจะต้องล่วงหน้าไปก่อน เพื่อนำความกราบบังคมทูลให้พระเจ้าแผ่นดินทราบถึงการที่ได้เดินทางกลับมา และการมาของทูตต่างประเทศที่ตนได้พามาด้วย ระหว่งที่ทูตคอกยอยู่ และเดินทางเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา ก็มีการ "ทักทูต" พร้อมด้วยเสบียงอาหารของพวกข้าราชการเมืองสมุทรปราการ พระประแดง บางกอก นนทบุรี และประทุมธานี เซวาติเอร์ เดอไซ-

๕. ข้าพเจ้าเคยพบกับเพื่อนๆ ว่า กระทรวงการต่างประเทศควรจะเรียกตำแหน่งแอตตาเช่เป็นภาษาไทยเสียที ถ้ายังหาคำที่เหมาะสมไม่ได้ ก็ใช้คำว่า "เลขานุการจัตวา" หรือ "รองเลขานุการ" ไปพลางก่อน เพราะไหนๆ ก็มีตำแหน่ง "เลขานุการตรี" "เลขานุการโท" และ "เลขานุการเอก" แล้ว "เลขานุการจัตวา" ก็ไม่น่าคำต้อยอะไรเลย ในเมื่อ "นายพลจัตวา" เขายังมีกันได้

๖. จดหมายเหตุลาลูแบร์ฉบับภาษาอังกฤษได้เขียนไว้ดังนี้ A foreign ambassador which arrives at Siam, is stopped at the Entrance of the Kingdom, until the King of Siam has received intelligence thereof; and if he is accompanied with Siamese Ambassadors, as we were, (มาพร้อมกันกับโกลาปาน) it belongs to the Siamese Ambassador to go before, to carry unto the King their Master, the news of their arrival, and of the arrival of the foreign Ambassador, whom they brought with them.

มองค ได้บนทกกดาวลงการรับรองของไทยเมื่อมาถึงทปากณาเจ้าพระยาและระหว่างการเดินทางเข้าสู่อำเภอศรีอยุธยาไว้ได้ ดังนี้ “เมื่อข้าพเจ้าได้มาถึงต้นคอนแม่น้ำเจ้าพระยา ข้าพเจ้าได้จัดให้มองคเฮอร์เดอวาเซ มิชชันนารีล่วงหน้าไปก่อน เพื่อไปบอกให้ทราบว่าข้าพเจ้าได้มาถึงแล้ว พอพระเจ้ากรุงสยามได้ทรงทราบ ก็ได้มอบสั่งให้ข้าราชการในราชสำนัก ๒ นาย ลงมาหาข้าพเจ้า เพื่อแสดงความยินดีในการที่ข้าพเจ้าได้เดินทางมาโดยสวัสดิภาพ และเพื่อแสดงว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงพระโสมนัสยินดียิ่งนักที่ได้ทรงเห็นราชทูตของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้มาถึงพระราชอาณาจักรสยาม ก็มอบสั่งให้มาสอบถามข้าราชการไทยได้ ไปถึงเมืองเบรสต์ เราได้จัดการรับรองอย่างไร เพื่อทางฝ่ายไทยจะได้รับรองให้เหมือนกันเป็นการตอบแทน ภายหลังจากที่หลวง พระเจ้ากรุงสยามได้มอบสั่งให้ข้าราชการอีก ๒ นาย อันมียศใหญ่กว่า ข้าราชการที่มาแล้วให้มาหาข้าพเจ้า และเชิญกระแด้วรับสั่งมาบอกข้าพเจ้าว่า ถ้าข้าพเจ้าจะต้องการขนบธรรมเนียมใดแล้วแต่ใจข้าพเจ้า เพราะได้ทรงจัดการทวงปวงคอยต้อนรับข้าพเจ้าแล้วแล้ว และว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงคอยข้าพเจ้าอยู่แหว่ด้วย

“ในวันนั้นเอง ข้าพเจ้าจึงได้ลงเรือเดกชนไปจนถึงปากณา จึงได้พบเรือยาวของพระเจ้ากรุงสยาม ๕ ลำ ๆ หนึ่งนั้นสำหรับตัวข้าพเจ้า เป็นเรือทงามอย่างที่สุด อีก ๔ ลำเป็นเรือสั้นกว่าเรือของข้าพเจ้า สำหรับบรรทุกข้าราชการที่มากับข้าพเจ้า และยังมีเรืออื่น ๆ อีกหลายลำ สำหรับบรรทุกข้าวโพ่และคนใช้ของข้าพเจ้า มีข้าราชการไทย ๒ นายมาคอยต้อนรับและคอยพาไปส่งถึงที่พัก ครั้นได้เดินเรือชนไปได้หนทางประมาณ ๑ ไมล์ ก็พบผู้รักษาบางกอก และผู้รักษาเมืองธนบุรี กับขุนนาง ข้าราชการและคนใช้พาเรือยาวมาประมาณ ๔๐ ลำ มาคอยต้อนรับอยู่ ผู้รักษาเมืองบางกอกและผู้รักษาเมืองธนบุรีได้ไปก้มทักท้วงเจ้าจนถึงที่พักนอน และได้ไปดวยตลอดถึงกรุงศรีอยุธยา เมื่อไปถึงที่พักนอนและเมื่อถึงทรมประทานอาหาร ได้มีข้าราชการ ขันดาหลายคนมาคอยรับรองอยู่ และเมื่อไปถึงเมืองใด ผู้รักษาเมืองนั้น ๆ พร้อมดวย ข้าราชการและเจ้าพนักงานในเมืองนั้น ก็คอยต้อนรับข้าพเจ้าอยู่ ถ้าที่ใดมีบ่นใหญ่ เจ้าพนักงานก็ไปยังบ่นใหญ่คานบข้าพเจ้าทุกแห่ง....”

บาทหลวง เดอ ชวล์ ซึ่งรวมมากับ เซนต์เอิร์ เดอโซมองต์ ได้บันทึกไว้ในจดหมายเหตุร้ายวัน มีข้อความทำนองเดียวกัน แต่ค่อนข้างละเอียดกว่าว่า “เจ้าวณิสังฆราช เดอ เมเตดโตโปลิสต์ บาทหลวง เดอ ดิยอน กับข้าราชการไทยอีก ๒ นาย ซึ่งเคยมาเยี่ยมเยียนท่านราชทูตในพระนามของพระเจ้ากรุงสยามมาที่เรือ แดงเซอเซญูให้ท่านราชทูตชวนบัก ท่านราชทูตตอบว่าจะส่งเรือเล็กไปแค่นั้น จนกระทั่งถึงปากฉนวน ททเรือหลวงจอดคอยอยู่ ต่อมาอีก ๒ ชั่วโมง เราก้ไปถึงเรือบดตงก ฉ่ายไทย กยงบนใหญ่ ๑๕ นิดเป็นการคานบ เราเห็นเจ้าเมืองบางกอกนั่งอยู่ในเรือบดตงกตาหงมผพายถึง ๖๐ คน เจ้าเมืองคนหน้าศาลได้ขึ้นบาน ดูเหมือนจะเบนแขก ท่านราชทูต ท่านสังฆราชและข้าพเจ้าทั้ง ๓ คนพากันลงเรือพระที่นั่งดำใหญ่บดทองทงตา บาทหลวง เดอ ดิยอน และข้าราชการ ในคณะทูตทั้งหมดพากันไปลงเรืออีกดำหนึ่ง ลักครทหนึ่งเจ้าเมืองชนบรวิกเรือบดตงกอีกขบวนหนึ่งก็มาถึง เวตานในแม่น้ำเคมไป ด้วยเรือบดตงก เรือเหล่านี้เขาขบวนเรียงคอตากันไปเป็น ๒ แถวยาวยุดขนานกัน เรือพระที่นั่งที่ท่านราชทูตนั่ง ไปนั้นอยู่ระวางกลางค่อนข้างขวา และข้างซ้ายก็มีเรือทข้าราชการไทยซึ่งเป็นหัวหน้าในการพระราชพิธีนั่งมาอีก ๑๒ ลำ ตอนท้ายขบวนนั้นยังมีเรือบดตงกอื่นเคมไปด้วยผู้คนและข้าวของติดตามาอีกเป็นอันมาก ข้าราชการในพิธีล้วนมคะดอมพอก ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกันกับหมวกบิชอป....”

ส่วนเมอติเออร์เซเบเรค ซึ่งเป็นราชทูตเข้ามาพร้อมกบดาตูแบร์ ได้เขียนไว้ดังนี้(๘) “ออกขุน ข้าราชการในราชสำนักของพระเจ้ากรุงสยามได้รับกระแด้วบสั่งให้มาหาเราบนเรือ ๒ นาย เพื่อบนการต้อนรับ ภายหลังเราได้ทราบจ่าข้าราชการทั้ง ๒ นายนั้นเป็นคนทพระเจ้ากรุงสยาม ไปรดปรานมาก แต่ย้ครัวบรรดาคักคยงคาคอย ข้าราชการทงต้องคนนเป็นคนรูปร่างดำดั้น กิริยาอริยาคัยเรียบร้อยดีกว่าคนอื่นในประเทศนั้น เราได้จัดการต้อนรับข้าราชการทง ๒ นายนในห้องของเมอติเออร์ เดอดาตูแบร์ เพราะห้องนกวางขวางเหมาะแก่การต้อนรับแขก ตัวข้าพเจ้ากบเมอติเออร์-

๘. ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๗ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ หน้า ๒๗

เดอ ดาดแบร์ นนงอยู่บนเกาะ ซึ่งตั้งอยู่ติดหาดทอง และมีพรหมป่อยด้วย บนพรหมนั้น ได้ลงมาดีใจเต็มใจสำหรับประชาชนไทย ในชนชั้น ข้าราชการไทยทั้ง ๒๓ ได้ตั้งตามให้ชนมาบนเรือก่อน ตามคนบนชาติปอดเกด พูดภาษาฝรั่งเศสไม่ได้เลยจนคำเดียว ตามได้มาถามว่าเราพร้อมที่จะรับข้าราชการไทยหรือยัง เราจึงได้ตอบไปว่าพร้อมแล้ว ให้เชิญข้าราชการไทยมาเถิด เรามีความยินดีจะรับรอง เมื่อข้าราชการไทยได้รับคำตอบของเราคนแฉวงได้ขึ้นมาบนเรือ เมื่อจะเข้ามาในห้องนั้น ข้าราชการไทยได้ถอดรองเท้าและวางไวทประตู่ แฉวงได้เข้ามาในห้อง กระทำความเคารพต่อเราด้วยความเคารพของไทยนั้น คือ เขามือทั้งสองพนมเข้าแถวยกขึ้นลงหน้าผาก แล้วข้าราชการทั้งสองจึงได้นั่งลงบนม้านั่งเต็ม ตามนัยนอบน้อมของข้าราชการไทย ๆ หาได้พูดจาว่าอย่างไรไม่ นั่งนอบน้อมแบบของชาวตะวันออก เพราะประเพณีของชาวตะวันออกนั้นจะพูดก่อนผู้ใหญ่ไม่ได้

“เราได้ถามข้าราชการทั้งสองว่า พระเจ้ากรุงสยามทรงพระสบายและทรงสุขสำราญอยู่หรืออย่างไร ข้าราชการไทยได้ตอบว่าทรงพระสบายดี แฉวงนำกระแด้รับสั่งของพระเจ้ากรุงสยามมาแสดงต่อเราว่า ทรงมีความยินดีที่เราได้มาตั้งแถวทักท้วงพระศาสนาแผ่นดินกพลอยมความยินดีทวหนักนหมตด้วย นอกจากนั้นก็นั่งสนทนากันแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในการที่พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองได้เป็นพระราชไมตรีกัน แล้วเราจึงได้เขานำชามาตั้งอย่างแบบของประเทศอินเดีย เมื่อรับประทานน้ำชาแล้ว ข้าราชการทั้งสองก็ได้ตั้งเรือยาวกลับไป และในระหว่างที่กลับไปนั้น ข้าราชการทั้งสองก็ได้เขียนรายงานที่ได้อ่านพูดจา และได้เห็นอย่างไรอย่างละเอียดถี่ถ้วน เรืองที่เด็กน้อยก็จดลงไปด้วย เพื่อจะได้นำความไปกราบทูลให้พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงทราบต่อไป

“ในทัน ขาฟเจ้าอดทจะกล่าวไม่ได้ว่า ฉนหน่ง ขาฟเจ้ากาตงต้นทนายูกับ เมอส์เออร์คอนชคนซ์ ๆ ได้เต้าให้ขาฟเจ้าฟงว่า นิตย์ของไทยเมื่อได้ไปพุดกับใครว่า

อย่างไร และเมื่อได้เห็นการอย่างใดจำเป็นจะต้องเขียนรายงานอย่างละเอียดและตาม
 ความจริงทุกอย่าง เมื่อดูเอกสารของคนซึ่งได้อ่านรายงานของออกขุนส่อกคนที่เข้ามาหา
 เภานมาอ่านให้ซาฟเจ้าฟง และขอความทราบราชการทงต้องได้รายงานการที่ได้พบจ
 กนอย่างไรและได้เห็นอย่างไร เป็นข้อความอย่างละเอียดที่สุดเหตุที่ซาฟเจ้าฟงจะอธิบาย
 ได้ว่าความละเอียดของพวกนั้นจะมีดังปานใด เพราะตามรายงานฉบับที่ได้จดข้อความ
 ที่ได้พูดสนทนากันนั้นทุกอย่าง จนที่สุดเรื่องใดที่เบบเรองแต่เด็กน้อยก็จดลงไปด้วย
 และหาได้เปลี่ยนแปลงถ้อยคำอย่างใดไม่เลย คำอธิบายที่เขาได้อธิบายรูปร่างต้นฐาน
 ของห้องทงต้นทากันนั้น เป็นคำอธิบายอย่างละเอียดแจ่มแจ้ง เมื่ออ่านดูตาม
 รายงานนั้นเหมือนกับตัวผู้อยู่ในทันทีได้เห็นแก่ตาของตัวเองเหมือนกัน ถึงแม้ว่า
 ความละเอียดของไทยดำเนินไปถึงการใหญ่เท่ากับการเล็กๆ น้อยๆ เช่นนแวด ก็ต้อง
 นับว่าประเทศนั้นเป็นประเทศที่ฉลาดอย่างยิ่ง ขอนกดาวเฉพาะแต่ราชการเท่านั้น
 เพราะคนดำมณุนจะหาใครที่จะหยาบเท่าเป็นไม้มแวด...”

ระหว่างทางมีการพักแรม บ้านที่ไทยจัดให้แขกเมืองพักนั้น บาดหลวง เตอ ชวด
 มนทกไควว่า “...พอเที่ยงจนกตงเรือนหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นเรือนหลังแรก เรือนหลังวางแบบ
 เคียวกันนมอยู่ ๗ หลัง ปลูกไควเคียวกัน สำหรับคณะทูตพัก ทำด้วยไม้ไผ่ทุกหลัง ห้องหนึ่ง
 จัดเบบห้องประชุม อีกห้องหนึ่งเบบห้องสำหรับท่านราชทูต ห้องที่ ๓ สำหรับพวกในเบบทูต
 ส่วนซาฟเจ้านนพักอยู่ที่ห้องเด็กห้องหนึ่ง ซึ่งตกแต่งไวคองข้างจะด้วยงามอยู่เล็กน้อย ห้องหบ
 ทุกๆ ห้องตกแต่งไวเหมือนๆ กัน มีเตียงเงิน พรหมเปอร์เซียและฉาญเบบนั้น มีคนนั่งยามตามไฟ
 คอยระวังรักษาการณ์อย่างกวดขันทุกบ้าน แต่เรือนที่ทานราชทูตพักนั้น มีข้าราชการไทย ๒ นาย
 มาทำหน้าที่พิเศษเบบข้าราชการได้^{๑๐} เพราะเบบบานดำคณุกวามานอน ๓ ทงหมด มีขุนนางไทย

๕. นักการทูตไทย มีนิสัยละเอียดมานานแล้ว

๑๐. ถ้าบอกกับพวกข้าราชการในกระทรวงการต่างประเทศเดี๋ยวนี้ว่า “ไปเป็นข้ากะไลทูต” เห็นจะไม่
 มีใครอยากไป ต้องบอกว่า “ไปประจำคณะทูต” ตูรู้สึกมีเกียรติหน่อย และซักจะแย้งกันไม่เสียด้วย เพราะ
 เส่ร้งงานแล้วยังมีเบี้ยเลี้ยงมาให้จ่ายใช้สอยเป็นการเพิ่มเงินเดือนตอบแทนความเหน็ดเหนื่อยอดหลับอดนอนแล้ว
 ปะเหมาะะเคราะห์ดี เหรียญตราต่างประเทศที่หน้าอกก็เพิ่มปริมาณเงินอีกด้วย

ตั้งแต่เจ้าพระยาตมมาจนถึงออกญา ออกพระ มาอยู่เป็นเพื่อนเราหนักมาก โต๊ะรับประทาน
อาหารมทง ๕๐ ท อาหารที่เคยงคกนกมหลายอย่าง ทำด้วยเนื้อสัตว์ปรุงตามแบบอย่าง
กับชาวฝรั่งเสด็จต้น โถงที่พักนอนเหมือนมเรือได้บียงจอตอยู่ ๑๒ ฉา เจ้าเมืองชนบุรีและ
ข้าราชการไทย ๒ นาย รับประทานอาหารร่วมโต๊ะกับพวกเรา ชอบท่านจงเข้าใจเกิดว่า ทุกสิ่ง
ทุกอย่างที่ดำหรับท่านราชทูตใช้ด้อยนบนของใหม่เอี่ยมมทงต้น.....” ส่วนเซวาดิเออร์ เดอ
โซมองต์ นั้น ได้บันทึกเกี่ยวกับทพกว่า “... ส่วนตัวข้าพเจ้านั้น เมื่อไปพักในบ้านหลังโด
กเบนบานทไทยได้จดทพชน โดยเฉพาะ และได้ตกแต่งประดับประดาอย่างงดงามที่สุดทุกแห่ง
ในที่พักของข้าพเจ้าทุกแห่ง มีแท่นใหญ่ ๓ แท่น คาดผ้าไหมทอง มีเก้าอี้ใหญ่ ๑ ตัว หมอน
อย่างงาม ๆ หลายหมอน และขุนนางไทยก็ตามไปส่งข้าพเจ้าจนถึงแท่นที่พัก แล้วจึงถอย
ออกไป...” เมื่อดิเออร์ดานเย (Lanier) ผู้แต่งหนังสือเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ฝรั่งเสด็จกับไทย ระหว่างปี ค.ศ. ๑๗๖๒ ถึง ๑๗๐๓ ได้เขียนไว้ว่า^{๑๑} “ส่วนบ้านทเซวาดิเออร์
เดอ โซมองต์ จะพกนนักได้ทาส์แดง เพื่อเบนเกียรติยศพิเศษ เพราะได้แดงนนอกจาก
พระราชวังและพระราชดำนักต่าง ๆ แล้ว บ้านใครจะทาส์แดง^{๑๒} ไม่ได้เบนอนชาต

ส่วนเซวาดิเออร์ เดอ ฟอรับง ซึ่งเดินทางมาพร้อมกับเซวาดิเออร์ เดอ โซมองต์ ได้
พุดกทพกไว้ดังนี้^{๑๓} “คำดาทพกทาดด้วยไม้ไผ่ทสร่างชนตามระยะทางนนเคดอนทได้ พอทาน
ราชทูตและบริวารออกไปจากคำดาทพกแดงเขากรอตง เพราะฉะนั้น คำดาทสร่างดำหรับเตียง
อาหารวณน กถูกย้ายไปไซในวณรงชน และคำดาทสร่างดำหรับพกนอนคนน ก็เอาไปเตรียมไว้
ดำหรับคนพรงน เรายายทพกเซชนนเรอยไปจนเขาไปโถงกรุงศรีอยุธยา จึงถึงคำดาทพก
ขนาดใหญ่แห่งหนึ่งซึ่งไม่เคดอนท”

๑๑. ประชุมพงศาวดาร ภาค ๒๑ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ หน้า ๖๓

๑๒. สีแดงเดี่ยวนั้นไม่ค่อยมีเกียรติเสียแล้ว ถ้าใครทบ้านสีมดง เห็นจะถูกตำรวจมาด้อมมองบ่อย ๆ
เพราะถ้าไม่ใช่เป็นพวกคอมมิวนิสต์ ก็ต้องเป็นพวกคอมมิวนิสต์พิสวาท (Communist Sympathiser)

๑๓. จดหมายเหตุฟอรับง แจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระอารวงค์เธอ กรมหมื่นมณฑวงศ
วโรทัย หน้า ๑๓

ระหว่างการเดินทางจากปากน้ำเจ้ากรุงศรีอยุธยา ซึ่งเปรียบเหมือน กับเส้นทางเดิน
ของแขกเมืองในสมัยปัจจุบัน คือ จากถนนบดินทรเมืองถึงกรุงเทพฯ นั้น เราได้ให้การ
ต้อนรับอย่างไรแก่แขกเมือง ขอนำคำตำราพของเมอส์เออร์ เดอ ลาตูแบร์มาตั้งไว้ ณ ที่

“ข้าพเจ้าตำราพว่า ยามเมอเอกอัครราชทูตพิเศษของพระราชา (ฝรั่งเศส)
เจ้าผู้พระมหากษัตริย์ยาม (กรุงศรีอยุธยา) ทางสดมารคนั้น ความสง่างามของกระบวน
แห่แห่ประหลาดตาประหลาดใจ ข้าพเจ้าตนอย่างเด่นพิศวงทีเดียว ตัวเมเนาเอง
ก็กว้างอย่างล้ำราญ ถึงจะรกรเหย้าเรือนรุ่งรัง ไม่ไอโงงก็แต่เห็นทงต้องฟากฝั่งแม่น้ำ
(เจ้าพระยา) ต้นไม้เขียวชะอุ่มชวนชมเป็นเทือกแถวตลอดตระกะไป ขอนเห็นตะเบนตั้ง
วิเศษสุดของนาคตะคร โดกอันนฤมิตมาด้วยธรรมชาติเป็นเองในวันมหานักษัตฤกษ์
ขนาดใหญ่ แต่ความสง่างามไหน ๆ ก็ไม่ปรากฏเสมอเหมือนได้เห็นคนเป็นอันมากมา
พร้อมกันหมด เพื่อจะบำรุงบำเรอท่าน ชาวสยามเกือบ ๓,๐๐๐ พร้อมกันตั้งเรือยาว
๒๐ หรือ ๒๐๐ ต้า แห่แห่เป็นขบวนยাত্রาของเอกอัครราชทูต เรือขบวนแห่หน้า
เป็นต้องแถว ปด้อยเรือยาวดำที่เอกอัครราชทูตพิเศษของพระราชา (ฝรั่งเศส) นั่ง
มานอนอยู่กลาง ไม่ว่าตัวใครจะระดวนคักคักจ้องพวยไม่รูหุยุควา ถูกตาทงปวงแต่ระดวน
จ้องเรือยาวดำในตำนาน ทงความล้ำเรงชมนานาและฟากฝั่ง ทงได้คักคักบับเสียง
โห่ร้องชานชาวนฤโฆษครนครนยวบต ได้มนต์ยงนถ แต่แม่กระนถ กเบนเสียงนฤนถ
อันไพเราะด้วยเพลงขับ นอกจากเสียงคน ยังมีเสียงประ โคมกักก้องสอดผด้านกัน
ไม่รูตั้งบ ฝนธรรมชาติ กระแสคววร้อนไหลแนวปราศจากถ้ำเนียงใด ๆ ยามราตรีเดา
กมความงามอีกอย่างหนึ่ง ด้วยเรือยาวทุก ๆ ลำล้วนมีโคมไฟตามประจำ ฟังเสียงที่
ถ้ำพองทรวงแต่ดงเด่นาในราตรี ยังมีแต่เพิ่มความล้ำเรงระริคคักคักกวางดงนชน
ไปอีก”

๑๔. จดหมายเหตุการณ์ลับ ฉบับแปลภาษาไทยของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์

ในหนังสือ An account of King Kirti Sri's Embassy to Siam in Saka 1672 (1750 A.D.) ได้กล่าวถึงการรับรองของไทยให้กับราชทูตดังกล่าวของพระเจ้าเกียรติศรีราชถึงพระหว่างการเดินทางเข้ากรุงศรีอยุธยาว่า "ถึงวันที่ ๒๐ เดือนมิถุนายน ตรงกับวันพุธ ขึ้น ๘ ค่ำ เวลาประมาณ ๑๑ โมงเช้า ข้าราชการลงมาจากกรุงศรีอยุธยา ๒ คน มานำร้องพาเรือกำปั่นเชิญพระราชดำรัสแนบเข้าปากน้ำ ไปจอดที่ตำบลอมตเดอดม ทพภักดีนครหลวงไว้ที่ปากน้ำ ราชทูตดังกล่าวเข้าพักอยู่บนบก ๒ วัน ถึงวันคาร์บ ๓ คคือ ณ วันศุกร์ เดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ จึงเชิญพระราชดำรัสลงเรือพาย อินคกแต่งด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ มากมายแพรและเพดานคาดผ้าสีแดง พนมพรหมเบนคน

"ส่วนเครื่องราชบรรณาการแต่งตั้งของสำหรับถวายพระภิกษุสงฆ์ บรรพทวารวสี ๓๓ ตำ มีเรือสำหรับบรรทุก ๕ ตำ แลยังมีเรือสำหรับบรรทุกคนขาวไพร่ต่างหาก นอกจากกระบวนเรือที่กล่าวมาแล้ว ยังมีเรือข้าราชการลงมาจากกรุงศรีอยุธยามาเฝ้าพระราชดำรัสขึ้นไปอีก ๕๘ ตำ ตกแต่งประดับประดาเหมือนดังเรือที่กล่าวมาแล้ว เรือเหล่านี้พายแข่งไป ๒ ข้าง มีเรือขนาดใหญ่ ๘ ตำ บักรงแฉกตรึงเชือกพายจูงเรือพระราชดำรัสขึ้นไป กระบวนแห่ที่กล่าวมานั้น พายขึ้นไปตามลำแม่น้ำมราชูร์เป็นอันมากพากันมาศูร์กระบวนแห่ด้วยกิริยาแสดงความชื่นชมยินดีทุกกระบวนมา ในบายวอนนถนงบางกอก ข้าราชการไทยที่เบนผู้ว่าราชการเมืองนั้น พากันลงมาถวายบังคมพระราชดำรัสแต่ก่อนรับราชทูต ตั้งโต๊ะเลี้ยงอาหารต่าง ๆ ทุกอย่างมีให้อัดคัด

รุ่งขึ้นวันเสาร์ เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ได้ให้มนต์อธิษฐานตั้งตามวาทที่ใกล้เคียง มารับปัจจัยทานมัจจุรแด่เครื่องบริขารเบนคน แต่ให้โอกาสแก่ทูตดังกล่าวให้ได้มาทานเบญจศีลด้วย ครั้นทานเบญจศีลแล้ว เจ้าเมืองกรมการจึงแต่งทูตตามทูตที่ออกจนผู้คนขาวไพร่ เมื่อบรรณาดำรงการเรียบร้อยแล้วก็ออกเรือต่อไป เวลาเย็น

๑๕. คำแปลจากเรื่องประติษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๕๕ หน้า ๑๑๔

ถึงเมืองตลาดขวัญ (นนทบุรี) ทเมื่อนเจ้าเมืองกรมการกรบรองเตียงตุตตานุท
 เหมือนกับเมืองกอน รุ่งชนวนอาทิตย์ (เดือน ๗ ขน ๑๓ ค่ำ) ผู้ว่าราชการเมือง
 นนทบุรี ให้นำนคอกร้างส่งฆวัดที่ใกล้เคียงมารบบจยทานแด่ให้เบญจคีตแก้วราชทูต
 แดงเตียงตุตตานุท ครนเตียงแดงออกเรือพายชนไป ระยะเวลาเรือคตอดจนแด
 คันหนง เวลาคเช้าตรู ณ วันจันทร์ชน ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ จึงถึงทพกโกตอดไปรดสัตว
 ทนกรมขาราชการดงมารบรอง โดยลักษณะเดยวกับทได้รบมาเดยวชน.....”

๒. วิธีการเข้าเฝ้าฯ ถวายพระราชสาส์น

แขกเมืองที่มาถึงกรุงศรีอยุธยาแล้วจะต้องพักคอยอยู่ชัวยระยะเวลาหนึ่ง (ในราว ๗
 หรือ ๘ วัน) จึงจะได้เข้าเฝ้า เหตุผลที่เบนชนน เพื่อจะได้เตรียมการรบแขกเมืองดงแต่
 ตกแต่งถนนหนทางแดงจัดเครื่องแห่พระราชสาส์นให้เรยบรอย ส่วนกำหนดวันน กล่าวว
 ไทรทดวงเบนผู้กำหนด

ดมเดจกรมพระยาดารงราชานภาพ ทรงอธิบายถึงประเพณีการเข้าเฝ้าของแขกเมือง
 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาไว้ว “...ตามททตปลั่งเศสัพรพณนาไฉน เมอทูตไปถึงพระราชวงแดง
 พกคยอยุทศาดาลกชนใน ครนจวนเดสัจออก เจ้าพนักงานกรมวงกับกรมท่ามาพาทเข้าไป
 พกอยุททมคอบแห่ง ๓ ในบริเวณพระมหาปราสาท เจ้าประเทศราชเดชนนางผู้ใหญ่เข้าไปคย
 เฝ้าอยู่ในท้องพระโรงหมอบเบน ๒ ฝ่าย ดงเครื่องยศสำหรับควทุกคน ชนนางชนรองดงมา
 หมอบอยุททมคอบหน้าพระมหาปราสาท ครนเวลาเดสัจออกพอสัดเดยงประ โคมแดง เจ้าพนักงาน
 จึงมาพาทไป เมอทูตคองหน้าพระมหาปราสาท ทุดคองคูกเข้าดงถวยบังคมทชาดาหน้าพระมหา
 ปราสาท ๓ ครั้ง แดวคตาดนชนบ้นโคพระมหาปราสาท คตาดนเข้าในพระทวารถึงหน้าทงใน
 ท้องพระโรงคองถวยบังคมอก ๓ ครั้ง แดวคตาดนชนไปถึงทตาแห่งเฝ้า จึงถวยบังคมอก
 ๓ ครั้ง ถาทคเฝ้าทชาดาหน้ามุขเดจ ชนนางผู้ใหญ่หมอบเฝ้าททมคค ชนนางผู้ช้อยหมอบเฝ้า
 ในชาดา ทุดเข้าไปจากคาดาลกชนถึงหน้าดาน ถวยบังคม ๓ ครั้ง แดวคตาดนเข้าไปในชาดา
 ครงหน้าพระทงถวยบังคมอก ๓ ครั้ง ชนไปถึงทตาแห่งเฝ้าถวยบังคมอก ๓ ครั้ง เรอง

ทุกถวายเป็นกมลตามทกดาวนพเคราะห์เห็นว่ ภิรยาแต่งตั้งความชอบน้อมของชาวประเทศทาง
ครว้นออกเป็นทานองเดียวกันทุกประเทศ คือคงอยู่ในท่าคุกเข่าตงก้มกราบ นัยว่าเป็นการ
ถวายเป็นกมลเหมือนกัน แต่ภิรยานอบน้อมของฝรั่งยกานบนนผลกั้นโกศ ทุกฝรั่งเขาเฝ้าเป็น
ด้ามัญครกงเกล้าจะให้ทำอย่างไรงหาพบอธิบายไม่ ได้พบแบบแผนแต่ในกรุงรัตนโกสินทร์
แขกเมืองฝรั่งเขาเฝ้าไม่ตองหมอบคตาน ขอมให้เดินเข้าไปถึงทศวถถวายเป็นกมลแตวงนยกมอชน
ถวายเป็นกมล ๓ ครั้ง เข้าใจว่ในครกงเกล้าจะอย่างเดียวกัน

“ลักษณะถวายเป็นกมลของชาวฝรั่ง โดยปกคินนทตไม่ได้ถวายเป็นกมลต่อพระหัตถ์ เวลทต
เขาเฝ้าตงพระรชดำด้นกับเครื่องราชบรรณการไว้ข้างหน้าทศ ครนทศเขาไปถึงทศเฝ้า
ถ้าเป็นทศจัน แตแขก ฝรั่ง โภษารบค้ทศเบก ถ้าเป็นทศดาว จะเบนมหาดไทยหรือ
โภษารบค้ทศเบกขอนด่งตั้งอยู่ เมื่อทศเบกแตวงนยกมอชนพระรชปฏิสันถาร

“ลักษณะพระรชปฏิสันถารทศ ก้มแบบ โบราณว่ทศปฏิสันถาร ๓ นค้
เป็นธรรมนิยม แตเป็นธรรมนิยมดงไปจนถึงขอความของพระรชปฏิสันถาร คือค้วรัส
ถามว่ พระเจ้าแผ่นดินฝ่ายโน้น กับทศพระรชวงค้ทศงส้บายค้อยหรือนค้ ๓ ว่
ทศทศเดินทางมาด่ระดกค้อยหรือ เดินทางมาช้านานเท่าใดจึงมาด่งนค้ ๓ ว่
ประเทศโน้นส่นพาคคตองตามฤคฤค บ้านเมืองมค้ความส้ขด่มบูรณ ไพร่บ้านพดเมือง
มค้ความส้ขอยหรือนค้ ๓

“เมื่อมพระรชปฏิสันถารนค้ ๓ โภษารบค้กับพระรช โองการมาบอกแก่
กรมทศวาหรือช้าย ชนเป็นเจ้าหนาททศบอกตาม ๆ แปรบอกทศ ทศจะกราบทศ
ว่การว่ กคตองขอยนค้ดงโดยนยอนเดียวกัน แตเมื่อมพระรชปฏิสันถารนค้ ๒ ทศ ๓
ค้อยไป ครนมพระรชปฏิสันถารแตว่ เจ้าพณกงงานจ้งยกพานหมากกับเสอฝามาตง
พระรชทศทศทศทศเป็นส้ญญว่แตว่จ้งการเฝ้า พอดงพานหมากแตว่ ไม่ช้ากบค้
บานพระบญชว แตจ้งจ้งนค้ประค้อม แตช้ารชกรกับทศทศถวายเป็นกมล ๓ ครั้ง
แตว่ทศจ้งออกจกทศองพระโรง เมื่อทศออกมจากเฝ้าแตว่ เจ้าพณกงงานพาไปค้ตั้ง

สำคัญในพระราชวัง คือพระยาข้างเผือกเป็นคน ปราบกฎเหมือนกนทกราชทูต
ผู้รังเค็ดแตรราชทูตตังกา แตรจิงพาทุคกลับไปพัก ”

โดยที่เบนแซกเมืองมาจากประเทศอื่น ก่อนถึงกำหนดจนเขาเฝ้า จึงต้องมีการขานแจ
หรือทาคความตกลงเกี่ยวกับราชการเขาเฝ้าให้เบเนทเรยบรอยเดี่ยวก่อน ในปัจจุบันกนทของ
ปฏิบัตินั้นอยู่ แต่ผู้ทศองทาหนาทอนนทคือ “อธิบดีกรมพิธีการทูต ของกระทรวงการต่าง
ประเทศ” แต่ทาหนาทงายชนกวดมัยก่อน ไม่ต้องมปากเสียงกับแซกเมือง ทงน เพราะ
ฉกรรกรเข้าเฝ้าฯ ได้เปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับคความนิยมของนานาประเทศ ในหนังสือของ
เมอร์ลีเออร์ ดันเย กล่าววว่า “เมื่อก่อนที่จะเข้าเฝ้าฯ ๗ วัน คอนซตันตินฟอลคอน (เจ้าพระยา
วิชาเยนทร์) กับเซวาลิเออร์ เดอ โชมองต์ ได้ปรึกษาทหาร็อกัน เพื่อตกลงในระเบียบที่จะเข้า
พระนคร และในวิธีที่จะเข้าเฝ้าฯในพระราชวัง” บาดหลวง เดอ ชวดี ได้บันทึกไว้ในรายวัน
ของตนก่อนถึงจนเขาเฝ้าหนงวันว่า “เช้าวันนั้น เมอร์ลีเออร์คอนสตันซ์ มาแนะนำขนบธรรมเนียม
ของอย่างให้อีก เราพอจะเข้าใจได้บ้าง ถึงแม้ว่าพระเจ้ากรุงสยามตกลงพระทัยแล้วว่าจะทำ
การทงปวงเพื่อให้เป็นเกียรติยศแก่ราชทูตก็ดี พวกเราก็คงจะไม่วายวิตก คงจะต้องขงงักคิด
ทุกขณะ เพราะว่าขนบธรรมเนียมประเพณีของบ้านเมืองนี้ต่างกับของเรามากทีเดียว..” ใน
บันทึกของ เซวาลิเออร์ เดอ ฟอว์ริง ได้กล่าวถึงการเจรจาตกลงก่อนการเข้าเฝ้าฯไว้ดังนี้ “..ก่อน
อื่นเราพูดกันเรื่องขนบธรรมเนียมทศเข้าเฝ้าฯ ได้มีความเห็นแตกต่างกันว่าจะควรปฏิบัติอย่างไร
ในการที่จะเชิญพระราชสาส์นขึ้นถวายพระเจ้าแผ่นดิน ท่านราชทูตมีความประสงค์จะเชิญ
พระราชสาส์นเข้าไปถวายต่อพระหัตถ์พระนารายณ์มหาราช ความคิดเห็นเช่นนั้น ไม่ต้องด้วย
ราชประเพณีของประเทศนั้นอย่างยั้ง เพราะว่าราชประเพณีนั้นม้หลักว่า พระมหากษัตริย์ทรง
ไว้ซึ่งอำนาจสูงสุด เวลาเสด็จออกขุนนางต้องประทับเหนือคนทั้งปวงที่อยู่หน้าที่นั่ง โดยเหตุ
ฉนั้น ราชทูตต้องอยู่ในท้องพระโรงพระที่นั่ง และเสด็จออกให้เฝ้าฯที่สัทบัญชร ถ้าจะให้พระ
ราชสาส์นถึงพระหัตถ์ ก็ต้องต่อแทนเป็นอัมจันทรชนไว้ที่หน้าสัทบัญชร ซึ่งฝ่ายไทยไม่ยอม
ให้ทำเช่นนั้น ต่างฝ่ายมีความเห็นขัดข้องกันอยู่ดังนี้หลายวัน ฉนั้นได้รับหน้าที่ไปเจรจากาบาทตาม
ความเห็นกันหลายครั้งหลายคราว ในที่สุดได้ตกลงกันว่าในวันเข้าเฝ้าฯนั้นจะประดิษฐานพระ

ราชสาส์นไว้บนพานทอง ซึ่งต้องมีคนทำด้วยทองยาวประมาณสองศอกเศษ ท่านราชทูตจึง
จะคำหรือทูลพานพระราชสาส์นขึ้นไปถึงที่ประทับ ณ สัทบัญชรนั้นได้..”

การเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นแก่นกจอนดำคณบดีของทูตหรือของแขกเมืองในสมัย
ก่อน ซึ่งกยงแก่นกจอนดำคณบดีของทูตเข้ามาอยู่ประจำของสยามนี้ มิฉะนั้นแล้วความเป็นทูต
จะไม่เต็มบริบูรณ์จนกว่าจะได้ถวายพระราชสาส์นครากง เช่นเดียวกับทูตในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะ
ยังไม่ทำอะไรมิได้ จนกว่าจะได้ถวายพระราชสาส์นของตนได้เสียมาแต่ ดังกท ดาดแบร์ได้เขียน
ไว้ว่า “Every foreign ambassador is lodged and maintained by the King of
Siam, and during the time of his Embassy he may exercise merchandise; but
he cannot treat of any affair till he has delivered his Letter of Credence” ฉะนั้น
พิธีการเข้าเฝ้าจึงเป็นเรื่องใหญ่ ของแขกเมือง และเป็นการแต่งตั้งให้เห็นถึงวัฒนธรรม ขนบ
ธรรมเนียม และประเพณีของชาติทอลิวาเป็นชั้นสูงสุด จึงขอนามบทเกี่ยวกับพิธีการเข้าเฝ้า
ของบาทหลวงเดอ ชัวส์ มาลงไว้ในที่นี้

“... นับจำเดิมแต่เวลาเข้าเป็นคนไป ท่านราชทูตจัดแจงบรรจพพระราชสาส์นลงในหีบ
ทองคำเอง แล้วเอาวางไว้บนพานทอง ซึ่งอยู่เหนือถาดทองอีกชั้นหนึ่ง แล้วนำไปตั้งไว้บนโต๊ะ
ในห้องรโหฐานอย่างเบ็ดเสร็จ ชั้นแรกมอออกญา ๒ นาย ซึ่งเป็นส่มุหนายกและส่มุหกลาโหม
แห่งราชอาณาจักรกรเข้ามาในห้อง มีข้าราชการผู้ใหญ่คิดตามมาด้วย ๔๐ คน ข้าราชการเหล่านั้น
เมื่อได้กระทำบังคมนาการต่อท่านราชทูตแล้ว ก็บายหน้าไปถวายบังคมพระราชสาส์นพร้อมกัน
พอเสร็จพิธีแล้วทุกคนก็กลับไปตงเรือ รับประทานยงกรวง คราวที่ท่านราชทูตทูลเชิญพระราชสาส์น
มาตั้งให้จงถนอมชาวพเจ้า แล้วตงปากพากนเดินบนชบวนไปสู่ทานา ชาวพเจ้าเชิญพระราชสาส์น

๑๖. สมเด็จพระมหาอุปราชฯ ทรงอธิบายไว้ว่า เมื่อทูตฝรั่งเศสสืบได้ความว่า ประเพณีไทยถือว่าพระราช
สาส์นสำคัญกว่าราชทูต จึงคิดหาบายจะให้ไทยเคารพต่อราชทูตเหมือนกับเคารพพระราชสาส์น ฉะนั้น ก่อนเวลาจะ
เชิญพระราชสาส์นลงเรือ ทูตฝรั่งเศสให้เอาเก้าอี้เข้าไปตั้งแล้วเข้าไปอยู่เคียงข้างพระราชสาส์น เจ้าพนักงานไทยถวาย
บังคมแล้ว จึงยกพานพระราชสาส์นส่งให้เจ้าพนักงานไทยเชิญไปลงเรือ ในวันหลังเมื่อพักที่นอนหลวงให้วัดโปรดสัตว์
ถึงวันจะแห่พระราชสาส์นเข้ากรุง ราชทูตคิดจะให้เป็นเกียรติยศยิ่งขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง คราวนี้ให้บาทหลวงเดอชัวส์เข้าไป
ยืนอยู่ด้วย เมื่อขุนนางไทยเข้าไปถวายบังคมพระราชสาส์นแล้ว ราชทูตไม่ให้ไทยเชิญพระราชสาส์น ให้บาทหลวง
เดอชัวส์เชิญพานพระราชสาส์นเดินมากับราชทูต เข้าในเงาพระกลดที่กั้นพระราชสาส์นมาด้วยอีกนั้น หวังจะให้ไทยนับถือ
ว่ามีบรรดาศักดิ์สูง มาส่งพระราชสาส์นให้ไทย ต่อเมื่อถึงเรือหมกซึ่งจัดลงมารับพระราชสาส์น การที่คิดเลื่องหลัก
ให้ไทยถวายบังคมราชทูตด้วยได้ในครั้งนั้น ดูเป็นที่พอใจของราชทูตมาก

เดินเคียงไปข้างซ้ายท่านราชทูตตลอดทาง แล้วท่านราชทูตกับพระราชดำรัสไปจากข้าพเจ้า
 ไปประดิษฐานไว้บนเรือพระที่นั่งดาหน่ง ซึ่งบศทของทงดา เรือदानเห็นทจกหตวงกจะไม่ได้ทง
 เรือบรรทกเครื่องราชบรรณาการตามไปข้างซ้ายเรือพระที่นั่งซึ่งเชิญพระราชดำรัส แล้วมเรก
 ตระเวนคอยระวังระงับเหตุการณ์เคียงข้างชานกันมาเบ้นค ๆ ตามมาในชบวนอีก ๘ ด่า ท่าน
 ราชทูตนั่งมาในเรือพระที่นั่งดาหน่งแต่ด่าพง ด่วนข้าพเจากนั่งมาในเรือพระที่นั่งอกดาหน่งแคะน
 เดียว ข้าพเจ้าตั้งมเดื่อกามะหยดตามชตบแตะแตะใหญ่ ๆ คตทาทททททท พวกเรากมเรกคอย
 ระวังเหตุกาทบมาซ้ายขวาด้วยเหมอนกัน ยงมเรกบตตงกตามมาข้างหลังอก ๔ ด่า ในเรอนนม
 สฎภาพบุษ ซึ่งพระเจ้าอยหัวของเราแต่งตั้งให้เบ้นพวกมาในคณะทต มเดชานการเบ้นตน และ
 ในเรกบตตงกอก ๓ ด่า มพวกพองของท่านราชทูต ซึ่งคตตามท่านราชทูตมาแต่ประเทศฝรังเศส
 (แต่ไม่เรกคว่าเบ้นพวกในงบศท) นายสุรบาด (ชองท่านราชทูต) และทนายหน้าหอ คน
 ๒๕ ทงนแต่งกายสระอาดสระอาานเรยบรอยส่างาเมยททคน ซางหลังมแตรงอนแตะนถการ ๒๑ คน
 คนเหต่านแต่งกายเบ้นพิเศษด้อยงามมาก สั่งนแตะทชาดสยามเห่นว่าเบ่นดั่งทงมเดศ คนไทย
 ทได้เดื่อทายนคตทงนหมกจะเห่นไม่ขาดคานนเบ้นเครื่องเบบอยางทง ด่าหรบพอค่า
 ธรรมด่าซางเหตักแตะซางทากุญแจมกจะส่วมเดื่อแพร ท่านราชทูตชองเรวมเครื่องแต่งกาย
 เพียงเทาน ถาอยในเมองดอนดอนหรือแมตริคเดว กนากจะพอไซเหตอเพอเดื่ออก แต่เมอ
 มาอยทเมองนเดว กจ่าเบ่นอยางทงจะคองสับเปดยนกันไซวณะชต ในชบวนเทนมเรอ
 นานาชาตมาเข่าชบวนเพมเตมอก นคชบวนเห่โดยทงชตมารควถ ซึ่งมดั่งเปดกประหลาด
 อกพงจะพสวด ดั่งได้พวรรณามาบางเดว เรอหตวงทมาเข่าชบวนบศทของทงดาทกดา หลังค
 กทายอยางประณคตงดงามมาก แตะประคบบดวนเดวไปดวยกะทงกทงค ด่าหน่งมผพาย
 ซางตะ ๒๐ คน ถอพายเตมเดก ๆ บศทของทงเดม พายจาดงไปโนนา แตะวยกกชนชเบ้นจทง
 พรอ้มกัน ครนคองแตะพระสุริยะกัจจรัสโอภาสยงนถ ทหมบ้านชาวอดนคา และทเรอกาเบ้น
 อิงกฤษดาหน่ง พอเรือเชิญพระราชดำรัสผ่านไปกยังค่านบเรอย ๆ จนหมคคินบ้น ไม่มอยาง
 มธรรมเนยมทไทนเดย ทจะยงค่านบกนเช่นนในพระนครหตวงเมอพระราชาอยงประทบอย ทบอม
 แตะทเรอกาเบ้นฝรังเศสกยงค่านบแห่งตะ ๒๐ นคพิเศษ เขาไปยมคนคาทอนมาบวรจยง และ
 พยายามทำให้เดื่อคดงตามแตะจะได้ ท่านราชทูตได้รบเกยรศยศครงนใหญ่หตวงนถ ถึงกบ

งันไปไม่กล้าออกปากถามใคร ว่ามันเป็นเช่นเพราะเหตุใด เมื่อชนฝั่งนั้นท่านราชทูตเชิญ
พระราชดำรัสไปด้วย แล้วนำไปประดิษฐานไว้เหนือราชรถเป็นมหาพิชัยฤกษ์ ราชรถทรง
ด้วยงามไปกว่าเรือพระที่นั่งหลายเท่า แล้วท่านราชทูตขนงบนเสด็จยงทอง มคนหาม ๑๐ คน
มือออกญานงเสด็จตามท่านราชทูตไปข้างละ ๒ คน ส่วนข้าพเจ้านั้น นั่งเสด็จเหมือนกัน แต่
มคนหามเพียง ๘ คน ข้าพเจ้าไม่เคยเข้าชบวนแต่ในพิธีอย่างมาแต่ก่อน ข้าพเจ้าดำคัญตนว่า
เบนต้นตปป่า พวกในงบทุคขมา พวกพ้องท่านราชทูต คนเป่าแตรและนักร้อง (ส่วน
เครื่องแบบ) เดินเท่า ทหารราชองครักษ์กองเกยบริดจ์ซึ่งอยู่ระหว่างกลางทหารสองแถว
ถือโด่หเชน บางถือดาบ ถือหอก ตามทางทชบวนแต่เคลื่อนไปนั้น เราเห็นข้างเครื่องบอยๆ
เห็นแตรก็เห็นอกตอดตทาง พอถึงพระทวารชั้นนอกชบวนแท้ก็หยุด ท่านราชทูตลงจากเสด็จ
แล้วไปเชิญพระราชดำรัสจากราชรถ ประคองพานพระราชดำรัสย่างเข้าภายในเขตพระราชวัง
ท่านราชทูตสั่งพานพระราชดำรัสให้ข้าพเจ้าเชิญต่อไป พวกเราเดินท่าทางองอาจสง่างามทุกคน
พวกในงบทุคเดินหน้า และออกญาเดินขนาบซ้ายขวาไปกับเรา เราผ่านพระดานภายใน
พระราชวังไปด้หาแห่ง ทพระดานแรกมกของทหารตงรบอยกองหนึ่ง มจำนวน ๓๐๐ คน นั่งอยู่
ในท่าถอยบังคม มีอาวุธ โด่หเชนวางประจำควอยข้างหน้า นเบนตั้งทชบวนคยงนถ พระดาน
ทต้องมกของทหารมา มางามๆ มมาก แต่เครื่องประกอบมามเบา อาน เบนตน ควอยจะ
ควาเครอะแะทรามอยู่ด้กหนอย แต่ด้งซึ่งใครๆ ในพนพิภพภาคอินไม่เคยเห็นนคยข้าง ข้าง
เหตวนมขนาดใหญกวาข้างทได้เห็นมาแล้วภายนอกพระราชวัง ทงหมดคคยกนมอย ๘๐ เซอิก
ข้างในจำพวกน มข้างเผอกเรองนามอยข้างหนึ่ง เบนตนเหตุให้เล้ยชวคไฟรพตไปประมาณ
๕,๐๐๐-๖,๐๐๐ ในการทำด้งครามกับกรุงหงด้วค ข้างเผอกเซอิกนใหญ่ด้ง แก่จนหน้งนยาน
เทบทาบ ตาปรีช มขนนางคคยปรนนิบคคย ๔ นายเล้มอเบนนจ บางก็เอาพคไปคาตพคให้

๑๓. เซเบเรตที่เข้ามพร้อมกับลาโลแบร์ได้พูดถึงตอนนี้ว่า “เมื่อไปถึงประตูพระราชวังแล้ว พวกที่ถือร่มก็
ให้เราแยกต่างคนต่างไปกันหมด และได้มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายคนได้มาคอยรับเราอยู่ที่ประตูพระราชวังนี้ เรา
จึงได้เดินเข้าประตูพระราชวัง พร้อมด้วยขุนนางข้าราชการไทยที่มารับเรา และเจ้าพนักงานฝรั่งเสสกับคนในของเรา
ก็ได้เดินตามเข้าไปพร้อมกัน การที่เจ้าพนักงานไทยได้ให้เราเดินด้วยเท้า และไม่รีบร้อนในเวลาที่เราเดินก็
แจ้งในระยะทางอันไกลเช่นนี้ เราก็ไม่เห็นเป็นการประหลาดอย่างใดเสียแล้ว เพราะชาวลิเออร์ เดอ โชมองต์
ได้เคยถอยอย่างนี้มาครั้งหนึ่งแล้ว

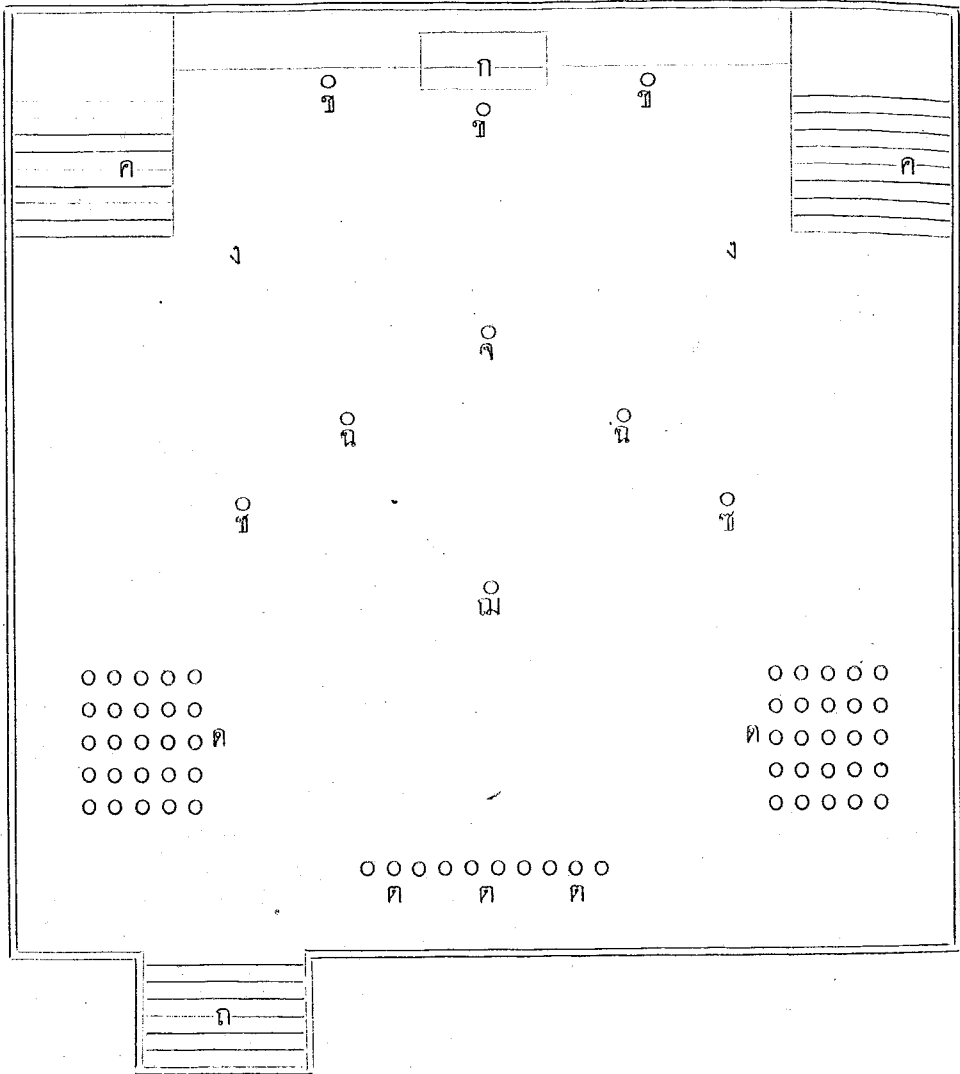
เพื่อให้เย็นสบายใจ หรือมีฉนวนกเพื่อไล่ความร้อนต่าง ๆ บางทีก็ถอดกางเกงแค่นี้ในขณะ
 เมื่อข้างออกเดินเที่ยว ถัดหน้าถัดหน้าใช้ถาดทองคำแท้ ข้าพเจ้าเห็นถาดตั้งถาดวางอยู่
 ข้างหน้า ถาดหนึ่งได้หน้า อีกถาดหนึ่งได้หน้า ข้างนอกริมโต๊ะวางนาฬิกาเดินเวลาดัง ๖ เดือน
 มาแล้ว ฟังเอาดังอาบนาเมื่อเร็ว ๆ นี้ ข้างนอกเป็นข้างสี่ภาคที่สุด มีผู้พูดกันว่า ยังมี
 ถูกข้างเบนเผือกออกเชือกหนึ่ง คอยสำรวจรับตำแหน่งแทนข้างเผือกแก่ เมื่อข้างเผือกแก่
 หมดอายุไปก็จะได้แทนที่ทันที แต่ข้าพเจ้าไม่เห็น และไม่ทราบว่ายี่สิบไหน ข้าพเจ้าเห็นข้าง
 สำคัญออกเชือกหนึ่งเป็นข้างฉลาดและใหญ่กว่าข้างทองหลาย ข้างเชือกหนึ่งเป็นข้างทรง ดุทาง
 มั่งคั่ง และมันดีดกว่าข้างอื่น ๆ เมื่อใดพระเจ้ากรุงสยามเสด็จทอดพระเนตร เมื่อนั้น ข้าง
 ก็คงเข้าถวายบังคม มีผู้บอกแก่เราว่า เราจะได้เห็นข้างโสดใหญ่ ๆ ที่ตะโวกุ พระธรรมา
 ชาติตาย พวกเราเห็นขนนางหมหนังหมอบเอาศอกยื่นดินกมหน้าอยู่ข้างทาง พวกเราต้องย่าง
 ขนบนได้ ๗ หรือ ๘ ขน (จำนวนคือ ๗ เห็นจะถูก) แล้วจึงจะเข้าไปสู่ท้องพระโรง ทอด
 ขุนนาง ท่านราชทูตหยุดอยู่ตรงที่ใกล้กับเมอดีเออร์ คอนซันซ์ เพื่อรอให้พวกในงบทอดเข้าไป
 นั่งลงเรียบร้อยพร้อมกันในท้องพระโรงเสียก่อน พวกเราได้เตรียมการที่จะเข้าสู่ท้องพระโรง
 ไว้ก่อนหน้าแล้ว เราจะเดินเงยหน้าทำผั่งผายอย่างประเพณีชาวฝรั่งเศส และล้อมรองเท้า
 เข้าไปด้วย ก่อนหน้าพระเจ้ากรุงสยามเสด็จออกมารับที่ ณ พระโอรส พวกเรา นั่งรออยู่
 บนม้า ถ้าพระเจ้ากรุงสยามเสด็จออกเมื่อใด พวกเราจะย่นขนถวายคำนับพร้อมกันได้ โดย
 สะดวกเมื่อนั้น ขณะท่านราชทูตและข้าพเจ้ากำลังรออยู่ที่เชิงฐานพระโอรสชั้นนอก พร้อมด้วย
 เจ้าพระยาพระคลัง ซึ่งตั้งแต่เราเข้ามายังไม่ได้นอนเหยยพุดอะไรเลยสักคำเดียว จนกระทั่งเวลาน
 ท่านพระคลังจึงได้กล่าวแก่ท่านราชทูตว่า พอท่านทราบข่าวว่ามีราชทูตจากต่างประเทศ
 โกลโพนมาถึง ท่านก็มีความปรารถนาจะใคร่ไปเยี่ยมเยียน แต่ดีตราชการงานเมืองอยู่จึง
 มิได้ไป และพอพวกในงบทอดนั่งเรียบร้อย ก็ได้ขึ้นเสด็จตรงบนแตรมโหรีที่ก
 ออกมาจากภายใน ฝ่ายข้างนอกก็บรรเลงรับตอบ เสียงนบนอนอันศักดิ์สิทธิ์ว่าพระเจ้า
 แผ่นดินจะเสด็จออก เมอดีเออร์คอนซันซ์มิได้ล้อมรองเท้า คณาศอกท้องตากินขึ้นไป
 บนบนได้ อย่างประเพณีที่เขาประพฤติกันที่กรุงโรมในการพระราชพิธี ซึ่งก็จะเป็นการ

เคียวเพียงยกวานอก ท่านราชทูตตามเมอด้เออร์คอนชคนซ์เขาไป เมอชมนบน ไตไปถึง
 ชนส์ต ก็เหลือบเห็นพระเจ้ากรุงสยามประทับอยู่บนพระ โธรนแด้ว ท่านราชทูตก็ถอดหมวก
 พอย่างเข้าไปถึงท้องพระ โรงภายใน ท่านราชทูตก็ถวายคำนับตามอย่าง ประเพณีชาวฝรั่งเศส
 ชาวเขาติดตามท่านราชทูตเข้าไปข้างซ้าย แคมไต่ถวายคำนับ เพราะชาวเขาเป็นผู้เชิญ
 พระราชดำล้น เราเดินเข้าไปถึงกลางท้องพระ โรงระหว่างชนนางดองแวง ซึ่งนั่งอยู่ในท่า
 ถวายบังคม ในจำพวกชนนางเสตามพระชามาดาแห่งพระเจ้ากรุงกัมพูชาประทับอยู่ด้วยคนหนึ่ง
 พยเข้าไปถึงตรงท่านราชทูตก็ถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง เป็นคารบดอง แดวกนั่งตบนมมา
 คอหนึ่ง ซึ่งเจ้าพนักงานเตรียมไว้สำหรับท่านราชทูต แคมไต่ด้วยหมวก ท่านราชทูตก็ถุช
 ยนถวายคำนับอีกครั้งหนึ่งเป็นคารบด้อม ครั้นแเด้วจึงกล่าวถอยยกกราบบังคมทูล พยจะกล่าว
 ขอความค้อยไปอื่กกทวดคองงง แเดวกัด้อมหมวก ชาวเขาปกครองพานพระราชดำล้น และ
 ยงย่นอย ในท่าเดิม ท่านราชทูตกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า..... ท่านราชทูตดั้อมหมวก
 พดางกล่าวถากกราบบังคมทูลกัด้ล้นจบดง ขณะเมือท่านราชทูตกัด้กราบบังคมทูลพระเจ้า
 กรุงสยามอย่นน ถ้ามขอความแห่งไต ทกดาวพาดพงถึงพระนามพระราชาทงด้องพระองค์แเดว
 ท่านราชทูตก็ถอดหมวก ต่อนนมากถวยเครื่องราชบรรณาการทคองยู่ในท้องพระ โรง แเดวกนำ
 ชาวเขาและพวกในงบทูเขาเผ่าถวยตัว ทนโดนน เมอด้เออร์คอนชคนซ์ผู้ซึ่งมหนาทเบนถาม
 กอนจะแปดถอยค่อนท่านราชทูตได้กราบบังคมทูลแเดวณถวย กกราบถวยบังคมดั้อมถว
 ท่านราชทูตซึ่งในขณะนยงงดั้อมหมวกอยู่ในท่าเดิมกถุชย่นน แเดวกถอดหมวกออก ทนหน้า
 มาทางชาวเขาถวยคำนับพระราชดำล้น แเด้วจึงเชิญพระราชดำล้นไปจากชาวเขาเดินตรงไปยัง
 พระโธรน ชาวเขาจาคองขแจงเหตุการณดั้อคณูทเกิดชนในขณะนให้ทานพงบาง เมอด้เออร์

๑๘. ครั้งลาลูแบร์และเซเบเรต์เฝ้า ได้กล่าวถึงตอนนั้นว่า “เราได้ขึ้นอฒจันทร์แล้วเดินเข้าไปในท้องพระโรง เรา
 ได้ถวายคำนับพระเจ้ากรุงสยาม ๓ ครั้ง ครั้งแรกนั้นได้ถวายคำนับเมื่อได้ก้าวพระทวารเข้าไป ครั้งที่ ๒ ได้
 ถวายคำนับเมื่อเดินไปถึงกลางท้องพระโรง และครั้งที่ ๓ นั้นได้ถวายคำนับเมื่อไปถึงที่เจ้าพนักงานได้จัดให้
 เรานั่ง เมื่อเราได้ถวายคำนับครั้งที่ ๓ แล้ว เมอสิเออร์เดอลาแบร์ก็กราบทูลข้อความต่างๆ แต่ในเวลา
 ที่กราบทูลอยู่นั้น เราก็ดูย่นอยตลอดเวลา เพราะเราได้ทราบว่าการที่ย่นนนั้นเป็นกริยาซึ่งฝายมากกว่าที่จะน้
 บนม้าเล็กๆ สี่เหลี่ยม กว้าง ๑ ฟุต ยาว ๑ ฟุต ซึ่งเจ้าพนักงานได้อาพรมลายทอองปไว้ให้เรานั่ง และมี
 ล้อเหลี่ยมนี้ก็เป็นล้อตัวเดียวกันเองที่ได้เตรียมไว้สำหรับครั้งเขวาลีเออร์ เดอ โชมองต์

ภายในพระราชฐานนั้นเป็นพระของเรานเอง” พระเจ้ากรุงสยามไม่ม้พระราชประสงค์จะให้เดือน
 พระโขนงตกต่ำ หรือเอาบันไดพาดเสวริมค่อให้ตั้งถึงพระโขนง แต่พระองค์ทรงกระทำพระชะ
 ให้เสร็จไปได้ และท่านราชทูตก็ไม่ต้องชูปานพระราชดำนั้น เทศชนไปจนถึงช่องพระแอก
 พระองค์ทรงพระอุดำหะโหม้พระองค์ลงมารับพระราชดำนั้นได้ พระด้รกายและอากปฏิกิริยา
 ของพระองค์เป็นทศของอชยาศัยชาวเจียงนง พระเจ้ากรุงสยามมีรับสั่งว่า ในการรับรองทูต
 ทรงน พระองค์ทรงกระทำโดยเต็มพระทัยทุกอย่าง เพื่อให้เป็นเครื่องหมายสำคัญอันตราไว้ว่า
 ได้เป็นไมตรีกับพระเจ้ากรุงฝรังเศส โดยเหตุฉนั้น การทพระองค์ได้เห็นราชทูตของพระเจ้า
 กรุงฝรังเศส จึงม้พระทัยยินดียิ่งนัก เพราะทรงคิดว่า เสมอด้วยได้เห็นพระเจ้ากรุงฝรังเศส
 ฉนั้น พระองค์ทรงได้ถามถึงทุกซ่ซ่แห่งพระราชวงศ์ฝรังเศส และเรื่องงานพระราชสงคราม
 ในที่สุด พระเจ้ากรุงสยามทรงประสงค์ทพรให้แต่ท่านราชทูต ขอให้พระเจ้าบันด์วงด์พรรค
 จึงบันดาลให้ท่านราชทูตกลับไปถึงเมืองฝรังเศสโดยสวัสดิภาพเสมือนเมอมายงประเทศนั้น พอ
 ส่นกระแ่พระราชดำรัสแล้วด้กักรูหนึ่ง ก็โดยน้เศียงแตรงอนแแระมโหระทก อย่างเดียวกับ
 เมอเวตาจะเด็จจออกขุนนาง ทรงนเบนการเตือนคนภายนอกให้ทราบว้พระเจ้ากรุงสยามจะ
 เด็จจชน พระองค์ถูกชนแ่ดวถอยไปจากพระโขนงข้าๆ พระวิตุตรกคตตายคตเตอกลงป้ดข้ง
 พระบัญญัติ ท่านราชทูตยังคงนงอยู่ทมาตามเดิม แ่ดวต่อม้ออด้กักรูหนึ่ง ท่านราชทูตแแระ
 เมอด้เออวคองชนชจออกเดิน ครนพระเจ้ากรุงสยามเด็จจชนแ่ดว ท่านพระคตงแแระขุนนาง
 ฎ้ใหญ่ทหมอบเฝ้าอยุนน จึงพากนตกชนพร้อมกัน พอท่านราชทูตออกมัพ้นพระทวารพระ-
 ราชวงกชนเสด็จเดินชบวนกตบ ชาวเจากกชนเสด็จเดิมของชาวเจ้า พวกในงบทช้มาตามไป
 นอกถนนเดินเทา ชากตบกเดินเบนชบวนท่านองเดียวกับเมอชามา ในที่สุดก็มาถึงทพก เซวาดเฮอร์
 เตอ พอรบง ได้พุดถงเรอทพกคตชนนว่า “เสร์จการเฝ้าถวายพระราชลำนแล้ว เราเดินเป็น
 กระบวนออกจากท้องพระโรงพระที่นั่ง และเจ้าพนักงานได้นำท่านราชทูตไปอาศัยอยู่ที่คัก
 หล่งหนึ่ง ซึ่งได้จัดเตรียมไว้พร้อมสรรพแล้ว คักนั้นก็ด้วยฉิฐ เป็นคักที่น้บว้างามที่สุด
 ในราชธานนั้น”

แผนผังภายในห้องพระโรง เมื่อ เมอสีเออร์ เดอ ลาดูแบร์
และเมอสีเออร์ เซเรเบต์ เฝ้า

- ก. อัครจันทร์ตามชนหน้าห้องหับญชร เพื่อบนการง่ายทวราชทุก เดอ ลาดูแบร์
ถวายพระราชดำนค้อพระหคถพระนารายณมหาราช
- ข. นพภูตเคอคณคร์หน้าห้องหับญชร ข้างซ้ายและข้างขวาตั้งปฏทณคร์
- ค. อัครจันทร์ชนไปถ้พระทงทประทบ
- ง. โต๊ะปุมวางเครของราชบรรณาการ

- จ. บุตรเมอดีเออร์ เดอ เซเวเบต์ เซียวพานแว่นฟ้า ทองคำโปร่ง ซึ่งประดิษฐาน
พระราชดำรัสไว้
- ฉ. ตงรูปต์เหตยมเตยบุพรม ซึ่งเบนนงของราชทูต
- ช. เจ้าคณะ เดอ เมเตดโดโปดัด นงขัตต์มาชอยกบพนพระทง
- ซ. เจ้าพระยาวิชยเนทร (คอนชดนซ์) หมอบอยข้างขวามือหลังราชทูต
ทำหน้าที่เบนตาม
- ณ. แปร์ตาซารคนงขัตต์มาชอยกบพน
- ด. ขุนนางไทย ๕๐ คน หมอบอยกบพน
- ค. ขุนนางฝรั่งเค็ดนงขัตต์มาชอยกบพน
- ก. ขตจนทร ขนไปบนพระมหาปราสาท

ส่วนเมอคราวทราชทูตตงกาของพระเจ้าเกยรตศวีรังหะ เขาเผ่าดมเด็จพระเจ้าบรมโกศ
มชอความถ่าวไว้ในหนังสือ An account of King Kirti Sri's Embassy to Siam ดงน :-

On the seventeenth day of the solar month Kataka about five hours before dawn¹⁹ three officers came and accompanied us in boats; we landed in the street at the great gate in the city wall and entered carriages drawn by horses. The two sides of the street were decorated with various kinds of cloths and hung with gilt lamps like pumpkins decorated with glass and plates of mica; the street shone as with moonlight in the blaze of a hundred thousand lamps. We drove up the middle of the street as far as the great gate called YAM THAK;²⁰ it was one unbroken stretch of gold-worked cloths of five colours, trays and boxes of silver and gold, ornaments of copper, bronze, brass, and zinc, red and white sandalwood, embroidered quilts and curtains, all kinds of medical stores, rice, cocoanuts, plantains, mandarin oranges, oranges, sweet-meats, all manner of flowers, all manner of eatable and drinkables, with sweets and meats; the shops were adorned

๑๙. สมเด็จพระยาดำรงฯ ทรงประทานความเห็นไว้ว่า การเสด็จออกรับแขกเมืองถึงภาคราวัน เสด็จออกที่มณฑลพระที่นั่งสรรเพชญปราสาท จะเป็นเพราะที่ราชทูตเผือกกลางแจ้ง ต้องเสด็จออกแต่เช้าก่อนแดดร้อน จึงต้องเริ่มมารับราชทูตแต่ก่อนสว่าง การรับแขกเมืองในเวลาก่อนอรุณเช่นกล่าวนี้ ยังไม่เคยพบในหนังสืออื่นที่แต่งเรื่องเมืองไทย

๒๐. ที่เรียกว่าประตู ยมัทท นี้ เป็นประตูหน้าพระราชวัง ชื่อจริงเข้าใจว่า ประตูพรหมสุคติ (พระอภิบาลของสมเด็จพระยาดำรงฯ)

with gilding and the street a blaze of splendour. When we arrived within sight of the palace, which shone with gilt work, we alighted from our carriages and rested a short time in a hall hung with beautiful curtains where, according to this customs. *sapu* flowers were presented to us. Then we proceeded within the palace, entering by two gates adorned with gilding and all kinds of colours. On either side of the great throne were arranged figures of bears, lions, raksbas, door-guardians, nagas, and bairawa yakshayas,²¹ two of each, adorned with gold. In their midst rose the throne which appeared about 10 cubits high: round it were fixed golden *sésat*, which marvellous golden embroideries were hung round. The walls themselves were gilt and the spires above the dais were of gold. Here we were brought before the King and presented the royal letter and presents, after which we were graciously permitted to visit the interior of the palace²².

๓. ระหว่างที่พำนักอยู่

หลังจากที่แขกเมืองได้เข้าเฝ้าถวายพระราชดำรัสแล้ว ได้มีการรับรองอย่างไรบ้างนั้น สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ทรงอธิบายไว้ว่า^{๒๑} “ต่อทศเผ่าแล้ว จึงให้ข้าราชการนำแพแควมาอย่างดีไปพระราชทานยังที่พัก เจ้าพนักงานแจ้งกระแฉับสั่งว่า ทศมาแต่เมืองหนาว มาถึงเมืองนบนเมืองร้อน จึงโปรดให้นำแพแควมาพระราชทานให้ทำเครื่องแต่งตัวให้สบาย ครั้นจะตัดทำเป็นเครื่องแต่งมาให้เสร็จก็เกรงจะไม่ถูกใจทศ ให้ทำเอาตามชอบใจเถิด

“การที่ราชทูตเขาเผ่านั้น เผ่าเล็กก็ออกเต็มยศใหญ่แค่ ๒ คราว คือเผ่าเมือมาถึง ๑ เผ่าเมือทศลาจะกลับไปบ้านเมืองอีกคราว ๑ แต่ในเวลาที่พักอยู่ในกรุง ยังได้เข้าเฝ้าในเวลาอื่นอีก ตามแต่กิจที่จะโปรดให้เขาเผ่าเบนพิเศษ เช่น ทศตงกาได้เข้าเฝ้าพระที่นั่งทรงบนเมื่อดมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเสด็จออกทอดพระเนตรเครื่องราชบรรณาการที่จะจัดส่งไปตงกานนเป็นคน ราชทูตฝรั่งเสด็จเข้ามาคราวแรกครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ก็ได้เข้าเฝ้าในกรุงศรีอยุธยาอีกคราว ๑ เผ่าแควมการเดียงพระราชทาน แต่เดียงลบหงดพระที่นั่ง แล้วตามเสด็จขึ้นไปเมืองตพบรู ได้เฝ้าทศพระราชวงแฉกตาหนกทะเลขบศร์อีกหลายครั้ง

๒๑. รูปหมี่ รูปราชสีห์ รูปปราภส รูปโหววริก รูปนาค รูปพิราวะยักย์

๒๒. คำแปลภาษาไทยที่ได้ในเรื่องประวัติฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาที่ ๖ ของสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ราชานุภาพ หน้า ๑๑๕

๒๓. ประชุมพงศาวดาร ภาค ๒๕

“ทุกเช้าเผ้าแดด จึงกำหนดวันไปเผ้าพระมหาอุปราช แต่ไปหาขุนนางผู้ใหญ่บางคน
แต่ทเป็นหัวหน้าในราชการ เพราะต้องมของถวายแด่ของกำหนดไปให้ทุกแห่ง ดกษณะที่พระ
มหาอุปราชได้ใจออกรับแขกเมือง ก็จำลองแบบวงหุดวงทุกอย่าง แม่ที่สดจนขอททรง
ปฏิสังการก็เป็นอย่างเดียวกัน ฝ่ายดกษณะที่ขุนนางผู้ใหญ่รับท กาทดเป็นผนอย เช่นท
ดกาทเข้ามาของดงมีไปหาเจ้าพระยาข่านาญบรรกษ ๆ หนึ่งเคยให้ทงกับพนกบขาราชการ
ผู้ใหญ่ในกรมทำด้วยกัน กาทดฝรั่งแต่มีศดง เช่น เซวติเอวี เดอ โสมองต์ ไปหาเจ้า
พระยาพระคดง จดตงโต๊ะเกอกรบอย่างฝรั่ง เมื่อทททายปราศรัยกันแล้ว จึงเคยอาหารท
บางแห่งกมระบาดนครด้วย เมื่อได้รจการเผ้าแหนหาดังกาดมากเป็นได้รจพระรบท ตอนน
ททกไปดงสถานทต่าง ๆ แต่ถ้ามการแห่แหน เจ้าพนกงานก็พาไปดง แต่มีได้เข้าเผ้าในพริกน

๕. เมื่อลากลับ

“เมื่อททเข้าเผ้าททลาจะกลับไป เป็นเวดทได้พระรชทานบ่าเห็นจ บ่าเห็นจที่
พระรชทานดางกนตามชนยศผู้ทเป็นทคานทท เซวติเอวี เดอ โสมองต์ ราชทูตฝรั่งเค็ด ได้
พระรชทานพานทองเครื่องยศกับของอื่น ๆ อีกหลายดง คราวททดงกาทได้พระรชทานดงของ
ดาง ๆ มีพรรณนาในศุภอักษรหลายดง แต่มีใช้เป็นเครื่องยศขุนนางชนดง ”

ผมเล่าให้พวกคุณฟังมาก็หลายชั่วโมงแล้ว ทีแรกก็เล่าเป็นภาษาไทย
เห็นพวกคุณฟังกันไม่ค่อยรู้เรื่อง ก็เลยเล่าเป็นภาษาอังกฤษให้ฟังบ้าง จน
เดี๋ยวนี้ใคร ๆ เขาก็กลับบ้านกันหมดแล้ว บารก็ปิดแล้ว ผมก็ชักมีนเต็มที
ขอผิดไปเล่าการรับแขกเมืองในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่บ้าน หวังว่าพวกคุณ
คงไม่ว่าอะไร ถึงว่า ผมก็เล่าไม่ไหว เฮ้ยยาม! ไปเอาบุญแจที่หน้าเวรมา
เปิดห้องกรมพิธิ ๆ หน่อย จ้านจะนอนค้างที่นี่.

ขุนนางสยามกำลังรับรองคณะราชทูตที่เรือรับรองราชทูตริมแม่น้ำเจ้าพระยา
สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

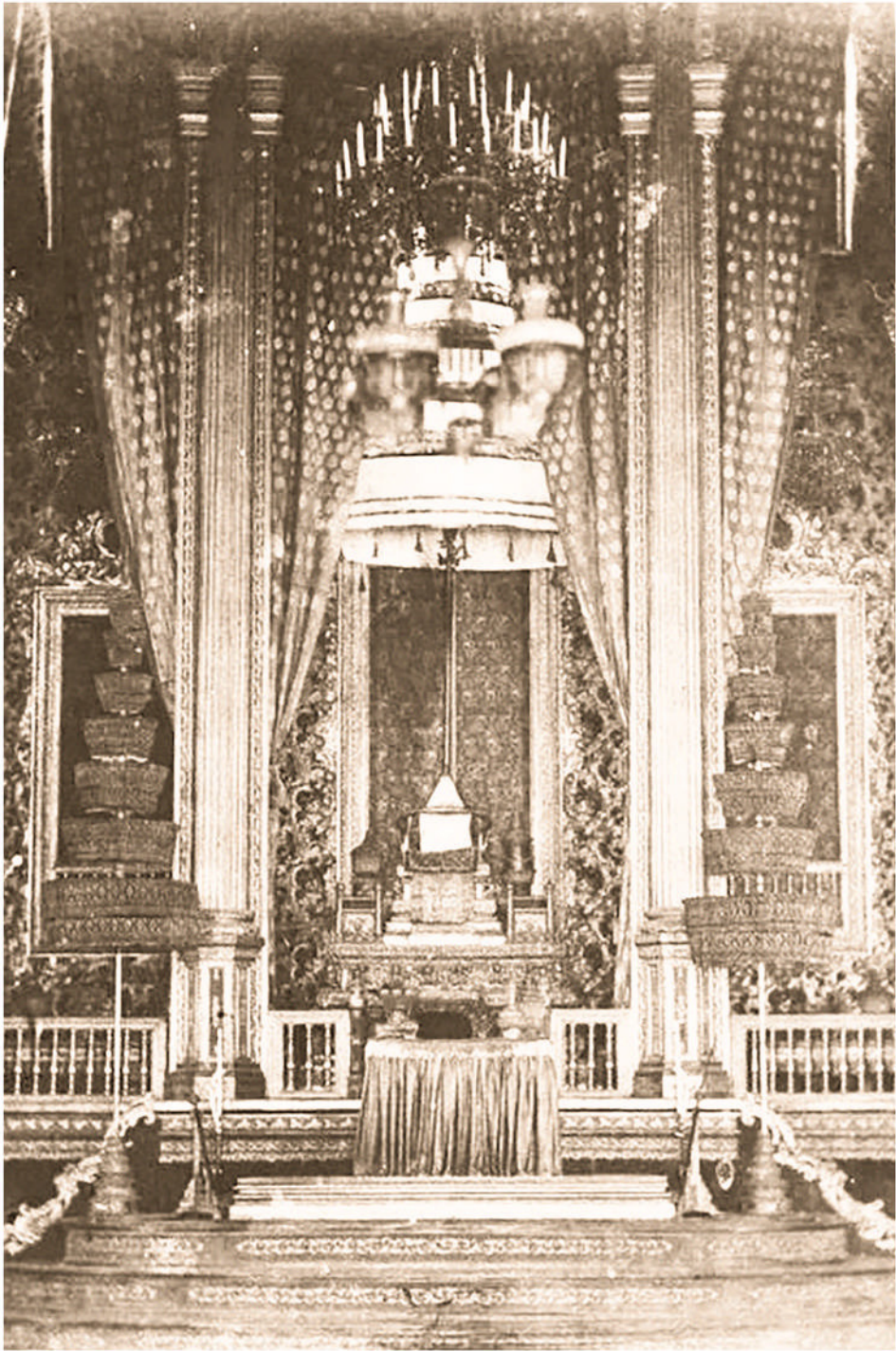

กระบวนเรืออัญเชิญพระราชสาส์น จากปากแม่น้ำเจ้าพระยา
สู่กรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สรวรรณ

๒๕๐๐

ห้องพระโรงพระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง
ที่เสด็จออกรับคณะทูตานุทูตสมัยรัชกาลที่ ๔

วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง

(ต่อมา)

เล่าโดย สุบรรณ เสวตมาลัย

พวกคุณนี่เต็มทีมาก ผมเล่นนิทานให้ฟังเพียง ๒ ครั้ง ไม่รู้ว่าไปถูกเส้นอะไรพวกคุณเข้า เลยช่วยกันลงคะแนนให้ผมเป็นกรรมการของสโมสร มีหน้าข้า พวกท่านกรรมการยังยึดเยียดหน้าที่ “บรรณกร” ให้แก่ผมอีก ทั้งๆที่วันประชุมกำหนดหน้าที่กรรมการ ผมมิได้เข้าร่วมการประชุมด้วย ผมมารู้เมื่อเขาตกลงกันเรียบร้อยแล้ว ที่แรกก็จะไปเอะอะบอกคุณ แต่มานึกดูว่า ถ้าเป็นบรรณกรคราวนี้ ก็จะต้องจัดทำหนังสือ “สรานุกรมย์” ฉบับกิ่งพุทธกาล เอ๊ย! ขอโทษ! ฉบับ ๒๕๐๐ หรือฉบับ ๒๕ พุทธศตวรรษ ซึ่งใครๆ เขาก็เป็นนับสำคัญ ก็น่าจะโกธิดหรือก และคิดว่ายังมีเวลาอีกตั้งนาน กว่าจะถึงเวลาที่จะต้องจัดทำหนังสือ ก็เลยขอร้องเสีย

พอสิ้นปี ๒๕๕๕ ผมก็สะดุ้ง เพราะนึกได้ว่า ผมผิดพวกคุณไว้ว่าจะเล่าเรื่องการรับแขกเมืองต่อจากปีที่แล้ว พอผมเตรียมจะเขียนเรื่องต่อ งานเกี่ยวกับการจัดทำหนังสือ “สรานุกรมย์ ๒๕๐๐” ก็ประดังเข้ามา ผมก็เลยคิดตัดสินใจจะขอผิดพวกคุณไปอีกหนึ่งปี เพราะเป็นความผิดของพวกคุณเอง ที่ช่วยกันอุปโลกให้ผมเป็นบรรณกร ผมก็เลยไม่ค่อยจะมีเวลามาบริการคุณ แต่เอาเถอะไหนๆ ผมก็ได้เป็นบริกรของพวกคุณมาแล้วถึงสองปี และไม่อยากจะเสียสัญญาที่ว่าไว้ จะเล่าต่อให้พวกคุณฟังอีกสักหน่อย เดี่ยวจะหาว่าโตะแล้วยังหลอกเด็ก

เฮ้! มาร่วมวงเร็วๆ เข้า ผมยังมีเวลาน้อยอยู่ด้วย อ้อ! ท่านเอกอัครราชทูต
ชั้นจัตวา ท่านเลขานุการเอกชั้น ๓ และท่านนายเวรชั้นพิเศษ ไม่มาฟังผมเล่าที่ท่าน
ต่อหรือครับ อ้อ! บ๊ี้แล้วท่านไม่ได้ฟัง เพราะอยู่ต่างประเทศหรือครับ ไม่ใช่ไร
แล้วผมจะส่งหนังสือไปให้อ่านที่บ้าน ทำไม! คุณสงสัยอะไร ตำแหน่งของ
พวกท่านเหล่านั้น ผมเรียกเผื่อไว้ก่อนอย่างนั้นเอง เพราะขณะนั้นราชการของกระทรวง
การต่างประเทศ กำลังเจริญก้าวหน้า ตำแหน่งเอกอัครราชทูตยังต้องแบ่งเป็นชั้นหนึ่ง
ชั้นสอง แล้วอีกไม่ช้าตำแหน่งต่างๆ ในวงการทูตไทย เห็นจะไม่แคล้วอย่างที่ผมว่า....

(ข) สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ประเพณีการรับแขกเมืองในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่จะเล่าต่อไป เริ่มตั้งแต่รัชกาล
ที่ ๑ จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว และบ้านเมืองยังเบินจาดาดอยู่ พวกชาว
ต่างประเทศก็พากันไปค้าขายยังเมืองอื่น ทางพระราชไมตรีทรมกับต่างประเทศก็เบินวังไป
คราวหนึ่ง การติดต่อกับต่างประเทศก็เบินมชน เมื่อเขาบาท ๕ ในรัชสมัยของพระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และหลังจากนั้นการติดต่อกับต่างประเทศก็มีมากชนเบิน
ลำดับตามความเจริญของโลก ประเพณีการรับแขกเมืองก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามความ
เจริญของโลกเช่นเดียวกัน สิ่งทีแสดงให้เห็นถึงประเพณีการรับแขกเมืองของชาติเราในระยะ
นี้ ไม่มีอะไรจะดีไปกว่า หมายถึงว่าด้วยการรับแขกเมืองต่างๆ ซึ่งเป็นเอกอัครทาง
ราชการ นอกจากนั้น ก็มัจจดหมายเหตุของพวกทูตต่างประเทศทีเขามาเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับ
ประเทศไทย ซึ่งมัจขอความบางตอนทีแสดงให้เห็นถึง impression ของพวกทูตเหล่านั้นทมิ
ต่อการบริหารของไทยในเวลานั้น จดหมายเหตุของพวกทูตเหล่านั้น อาจมีขอความบางตอน
ทีคาดเคลื่อนต่อความเป็นจริง เพราะเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยยังไม่ด้นทดีในภาษาต่างประเทศ
ต้องอาศัยล่ามแปลถ่ายทอดกันหลายๆ คน แต่อย่างไรก็คิด จดหมายเหตุของพวกทูตทีได้เขา
มาเยือนประเทศไทยในเวลานั้น ก็มัจประโยชน์บางประการทีแสดงให้เห็นถึงวิธีการรับรองแขก
เมืองทีใช้อยู่ในขณะนั้น

ในรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการรับแขกเมืองชาติโปรตุเกส ซึ่ง
 ออกคนเดิน ซึ่งเชิญพระราชดำรัสมาโดยเรือสำเภา จะเป็นพระราชดำรัสมาจากกรุงดิลลิบอน
 โดยตรงหรือเป็นแค่อักษรดำรัสของเจ้าเมืองมาเภา ไม่ปรากฏชัดในหมายรับสั่ง เป็นแต่
 กล่าวไว้ว่า แขกเมืองฝรั่งบางคนจะได้เข้ากราบถวายบังคมทูลเกล้าฯ ถวายพระราชดำรัส พริ
 การรับแขกเมืองในสมัยรัชกาลที่ ๑ จะศึกษาได้จากหมายรับสั่งว่าด้วยรับแขกเมืองโปรตุเกส
 ดังนี้(๑)

“วันของคาร เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ บีมะเมีย อัฐศก^(๒) มีหมาย
 นายฤทธิ (วงศ์อาวูช นายเวรกดาโหม) ว่าด้วยเจ้าพระยาธรรมารับสั่ง
 ได้เกล้าฯ ตั้งว่า แขกเมืองฝรั่งบางคนจะได้เข้า (เข้า) กราบถวายบังคม
 ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชดำรัส ณ ท้องพระโรงพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน^(๓)
 ณ วันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ เพ็ญยารุ่ง^(๔) แต่แขกเมืองต่อพระราช
 ดำรัสครั้งนั้นมา (เรือ) ดังรูป จะได้เอาเรือลงไปรับ

เกณฑ์ให้ตำรวจใหญ่ขอเอาเรือพระที่นั่งศรีดังกล่าวดังไปรับ แล้ว
 ให้ตั้งเตียงแว่นฟ้า ให้อาดกษณเอาพานแว่นฟ้า ๒ ชั้น ตั้งบนเตียงรับ
 พระราชดำรัส

ให้มหาดไทยกดาโหมเกณฑ์เรือยาว ๘ วา ๘ วา เป็นคู่แท้ ๕ คู่
 เรือปีกดองชนะ ๒ คู่ แต่ให้กรมท่าจัดเรือกันยาให้แขกเมืองชด้า ๑ โดย
 สมควร ให้มาแต่ดังรูปมาชนท้าวชาว

เกณฑ์ให้ตำรวจเอาเตียงงาตั้งไปรับ ให้มีตั้งบนถนนพระราช
 ดำรัส คัน ๑ ปีกดองชนะ ๕ คู่ แตรงอน (๒ คู่) แครดำโพง (๒ คู่)
 ให้เกณฑ์หอดวงซุนหม่นนึ่งส้มบักถายหมัดเอกรุยใส่ตาพอกม้เกียด เดิน

(๑) ศุภัตริธรรมเนียมต่างๆ ภาค ๑๐ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๓ หน้า ๕๕-๖๓ หรือภาค ๑๕ ฉบับพิมพ์
 พ.ศ. ๒๔๖๖ หน้า ๗๑-๗๕ หรือประชุมพงศาวดาร ภาค ๖๒ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ หน้า ๓-๕

(๒) บีมะเมียอัฐศก ตรงกับจุลศักราช ๑๑๔๘ หรือพุทธศักราช ๒๓๒๕ เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลที่ ๑ แห่ง
 กรุงรัตนโกสินทร์

(๓) คือพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทุกวัน

(๔) ที่เสด็จฯ ออกแขกเมืองแต่เช้า เป็นประเพณีมาแต่ครั้งกรุงเก่า

เคียงเสด็จ ๒ คู่ เดินแห่เสด็จ ๓๐ คู่ เขากินเป็น ๑๒ คู่ ทนายบัน
 หนैया ๓๐ คู่ แห่ (แต่ทำข้าง) มาเข้าประตูปิฆามนเทเดศรี มาพัก (ที่)
 ศาลาดุกขุนฝ่ายขวา ให้พระยาจุฬานางรบแขกเมืองอยู่ก่อน

ให้เกณฑ์ชาตุดตของชุดพระบาทกรมพระราชวังบวร ฯ กรม
 พระราชวังหลัง (แต่เจ้ากรมปลัดกรมใน) เจ้าต่างกรมย้ายนำฝ่ายในมา
 (ส้มทบ) นั่งทีมดาบชั้นใน คำนวณในทีมดาบหนึ่ง ๓๐ คน ชาวดวงทีมดาบหนึ่ง
 ๓๐ คน นั่งทีมดาบชั้นนอก คำนวณใน ๒ ทีม ๆ ละ ๖๐ เป็น ๑๒๐ ชาวดวง
 ๒ ทีม ๆ ละ ๖๐ เป็น ๑๒๐ รวม (คนนั่งทีมดาบ) ๓๐๐ คน

แต่เกณฑ์หอดวงขุนหมื่นนอก (ตำแหน่งเผ้า) มานั่งบนศาลาดุกขุน
 ศาลาดะ ๕๐ คน เคียงศาลาดุกขุนซ้าย ๑๐๐ เคียงศาลาดุกขุนขวา
 ๑๐๐ รวม (นั่งศาลาดุกขุนซ้ายขวา) เป็น ๒๕๐ คน

ให้เกณฑ์นายบันได้เสื่อได้หมวกย่นรักษา ๒ ข้างถนน แต่ประตูปิ
 ฆามนเทเดศรีจนถึงประตูสุวรรณบริวาร แลยืนตามถนนนำศาลาดุกขุนซ้าย
 ขวา เดียวไปทางถนนโรงบันนางตานี^(๑) ไปตามถนนจนประตูปิฆามนไชยศรี

แต่เกณฑ์ขันทาบาคีที่ตีนามมวย^(๒) ๕ กอง กองละ ๒๐๐ รวม
 เป็น ๑๐๐ คน

เกณฑ์ขุนนางจีน ขุนนางญวน ขุนนางแขก ขุนนางฝรั่ง นั่งตรง
 ประตูกำแพงแก้วที่เสด็จออกหน้าโรงอาตักษณ^(๓)

แต่ให้ชาวเครื่องอกริมยเชิญเครื่องไปตั้งกรมพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์

ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์ชาตุดตของชุดพระบาทผู้ใหญ่ใน
 พระราชวังหลวง ในพระราชวังบวร ฯ ในพระราชวังหลัง นั่งส้มบั๊กตาย
 ส้มบั๊กยก ห่มเสื่อครุย แต่งคิ้วจงโฮ้ โลงเข้าเผ้าที่ทองพระ โรงพระที่นั่ง
 จักรพรรดิพิฆามตามตำแหน่ง

(๑) ที่เรียกถนนโรงบันนางตานีในนี้ คือ ถนนจักรีรัล ทิวสน

(๒) ที่เรียกว่า สนามมวย กล่าวกันว่า สนามหลังวัดพระแก้ว

(๓) คือนอกกำแพงแก้วด้านเหนือพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

แต่ให้ชาวเลื้อชาวคตังพิมานอากาศ เขาเลื้อเขาพรมาปู้ทอง
พระโรง แต่ปู้เลื้อทิมดาบทั้ง ๖ ทิมคดย แต่ทักดาตูกขุนชายชวอนน ให้
จำค่าดาเขาเลื้อมาปู้ให้เต็ม แต่ให้มหาดไทยกตาใหม่ เขาพรมาปู้ ณ
ค่าดาตูกขุน แต่ให้ชาวแครงอน แครงฝรั่ง ปี่ กตองชนะ เข้าไปเตรียม
สำหรับประ โคมริมทองพระโรง

แต่ให้พระคตังมหาตัมบตเขาเจ็ยคทอง เจ็ยคนาก เจ็ยคตม เข้าไป
ตงตามตำแหน่งนาแซกเมืองกราบถวายบังคม

ทั้งนั้นเบนการใหญ่ ให้มหาดไทยกตาใหม่จัดแจง กรมวังเบน
ตำรวจตรวจตราให้ตัมคตวร อย่าให้อัปรยคแก่แซกเมืองได้

ฝ่ายทหารเกณฑ์เรือพระที่นั่งศิวตักหตาด กตองชนะไปรับพระราช
ดำตั้น ณ กำปั่นวัดนคตา^(๑) มาชนประตูท่าช้าง แต่ให้พนักงานดีตำรวจเข็ญ
พระเล็ดยงวา แต่ตีปทน ปักตองชนะคู้แหกอบนคตเตาแหพระราชดำตั้น
แต่รับแซกเมืองฝรั่งบศักกันเข้ามาประตูปิมานเทวดศรี ตามถนนมาถึงประตู
สุวรรณบริบาลเดวเดยวมา (หตัง) ค่าดาตูกขุนเข้าประตูปิมานไชยศรี
แต่เกณฑ์ปักตองแครง แต่เนงรอกาตบาศรับเล็ดจออกแซกเมืองฝรั่งบศักกัน
ณ วันเดาร์ เดือน ๑๒ แรม ๖ ค่ำ บมะเมยอฐีตัก เป็นคน ๓๓๕๓ คน
ในนี้ คือ

รับพระราชดำตั้นมาทางเรือ เรือพระที่นั่งศิวตักหตาด ตำรวจใหญ่
ชวา พตพาย ๔๕ ปักตองชนะ ๒ คู้ รวม ๔๗ คน

แหพระราชดำตั้นทางบก ดีตำรวจหามพระเล็ดยง ๘ ตีปทน ๑
(รวม ๘ คน) ปักตอง ปี่ ๓ กตองชนะ ๕ คู้ แครงอน ๒ คู้ (แครงฝรั่ง
๒ คู้) รวม ๑๕ คน ถอบนหน้า ทนายเดอกแต่งบน ๓๐ คู้ รวม ๖๐ คน
รวมกระบวรแหพระราชดำตั้นทางบก ๘๔ คน

(๑) ว่าพระราชดำตั้นไปปรตกสมตด้วยเรือกำปั่นวิลันดาอย่างนี้ เข้าใจว่าปรตกเสเจ้าเมืองมณฑลให้เข็ญ
พระราชดำตั้นโดยสารเรือพ่อค้าวิลันดาเข้ามา

(รว) เด็ดจ้อออกแขกเมือง (คน) ยืนสองข้างประตู ประตูพิมาน
 เทเวศร์ ๕. ประตูพิมานไชยศรี ๕. รวม ๓๐๐ คน ยืนริมสองข้าง ๒๐๐ คน
 คนนั่งรอกาดบาศ์ ๕ กองๆ ละ ๒๐๐ รวม ๑๐๐ คน ปักทองจำป ๒ จากทอง ๒
 กดองชนะ ๓๐๐ รวม ๓๐๕ คน แคร่รับแต่งเด็คค์ แคร่ทอง ๑๖ คู่ แคร่ฝรั่ง
 ๕ คู่ รวม ๑๖ คน รวมคนรวเด็คค์ออกแขกเมือง ๑๒๒๐ คน

คิดเดชม่ายทหาร พันทนายแต่ไพร่มีพอ ขอเดชะไพร่หุดวงม่าย
 พลเรือน (แต่) คนกรมพระราชวังบวร ฯ (ด่มทบด้วย)

เกณฑ์รักษาประตูพิมานเทเวศร์ ได้เสื่อได้หมวก ถอบนคาบคิดา
 พันทนายตำรวจในซ้าย ๒๕ ขวา ๒๕ รวมประตูใน ๕๐ คน ยืนประตูพิมาน
 ไชยศรี ได้เสื่อได้หมวก ถอบนคาบคิดา พันทนายตำรวจใหญ่ซ้าย ๓๕
 ขวา ๓๕ รวม ๓๐ พันทนายตำรวจนอกซ้าย ๓๐ ขวา ๓๐ รวม ๒๐
 รวมเป็น ๕๐ คน

เกณฑ์ยืนริมถนน แต่ประตูพิมานเทเวศร์ (มา) ตามถนนเดียว
 ริมถนนหน้าศาลาตูกจนถึงประตูพิมานไชยศรี ตำรวจในซ้าย ๒๕ ขวา ๒๕
 รวม ๕๐ คน ตำรวจใหญ่ซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๕๐ คน ตำรวจนอกซ้าย
 ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๕๐ คน ด้นมหทหารซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๕๐ คน
 ด้นมกดังซ้าย ๓๐ ขวา ๓๐ รวม ๒๐ คน พันทนายทหารในซ้าย ๕๐ ขวา ๕๐
 รวม ๑๐๐ คน รวมคนยืนริมถนน ๒๗๐ คน

เกณฑ์นั่งรอกาดบาศ์ ได้เสื่อได้หมวก ถอบนคาบคิดาดงอยู่ (นำ)
 พระที่นั่งเย็นออกมาหว่างโรงข้างพระมหาปราสาท หมู่ตำรวจในซ้าย ๖๐
 ขวา ๖๐ รวม ๑๒๐ คน หมู่ตำรวจใหญ่ซ้าย ๖๐ ขวา ๖๐ รวม ๑๒๐ คน
 หมู่ตำรวจนอกซ้าย ๕๐ ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน หมู่ด้นมหทหารซ้าย ๕๐
 ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน หมู่ด้นมกดังซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๕๐ คน
 หมู่ทหารในซ้าย ๕๐ ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน หมู่อาดำเตโช ๕๐ หมู่อาดำ
 ท้ายหน้า ๕๐ หมูเชนทองซ้าย ๕๐ ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน หมู่อาดำซ้าย ๕๐

ชวา ๕๐ รวม ๘๐ คน หมู่รักษาของชาย ๒๐ ชวา ๒๐ รวม ๕๐ คน รวม
๒๐ กรมเป็น ๘๐๐ คน

ปกดองชนะ แตรงอน ๘ แตรวิดันตา ๘ รวมแตร ๑๖ กดองชนะ
จำปี ๒ จากดอง ๒ กดองชนะ ๓๐๐ รวม ๓๒๐ คน

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ บมเมยอูร์ศึก พระยาธรรมมา
นังที่โรงบนนางต่าน (ผู้ร่างหมายเกณฑ์) ได้เรียน (ถาม) ว่า คนซึ่งรักษา
ประตู (แต่) ยืนดองข้างถนนแดงรวดกาดบาคันน จะให้ได้เสียได้หมด
ด้วยฎาประการใด พระยาธรรมมาตั้งว่า คนซึ่งเกณฑ์รักษาประตูยืนตามถนน
นงรวดกาดบาค ได้เสียได้หมด ถือบนคาบคิดา แดคนตักดองชนะ ได้เสีย
ได้หมดจงทกคน เมื่อดั่งนั้นตอหน้าพระยาบาเรอภักดี พระยาทายนนา

หมายรบตั้งทกดาวข้างตน จะเห็นโตวาเป็นการรบแขกเมืองอย่างเดมยค้อย่างเดียว
กับการรบแขกของรัฐ (State guest) ในปัจจุบัน ในหมายรบตั้ง ดังโตวาว่า “ทงนเป็น
การใหญ่” และ “อย่าให้อัปรยศแก่แขกเมืองได้” จากหมายรบตั้งข้างตนจะเห็นโตวาว่า
ผู้ตองเขาเกยวของในการรบแขกเมืองมีจำนวนมากมายเท่าใด และประเพณีการใช้คนยืน
ริมถนนรบแขกเมือง จะเห็นโตได้ด้วยว่าได้ใช้กันมานานแล้ว ในขณะนึ่งยตองใช้อยู่ แต่ใน
สมัยสมเด็จพระนารายณ์ราชา ใช้คำวา “เกณฑ์” แต่ในสมัยประชาธิปไตยใช้คำวา “ขอ
ชักชวนหรือชวนเชิญให้ประชาชนไปต้อนรบ.....” แต่ถากถั่วว่าประชาชนจะไม่ไปรบ
กตองใช้ “เกณฑ์” อีกเหมือนกัน คือ เกณฑ์เด็กนักเรียนหรือนักศึกษาจากโรงเรียนหรือ
มหาวิทยาลัยไปเรียงรายรบตามถนนที่แขกเมืองจะผ่าน อย่างเช่นคราวรบพระเจ้าบรมมถัน
เป็นต้น ในประเทศอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน บางทลงกบตองบังคับทการของรัฐบาล หยค
โรงเรียนเพื่อเกณฑ์หรือชักชวนให้ประชาชนแเดนักเรียนไปต้อนรบแขกเมืองผู้เมยกรค เช่น
เมอคราว จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ไปเยือนสหภาพพม่า เมื่อเร้ว ๆ น
ฉะนั้น การมาเยือนของแขกเมืองกมถ่วงกอดความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนอยู่บ้าง ถาแขก
เมืองยังใหญ่ ประชาชนกจะตองถูกรบกวอนมากทน แต่ขอ หนักกว่าเป็นของธรรมดาโลก ที่
ไหน ๆ เขากทำกัน แดบ้านเรากทำกันมานานแล้ว

เมื่อทศไปรดเกล้าผู้จะทูลดากดบ ก็ได้เข้าเฝ้าฯ ออกครึ่งหนึ่ง และได้รับพระราชทาน
เดียงเบนเกยรตควย ดงมขอความละเอียดในหมายรบตั้งดงน

“อนันต์กร เดือนยย ชน ๓๐ คำ บมะเมี้ย อัฐีก ด้วยมหมายนาย
จำเนียร (สรวท นายเวรกดตาโหม) มาว่า พระยาพระคตงรบตั้งได้เกล้าฯ
ตั้งว่า องคน วิเดิน แรกเมืองบศักตูกันจะได้เข้า (เฝ้า) กราบถวายบังคมดา
ณ วันอาทิตย์ เดือนยย ชน ๓๒ คำ เพดาเข้า

ให้มหาดไทย กดาโหม เกณฑ์ขุนหมื่นมานั่งกาดบาศ์ ณ ทิมดาบ
ชนในตำรวจทิมหนึ่ง ๒๐ คน ชาวอังกทิมหนึ่ง ๒๐ คน รวม (นั่ง) ทิมดาบใน
๕๐ คน ทิมดาบชนนอก ตำรวจ ๒ ทิม ๆ ละ ๓๐ คน เป็น ๖๐ คน ชาวอังก
๒ ทิม ๆ ละ ๓๐ คน เป็น ๖๐ คน รวม (นั่ง) ทิมดาบนอก ๓๒๐ คน

แต่ให้เกณฑ์นายบัน ได้เดื่อแดงเดื่อดำ ได้หมวก ย่นประตุ (แต่)
รายดองข้างถนน แต่ประตุพิเศษไชยศรีจนถึงประตุ (พิมานไชยศรี) ทิมดาบ
ชาวอังก แต่เกณฑ์นั่งกาดบาศ์ที่ดนามมอย ๕ กอง ๆ ละ ๕๐๐ เป็นคน ๒๐๐๐
ปกตองชนะ ๓๐๐

แต่ให้ขุนนางจีน ขุนนางญวน ขุนนางแขก ขุนนางฝรั่ง (มานั่งที่)
นำห้องเครื่องมหาดเล็ก แดว ๑ เกณฑ์ให้ชาทูตดองของขุดพระบาทผู้ใหญ่
(ใน) พระราชอังกหวอง แดพระราชอังกบวรฯ นั่งดัมบักดาบ ดัมบักยก
หมเดื่อครุย แต่งควดจงไอโถง เข้ามาเฝ้าฯ พระที่นั่งเย็นตามตำแหน่ง^(๑)

แต่ให้เจ้าพนักงานเตรียมจัดแจงการให้งามกว่าเมื่อแรกแขกเมือง
เข้ามาถวายบังคมครังกอน แต่ทว่าครั้งจะให้แขกเมืองรบพระราชทานกิน
เดียง ณ ศาลาดูกขุนฝ่ายซ้าย แต่ (ให้หา) มโหรี ปี่พาทย์ ดกรมาเตรียม
รำให้แขกเมืองดู (ด้วย) ตามรบตั้ง

ฝ่ายทหารเกณฑ์ พันทนายตำรวจเดว แดเลขไพร่หวอง ไพร่ดัม
กาดง ย่นรักษาประตุ (ย่น) ริมถนนแดนงวอกดาบาศ์ เดชทหารไม้พอ

(๑) รับแขกเมืองคราวที่กล่าวนี้ เมื่อรับพระราชสาสนเสด็จออกในพระที่นั่งอัมรินทร์ฯ เมื่อทศลา เสด็จฯ ออกพระ
ที่นั่งดุสิตาภิรมย์ อย่างเสด็จออกมขเด็จครั้งกรุงเก่า

ขอเดชะพรตเรือน ๓๐๘๐ คน ยืนริมประตูพิฆานไชยศรี ๕๐ ประตูวิเศษไชยศรี ๕๐ รวม ๓๐๐ ยืนริมถนนตั้งข้าง ๒๗๐ คน ฝรั่งกาตบาศ ๑๐ หมู่ ๆ ละ ๒๐๐ คน ๒๓๕๐ คน แตรงอน ๘ แตร แตรวัดดินคา ๘ กดองชนะ จำปี ๒ จำ กดอง ๒ กดองชนะ ๓๐๐ รวม ๓๒๐ รวม (จำนวนเกณฑ์) ๒๔๗๐ คน

คนนงวรดบาศ อาสาหกเหต่าไปราชการทัพปากแพรก^(๑) ตกอยู่ (แต่) แปรดกำรจ (กับ) ทหารในชัยขวา (เพราะฉนั้น) นงวรดบาศ มีเด็กเล็ก ให้เกณฑ์ไว้แต่ยืนริมถนน ยืนริมประตู (แต่) นังศาตาดุกขุน^(๒)

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ได้มีแขกเมืองเข้ามาเจริญสัมพันธ์ไมตรีมากกว่าในสมัยรัชกาลที่ ๓ ในปี พ.ศ. ๒๓๕๓ พระเจ้ากรุงเวียตนามขาดองได้แต่งราชทูตญวนเข้ามา การรับทูตญวนในครั้งนั้น มกตาดไว้ในหนังสือพระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒^(๒) ดังนี้

“ถึงเดือน ๕ บีมะเมีย โทศก จุลศักราช ๑๑๗๒ พ.ศ. ๒๓๕๓ พระเจ้ากรุงเวียตนาม ขาลองแต่งให้ราชทูตญวนเข้ามากรุงเทพฯ ๑ ทูตญวนเข้ามาครั้งนั้นเป็น ๒ ลำรับ ทูตลำรับหนึ่ง ให้เข้ามากราบถวายบังคมพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก คุณสิ่งของเข้ามา สลคป์กรณี่ แพรแก้วย่นขาว ๑๐๐ พับ ผ้าขาวดั่งเกีย ๑๐๐ พับ กับสิ่งของไทยธรรม คือ สี่ผงหนัก ๕ ทาบ น้ำตาลทราย ๕๐ ทาบ น้ำตาลปี ๑๐ ทาบ น้ำตาลกรวด ๑๐ ทาบ เป็นของ บำเพ็ญการกุศลอุทิศถวายสนองพระเดชพระคุณที่พระบรมศพ ทูตอีกลำรับหนึ่งให้เข้ามากราบ ถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งเสวยราชย์ใหม่ ทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของเครื่องราชบรรณาการ ซึ่งพระเจ้าเวียตนามขาลองทรงยินดีสิ่งมาถวาย คือ แพรแก้วย่นขาว ๑๐๐ พับ แพรเลือดต่างสี ๒๐๐ พับ แพรแถบต่างสี ๑๐๐ พับ ผ้าขาวดั่งเกีย ๑๐๐ พับ กล้าพักหนัก ๒ ชั่ง ออบเซยหนัก ๓ ชั่ง การรับพระราชสาส์นและราชทูตญวนครั้งนั้น รัชอย่างราชทูตประเทศที่มีอิศรเต็ม เกียรตยศ โปรดให้จัดเรือเอกไชยไปรับพระราชสาส์นถึงเมืองสมุทรปราการ แลมีเรือกัญยา รับทูตญวน ๔ ลำ แลมีเรือพิฆาด เรือเทราเขียนรูปสัตว์ เป็นกระบวนแห่อีก ๔ ลำ พร้อมด้วย เครื่องประโคมแลเครื่องดนตรี แห่ขบวนมาจนถึงที่พักราชทูตญวนในกรุงเทพฯ เล็ดจ้ออกรับ

(๑) เวลานั้นกำลังเตรียมทัพรบพม่า ครรารบทำดินแดน

(๒) พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๕๕ หน้า ๕๒ - ๕๓

พระราชสาส์นตามราชประเพณีแล้ว ต่อมาโปรดให้ราชทูตญวนเข้าเฝ้าได้ทุกวันเต็มวันขุนนาง
ในกรุงฯ อย่างเดียวกับเมื่อในรัชกาลที่ ๓ แลพระราชทานสิ่งของพวกทูลานุทูต
แลพระราชทานเบี้ยเลี้ยงพวกบริวารที่มาด้วยตลอดเวลาที่อยู่ในกรุงฯ ทูตญวนอยู่จนเดือน ๖
แรม ๗ ค่ำ ก็กราบถวายบังคมลากลับไป โปรดให้มิพระราชสาส์นตอบขอพระไทยพระเจ้า
กรุงเวียดนามมาลง ให้ทูตญวนเชิญออกไป พร้อมด้วยสิ่งของทรงยินดีตอบแทน^(๑) คือ
พลอยเมืองจันทบุรีขนาดใหญ่หนัก ๓ ชั่ง ขนาดเล็กหนัก ๒ ชั่ง แพร่ตัวน้้ำดำ ๒ ม้วน แพร่ตัวน้้ำ
สีม่วง ๒ ม้วน แพร่ขบวนลายทองม้วน ๑ ผ้าขาว ๓๐ พับ จันทน์เทศหนัก ๒ ทาบ เหล็กก้อน
หนัก ๑๐๐ ทาบ เสื่ออ่อน ๒ ชั้น ๕๐ ผืน ส่วนพวกทูลานุทูตญวนนั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรด
พระราชทานบำเหน็จรางวัลตามประเพณี

ในปี พ.ศ. ๒๓๖๓ ได้มีการรับทูตโปรตุเกสอีกครั้งหนึ่ง ทูตผู้นี้ คือ กาดส์ มันแวนต์
ดีดไวร์ ซึ่งเจ้าเมืองมาเก๊า แต่งตั้งให้เป็นทูตคุณเครื่องบรรณาการเข้ามาถวาย ทูตโปรตุเกส
ผู้นี้ได้ออกมาทูลพระที่นั่งจักรพรรดิปรมาณ คือพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทุกวณน เด็ดจ้อกรับ
แขกเมืองเต็มยศอย่างรัชกาลที่ ๓

ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๓๖๕ มาร์ควิส เดอคิงส์ ผู้สำเร็จราชการหัวเมืองของอังกฤษ
ได้ตั้งให้นายจอห์น กรอเฟ็ด (John Crawford) เป็นทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี ใน
ท้นจะไม่กล่าวถึงเหตุแห่งการตั้งทูตหรือการเจรจาที่ทูตได้มาทำความตกลงด้วยในครั้งนั้น
จะกล่าวแต่วิธีการรับรองที่ทูตได้รับ ระหว่างที่พำนักอยู่ในประเทศไทยจนกระทั่งกลับออกไป
เท่านั้น

จอห์น กรอเฟ็ดออกจากเมืองกลัดกดา เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๒๓
ตรงกับวันอังคาร แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒ บรมะเด็ง ตรีศก จุติศักราช ๑๘๘๓ (พ.ศ. ๒๓๖๕)
มผู้ติดตามมาด้วย คือ รอยเอก เดนเยอร์พด (Captain Dangerfield) เป็นอุปทูตและ
พนักงานท่าแผ่นดิน หมอฟินเลย์สัน (George Finlayson) เป็นแพทย์ และผู้ตรวจสภาพศาสตร์
(as surgeon and naturalist) และมีทหารซีปอย (Sepoys) แขกมาด้วย ๓๐ คน ร้อยโท

(๑) เป็นประเพณีตั้งแต่ครั้งกรุงเก่าจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ คือ ถ้าแขกเมืองต่างประเทศนำสิ่งของเครื่องราชบรรณาการ
เข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย บ่อมพระราชทานของตอบแทน ราคาไม่ต่ำกว่าของที่ถวายนั้น (ประชุมพงศาวดาร
ภาค ๖๒ หน้า ๑๕)

ลูเธอร์ฟอร์ด (Lt. Rutherford) เป็นผู้บังคับกอง เรือทมิฬนริฐมาอินเดยเซา เรือชื่อ
 "ยอน อัดัม" (John Adam) เป็นกัปตัน ๒ เจ้าครังของพวกพอลคา กับต้นแม่คคอนเนด
 เบนนายเรือ จอห์น ครอบเฟด มาถึงปากน้ำ เมืองหนท ๒๕ มีนาคม ๑๘๒๒ ครนวันจันทร์
 เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ บมะเมย จักรวาคัก จตุศักราช ๓๓๘๔ พ.ศ. ๒๓๗๕ ตรงกับวันที่ ๘
 เมษายน ๑๘๒๒ ได้จัดออกพระที่นั่งบุษบกมาดาที่ของพระ โรงเป็นกาเรเต็มยศ ทรงฉลองพระองค์
 ครอบ โปรดให้จอห์น ครอบเฟด และพวกทมิฬในกองทศเขาเผ่า เมื่อเผ่าแล้ว จึงตั้งคน
 ปรัชษาหารอราชการกับพระยาศรีวงศ์มนตรี ซึ่งเดือนชนนเป็นพระยาศรีวงศ์ โภชาทพระคลัง
 หมอพื้นเดชน์ ทมากับจอห์น ครอบเฟด ได้เขียนจดถึงเหตุการณ์ในวันเข้าเผ่าไว้

ในจดหมายเหตุของกน ดังน :-

'April 8.- It had been communicated to us that the ceremonies of the day would commence at an early hour: accordingly, about seven a.m. we were in attendance on the agent of the Governor-General.¹ At eight o'clock, two boats, a large and small one, shaped like canoes, and turned up at the bow and stern, had come for the purpose of taking us to the palace. The larger had, I think, thirteen paddles, and a man to steer it: it was without ornament of any sort, plain but neat, with a boarded space in the centre, over which was erected a sort of matted roof. A piece of old carpet, and a small but old velvet cushion, were placed upon this boarded space. The rowers in this boat were dressed in caps and loose jackets made of coarse red cloth. The other boat was of small dimensions, but also provided with a seat in the centre, and a cover similar to that of the former.

"In this there were stationed only five or six rowers, none of whom appeared to be Siamese: their appearance was very wretched and mean; they had scarce a rag of clothes of any description, and consisted of boys and decrepit old men. The guard of Sepoys, amounting to thirty in number, were placed in the ship's long-boat, and preceded us to the landing-place near to the palace, where they waited the arrival of the British agent.

"The Barkalan, Suri Wong Montree,² set out at a very early hour, dressed in his robes of ceremony for the occasion.

"The Moorman, Khochai-Sahac,³ was in attendance to conduct the Mission to the palace, and, when the boats were ready, gave intimation that it was time to proceed. The smaller boat was occupied by the servants and followers of the Mission, while the

* Finlayson's Mission to Siam and Hué

(๑) หมายถึง จอห์น ครอบเฟด

(๒) พระยาศรีวงศ์มนตรี ว่าที่พระคลัง (ทำหน้าที่รัฐมนตรีต่างประเทศในเวลานั้น)

(๓) หลวงโภชาท (ชื่อเดิม นฤคธำวี) ล่ามภาษาบาลีของไทย (ทำหน้าที่อธิบดีกรมพิธีการทูตในเวลานั้น)

agent to the Governor-General, accompanied by the gentlemen of his suite, entered the larger. In this we found two Portuguese who had been born in the country, one of them a respectable-looking man: they were apparently sent to act as interpreters by the way. The more respectable-looking of the two, seeing that I spoke the Portuguese language very imperfectly, to my great surprise addressed me in the Latin language. The purity of his phraseology excited my surprise still more; it was vastly superior to the monkish jargon spoken by certain orders of the clergy in some parts of the Continent of Europe: yet this man had received his education in Siam, in the Catholic seminary of this place. I concluded that he was of the clerical order, but in this I was mistaken.

“Our boats, accompanied by a small one which conveyed the Moorman, proceeded towards the palace at a moderate rate. Our presence seemed to excite but little attention on the part of the inhabitants of the floating houses which line the banks of the river, occupied almost exclusively by the Chinese, or on the part of those on board the junks, or those passing and re-passing on the river. Some were observed to laugh immoderately, whilst others covered the face to conceal mirth which might be considered as rude. A few minutes brought us to the landing-place, within a few paces of the outermost wall of the palace. The Sepoys had arrived here before us, and now disembarked and drew up in a line on the road. The boat which conveyed the servants, being very indifferently supplied with rowers, was still far behind, so that we had to wait in our boat till their arrival. The place we landed at was dirty, inconvenient, and lumbered with wood and small canoes; it might have been taken for the entrance into a wood-merchant's yard, than many of which this was less clean and convenient. As great a crowd of people, almost entirely males, as could be collected together in so small a space, was here assembled, and viewed us with much, but I cannot say with respectful curiosity. The gate and wall of the palace were lofty, but mean-looking and in bad taste, neither were the three other gates and inner walls that we passed remarkable for the opposite qualities, not even for labour in their construction or strength in the design.

“Our servants having arrived, we landed, and the palanquins¹ intended for our conveyance were produced. Without our being aware of it, they had come along with us in the boat: a circumstance which will excite but little surprise, when it is known that these palanquins consisted merely of a netting, in the exact shape of a sailor's *hammock*, suspended from a pole. A small piece of carpet was spread in the centre, and each vehicle was carried on the shoulders of two men, one at each end of the pole. We at first experienced a little difficulty in preventing ourselves from rolling out of this contrivance, and our awkward attempts to do so seemed to afford great amusement to the spectators, who kept shouting aloud until we were within the gate.

“We took possession of our vehicles in the order of our respective ranks, the agent to the Governor-General proceeding first. In this manner, accompanied by our Sepoys, the procession passed to an inner gate, distant from the first about one hundred and fifty yards, the road was dirty, and here and there coarsely paved. At this gate we were detained for a few minutes, when it was thrown open. Here we were directed

(๑) คงเป็น เสด็จขงา เท่ากับรถยนตร์ชนิดหนึ่งที่ใช้รับแขกเมืองในสมัยนี้

to leave the vehicles and proceed on foot; we were at the same time directed to throw off our swords,¹ and to leave the Sepoys here. We had now entered a spacious and open court of great extent, with various ranges of large tiled buildings, disposed in tolerable order, and traversed by roads paved with coarse-grained granite, disposed in right lines.

“It deserves to be remarked that, at the gate last mentioned, the Moorman Khochai-Sahac was joined by another man of the same caste. These, as well as other Moormen whom we saw on the present occasion, were dressed in long loose gowns and turbans, ornamented with gold-leaf or tinsel. The two Moormen proceeding in front, and a crowd of spectators on either side, we walked to the distance of about one hundred yards on a paved road, when, turning a short way to the right, we were shown into a large open building of mean appearance, and not particularly clean. We had as yet seen no guards or armed persons, and on one duty except the people at the large gate. In front of the building we had now entered, about six or eight elephants had been drawn up at regular distances, each surmounted by two men in quaint costume.

“In this room was placed a small platform, raised about a foot from the ground, covered with a coarse white cloth; and, close by, a large old carpet was spread, on which we were desired to seat ourselves. Betel and tobacco sprouts were introduced on coarse brass dishes: and a like attention was paid to our servants, who set on the opposite side of the room. The place was soon crowded with a multitude of low people, some of whom were resting on their knees, and others standing; and all of them were very noisy, insomuch that now and then it was deemed necessary to coerce with the rod. The profuse and unsparing liberality with which it was applied seemed to argue the great utility as well as the frequent use of this sort of argument, and we never observed it to fail in procuring a temporary silence. After we had waited somewhat less than half an hour, it was notified by two men, dressed in a upper garment of white cloth in the fashion of a wide shirt, with a narrow slip of coarse lace about the middle of the arm, and another at its extremity, that we were called for. These men appeared to me to belong to the police department; and afterwards, when they accompanied us to see the elephants and other objects, they occasionally applied the rod with laudable vigour to maintain order amongst the rabble. Without addressing themselves to the

(๑) จอห์น ครอบเฟ็ด ขอมให้ปลดตามก่อนเช่นผ้าฯ แต่ในคราวที่เซอร์ จอห์น เบริง เข้าเฝ้าในสมัยรัชกาลที่ ๔ ไม่ต้องปลดตาม ดังที่เซอร์ จอห์น เบริงได้เขียนเล่าไว้ในจดหมายเหตุของคนที่ว่า “พวกเราซึ่งมีความเข้าใจกันอยู่ว่า เขาจะมณเก็บเอาตัวไปจากพวกเรา ด้วยพระเจ้าแผ่นดินได้มีล้าชพระหัตถ์ไปถึงข้าพเจ้าเป็นทางลับว่าเป็นการที่ผิดธรรมเนียมราชประเพณีที่นชกเมืองจะถือเอาเราเข้าไปใกล้พระองค์ และเป็นเรื่องที่มีหาคเล็กได้เชิญกระษัตริย์ราชโองการมาพบครั้งนั้นแล้วหลายครั้ง ข้าพเจ้าได้ตอบยืนยันไปว่า เมื่อครั้งราชหัตถ์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ก็ได้ตกลงกับเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ซึ่งเป็นอัครมหาเสนาบดีในเวลานั้น ว่าให้ราชหัตถ์ครั้งกระษัตริย์เอาตัวไปจากตัวเรา เพราะเราถือว่ามันเป็นของประเสริฐอันเป็นเกียรติยศสำหรับตัว เมื่อลดเอาตัวของเราไปเสียแล้ว ก็เท่ากับถอดออกจกยศนายทหาร เป็นการที่เสื่อมเสียเกียรติยศ ข้าพเจ้าไม่ปรารถที่จะสั่งให้เขามอบตัวให้แก่ผู้ใดได้ ถ้าพระเจ้าแผ่นดินยังทรงเห็นเราให้ได้ พวกเราทั้งหมดก็จะแต่งตัวเต็มยศเข้าไปเฝ้าไม่ได้ ก็จะเป็นการที่เสื่อมเสียเกียรติยศและเป็นการที่ลบล้างพระเดชานุภาพพระเจ้าแผ่นดินสยามไปเหมือนกัน..”

agent of the Governor-General, they now delivered their message to the Moormen. The latter proposed that we should here pull off our shoes, and walk the remainder of the way without them. This, however, was overruled, and we again turned into the road which we had left on entering. A line of men armed with muskets was drawn up on each side of the road, and extended to the next gate. Nothing could be more ridiculous or more unsoldierlike than the appearance of this guard, composed of puny boys scarce able to stand under a musket, and of men of all ages; in their caps only was anything like uniformity observable. These were all painted red, and I cannot give a better idea of them than by saying that they exactly resembled the slouched helmets once worn by the wonders of fire-engines at home. They scarcely had boldness to look us in the face as we passed; and among the whole number, which perhaps might amount to one hundred, we did not observe a single flint, nor possibly a serviceable musket. Some had bayonets with scabbards on their muskets, and others scabbards without bayonets. With these muskets, awkwardly and slovenly shouldered, some on one side and some on the other, we passed them without exciting sufficient interest to obtain the least notice.

“When we had arrived at the gate in front, we were again desired to pull off our shoes. Our servants and followers were permitted to advance no further: and even the interpreters to the agent of the Governor-General were not allowed to proceed. Leaving our shoes at this place, we advanced, on a paved road, through a passage about fifty yards in length, enclosed by a wall on each side, until we come to another, and the innermost gate. This also opened into a spacious oblong place, in which were disposed several lofty and handsome buildings, occupied by the King, or appropriated to particular offices. This space was also intersected by coarsely-paved road, no way remarkable for cleanliness, breadth, or beauty. Facing the gate at which we last entered, there was drawn up a double line of musicians, one on each side of the road through which we advanced. A shrill pipe and numerous tom-toms were the only instruments whose sounds we heard; though we observed a number of men furnished with horns, trumpets, chanks, &c. The music, though rude, was not inharmonious or displeasing to the ear; and the interrupted beat, uniform regularity, and softness of the tom-toms was even agreeable. On our right, a numerous body of men, armed with stout black glazed shields and battle-axes, were disposed in several close lines within a railing, resting on their knees, and almost concealed by their shields: behind these were placed a few elephants, furnished with scanty but rather elegant housings. Still preceded by the Moormen, we advanced slowly through the musicians to the distance of nearly thirty yards from the last gate, when, making a short turn to the right, we entered a plain-looking building at one, and soon found that this was the hall of audience. Fronting the door, and concealing the whole of the interior apartment, there was placed a Chinese screen, covered with landscapes and small panes of looking-glass. We halted for a moment on the threshold, and taking two or three steps to the right so as to get round the screen, we found ourselves suddenly, and some what unexpectedly, in the presence of majesty. A more curious, more extraordinary, or more impressive sight has, perhaps, rarely been witnessed than that on which we now gazed with mingled feelings of regret

(I should say of indignation) and of wonder;—of wonder excited by the display of taste, elegance, and richness in the decorations; of regret or of indignation caused by the debased condition of a whole nation. Such a scene was well calculated to take a firm hold on the imagination. I shall, however, endeavour to describe it in its true colours, and with the least possible aid from that faculty. The hall was lofty, wide, and well-aired, and appeared to be about sixty or eighty feet in length, and of proportionate breadth. The ceiling and walls were painted in various colours, chiefly in the form of wreaths and festoons; the roof was supported by wooden pillars, ten on each side, painted spirally red and dark, green. Some small and rather paltry mirrors were disposed on the walls, glass lustres and wall shades were hung in the centre; and to the middle of each pillar was attached a lantern, not much better than our stable lanterns. The floor was covered with carpets of different colours. The doors and windows were in sufficient numbers, but small and without ornament. At the further extremity of the hall, a large, handsome curtain, made of cloth, covered with tinsel or gold-leaf, and suspended by a cord, divided the space occupied by the throne from the rest of the apartment. On each side of this curtain there were placed five or six singular but handsome ornaments, called *chatt*, consisting of a series of small circular tables, suspended over each other, diminishing gradually so as to form a cone, and having a fringe of rich cloth of gold, or tissue, suspended from each tablet.

“A few of the presents from the Governor-General, as bales of cloth and cut-glass, were placed nearly in the middle of the room and on one side; but we neither remarked the letter from the noble Marquis, nor did it appear that any notice whatever was taken of it on this public occasion.

“With the exception of a space of about twenty feet square in front of the throne which was kept clear, the hall was crowded with people to excess. Those of every rank from the highest to the lowest from the heir-apparent to the throne, to the meanest slave present—had his proper place assigned to him, by which alone he was to be distinguished. The costume of all ranks was plain—neither rich nor showy.

“The curtain placed before the throne was drawn aside as we entered. The whole multitude present lay prostrate on the earth, their mouths almost touching the ground: not a body or limb was observed to move; not an eye was directed towards us: not a whisper agitated the solemn and still air. It was the attitude, the silence, the solemnity of a multitude simultaneously addressing the great God of the universe, rather than the homage of even an enslaved people. Not even Rome, fertile in a race of tyrants, nor Dionysius himself, ever produced any degradation to compare with this in ignominy.

“Raised about twelve feet above the floor, and about two yards behind the curtain alluded to, there was an arched niche, on which an obscure light was cast, of sufficient size to display the human body to effect, in the sitting posture. In this niche was placed the throne, projecting from the wall a few feet. Here, on our entrance, the King sat immovable as a statue, his eyes directed forwards. He resembled, in every respect, an image of Buddha placed upon his throne; while the solemnity of

the scene, and the attitude of devotion observed by the multitude, left little room to doubt that the temple had been the source from which the monarch of Siam had borrowed the display of regal pomp. He was dressed in a close jacket of gold tissue; on his left was placed what appeared to be a sceptre; but he wore neither crown nor other covering on the head, nor was the former emblem of the office of royalty displayed on the occasion. The throne was hung round with the same sort of cloth which formed the curtain in front, and behind it were placed two of the conical-shaped ornaments formerly mentioned. Except in the quality of the cloth with which the throne was surrounded, we could observe no indication of opulence or of magnificence. There were neither jewels, nor costly workmanship, nor precious stones, nor pearls, nor gold, observable about the person of the King, his throne, or his ministers. The latter were disposed in three lines laterally, extending from the curtain in front; and thus bounded on each side the empty space at the foot of the throne, according to their respective ranks. The chief Suriwong was placed at a very respectful distance. A considerable degree of light was thrown laterally on the floor at the base of the throne, where large and elegant fans were waved by persons placed behind the curtain. This circumstance added considerable effect to the scene.

“Such is a sketch of the form and appearance of Siamese royalty, displayed on our entering the hall. When we had passed the screen, and came in sight of the throne, we pulled off our hats and bowed in the European manner, the two Moormen at the same time falling prostrate, and crawling before us on the ground towards the throne. We were desired to advance in a stooping posture. A narrow space, about three feet in width, was left open in the centre for us to advance through. When we had advanced a few paces in this narrow space, being closely surrounded by the crowd of people, and distant from the throne more than half the length of the hall, all the ministers being a considerable way in front of us on either side, we were desired to seat ourselves on the carpet, in the narrow lane or space through which we had advanced, which we did in the best way we could, the two Moormen placing themselves immediately in front of the agent to the Governor-General and his assistant, for the space would only admit of two persons sitting beside each other. Mr. R. and I therefore, placed ourselves immediately behind the former. We now performed the salutations agreed upon; after which a voice from behind the curtain in front of the throne interrupted the silence which had hitherto prevailed, by reading, in a loud tone, a list of the presents which had been sent the Governor-General.

“The King now addressed some questions to the agent of the Governor-General. He spoke in a firm, though not a loud voice. In his person he was remarkably stout, but apparently not bloated or unwieldy: he appeared to be about sixty-five years of age. The questions were repeated by the person who had read the list of presents, and from him they were conveyed in whispers by several individuals till they reached the Moormen, Kochai-Sahac, who, prostrate, like the rest, on the ground, whispered them to the agent of the Governor-General, in a tone

which I could not hear, though placed immediately behind the latter. The answers to the throne were passed on in the same way. From the tenor of the questions as related afterwards by Captain Dangerfield, it would appear that they were of a very general nature, and not particularly interesting. While these questions were passing, betel was introduced in handsome silver vessels and gold cups. The audience having lasted about twenty minutes, the King rose from his seat, and, turning round to depart, the curtain was immediately drawn in front of the throne. On this all the people raised a loud shout, and, turning on their knees, performed various salutations, touching the earth and their forehead alternately, with both hands united.¹ The princes and ministers now assumed a sitting posture, by which, for the first time, we were enabled to observe their respective places. We left the hall of audience without further ceremony. A heavy shower of rain had fallen during the interview, and the roads leading to the different part of the palace, at on time noted for cleanliness, were now covered with water, and converted into a dirty puddle; we therefore requested to have our shoes, but in vain, for no notice whatever was taken of our request. On leaving the door of the audience-hall, a paltry Chinese umbrella, which might be purchased in the bazaar for a rupee, was given to each of us. Not knowing with what view it was presented, I was about to reject it, when I was told that it was meant as a present from the King.²

“The Moormen, and the two men who had conducted us to the audience-hall, now conducted us through the different courts of the palace.³ We were still followed by a dirty, mean-looking rabble, whose impudent behaviour was from time to time checked by the two policemen, our guides. The streets were remarkably dirty, so that, for the greater part of the way, we had to walk up to the ankle in mud and water. However, no offer was made to procure us our shoes, until we had gone through the whole ceremony of seeing the strange sights of this palace; a tedious and not very gratifying ceremony, which occupied us nearly two hours. The sun had, after the shower, shone out with intense power; the stones over which we passed had in consequence been rendered very hot, and the alternate passing from these stones into the wet and puddles rendered the promenade not altogether agreeable to persons unaccustomed to walk barefooted.”

การรับแขกเมืองในรัชกาลที่ ๓ ควรศึกษาจากหมายรับสั่งว่าด้วยการรับนายเอ็ดมันด์ โรเบิร์ต (Mr. Edmund Roberts) ทูตอเมริกัน ซึ่งเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี เมื่อ พ.ศ.

- (๑) คือท่าถวายบังคม
 (๒) การที่เจ้าพนักงานเอาร่มมาให้ก็เพื่อให้นักเดิน เพราะตอนเช้าฝนได้ตกลงมา หมอฟิลเลสันเลยเข้าใจผิดว่าเป็นของพระราชทาน
 (๓) การนำแขกเมืองไปชมสถานที่ในพระบรมมหาราชวังหลังจากเข้าเฝ้าฯ แล้ว เป็นประเพณีสืบเนื่องมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

๒๓๗๕ หมายถึงได้แสดงให้เห็นรายละเอียดในการต้อนรับทูตอเมริกันด้วยอักษรไทยไม่คร
 อยขาด ดังต่อไปนี้^(๑)

“วันอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมะโรงจตุศก ด้วยเจ้าพระยา
 พระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม รับพระราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ สั่งว่า เจ้าเมืองมรณมีหนังสือให้เอมิรราบัต^(๒) ขุนนางถือ
 หนังสือเข้ามาว่าเป็นทางพระราชไมตรีค้าขาย เอมิรราบัต ขกัปนเข้ามา
 ในญุกินนาดักเข้าปากน้ำไม่ได้ ให้เรือออกไปรับตัวเอมิรราบัต ๓ ขุนนาง
 รอง ๒ คน ใช้ ๓๒ รวม ๓๕ คน กำหนดจะได้ขนมากรุงฯ ณ วันเดือน ๕
 ขึ้น ๘ ค่ำ เพดาเช้า กำหนดฝรั่งจะได้ขนมายุคกฝรั่งหน้าวัดประยุรวงศ
 ถาวาสัน ให้ตั้งตำรวจเอาเตียงมุ้งไปตั้งให้เอมิรราบัต ๓ ขุนนาง ๒ รวม
 ๓ เตียง ให้พระคลังพิเศษเอามุ้งแพรไปผูกให้เอมิรราบัต ๓ ขุนนางรอง ๒
 รวม ๓ หลัง ให้พระคลังในซ้ายเอาฟูกไปปูเตียง ๓ เอาผ้าขาวปูฟูก ๓ เอา
 หมอนหนุนศีรษะ ๓ หมอนข้าง ๖ ให้เอมิรราบัต ๓ ขุนนางรอง ๒ ให้รักษา
 พระองค์เอาอ่างเชียวไปจ่ายให้ฝรั่ง ๓ ใบ ให้กลาโหมจ่ายคุ่มน้ำให้กรม
 เมือง ๕ ใบ ให้กรมเมืองรับเอาคุ่มน้ำต่อกรมพระกลาโหมไปให้ฝรั่ง ๕ ใบ
 ให้กรมนาเอาข้าวสารซ้อมไปจ่ายให้ฝรั่ง ๓๐ วันครึ่งหนึ่ง ครึ่งละ ๘ ถึง กว่า
 ฝรั่งจะกลับไป ให้พระคลังเอาพืนหึ่งขาว นามมะพร้าวไปจ่ายให้พอ และ
 ให้พนักงานทงนเรงเอาสิ่งของไปจัดเตรียมตักฝรั่งแต่ ณ วัน เดือน ๕ ขึ้น
 ๘ ค่ำ เพดาเย็นให้พร้อม และขนสัตว์มหาดไทย กลาโหม จัดตั้งมณี จัดแจง
 แต่งตั้งของเวณกนไปทักฝรั่งเมืองมรณ มหาดไทย ณ วันเดือน ๕ ขึ้น
 ๘ ค่ำ ๓ กลาโหม วัน เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ๒ กรมวง วัน เดือน ๕
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๓ กรมนา วันเดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ ๔ กรมเมืองวันเดือน ๕
 แรม ๖ ค่ำ ๕ กรมท้าววันเดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ๖ และให้เจ้าพนักงาน

(๑) ประชุมพงศาวดาร ภาค ๖๒ หน้า ๕๑-๕๖

(๒) ในหมายเหตุรับส่งตอนแรกว่า เอมิรราบัต แต่หมายเหตุรับส่งฉบับหลังๆ เรียกว่า เอตแมน
 รอบเต ซึ่งเป็นคนเดียวกับ เอตมันคร์อบเต

ทรง จดตั้งของเดือนกันไปตกแขกเมืองฝรั่ง ๓ วันครึ่งหนึ่ง กว่าแขกเมือง
จะกลับไป แต่ตั้งของซึ่งไปตกนราคาเบงเงิน ๓ ค่าตั้งจงทุกครั้ง แต่
ให้ท่าทางว่ายอมเต็มย่นครากรรมทำจงทุกครั้ง อย่าให้ชาติได้ตามรบตั้ง

วันอังคาร เดือน ๕ ขน ๑๕ ค่า บมะโรงจตุวาศัก ด้วยเจ้าพระยา
พระคลัง ผู้ว่าที่สมุหพระกลาโหม รับพระราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เจ้าเมืองมรกันหนั่งตั้งให้เอมินราบดี ขุนนาง
ถนหนั่งตั้งเข้ามาเป็นทางไมครคชาชาย ฝรั่งแขกเมืองพักอยู่ทุกตฝรั่งหนวด
ประยรรจงคืออาวาศ นายแตะไพร่ ๑๕ คนน ให้กรมนาเอานมโคมาจ่ายให้
ฝรั่งเมืองมรกันจนณะ ๒ ทะหนาด่มอทุกจน กว่าฝรั่งจะไป ให้เอามาจ่าย
ให้ตกตฝรั่งตั้งแต วัน เดือน ๕ ขน ๑๕ ค่า

ให้พระคลังฉีกเบิกเงินคือพระคลังมหาสมบัติ ไปพระราชทานให้
ฝรั่งเบงเงิน ๓ ชั่ง ให้ฝรั่งชอกบชาวดั่งของกินจนณะ ๓ ค่าตั้ง ๒ บาท
ตั้งแตพระราชทานให้ฝรั่งจนเดือน ๕ ขน ๘ ค่า ไปถึงจนเดือน ๕ แรม ๘ ค่า
๑๕ วัน ครึ่งหนึ่ง เบงเงิน ๓ ชั่ง ๒ ค่าตั้ง ๒ บาทเซากัน ๒ ชั่ง ๒ ค่าตั้ง
๒ บาท ให้พระคลังมหาสมบัติจ่ายเงินพระคลังฉีกเบงเงิน ๒ ชั่ง ๒ ค่าตั้ง
๒ บาท อย่าให้ชาติได้ตามรบตั้ง

ต่อไปเป็นหมายรบตั้งเกี่ยวกับการรับมอบของที่นำมาถวาย

วันเดือน ๕ แรม ๓๓ ค่า บมะโรงจตุวาศัก ด้วยเจ้าพระยาพระคลัง
ว่าที่สมุหพระกลาโหม รับพระราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ สั่งว่า เจ้าเมืองมรกันแดงให้เอตแมนรอเบต ขุนนางคุมเอา
ตั้งของเข้ามาทุกเกล้าฯ ถวายจน ให้เจ้าพนักงานแสงต้นมารับเอานาพักพวก
ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติมารับเอากระเข้าเงิน ให้เจ้าพนักงาน
พระคลังฉีกมารับเอาแพร มารับเอาของถวายเจ้าเมืองมรกันคือขุนราช
เคียรู๋ เต็มย่นครากรรมทำ ณ จวนเจ้าพระยาพระคลัง แต่ ณ วันอาทิตย์
เดือน ๕ แรม ๓๓ ค่า เพตาเข้า อย่าให้ชาติได้ตามรบตั้ง

วันอาทิตย์ เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ บมระโรงจตุตถาศก เจ้าพนักงาน
 มารับเอาของเอดแมนรอบเบตถวาย พระคตงมหาตมบต หดวงสุวรรณภักดี
 หมนอตุณ มารับเอากระเช้าเงินระเพอง ๓ กระเช้าเงินกตมเพอง ๒ รวม
 ๓ คู่ พระคตงวเคษ ขุนดำเว้งประแดง มารับเอาแพรหน้งโก ๒๐ พับ แพร
 เดยนดีตากุ้ง ๒๐ พับ รวม ๘๐ พับ แด้งใน ขุนทิพมวงคตปดตกรรม หมน
 พทกษอาวช รับนาคาพกไถ ๓ คู่

วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขน ๓ ค่ำ บมระเส้งเบญจศก ดวยเจ้าพระยา
 พระคตง รับพระราชโองการได้เกดดำ ๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกดดำ ๓ ตั้งว่า
 ซ้งหมายไปแตกอนว่า เจ้าเมืองมรกันแตงให้เอดแมนรอบเบต ขุนนางเข้า
 มาเป็นทางไมศรค้ำขาย ให้พระราชทานเงินให้กับฝรัง เงินพระราชทาน
 ๓ ซ้ง ซอกกนวันตะ ๓ ค้าง ๒ บาท ตงแคเดือน ๕ ขน ๘ ค่ำ มาจนถึง
 เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ ๑๕ วันคองหน้ง ๓ ซ้ง ๒ ค้าง ๒ บาท รวม ๒ ซ้ง
 ๒ ค้าง ๒ บาท แจ้งอยู่ในหมายแตกอนนนแตว บคน ฝรังจะได้กตบออก
 ไป ณ เมืองมรกัน กำหนดจะได้ไปจากกรุง ณ วันเดือน ๕ ขน ๕ ค่ำ ให้
 พระราชทานเงินกับฝรังออก เงินพระราชทานให้ฝรังซอกบชาวตั้งซอกกน
 วันตะ ๓ ค้าง ๒ บาท ตงแค ณ วันเดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ มาจนถึงเดือน ๕
 ขน ๕ ค่ำ ๓๓ วัน เป็นเงิน ๓ ซ้ง ๓๘ ค้าง ๓ บาทน ในพระคตงวเคษ
 เบกเงินตอพระคตงมหาตมบต ไปพระราชทานให้ฝรังเป็นเงิน ๓ ซ้ง ๓๘
 ค้าง ๒ บาท แต่ ณ วันเดือน ๕ ขน ๒ ค่ำ ให้พระคตงมหาตมบตจ่าย
 เงินให้พระคตงวเคษเป็นเงิน ๓ ซ้ง ๓๘ ค้าง ๒ บาท แต่ ณ วันเดือน ๕
 ขน ๒ ค่ำ ออย่าให้ขาดได้ตามรบตั้ง

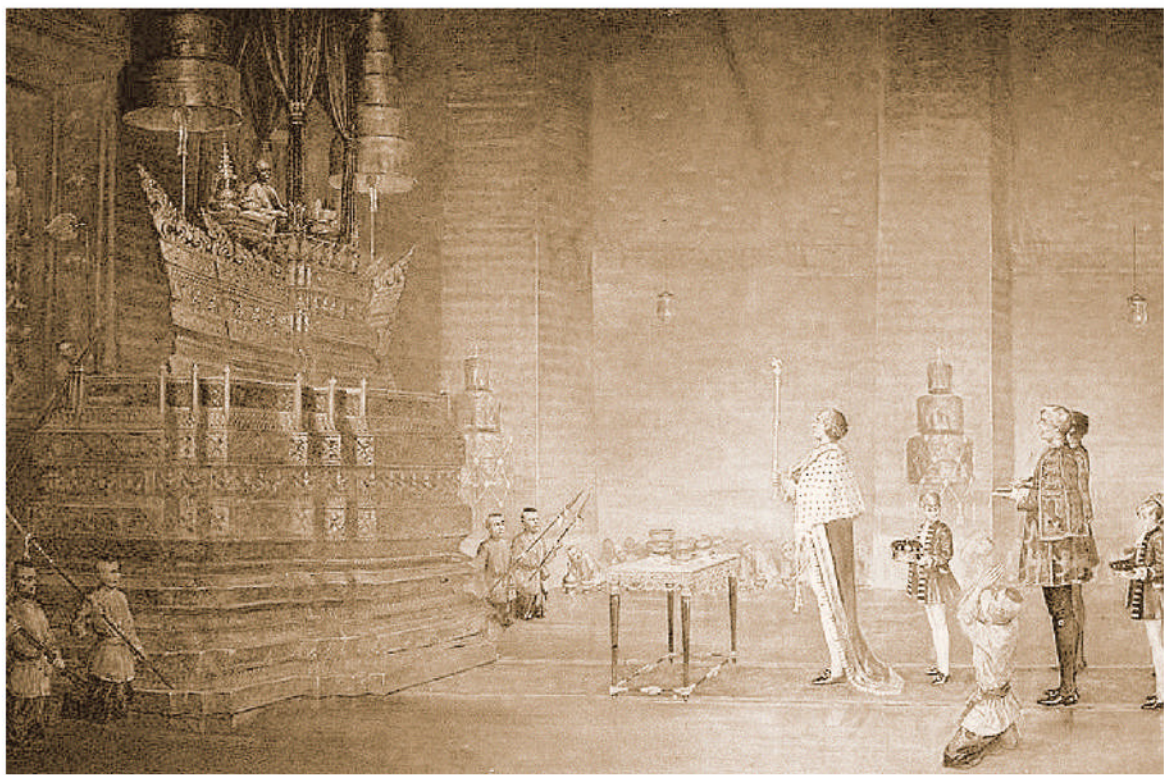
ต่อไปนี้เป็นหมายรับสั่งเกี่ยวกับของที่พระราชทานตอบแทน

ดวย ณ วันเดือน ๕ ขน ๘ ค่ำ เจ้าพระยาพระคตง วิชาตมท
 พระกตดาโหม รับพระราชโองการได้เกดดำ ๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกดดำ ๓
 ตั้งว่า อิศาไดอุนิโคตาอเมริกา เจ้าเมืองมรกันแตงให้เอดแมนรอบเบต
 ขุนนางคุมเขานาคาพก ๓ กระเช้าเงิน ๓ คู่ แพร ๘๐ พับ เขามาทุดเกดดำ ๓

ถวาย บดิน เสด็จแมนรอบเขตจะได้กลับออกไป ณ เมืองมริกัน โปรดเกล้าฯ ให้จัดสิ่งของคอบแทนให้ค่าของถวายเอดแมนรอบเขตนั้น ให้พระคตังมหาธัมมบตจดังข้าง ๕ ตำหาบหนัก ๒ หาบ พระคตังในชวา คับกหนัก ๓๐ หาบ พระคตังราชการ รงกหนัก ๒ หาบ เนื้อไม้หนัก ๒๕ หาบ พระคตังในซ้าย นาคาดกรวดหนัก ๕ หาบ นาคาดทรายหนัก ๒๐ หาบ กายาน ๒๕ หาบ พระคตังดินคำ พริกไทยหนัก ๓๓ หาบ เว็ดหนัก ๒ หาบ ครั่งหนัก ๕ หาบ ผ่างหนัก ๓๐ หาบ แล้วให้เจ้าพนักงานชาวพระคตังจัดแจงตั้งของทงนบรรทุกเรือไปตั้งให้เอดแมนรอบเขต ทักตฝรั่งหน้าวัดประยุรวงศาวาส แต่ ณ วันเดือน ๕ ชน ๑๒ คำ เพดาบาย ๑ โมง ให้พร้อมจกทุกพนักงานอย่าได้ขาดได้ตามรบตั้ง

ด้วยเจ้าพระยาพระคตัง ผู้ว่าที่ตัมหพระกตาโหม รับพระราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า หมายรบตั้งไปแต่ก่อนว่า เจ้าเมืองมริกันแต่งให้เอดแมนรอบเขต ขนนางเข้ามาเป็นทางไมครค่าขาย เอดแมนรอบเขตจะได้จากกรง ณ วันเดือน ๕ ชน ๕ คำ เบิกเงินชอกบชาวของกินเป็นเงิน ๑๘ ตำดั่ง ๒ บาท แจงอยู่ในหมายรบตั้งแต่ก่อนนแล้ว เอดแมนรอบเขตได้ไปจากกรง ณ วันเดือน ๕ ชน ๑๕ คำ ขอเบิกเงินให้ค่ากับชาวของกินดั่งแต่ ณ วันเดือน ๕ ชน ๒ คำ มาถึง ณ วันเดือน ๕ ชน ๑๕ คำ ๓๐ วัน วันระ ๑ ตำดั่ง ๒ บาท เป็นเงิน ๑๕ ตัวตงนน ให้เจ้าพนักงานพระคตังวิเศษ เบิกเงินคอกพระคตังมหาธัมมบต ๑๕ ตำดั่ง แล้วให้พระคตังมหาธัมมบตจ่ายเงินให้พระคตังวิเศษ ๑๕ ตำดั่งอย่าให้ขาดได้ตามรบตั้ง

ผมขอขุดแค้นก่อน เพราะไม่มีเวลาจริงๆ เรื่องของผมจัดว่าเป็นเรื่องยาวขนาดนี้ ไม่รู้จะเล่าออกกบจบจะจบ คราวหน้า ผมจะเอาเรื่องการรับเซอร์จอห์นเบาริงในตัมยรัชกาลที่ ๕ และการรับซาร์เวอิช ในตัมยรัชกาลที่ ๕ มาเล่าให้ฟัง นี้ ดำมถอ ไปตั้งฉันทที่โรงพิมพ์พระจันทร์หนอย ชันเจ้าคือ หนังสือ "ตราญรมย์" ไม่ต้องได้เสร็จกัน.

เซอร์ จอห์น เบาวริง เข้าเฝ้าฯ ถวายพระราชสาส์นแด่
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสยามเทวมหามกุฏวิทยมหาราช
เมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๘

สรวรรณ

๒๕๐๑

วิวัฒนาการของประเพณี การรับแขกเมือง

SIR JOHN BOWRING

เล่าโดย.... สุนทรน เศวตมาลย์
กรมพิธีการทูต

(ต่อจาก “สราญรมย์ ๒๕๐๐”)

ต่อมา ในรัชกาลที่ ๔ การรับแขกเมืองที่นับว่าสำคัญที่สุด ก็คือ การรับเซอร์ยอนเบาริง ซึ่งสมเด็จพระราชินีวิกตอเรียแห่งอังกฤษทรงแต่งตั้งให้เป็นราชทูตเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อจะขอทำหนังสือสัญญา ให้ประเทศอังกฤษกับประเทศไทยมีทางพระราชไมตรีตามประเพณีประเทศที่เป็นอิสระเสมอกันสืบไป

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ว่า “ที่จริงอังกฤษกับไทยได้เริ่มไมตรีกันตั้งแต่สมเด็จพระเอกาทศรถครองกรุงศรีอยุธยา เป็นเวลาแรกที่อังกฤษจะมาค้าขายถึงเมืองไทยในรัชกาลนั้น แต่ต่อมา พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษกับพระเจ้าแผ่นดินสยามก็พระราชสาส์นและตั้งราชบรรณาการไปมาถึงกันเรื่อยๆ แต่ไม่ปรากฏว่าได้เคยตั้งราชทูตแต่ราชสำนักฝ่ายใดไปถึงอีกฝ่ายหนึ่งเหมือนอย่างฝรั่งแล้ว พระราชสาส์นและศุภอักษรเสนาบดีที่อังกฤษกับไทยมีถึงกัน เป็นแต่ให้พวกพ่อค้าเป็นผู้เชิญไปมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ในรัชกาลที่ ๑ ทางประเทศยุโรปกำลังเกิดสงครามนะโปเลียน ฝรั่งต่างชาติต้องกังวลด้วยการสงครามนั้นอยู่ช้านาน จน พ.ศ. ๒๓๕๓ พวกสัมพันธมิตรจึงมีชัยชนะฝรั่งแล้ว แค้นของอังกฤษก็มีอำนาจมากจนทางประเทศตะวันออก

แต่อำนาจหนึ่งอยู่ในบริษทอังกฤษ ซึ่งปกครองประเทศอินเดีย รัฐบาลอังกฤษเองยังหาใครจะได้มาเกี่ยวข้องของทางประเทศตะวันออกนี้ เพราะฉะนั้น หมอครอเพ็คที่เป็นทตอังกฤษเข้ามาในรัชกาลที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๓ กิด เฮนรเบอริน ทตอังกฤษที่เข้ามาทำหนังสือสัญญาฉบับแรก ที่ไทยทำกับอังกฤษในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๘ กิด เป็นแต่ทตของผู้สำเร็จราชการอินเดีย หาได้เป็นราชทูตมาแต่ราชสำนักพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษไม่ รัฐบาลอังกฤษพึ่งจับบัญชาการทางประเทศตะวันออกเอง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๕ ตรงในรัชกาลที่ ๓ เริ่มได้เกิดอริวิวาทกับประเทศจีนจนเลยถึงรบพุ่งกัน อังกฤษมีชัยชนะ จึงต้องยอมทำหนังสือสัญญาค้าขายกับอังกฤษ และต้องยกเกาะฮ่องกงให้แก่อังกฤษ เมื่ออังกฤษมีอาณาเขตเป็นทมันทางเมืองจีนแล้ว รัฐบาลอังกฤษจึงคิดขยายการค้าขายของอังกฤษให้กว้างขวางออกไปตามประเทศที่ใกล้เคียง เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๓ ลอร์ดปาดเมอส์คินเส่นาบคิดว่าการต่างประเทศอังกฤษให้เซอร์เฮมส์บรุคถือหนังสือเข้ามาถึงเส่นาบคินในกรุงเทพฯ จะขอแก้หนังสือสัญญาซึ่งเฮนรเบอรินได้มาทำไว้ ให้เป็นประโยชน์แก่พ่อค้าอังกฤษยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่หาสำเร็จดังประสงค์ไม่ ด้วยเมื่อเซอร์เฮมส์บรุคเข้ามาเป็นเวลาจวนจะสิ้นรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวประชวรอยู่แล้ว ฝ่ายไทยไม่ยอมแก้ไขสัญญาให้ตามประสงค์ของรัฐบาลอังกฤษ เซอร์เฮมส์บรุคก็ต้องกลับไป ความมาปรากฏภายหลังว่าเมื่อเซอร์เฮมส์บรุคบอกรายงานไปยังรัฐบาลอังกฤษว่ามีคำสั่งมาว่า ให้กลับมาเมืองไทยอีกและครวญให้เอาเรือรบในกองทัพของอังกฤษที่เมืองจีนมาด้วย ถ้าไทยไม่ยอมแก้หนังสือสัญญา ก็ให้ใช้อำนาจเหมือนที่ได้ทำที่เมืองจีน ให้ไทยยอมทำหนังสือสัญญาตามอังกฤษต้องการให้จงได้ แต่เมื่อคำสั่งนั้นออกมาถึง ประจวบเวลาทางเมืองไทยเปลี่ยนรัชกาลใหม่

อังกฤษทราบว่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงศึกษาทราวภาษาอังกฤษ และมีราชหฤทัยนิยมค่อการที่จะสัมพันธ์กับฝรั่ง เข้าใจว่ารัฐบาลไทยคงจะไม่ถ้อคดอย่างจีนเหมือนแต่ก่อน รัฐบาลอังกฤษจึงเปลี่ยนความคิดเดิม แต่งให้เซอร์ยอนเบาริง เจ้าเมืองฮ่องกงเป็นอัครราชทูตเชิญพระราชดำสันของสมเด็จพระราชินจกคตเรือกับเครื่องราชบรรณาการเข้ามา ขอทำหนังสือสัญญาโดยทางไมตรี

การที่เซอร์ยอนเบาริงเข้ามาครั้งนี้ เป็นการสำคัญแก่ฝ่ายไทย ที่อาจจะมีผลดีหรือร้ายได้ทั้งสองสถาน คือถ้าหากว่า ไทยแข็งข็งตั้งต้นไม่ยอมแก้สัญญาอย่างเมื่อครั้งเซอร์เซมสบุรุกเข้ามา ก็คงเกิดรบกับอังกฤษ แต่ถ้าหากหวาดทวนเกรงอำนาจอังกฤษ ยอมแก้สัญญาด้วยความกลัวเกินไป ก็คงเสียเปรียบในกระบวนการสัญญา ก็เป็นผลร้ายเหมือนกัน ทางที่จะได้ผลดีมีแต่ที่จะต้องให้เป็นการปรึกษาหารือกันโดยปรองดอง ด้วยมีมิตรจิตต่อกันทั้งสองฝ่าย เพราะฉะนั้น การรับราชทูตอังกฤษครั้งนี้ จึงเป็นการสำคัญ ผิดกับทูตที่เคยมาคราวก่อน ๆ อยู่อย่างหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ประเพณีการรับราชทูต ย่อมเป็นการที่เจ้าของเมืองต้องระมัดระวังแต่โบราณมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ไม่ว่าในประเทศไหน ๆ ด้วยราชทูตถือว่าเป็นผู้มาต่างพระองค์พระเจ้าแผ่นดินของตน ถ้าเจ้าของเมืองไม่รับรอง หรือประพฤติน่าไม่สมเกียรติยศ ราชทูตก็หาว่าเป็นการประมาทหมิ่นไม่นับถือพระเจ้าแผ่นดิน อาจจะเป็นเหตุให้ถึงหมองหมางทางพระราชไมตรีกันได้ ฯลฯ

เซอร์ยอนเบาริงเข้ามาคราวนี้ เป็นราชทูตอังกฤษคนแรกที่ได้เข้ามาเมืองไทย เพราะผู้มาก่อน ๆ เช่น หมอครอเฟ็ดและเฮนรีเบอร์น เป็นแต่ทูตของขุนนางผู้สำเร็จราชการอินเดีย เซอร์เซมสบุรุกก็เป็นแต่ผู้ถือหนังสือของเสนาบดีว่าการต่างประเทศดังกล่าวมาแล้ว ยังหาเคยมีราชทูตมาจากราชสำนักของพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษไม่

แท้จริงราชทูตของฝรั่งที่ได้เคยมาเมืองไทยจากราชสำนักประเทศอื่น แต่ก่อนมา เคยมีปรากฏแต่เมื่อครั้งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงแต่งตั้งราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อันล่วงเวลามาได้ถึง ๑๖๗ ปี แต่หากจะจดหมายเหตุยังมีอยู่จริงหรือได้ ความปรากฏในหนังสือซึ่งเซอร์ยอนเบาริงกลับไปแจ้งเรื่องเมืองไทยว่า เซอร์ยอนเบาริงเข้ามาคราวนี้นกตังใจมาว่า ถ้าไทยรับรองเพียงเล่มขออย่างหมอครอเฟ็ดหรือเฮนรีเบอร์นก็จะถือว่าไม่รับรองให้สมเกียรติยศ ได้ค้นหาจดหมายเหตุครั้งสมเด็จพระนารายณ์ทรงรับรองราชทูตฝรั่งเศสของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เตรียมมาไว้สำหรับจะคอยว่ากล่าวกับรัฐบาลไทย แต่ข้างฝ่ายไทยในครั้งนั้น พระ-

บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคาดการณ์โดยพระปรีชาญาณเห็นว่า เซอร์ยอนเบาริงคงจะเกรงให้รับรองให้เกียรติยศสูงกว่าเคยรับทูตฝรั่งที่มาแต่ก่อน เพราะเป็นราชทูตมาแต่ราชสำนัก พระองค์เคยทรงหนังสือจดหมายเหตุเรื่องราชทูตฝรั่งเสด็จเข้ามาเมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์ ทรงพระราชดำริเห็นถึงสถานการณ์ที่เซอร์ยอนเบาริงเข้ามาครั้งนี้ จึงโปรดให้จัดการรับเซอร์ยอนเบาริงตามแบบอย่างครั้งสมเด็จพระนารายณ์รับราชทูตฝรั่งเสด็จ มิให้ใช้แบบแผนซึ่งเคยถือเป็นตำรารับแขกเมืองในชนกรุงรัตนโกสินทร์ กระแต่พระราชดำริไปตรงกับความมุ่งหมายของเซอร์ยอนเบาริงเหมือนอย่างวารีเทาทนกัน ก็ไม่มขอตที่จะเกิดเป็นปากเสียงเกียงงอนกันด้วยเรื่องการรับรองราชทูตของอังกฤษในครั้งนั้น ถึงเซอร์ยอนเบาริงได้ชมไว้ในหนังสือที่แต่งว่า เมื่อราชทูตของอังกฤษเข้ามาคราวนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับรองพระราชทานเกียรติยศเหมือนอย่างครั้งราชทูตพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ เข้ามาเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ โดยพระราชหฤทัยนิยมในทางพระราชไมตรีที่จะได้มีกับสมเด็จพระราชชนนีอัครอวย”(๑)

แต่เดิมมา พระมหากษัตริย์มิได้ทรงเกียรของกบการต้อนรับแขกเมือง เป็นแต่ทรงออกมารับแขกเมืองอยู่แต่ในพระราชวัง โดยที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาทราบภาษาอังกฤษและทรงตระหนักถึงความสำคัญของการมาเจริญสัมพันธไมตรีของเซอร์ยอนเบาริง พระองค์จึงทรงเข้ามาทบทบาทเกียรของกบราชทูตที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรง “แหวกแนว”(๒) ของประเพณีการรับแขกเมือง ทำให้เซอร์ยอนเบาริงรู้สึกซาบซึ้งในพระราชอัธยาศัยเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับได้อุทิศหนังสือที่ตนแต่งถวาย โดยใช้ถ้อยคำดังต่อไปนี้

(๑) ลัทธิธรรมนิยม ภาคที่ ๕ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๓ หน้า ๒-๓ หรือประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๒ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ หน้า ๒๒๓-๒๒๔

(๒) สมชออนุญาตใช้จำนวนสมัยใหม่หน่อย เพื่อให้ความหมายถึงใจพระเดชพระคุณ

TO HIS MAJESTY
PHRA BARD SOMDETH PHRA PARAMENDR MAHA MONGKUT

Phra Chom Klau Chau Yu Hua,

The First King of Siam,

THESE VOLUMES

ARE RESPECTFULLY AND GRATEFULLY

DEDICATED,

BY ONE WHO HAS WITNESSED IN HIS MAJESTY THE RARE AND
ILLUSTRIOUS EXAMPLE OF A SUCCESSFUL DEVOTION OF THE TIME AND TALENT

OF A GREAT ORIENTAL SOVEREIGN

TO THE CULTIVATION OF THE LITERATURE AND THE STUDY OF

THE PHILOSOPHY OF WESTERN NATIONS;

BY ONE WHO FEELS HONOURED BY HIS MAJESTY'S CONFIDENCE AND KINDNESS,
AND WHO REJOICES IN THE HOPE THAT THE EXTENSION OF

COMMERCIAL AND SOCIAL RELATIONS

WILL ASSOCIATE THE GROWING ADVANCEMENT OF SIAM WITH THE
PROSPERITY AND CORDIAL FRIENDSHIP OF THE

CIVILIZED WORLD.

Government House, Hong Kong.

August, 1856.

เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงบทบาทที่พระองค์เจ้าทรงเกี่ยวของกับการรับแขกเมือง และ
เพื่อเพิ่มพูนความรอบรู้ของพวกเราในกระทรวงการต่างประเทศ จึงเป็นการเหมาะสมที่จะนำ
พระราชหัตถเลขาที่ทรงมีไปพระราชทาน เซอร์ ยอน เบาริง มาลงไว้ตามที่ได้อบรมมาได้

พระราชหัตถเลขาฉบับแรกทรงมีไปดังนี้ (*)

No. 37.

Raj Mondirn House

grand palace

Bangkok.

27th. March 1855.

My Gracious friend

It give me to-day Most joyful pleasure to learn your Excellency's arrival here
as certainly as your Excellency remained now on board the steamer "Rattler" which
accompanied with a brig to War. I cannot hesitate to send my gladful cordil more than

(*) ส่วนพระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษได้จากหนังสือ The Kingdom and People of Siam ส่วนคำ
แปลภาษาไทยนั้น คัดมาจากฉบับที่มีผู้เคยแปลไว้แล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาราชการของท่านเหล่านั้น และเพื่อ
ให้เห็นสำนวนการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยที่นิยมอยู่ในเวลานั้นๆ ด้วย

an hour. I beg to send my private minister Mr. "Nai Kham Nai Snong & Mr. Nai Bho," with some Siamese fruits for showing of my first respect & expressing of my greatest joy, that I will have now personal entertainment with your Excellency in both publicly & privily as well as very intimate friend during your Excellency's staying here, when our officers of State have communicated with your Excellency according to Siamese custom.

Please enter to Parknam as soon as I have ordered the high Supreme officer of the apartment of foreign affairs to get down to-day to "Parknam" where your Excellency will meet at the hall newly built for your Excellency's reception.

After consultation with the high officer thereon your Excellency will be leaded or called to this city with as much respect as your Excellency is my friend. Please allow our respects according to Siamese manners. Your Excellency's residence here was already prepared. We are longly already for acceptance of your Excellency.

I remain your

Excellency's faithful friend

S.P.P.M. MONGKUT

The King of Siam.

P.S. — I have just returned from old city Ayudia of Siam 15 days ago with the beautiful she elephant which your Excellency will witness here on your Excellency's arrival.

S.P.P.M. MONGKUT the King.

To His Excellency

Sir John Bowing

knight Doctor of Laws &c &c &c

คำแปล (๑)

ที่ ๓๓

พระราชมนเฑียร

พระบรมมหาราชวัง

กรุงเทพฯ ฯ

วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๘๘

สหายที่มีเกียรติคุณอันดั่งงามของข้าพเจ้า

อนึ่ง กระทำให้ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นที่สุด ที่ได้ทราบว่าเจ้าคุณได้มาถึงถิ่น
โดยแน่ชัดตงบนทเจ้าคุณยังอยู่ในเรือกลไฟ "แรตเตลอร์" ซึ่งมาพร้อมด้วยกนกบเรือ

(๑) แปลโดยนายแพ่ง พ.ป. บุณนาค ฉบับพิมพ์โรงพิมพ์สามมิตร ปี พ.ศ. ๒๔๕๖

กำนันรบ ข้าพเจ้าไม่มีความคลางแคลงยับยั้งใจในการที่จะส่งนำใจความยินดีมาให้เกินกว่า
ในชั่วโมงหนึ่ง ข้าพเจ้าขอส่งมหาดเล็กของข้าพเจ้า มิสเตอร์ นายชั้น, นายสนอง กับมิสเตอร์
นายภู่ ด้วยผลไม้ไทยบางอย่าง เพื่อแสดงความเอื้อเฟื้อครั้งแรกของข้าพเจ้า และกล่าวถึง
ความยินดีเป็นที่สุดของข้าพเจ้า ณบัดนี้ ข้าพเจ้าจะได้ต้อนรับเจ้าคุณด้วยตนเอง ทั้งสองอย่าง
โดยเปิดเผยและในทิวไรฐานเหมือนอย่างสหายอันสนิท ในระหว่างเวลาที่เจ้าคุณจะได้ยู่ที่
เมื่อเจ้าพนักงานข้าราชการเมืองของเราได้ชี้แจงต่อเจ้าคุณตามธรรมเนียมไทยแล้ว

โปรดเข้ามาถึงปากน้ำโดยเร็ว ดังที่ข้าพเจ้าได้มีคำสั่งเจ้าพนักงานผู้ใหญ่หัวหน้า
กระทรวงต่างประเทศ ให้ลงไปปากน้ำฉะฉาน ทนเจ้าคุณจะได้พบปะทำเนียบที่สร้างขึ้นใหม่
สำหรับเจ้าคุณ

เมื่อภายหลังที่ได้ปรึกษาหารือกับเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ที่นั่นแล้ว จะได้นำมาให้เจ้าคุณ
ขมาเยี่ยมพระนครนี้ ด้วยความนับถือเป็นอย่างมากเหมือนดังเจ้าคุณเป็นสหายของข้าพเจ้า

โปรดยอมให้ความนับถือของเรา ซึ่งได้เตรียมที่พักของเจ้าคุณไว้พร้อมเสร็จตาม
กิริยาไทยแล้ว เราตั้งใจคอยอยู่แล้วสำหรับการที่จะต้อนรับเจ้าคุณ

ข้าพเจ้าผู้เป็นสหายที่ซื่อสัตย์ของเจ้าคุณ

(พระบรมนามาภิไธย) เอ็ส. บี. บี. เอ็ม. มงกุฎ
เจ้าแผ่นดินสยาม

ปล. ข้าพเจ้าเพิ่งกลับมาจากกรุงเก่าอยุธยาแห่งประเทศสยาม เมื่อสัปดาห์ที่แล้วมานี้ พร้อม
ด้วยช่างพองงาม ซึ่งเจ้าคุณจะได้เห็นที่นั่น เมื่อเจ้าคุณมาถึง

(พระบรมนามาภิไธย) เอ็ส. บี. บี. เอ็ม. มงกุฎ
เจ้าแผ่นดินสยาม

ถึงเจ้าคุณ
เซอร์ยอนโบว์ริง
๑๓๓ ๑๓๓ ๑๓๓

No. 42.

Rajmondern House
Grand Palace, Bangkok,
3rd April, 1855.

MY FAVOURING FRIEND, - I have availed myself to-day morning by having learnt from letter of my prime minister, and royal affectionate cousin, his Excellency Chau Phya Sri Suriy-wongse, S.P.K. (whom I had sent down to "Parknam" to welcome your Excellency as far as the mouth of our river firstly when your Excellency would be just entered), giving me the information that the steamer RATTLER, conveying your Excellency, was arrived the town of "Parknam" on 5 P.M. yesterday; and that after your Excellency's personal meeting with him this morning, at about 11 A.M. to-day, your Excellency will be conveyed by the dressed boat which I have sent down for honour of your Excellency to proceed up here, and that your Excellency will arrive the place of prepared new residence this evening. After being adcertained of your Excellency arrival, I beg to present my manual scripts on these lines to pay my respectful cordial welcome here firstly on your Excellency's arrival, through hands of two noble private ministers, one of whom entitled "His Excellency Phya Wora-phonse Phiphath," the second or left head of all four parties of my private minister, corresponding or in being pair of the other who had visited your Excellency firstly when the steamer entered to Parknam yesterday evening, being sent by his older brother, H.E. Chauphya Sri Suriy-wongse. This nobleman is my cousin likely of the latter, related by birth with the present royalty. And another entitled his Honour Cha Mun Sarruphet Phaety, the head of one of four parties of private minister, corresponding by dignity with his Honour Phra nai Wai Warnaeath, the sone of H.E. Chauphya Sri Suriy-wongse, who has visited your Excellency at outside of the bar, and from whom my flag of Royal standard was required and got by your Excellency. The latter (his Honour Chau Mun Sarruphet Phaedy), in fact, is my adopted dear son, given to me by their parent on his infancy, and became man under my bringing fourth, and ever had been sent down once to Singapore by myself, when I had been but a prince here; so he has been acquainted with your Excellency friend his Honour W.J. Butterworth, C.B., and his lady, and other many my friend of that port; so his name was called at that port "Ching Napoleon" formerly, but now connected or added with his dignifical title "Phra-nai Sarruphet Phaedy," to whom my friend Col. W.J. Butterworth, C.B., always directs his private letter to care for myself, when I am upon this Royal authority.

I beg to send these two forenamed and explained to your Excellency presence to welcome your Excellency here on first arrival here for myself, as well as these two noblemen are my most beloved and faithful and great my confidant. I beg to recommend them to your Excellency. Whatever your Excellency would need from me or wish to say to me, your Excellency need not trouble to write the notes frequently here. Please say or inform, or tell to one of them, and order to be informed to me. Or if your Excellency would please to write me some time, please send me through their or one's

care; they will obey your Excellency always; and that whatever they would inform your Excellency by their oral words, that I have ordered them to inform your Excellency, or consult with your Excellency. Please I beg to recommend faithfully believe with doubt that is myself words or order.

Believe me, I beg to remain
Your Excellency faithful friend.

(Signed) S.P.P.M. MONGKUT.
The King of Siam.

P.S. - I'll sent both or one of the foresaid my noble private minister to visit your Excellency at the residence every day during Excellency dwelling here.

(Signed) S.P.P.M. MONGKUT.

To his Excellency SIR JOHN BOWRING,
K., LL.D., and Plenipotentiary of
her Gracious Britanic Majesty,
&c. &c. &c.

พระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษ
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานไปยัง เซอร์ ขอนเบาริง
ราชทูตอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๘๘
ว่าด้วยเรื่องจัดคนรับรอง เซอร์ ขอน เบาริง
หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ* แปล

พระราชมนเทียร
พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ
วันที่ ๓ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๕

มายังอุปการมิตรของข้าพเจ้า

เมื่อเช้าวันหนึ่ง ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้ทราบ แต่หนังสือของ พณฯ เจ้าพระยาศรี
สุริยวงศ์ ส.พ.ก. อัครมหาเสนาธิบดี และราชประยูรอันสนิทสนมของข้าพเจ้า (ซึ่งข้าพเจ้า
ได้ส่งลงไปปากน้ำเพื่อให้ไปต้อนรับ พณฯ ท่าน ถึงปากแห่งแม่น้ำของกรุงเรา ในเมื่อแรก

*ปัจจุบันดำรงพระอิสริยยศ เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพินธ์ (สิ้นพระชนม์ ๕ กันยายน ๒๕๑๙ - บรรณาธิการ)

พณ ท่านมาถนบ บอกความให้ข้าพเจ้าทราบว่า เรือไฟแรคตเตอร์ ซึ่งพาหุ พณ ท่านมาถนบ ได้มาถึงเมืองปากน้ำ แต่บ่าย ๕ โมง เมื่อวานนี้ และว่าในเมื่อ พณ ท่าน จักได้พบกับตัว เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ในเช้าวันนี้ ประมาณเวลาสัก ๕ โมงเช้าวันนั้น แล้วก็จะได้ พาหุ พณ ท่านขึ้นมาโดยเรือ อันได้ตกแต่งไว้แล้วสรรพ ซึ่งข้าพเจ้าได้ส่งลงไป เพื่อแก่เกียรติยศของ พณ ท่าน ในการที่ พณ ท่านจะเดินทางขึ้นมาสู่พระนครนั้นนกว่า พณ ท่านจะมาถนบ ณ ที่ด่านักใหม่ อันได้จัดเตรียมไว้แล้วณในเย็นวันนั้น ครั้นเมื่อข้าพเจ้าได้ทราบว่ พณ ท่านมาถึงแล้ว ข้าพเจ้าจึงให้ขุนนางมหาดเล็ก ๒ คน ถือนางตั้งคอยมอมนมา เพื่อมาประคองรับรอง พณ ท่าน โดยสันถวาการจะ ในเมื่อแรก พณ ท่านมาถึง . คนหนึ่งมบรรดาศักดิ์เป็นพระยา วรพงศ์พพัฒน์ จางวางที่ ๒ หรือจางวางฝ่ายซ้ายแห่งเวรมหาดเล็กทงตั้งคาแห่งเทียมกัน หรือ คณกบออกคนหนึ่งซึ่ง พณ ๑ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ผู้พี่ชายได้ให้ไปเยี่ยมเยียน พณ ท่าน ในเมื่อแรกเรือไฟเข้ามาถึงปากน้ำ เมื่อเย็นวานนั้น ขุนนางผู้เป็นราชปฤษฎางค์ของข้าพเจ้า เหมือนกันกับ ๑ พณ ๑ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ด้วยเป็นชาติสัมพันธ์กับพระราชวงศ์ บิดน กบออกคนหนึ่งมบรรดาศักดิ์ เป็นจมนัสนัรพรภักดี หัวหน้ามหาดเล็กเวร ๑ ใน ๔ เวร นั้น มี ยศศักดิ์เทียมกันกับพระนายไวยุวรรณบุตร ๑ พณ ๑ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งได้ไปเยี่ยมเยียน พณ ท่านนอกถนบถนบ และที่ พณ ท่านได้เรียกร้องเอา และได้รับชมมหาราชของข้าพเจ้า จากเขานัน ขุนนางคนที่ ๒ (คือ จมนัสนัรพรภักดี) นั้น อันแท้จริงเป็นบัญญัติธรรมเนียมของ ข้าพเจ้า บิดามารดาได้ถวายแด่ข้าพเจ้าตั้งแต่เด็กยังเป็นทารกอยู่ และได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น โดยข้าพเจ้าเลี้ยงดมา ข้าพเจ้าเคยส่งลงไปตั้งค โปรคองหนงแล้ว ตั้งแต่เมื่อข้าพเจ้ายังเป็น แต่เพียงเจ้านายอยู่ในกรุงนี้ ฉะนั้นเขาจึงรู้จักกับเพื่อนของ พณ ท่าน คือ ท่าน อ.จ. บตเดอริ เวอร์ธ ค.บ. กับ ภรรยา กับทั้งเพื่อนของข้าพเจ้าในเมืองท่านนอกหลายคน แต่ก่อนนทเมือง ท่านนเรียกชื่อเขาว่า จิง นะไปเตยน ครั้นมาบคนกได้คหหรือเดิมเขากบมบรรดาศักดิ์ของเขา คือ พระนายสนัรพรภักดี นั้นและเพื่อนของข้าพเจ้า นายพันเอก อ.จ. บตเดอริเวอร์ธ ค.บ. ก็ยัง คงส่งจดหมายสั่งถนบถนบของเขามถนบจมนัสนัรพรภักดีนั้น ผ่านทางข้าพเจ้าอยู่เสมอ แม้ในขณะ ที่ข้าพเจ้าเถลิงถวถราชถนบถนบถนบ

ข้าพเจ้าขอส่งขุนนาง ๒ คนที่ได้ออกนาม และได้พรรณานามาแล้วนี้ มายัง พณ ท่าน เพื่อมาถนบรับ พณ ท่าน ในนามของข้าพเจ้า ในเมื่อแรก พณ ท่านมาถึงพระนครนี้ ด้วย

ขุนนางทั้งสองนี้ เป็นที่โปรดปรานและจงรักภักดีต่อข้าพเจ้าเป็นที่สุด กับทรงเป็นที่ไว้วางใจ
 ของข้าพเจ้าอย่างยิ่งด้วย ด้วยข้าพเจ้าขอแนะนำเขาทั้งสองนี้มายัง พณ ท่าน แม้ว่า พณ ท่าน
 จักต้องการสิ่งใดจากข้าพเจ้า หรือจักใคร่แจ้งกิจการอันใดแก่ข้าพเจ้า พณ ท่านไม่จำเป็นจะต้อง
 เขียนจดหมายไปยังข้าพเจ้าบ่อยๆ ให้ลำบาก ขอให้พูดหรือแจ้ง หรือบอก แก่ขุนนางทั้งสองนี้
 คนใดคนหนึ่ง แล้วแต่สิ่งใดที่เขาทำความกราบบังคมทูลแก่ข้าพเจ้าเถิด หรือถ้าบางเวลา พณ
 ท่านจักใคร่เขียนหนังสือไปยังข้าพเจ้าแล้ว ก็ขอให้ส่งไปกับเขาทั้งสองนี้พร้อมกัน หรือแต่
 คนเดียวก็ได้ เขาทั้งสองจะได้เชื่อฟังถ้อยคำของ พณ ท่านเสมอไป และถ้าหากว่า เขาแจ้ง
 ความใดๆ ให้ พณ ท่านทราบด้วยว่าข้าพเจ้าใดสิ่งให้เขาแจ้งแก่ พณ ท่าน หรือให้ไป
 ปรีกษาหารือกับ พณ ท่านแล้ว ข้าพเจ้าขอแนะนำด้วยความซื่อสัตย์ ขอให้ พณ ท่านเชื่อโดย
 ปราศจากความสงสัยเถิดว่า เป็นถ้อยคำหรือเป็นคำสั่งของข้าพเจ้าเองดังนี้

จงเชื่อข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าขอยืนยันคงเป็นมิตรอันซื่อสัตย์ของ พณ ท่าน

(พระปรมาภิไธย) ส.พ.ป.ม. มงกุฎ

พระเจ้ากรุงสยาม

ป.ล. ข้าพเจ้าจะให้ขุนนางมหาดเล็กของข้าพเจ้า ซึ่งกล่าวมาแล้วนั้น คนใดคนหนึ่ง
 หรือทั้งสองคน มาเยี่ยมเยือน พณ ท่าน ณ ที่บ้านทุกๆ วัน ตลอดเวลาที่ พณ ท่านพักอยู่ใน
 พระนครนี้

(พระปรมาภิไธย) ส.พ.ป.ม. มงกุฎ

พระเจ้ากรุงสยาม

มายัง พณ ท่าน เซอร์ ยอน เบาริง

ก., ลล. ค., และผู้มีอำนาจเต็ม

ฝ่ายสมเด็จพระนางเจ้ากรุงอังกฤษ

วลฯ วลฯ วลฯ*

* พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ ๔ หน้า ๘ - ๑๑

No. 43.

Rajouty House, Grand Palace,
3rd April, 1855, 10 P.M.

MY DEAR FRIEND, — In your Excellency's conversation with our noble two heads of private ministers to-day regard the salute of 21 guns on board RATTLER, which would be up to the new fortification below this city to-morrow, they (two my ministers) have declaired the Siamese custom and forbitten the one salute of 21 guns. Now I have resolved to allow according to your Excellency's custom and pleasure of much respect towards myself ; so, agreeably to your Excellence pleasure, I have issued my proclamation (printed in the papers, one of which enclosed herewith) among our citizen and people, forbittin their alarm. I beg, therefore, to permit or agree that 21 guns on board the steamer RATTLER shall be fired on salute in her arrival at directed place of anchor, near of new fort. Then, on the end of 21st gun, our military party upon fort will answer with the same numbers. Please order to your Excellency captain of steamer to salute according to English custom.

This from your Excellency friend,

(Signed) S.P.P.M. MONGKUT,
The King of Siam.

To his Excellency SIR JOHN BOWRING,
K., LL.D., &c. &c. &c.

(*Enclosure*)

A Royal proclamation of the Senior King, condescending graciously to the vested tuft and crown of the people, giving them to know conveniently throughout ever magistrate's district, that the British envoy who has come at this time is a person who has been intimately acquainted in and under the soles and dust of the sacred feet for a long time past. For this reason (he), condescending graciously to the vested tuft and crown, allows the fire-ship, being a war-vessel, that which has now arrived, to come up to the mouth of Canal Phadong Krung Kasem below. If, when the fire-ship shall come up, and the captain fire large guns— a salute of 21 guns to the powers of the great angelic city— and the soldiers in Fort Pitpatchanak shall fire another 21 guns, being altogether 42 guns, let not the people be frightened or startled at all by any means. This firing of guns is the custom of vessels of war, like the custom of junks to beat gongs mutually.

Published on Tuesday, the 5th month, the 1st evening of the waning moon, in the year of the Rabbit, and the 6th year of the cycle of ten.*

* A literal translation from the Siamese.

พระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษ*
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานไปยังเซอร์ยอนเบาริงราชทูตอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๘๗
ว่าด้วยเรื่องการยิงสลุดรับเซอร์ยอนเบาริง
หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ แปล

ฉบับที่ ๔๓

พระที่นั่งราชฤดี
พระบรมมหาราชวัง

วันที่ ๓ เมษายน ค.ศ. ๑๘๔๕ เวลา ๔ โมง

มายังปริยมิตรของข้าพเจ้า

ตามความที่ พณ ท่านได้สนทนากันไว้ กับขุนนางจางวางมหาดเล็กทั้งสองในเรื่อง
ยิงสลุด ๒๓ นัด แต่เรือแตรเดี่ยว ซึ่งจะได้ขนมาถ่มใหม่ได้พระนครในวันพรุ่งนี้ จางวาง
มหาดเล็กทั้งสองได้แจ้งประเพณีของทั้งสองฝ่าย และได้ห้ามมิให้ยิงสลุด ๒๓ นัดนั้น บัดนี้
ข้าพเจ้าตกลงยอมอนุญาตให้ตามประเพณีของฝ่าย พณ ท่าน และตามความประสงค์ของ
พณ ท่าน ที่จะแสดงความรักเพียงของข้าพเจ้าแล้ว ฉะนั้น เพื่อยุติตามความประสงค์
ของ พณ ท่าน ข้าพเจ้าจึงได้ออกประกาศ (พิมพ์ กระดาษบาง ข้าพเจ้าได้สอดมากับหนังสือ
นี้แล้ว ๑ ฉบับ) ห้ามมิให้ประชาชนพลเมืองตระหนกตกตื่น ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตให้ หรือ
ยินยอมให้เรือไฟแตรเดี่ยวยิงสลุด ๒๓ นัด ในเมื่อมาถึงท่าเตียนได้จัดไว้ให้สำหรับทอดสมอ
ใกล้บ่อนใหม่ นั้น ครั้นเมื่อยิงสลุดนัดที่ ๒๓ แล้ว ทางฝ่ายทหารในบ่อนจะได้ยิงตอบจำนวน
เดียวกัน ขอพณ ท่านได้สั่งนายเรือแห่งเรือไฟของ พณ ท่าน ให้ยิงสลุดตามประเพณีของ
ฝ่ายอังกฤษนั้นเถิด

ทรงนมมาแต่มิตรของ พณ ท่าน

(พระปรมาภิไธย) ส.พ. ป.ม. มงกุฎ

พระเจ้ากรุงสยาม

มายัง พณ ท่าน เซอร์ ยอน เบาริง.

ก. ๑๑ ด. ๖๑๖ ๖๑๖ ๖๑๖

* พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พิมพ์ครั้งที่ ๔ หน้า ๑๒-๑๓

Rajouty House, Grand Palace, Bangkok.

17 August, 1855.

Which is the 5th of the present reign.

RESPECTED SIR, — Having liberty to write your Excellency twice, both before and after receipt of your Excellency's letters under the dates of 11th and 26th May inst. via Singapore, from which I have heard my letters were forwarded to your Excellency by the steamer of my agent, Tan Khon Ching; in my latter letter I have assured your Excellency, and I will send your Excellency some things needable per my ship NEPTUNE which will be sailed for Hong Kong: so now I have liberty to present your Excellency a book of Grammatica of Latin and Siamese language, of which my worthy friend Right Reverend John Baptist Pallegoix has been author and editor, printed here four years ago: in which book there are breift annals and history of Siam rerated breiftly in Latin language: but I am sorry to say there were much incorrect words in names of countries, & c., and some place of history very different from what we know in fact and statement, of the other auther of Siamese books, because the information and knowledge of literature were received by the author of that book (Bishop Pallegoix) from persona of considerable knowledge on his being new or just entered to Siam several years ago. He also could not well devoted to be perfect in knowledge of Siamese language more than what needable for his being conductor of his disciples or converted familites Christian of Roman Catholic faith here: for this consequence several words will be differ to or from the fact and correct word. I have put two notes in the pages of books in which the Siamese annals or breift history were printed. I have written also the particulars of the present Royal dynasty how long before we know of; for I think your Excellency will compare with the said times of reigns of the late Kings of Siam said in the books, where also I have put two papers contain breift account of our dynasty since our ancestor' late family. Your Excellency would say, I doubt not, it very breift, not perfectly known. Oj. my dear Sir, I cannot have time to write as full as enough to my desire for prevention of interrupting affairs continually here. I have no also more knowledge of English language to fulfill it in complet manner without assistance from others whom I cannot have with me several hours and days.

I beg to send your Excellency also two copies of the ancient Siamese letters first invented at Northern Siam in the year of Christian era 1282, which letters were copied out from a stone pillar which they were inscribed. I have commenced their translation in English for your Excellency, but I cannot fulfill or do it complet on this occasion. I will send your Excellency on other opportunity, when they were completely done.

Agreeably to your Excellency's request, myself and my younger brother, Krom Hluang Wongsa Dhiraj Snidh, one of our plenipotentiaries appointed to consult with your Excellency in April here, are endeavouring to prepaire the proper history of Siam long particul since foundation of the ancient capital Ayudia, in the 11 era, 1350, and more particular of our dynasty than what I have written your Excellency on this occasion.

We have commenced in Siamese language, firstly selecting satisfactory particular occurances from many ancient books of Siamese laws and Cambodian histories, and statements of old respectable and believeable persons whom we ever have heard from.

The commenced book now in preparation and revising is not yet fully as complete as for our satisfaction: when it was thoroughly ended, we will obtain certain interpreter of English language from American missionary to translate in English orrect all proper Sanskrit and Saianese names, according to manner of Sanskrit Grammar published lately at Bengal and Ceylon, and will send to fulfill your Excellency's desire: but please allow some time, as long as enough, for we cannot do such prepairation every day during some, for many of our business being interrupted mostly.

Allow to ask your Excellency for a book of the visit of French Embassy upon the time of Anrayu, late King of Siam, marked 4 in the accompanied, which kind of book I have heard Honorable Consul Harry Parkes has one accompanied him to be with when he has been accompanied your Excellency. Can your Excellency procure such the kind of book and sent me? I think some pages of that book will aid us to revise the new written story. I have a ancient French book which concerned that Embassy. but I could not read it, except looking some figuerative pictures or plates of shapes and names of things. Also I shall be glad to have some a book relating the detail of the visit of Siamese Ambashy to France in answer upon the said reign of which embashy it is said one of our ancestors has been head. There is the detail or particular statement written here, said to be statement of that embashy on return from France; but all styles and statements are not in our satisfaction for believe, as it is very exaggerated from the facts of truth, and very opposed to geographical knowledges which we know now to be true facts of the world, as the author of the said statment of the Siamese Embassy upon the said time must have thought that none of Siam would not go to see France country again!

Please accept six golden bottons, suspended or connected with golden chain, made by our goldsmith. These were commenced to be presented to your Excellency on your Excellency's Mission here; but they were not completely done upon that time before your Excellency's departure from hence. so they remained here.

I have got from England two newly - improved golden pens, of which our goldsmith has followed the made and imitated this beautiful manufacture, as very neat as similar of the European manufacture. One of his manufactured golden pen, with its light gilt handle, I beg to enclose with the said bottons presented to your Excellency. I trust it will be acceptable to your Excellency for happy writing as it very light, and heavier than common quils but a few grains, and holding more ink at taking once than common pens of every description.

On this occasion, I beg to send Mr. Nai Dhatt, a servant of my eldest son, his Royal Highness "Krom Mun - Mahe - Duan - Siwawelas," to visit your Excellency and deliver my letter and presents sent per the NEPTUNE, and beg to remain,

Your Excellency faithful friend,

(Signed) S.P.M MONGKUT,

Rex Siamensium.

To his Excellency SIR JOHN BOWRING,

*K., LL.D., the Superintendent of
Trade in China, and Governor of
Hongkong and its dependencies,
&c. &c. &c.*

พระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษ*
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานไปยังเซอร์ ยอน เบาริง

ราชทูตอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๘๘
หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ แปล

พระที่นั่งราชฤดี

พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ

วันที่ ๓๗ สิงหาคม พ.ศ. ๑๘๕๕

เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลปัจจุบัน.

มายังท่านผู้เป็นที่เคารพ

ข้าพเจ้าได้ออกคำสั่งเขียนหนังสือมาถึง พณ ท่าน ๒ ครั้งแล้ว ทั้งเมื่อก่อนและภายหลังที่ได้รับหนังสือของ พณ ท่าน ลงวันที่ ๓๑ และวันที่ ๒๖ พฤษภาคม นี้ ตั้งมาทางสิงคโปร์ ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบว่าเป็นหนังสือของข้าพเจ้านั้น ๆ คนก็มิอาจทดแทนของข้าพเจ้าได้ส่งต่อไปยัง พณ ท่านโดยทางเรือไฟ ในหนังสือฉบับท้ายของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้รับรองแก่พณ ท่านไว้ว่า ข้าพเจ้าจะขอส่งของบางอย่างที่ต้องการไปให้ พณ ท่านโดยเรือของข้าพเจ้าชื่อ เนปตยูนั้น อันจะเดินทางไปสู่ฮ่องกงนั้น ฉะนั้น ในบัดนี้ข้าพเจ้าจึงถือโอกาสประจักษ์หนังสือโดยอักษรภาษาละติน และภาษาไทย ให้แก่ พณ ท่าน หนังสือเล่มนี้ ท่านตั้งพระราช จอห์น บัปติสต์ บัตเลอร์ เป็นผู้แต่งและเป็นบรรณาธิการ และได้พิมพ์ขึ้นในกรุงนี้ ๔ ปีมาแล้ว ในหนังสือเล่มนี้มีจดหมายเหตุและพงศาวดารสยามต้น ๆ แต่งเป็นภาษาละตินต้น ๆ รวมอยู่ด้วย แต่ข้าพเจ้ามีความเสียใจที่จะต้องกล่าวว่า มดอยคำคาดเคลื่อนในกระบวนชอชานเมือง ฯลฯ อยู่มาก และชอชอนทบางแห่งในพงศาวดารนั้น ก็ผิดกันมากกับที่เรารู้ว่าเป็นชอชจริง และผู้แต่งหนังสือไทยอื่น ๆ ได้กล่าวไว้หน เพราะที่ท่านตั้งพระราช บัตเลอร์ผู้แต่งหนังสือเล่มนี้ แม้จะได้ข้อความและความรู้ในเรื่องวรรณคดีมาจากบุคคลผู้มีความรู้มากอยู่ก็ดี แต่ก็ได้มาหลายปีมาแล้ว เมื่อท่านตั้งพระราชพงษามาถึงกรุงสยาม หรือเข้ามาถึงใหม่ ๆ นั้น อนึ่ง ซึ่ง

* พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พิมพ์ครั้งที่ ๔ หน้า ๑๕-๑๕

ท่านตั้งพระราชหฤทัยเพื่อจะให้รอบรู้ในภาษาไทย ยิ่งกว่าที่จะปฏิบัติราชการ อันจำเป็น
 แก่ฐานที่เป็นผู้สั่งสอนศิษยานุศิษย์ หรือส่งกุลที่เขารับกับกษัตริย์โรมันคาร์ดิก ใน
 กรุงสยามหนักเป็นการทำไม่ได้โดยอยู่เอง ด้วยเหตุนี้ ถ้อยคำหลายแห่งจึงผิดกันหรือผิดจาก
 ความเป็นจริงและถ้อยคำที่ถูก ข้าพเจ้าได้จดบันทึกลงในหน้าแห่งหนังสือซึ่งมีจดหมายเหตุ
 หรือพงศาวดารสังเขปของกรุงสยามพิมพ์ขึ้นแล้ว ๒ แห่ง อนึ่ง ข้าพเจ้าได้แต่งเรื่องสังเขป
 แห่งรายการเป็นไปของพระราชวงศ์ปัจจุบัน จำเดิมแต่เราารเรื่องราวมา ด้วยข้าพเจ้าคิดว่า
 พณ ท่านคงจะเปรียบเทียบกับสมัยในรัชกาลของพระเจ้ากรุงสยามแต่ก่อนๆ ซึ่งมีกล่าวไว้
 ในหนังสือตำนาน ข้าพเจ้าจึงได้แนบเอกสารมาด้วยอีก ๒ ฉบับ แต่งเรื่องราวสังเขปแห่ง
 พระราชวงศ์ของเรา ตั้งแต่สกุลเดิมแห่งบรรพบุรุษของเรา พณ ท่านคงจะว่า โดยไม่ต้อง
 สั่งเสียว่าเรื่องราวอันหนัก และไม่รับข้อความบริบูรณ์ แต่ดูก่อนดีท่านปรียมิตรของข้าพเจ้า
 ข้าพเจ้าหาเวลาไม่ได้จริงๆ สำหรับที่จะแต่งเรื่องราวให้สมบูรณ์ตามความประสงค์ของข้าพเจ้า
 ด้วยมอุปสรรคราชการมาทำให้ต้องงดเว้นอยู่นั้นโดยฉะฉาน กบออกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าไม่
 ความรู้ในภาษาอังกฤษเพียงพอ ที่จะแต่งให้เป็นผลสำเร็จบริบูรณ์ได้ โดยไม่ได้รับความ
 ช่วยเหลือจากผู้อื่น ซึ่งข้าพเจ้าจะเอาตัวเขามาไว้กับข้าพเจ้าหลายๆ ชั่วโมง และหลายวัน
 ไม่ได้

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอส่งคำแนะนำอักษรไทยโบราณ ซึ่งได้เริ่มประดิษฐ์คิดขึ้นในกรุงสยาม
 ฝ่ายเหนือ เมื่อปีพุทธศักราช ๑๒๘๒ นั้นมาให้ พณ ท่าน ๒ ฉบับ อักษรเหล่านี้คัดมาจาก
 หลักศิลาอักษรอักษรนั้นๆ ไว้ ข้าพเจ้าได้เริ่มแปลเป็นภาษาอังกฤษให้ พณ ท่านแล้ว
 แต่ข้าพเจ้ายังทำไม่ได้แล้ว หรือยังทำไม่สำเร็จในคราวนี้ ข้าพเจ้าจึงจะส่งมาให้ พณ ท่านใน
 โอกาสอื่นในเมื่อทำเสร็จแล้ว

เพื่ออนโลมตามคำขอของ พณ ท่าน ข้าพเจ้ากับน้องชายของข้าพเจ้า คือ กรมหลวง
 วงศาธิราชสนิท ผู้มอานาจนเต็มฝ่ายเราคนหนึ่ง ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปรึกษาพณ ท่าน
 ในพระนครน เมื่อเดือนเมษายนนั้น กำลังพยายามจะเตรียมแต่งพงศาวดารสยามอันถูกต้อง
 จำเดิมแต่กรุงศรีอยุธยาโบราณราชธานี เมื่อปี ค.ศ. ๑๓๕๐ นั้น กบทั้งในเรื่องพระราชวงศ์
 ของเรา จะได้กล่าวโดยพิศดาร ยิ่งกว่าที่ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงมาให้ พณ ท่านทราบใน
 คราวนี้ด้วย

จดหมายเหตุของคณะเอกอัครราชทูตสยามในครั้งนั้น คงจะคิดว่าไม่มีใครในกรุงสยามจะได้
ไปดูไปเห็นประเทศฝรั่งแค่สักอย่างเดียว

ขอ พณ ท่านจงรับลูกศมทองคำไว้ ๖ เม็ด เป็นลูกศมห้อย หรือต่อกับสายสร้อย
ทองคำ ซึ่งข้างทองของเราเป็นผู้ทำ ได้ลงมือทำสำหรับเป็นของขวัญเพื่อให้ พณ ท่าน
ในเมื่อ พณ ท่านมาราชการในพระนครนี้ แต่เมื่อก่อน พณ ท่านออกเดินทางไปจากนนั้น
ยังไม่แล้วดี จึงตกค้างอยู่ที่นี้

ข้าพเจ้าได้ปากกาทองคำ ซึ่งทำคนใหม่ ๆ นมาจากเมืองอังกฤษ ๒ เล่ม ข้างทอง
ของเราได้ทำตามแบบเดิม และได้ทำเทียมหัตถกรรมอันงดงาม ทั้งประดับและคล้ายกับ
หัตถกรรมของชาวยุโรปนั้นมาก ปากกาทองคำข้างทองคำทำขึ้น กับทั้งตามกาไหล่ทอง
เบา ๆ สำหรับกันนั้น ข้าพเจ้าขอส่งมาพร้อมด้วยลูกศมซึ่งข้าพเจ้าให้ พณ ท่านเป็นของขวัญ
นี้ด้วย ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า พณ ท่านคงจะพอใจรับไว้สำหรับความสบายในการเขียน ด้วย
เบาดีและหนักกว่าปากกาธรรมดาแต่เพียงนิดหน่อยเท่านั้น ทั้งจุ่มหมึกครึ่งหนึ่งก็ได้หมึก
ได้มากกว่าปากกาธรรมดาทุกชนิด

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าขอส่งนายทัก ข้าในกรมของบุตรชายใหญ่ของข้าพเจ้า คือ
พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมหิศวศิววิลาส ให้มาเยี่ยมเยียน พณ ท่าน กับทั้งส่งหนังสือ
และของขวัญของข้าพเจ้า ซึ่งส่งมาโดยเรือเนปคยูน และขออภัยนงคงเป็น
มิตรอันซื่อสัตย์ของ พณ ท่าน

(พระปรมาภิไธย) ส.พ.ป.ม. มงกุฎ
สยามินทร์

มายัง พณ ท่านเซอร์ยอนเบาริง

ก.ล.ด. ผู้ดูแลการค้าขายในประเทศจีน

และผู้สำเร็จราชการเมืองฮ่องกงกับเขตสังกัดทั้งหลาย

๗๑ ๗๑ ๗๑

(ขอโทษ ! โปรดอ่านต่อปีหน้า)

สราญรมย์

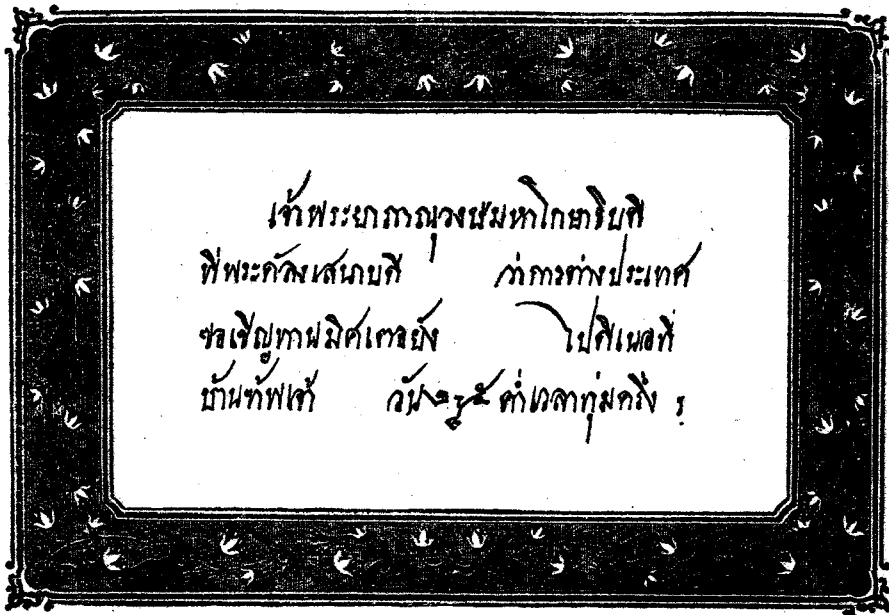
๒๕๐๗

วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง

(ตอนต่อ)

เล่าโดย..... สุบรรณ เศรษฐมาลัย

(หมายเหตุ. เรื่องนี้เริ่มลงใน "สราญรมย์" ฉบับ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘ และได้ลงติดต่อกันมาอีก ๒๒ ปี คือในปี ๒๕๐๐ และ ๒๕๐๑ ในฉบับปี ๒๔๘๘ ได้กล่าวถึงวิถีการรับแขกเมืองในสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนฉบับปี ๒๕๐๐ และ ๒๕๐๑ ได้กล่าวถึงวิถีการรับแขกเมืองในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เริ่มตั้งแต่สมัยมาจนถึงในสมัยรัชกาลที่ ๔ เกี่ยวกับการต้อนรับเซอร์จอห์นแบร์จ)

ขอโทษ! ผมหายไปหลายปี เนื่องจากตัวผม ผู้เล่า (ไม่ใช่ผู้เขียน) ได้เปลี่ยนถิ่นที่อยู่ทำให้กันไปเสียชั่วคราวตามเวรหรือตามวาระ เลขไม่ค่อยจะมีเวลาหรือหาโอกาสมาเล่าต่อ บัดนี้ได้กลับมาสู่สำนักเดิมแล้ว และหลบหน้าท่านบรรณากรไม่ค่อยพ้น เลขต้องมาเล่าต่อให้ฟังอีก มิฉะนั้น ออกจากราชการแล้ว เรื่องนี้ก็ยังไม่จบ.....

ต่อไปนี้เป็นหมายรับสั่งต่าง ๆ เกี่ยวกับกรับรองการมาตั้งและการ
เข้าเฝ้าของเซอร์ยอนเนาวริง ซึ่งเป็นหลักฐานทางราชการและแสดงให้เห็นถึง
วิธีการรับแขกเบื้องสำคัญในสมัยนั้น ต่อจากหมายรับสั่ง เป็นบันทึกส่วนตัวของ
เซอร์ยอนเนาวริง เพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า ผู้ที่ถูกต้องรับมีความรู้สึก
อย่างไรบ้าง

เรื่องรับเซอร์ยอนเนาวริงราชทูตอังกฤษ

หมายรับสั่งที่ ๑

เรื่องจัดของไปทักทูตเมืองสมุทรปราการ

ด้วยท่านผู้สำเร็จราชการในกรมท่า^(๑) รับพระบรมราชโองการใต้เกล้า ฯ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระยาราชวังสรรค์ พระยามหาอรรคนิกร พระยา
สมุทรานุกฤษ บอกรับเข้ามาว่า ณ วัน ๓^๑ ๖๒๕๓ มีเกาะยังเป็นนคร (พ.ศ. ๒๓๕๗) อยู่
เพลเข้า เห็นกำปั่นไฟมาทอดอยู่นอกสันดอนเก่า ๑ จะเป็นกำปั่นทอดอังกฤษ ฤๅทูตเมือง
อเมริกัน ยังหาได้ความชัดไม่ โปรดเกล้า ฯ ให้จัดน้ำตาล กาแฟ ไม้ชา กล้วย ส้มส่งลงไป
ให้พระยามนตรีสุริยวงศ์^(๒) เตรียมไว้คอยทักทูตที่เมืองสมุทรปราการตามเข็ญอย่างแต่ก่อน
ถ้าเป็นกำปั่นทอดเป็นแน่ก็จะให้ทักเสียทีเดียวนั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังสินค้าจัดกาแฟ
หนัก^(๓) ให้เจ้าพนักงานพระคลังในซ้ายจัดน้ำตาลทรายขาวหนัก ๕๐ ชั่ง ๑๐ ตำลึง
ให้เจ้าพนักงานกรมท่าซ้ายจัดไม้ชาหีบใหญ่หีบ ๑ ให้พระแก้วพระคลังสวนจัดมะพร้าวอ่อน
๑๐๐ ทะลาย กล้วย ๕๐ เกรือ ส้มโอ ๓๐๐ ผล แล้วให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งจัดสิ่งของ
ส่งไปส่ง ให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ ณ เมืองสมุทรปราการ แต่ ณ วัน ๕^๑ ๖๒๕๓ เพลเข้า
เป็นการเร็วอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

* จากลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ ๘ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๓

(๑) ผู้สำเร็จราชการกรมท่าเวลานั้น สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ยังถือตราวันแก้ว เจ้าพระยาทิพากรวงศ์
ยังเป็นเจ้าพระยาผู้ช่วยราชการกรมท่า

(๒) พระยามนตรีสุริยวงศ์ ชุ่ม บุตรสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์

(๓) ในร่างหมายยังไม่ได้ลงว่าเท่าใด

หมายเหตุ ๒

เรื่องจัดตั้งของของหลวงไปรษณีย์อังกฤษที่เรือกลไฟ

ด้วยท่านผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า กำปั่นเซอร์ยอนเบาริงทุตอังกฤษเข้ามาทอดอยู่ที่หน้าบ้อมปิดบังนัก ตัวเซอร์ยอนเบาริงขึ้นมาพักอยู่ที่ตึกหน้าวัดประยุรวงศาราม ทหารกลาสีพักอยู่ในกำปั่นไฟนั้น แต่ก่อนเป็นอย่างธรรมเนียมทูตมาจากต่างประเทศ เกณฑ์ให้ขุนศาล มหาดไทย กลาโหม จักุสคมภ์ เวียนกันเอาสิ่งของไปหักแลกเมืองกว่าแขกเมืองจะกลับไป แลเมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เซอร์เยมสbrukทูตอังกฤษเข้ามาครั้งนั้น โปรดเกล้า ๆ ให้เกณฑ์จีนเจ้าภาษีเวียนกันเอาสิ่งของไปหักแลกเมือง ครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นว่า จะเกณฑ์ให้เจ้าภาษีเวียนกันเอาสิ่งของไปหักแลกเมืองเหมือนอย่างเมื่อครั้งเซอร์เยมสbrukนั้น ก็เป็นที่เบียดเบียนเจ้าภาษีอากรไป จึงโปรดเกล้า ๆ ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ เบิกเงินหลวงซื้อซื้อสิ่งของไปพระราชทานทูตครั้งนั้น เพื่อจะให้เจดิมพระเกียรติยศแก่อาณาประเทศ เมื่อกำปั่นไฟ กำปั่นรบ ๒ ลำยังอยู่นอกสัดคอน แล้วเข้ามาอยู่เมืองสมุทรปราการ ก็โปรดให้เจ้าพนักงานเชื้อของส่งแขกเมืองมิให้ออกอยาก เดียวนี้กำปั่นไฟขึ้นมาทอดอยู่ที่บ้อมปิดบังนักแล้ว ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติจักซื้อสุกร เป็ด ไก่ เตือกมัน ผลไม้ต่าง ๆ เครื่องกับข้าวพอสมควร ไปหักแลกเมืองที่กำปั่นไฟ แต่ ๗ วัน ๑๖๕ กำไปแล้ววัน ๓ วันมาหักครั้งหนึ่งกว่าแขกเมืองจะกลับไป แลสิ่งของที่จะเอาไปหักกันนี้เกริ่นจะกำหนดมามากแลน้อยก็มีได้ พระยาราชภักดี(*) ก็ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงเป็นอธิบดีผู้ใหญ่มีสติปัญญาอยู่แล้ว ให้จัดไปหักให้สมควรกับการเกิด เมื่อจะเอาของไปหักทุกครั้งไว้ให้บอกบัญชีต่อพระสุธรรมมนตรีให้รู้ด้วยทุกครั้ง จะได้จัดลำพนักงานนำเอาสิ่งของไปส่งที่กำปั่น

อนึ่ง ให้ชาวพระคลังราชการเอาได้ไปจ่ายให้แขกเมืองใช้ที่ตึกหลวงหน้าวัดประยุรวงศารามพอสมควรอย่าให้แขกเมืองขัดสน เมื่อจะเอาได้ไปจ่ายครั้งไร ก็ให้บอกบัญชีต่อพระสุธรรมมนตรีให้รู้ด้วยทุกครั้งตามรับสั่ง

(*) เจ้าใจว่า พระยาราชภักดี ช่าง คันสกุล เทพหัสดิน ๓ กรมเทพ

๒๒๕
 หมายเหตุ ๓

เรื่องพระราชทานเบี้ยเลี้ยงขุด

ด้วยท่านผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เจ้าแผ่นดินอังกฤษเมืองวิลลาศ แต่งให้เซอร์ยอนเบาริง เจ้าเมืองฮ่องกงผู้สำเร็จราชการในเมืองจีน เป็นทูตเข้ามาดำดัดบังทางพระราชไมตรีกรุงเทพฯ กับอังกฤษให้ยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน บัดนี้เซอร์ยอนเบาริงขึ้นมาพักอยู่ที่คอกหลวงหน้าวัดประยุรวงศารามแล้ว แต่ก่อนเป็นอย่างธรรมเนียมถ้าทูตมาแต่ต่างประเทศ โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดเอาเงินหลวงไปพระราชทานทูตเป็นค่ากับข้าวของกินแถมอทุกเดือนกว่าทูกจะกลับไป แลเมื่อเซอร์ยอนเบาริงเป็นทูตเข้ามาครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ก็โปรดพระราชทานเงินหลวงเป็นค่ากับข้าวของกินเดือนละ ๓ ชั่ง ด้วยครั้งนั้นเซอร์ยอนเบาริงหาได้เอากำปั่นขึ้นมา ๓ กรุงเทพ ฯ ไม่ ครั้งนี้โปรดให้เซอร์ยอนเบาริงเอากำปั่นขึ้นมา ๓ กรุงเทพ ฯ มีอังกฤษนายไพร่ขึ้นมากด้วยมาก โปรดให้เอาเงินหลวงพระราชทานเซอร์ยอนเบาริงเพิ่มขึ้นอีกเป็นเงิน ๕ ชั่ง แถมอทุกเดือนกว่าจะกลับไปนั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังวิเศษไปเบิกต่อเจ้าพนักงานชาวพระคลังมหาสมบัติไปพระราชทานเซอร์ยอนเบาริงกำหนดเดือนละครั้ง ตั้งแต่ ๓ วัน เดือน ๕ ปีเดาะยังเป็นฉกไปเสมอทุกเดือนกว่าจะกลับไป แยกเมืองจะกลับไป เมื่อจะเอาเงินไปพระราชทานแยกเมืองนั้นให้บอกบัญชีต่อพระสุพรรณไมตรีให้รู้ด้วยจงทุกครั้ง

อนึ่ง ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติจ่ายเงินให้ชาวพระคลังวิเศษไปพระราชทานทูตเดือนละ ๕ ชั่ง ตั้งแต่ ๓ วัน เดือน ๕ ปีเดาะยังเป็นฉกไปเสมอทุกเดือนกว่าจะกลับไปอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

๒๒๕
 หมายเหตุ ๔

ให้จุดไฟรายทางรามหุตเข้าเฝ้า^(๑)

ด้วยจมีนจงซ้าย รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ๓ วัน ๖๖๕ กำ เพลาค่ำ แยกเมืองจะเข้ามาเฝ้านั้น โปรดเกล้า ฯ ให้

(๑) เซอร์ยอนเบาริงได้เข้าเฝ้าเป็นส่วนพระองค์ก่อน แลจึงแจ้งข้อออกกับเดิมขศที่หลัง

จกตะเกียงช่องใบเตมาประตูปิมาไชยศรี ๕๔ ตะเกียง โคมแขวนทิมตงรี ๖ โคมหน้า
ให้ชาวพระคลังราชการ่ากั้แม่ันมะพร้าวให้แก่ขุนหมื่นวังนอก ๓๐ ทานน ให้เร่งจ่ายให้
แต่ ๗ วัน ๖๖๕ ถ้าเพล่าบาย อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๕

หมายกำหนดการเสด็จออกรับแขกเมือง

ด้วยทำเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เจ้าวิกตอเรียเจ้าเมืองวิลาศ ซึ่งเป็นใหญ่ในชาติอังกฤษ
แต่งให้เซอร์ยอนเบาริงเจ้าเมืองฮ่องกงผู้สำเร็จราชการเมืองจีน เป็นทูตเข้ามาล้าดับทาง
พระราชไมตรีซึ่งอังกฤษกับไทยได้รักไต่รักกันมาแต่ก่อนให้ยิ่งขึ้น แล้วให้เซอร์ยอนเบาริงทำ
หนังสือสัญญาเสียใหม่ให้ต่ด้วยกันทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายอังกฤษนั้น กำหนดเซอร์ยอนเบาริง
จะได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๗ วัน ๒๖๕ ถ้า บิเดาะยังเป็น
ลก เพล่าเข้าเสด็จออกรับแขกเมืองอย่างแขกเมืองประเทศใหญ่นั้น ให้มหาดไทย กล่าโหม
กรมพระสัสดี หมายบอกเจ้าพนักงานและข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหาร พลเรือน
ในพระบรมมหาราชวังจงทุกพนักงาน เมื่อวันแขกเมืองเข้าเฝ้าให้หนึ่งสมเ้ากตาย ใต้เศือ
เข้มขาบชั้นใน เื่อกรุยขาวชั้นนอก

อนึ่งให้ชาวที่กรมวัง แต่งที่รับเสด็จบนพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิ
พิมาแห่ง ๑ ที่โรงพระวิสุตวรรันเทรินีแห่ง ๑ แต่งที่แล้วให้เชิญพระเก้าอี้หุ้มทองคำ แล
ที่จะตงพานพระขันหมากเครื่องราชบริภคตตั้งด้วยแห่ง ๑

อนึ่ง ให้ชาวพระคลังพิมาเออากาศ เอาพรมใหญ่ที่ใหม่งามดีไปปูในพระ
ที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยแห่ง ๑ ที่ทิมดาบไว้กลองแห่ง ๑ แล้วให้จ่ายพรมให้จำศาลาปูศาลา
ลูกขุนในฝ่ายขวาที่พักแขกเมือง

อนึ่ง ให้จำศาลายิมพรมต่อชาวพระคลังพิมาเออากาศไปปูที่ศาลาลูกขุนฝ่าย
กลาโหมแห่งหนึ่ง

อนึ่ง ให้กรมท่าจัดเก้าอี้ไปตั้งให้ฝรั่งนั่งที่ศาลาลูกขุนฝ่ายกลาโหมให้พอ

อนึ่ง ให้มหาดเล็กพนักงานนำร้อน จัดเครื่องน้ำชา กาแฟ ไปคอยเลี้ยง
แขกเมือง ณ ศาลา

อนึ่ง ให้ชาวพระคลังมหาสมบัติ เอาพานทองสองชั้นเข้าไปตั้งไว้ในพระ-
ที่นั่ง คอยรับหนังสือที่เซอร์ยอนเบาริงจะทูลเกล้า ฯ ถวาย

อนึ่ง ให้ชาวพระอภิรมย์ จัดเครื่องเจ็ดชั้น ๒ เครื่องห้าชั้น ๑๐ เครื่อง
ชুমสาย ๔ หักทองขวางเข้าไปตั้งในพระที่นั่ง

อนึ่ง ให้กรมแสงใน กรมแสงคัน จัดพระแสงทวน พระแสงปืน ให้กำนัล
เชิญเข้าไปในพระที่นั่ง แล้วให้จัดพระแสงทอก พระแสงทวน พระแสงจ้าวส่งให้มหาดเล็ก
ตามอย่างแต่ก่อน

อนึ่ง ให้ชาวพระมาลาภุษา จัดพระมหาพิไชยมงกุฏ จัดพานพระภุษาแล
พระกรคเชิญเข้าไปตั้งในพระที่นั่ง

อนึ่ง ให้พระนรินทรเสนี พระศรีสหเทพ พันพุ่มนุราช พันเทพราช
เกณฑ์พระหลวงขุนหมื่นนั่งทิมคาบกรมวัง ๑๕๐ คน นั่งทิมสงฆ์ ๕๐ คน นั่ง(ศาลา)
ลูกขุนชาย ๘๐ คน นั่ง(ศาลา) ลูกขุนขวา ๘๐ คน นั่งทิมคคหน้าพระมหาประสาท ๖๐ คน
นั่งทิมคาบชั้นใน ๓ ทิม ๓๐๐ คน เกณฑ์ไพร่ยืนสองฟากถนนนอกประตูพิมานไชยศรี
ถือเครื่องอาวุธต่าง ๆ ถือคาบสองมือ ๑๒๐ คน ถือคาบเขน ๑๒๐ คน ถือคาบตั้ง
๑๒๐ คน ถือง้าว ๑๒๐ คน ถือตรี ๑๒๐ คน ถือกระบอง ๑๒๐ คน ถือทวนทอง
๑๒๐ คน ถือธนูหางไก่ ๑๒๐ คน ถือหอกคู่ ๑๒๐ คน ถือเสโดห์ ๑๒๐ คน ถือทวนจีน
๑๒๐ คน ถือปืนหลังม้า ๑๒๐ คน ถือคาบเชลย ๑๒๐ คน ถือคาบโล่ ๑๒๐ คน
ถือคาบกะเหรียง ๑๒๐ คน รักษาพระองค์ถือปืนทองปราช ๑๐๐ คน ถือปืนปลายหอก
รักษาประตู ๑๐๐ คน เกณฑ์หัดถือปืนรางแดง ๒๐๐ คน ถือกระบองกลิ้ง ๑๖ คน ถือ
แส้หวาย ๔ คน ถือแส้หางม้า ๔ คน ถือกันขิงเกล็ด ๒ คน ถือโต๊ะกล้วยโต๊ะอ้อย ๕ คน

อนึ่ง ให้ชาวพระคลังวิเศษ จ่ายผ้าขาวเทศให้ ๔ ตำรวจทำเพดานประรำ
พระยาข้างพระยาม้า

อนึ่ง ให้หลวงมทามณเฑียรกรมแสงสรวรพยุห จักแก้วยงพิว เกรียงกุดัน
เครื่องถมปัก ลุกมู่สำหรับข้างพระที่นั่ง ประดับข้างพระที่นั่งให้งามดี

อนึ่ง ให้กรมม้า จักเครื่องม้าพระที่นั่ง ผูกม้าพระที่นั่งประดับให้งามดี
แล้วให้กรมช้าง กรมม้า จัดพระยาช้าง พระยาม้า มาผูกยืนตามที่แต่งไว้เหมือนอย่างทุกครั้ง

อนึ่ง ให้กรมแสงในซ้าย กรมแสงสรวรพยุห ถัดถึงเสื่อหมวก ถัดถึงวิเศษ
จ่ายเครื่องอาวุธ ๑๔ อย่าง ๆ ละ ๑๒๐ เสื่อหมวก กางเกงเกี้ยวดาบให้แก่ผู้ต้องเกณฑ์ให้
ครบจำนวน

อนึ่ง ให้ขุนมหาสิทธิโวหาร ขุนอักษรประเสริฐ กรมพระอาลักษณ์ทูลเบิก
แขกเมือง เมื่อทรงพระราชปฏิสันถารเสร็จแล้ว ให้อาลักษณ์กราบทูลสืบคำแขกเมือง
ต่อไป

อนึ่ง ให้เจ้าพระยาและพระยา ฝ่ายทหาร ทหารเรือ เหาพานทอง ใต้ทอง
ลาดทอง เครื่องยศสิ่งของซึ่งได้รับพระราชทานเข้าไปตั้งกินในที่เฝ้าตามตำแหน่งจงทุกคน

อนึ่ง ให้ชาวพระคลังมหาสมบัติ เขาเจียกทอง เขียวดนม เข้าไปตั้งให้ขุนนาง
ตามตำแหน่ง แล้วให้เอากระโถนถมตะทอง ขึ้นน้ำถมระทองเข้าไปตั้งให้แขกเมืองในที่
เฝ้า ๒ สำรับ

อนึ่ง ให้ขุนนางจีน ขุนนางแขก ขุนนางฝรั่ง ขุนนางพม่า ขุนนางทวาย
ขุนนางมอญ ขุนนางลาว แต่งตัวตามเพศของครัวให้เข้ามาพร้อมกันในที่เฝ้า

อนึ่ง ให้ชาวพระคลังวิเศษ คอยรับเครื่องราชบรรณาการเข้าไปตั้ง
ทูลเกล้าฯ ถวายตามอย่างแต่ก่อน

อนึ่ง เมื่อเสด็จออกให้มหาดเล็กถือกระบี่สัญญา แล้วให้ตัว ๕ ชาววังชักม่าน
สองไซ แล้วให้ชวานาฬิกาประโคมมโหรีที่กั้นเมื่อเสด็จออกแล้วให้หลวงราชมานูชุกอ้อมไม้
ทองเป็นสัญญา ให้ห้ามประโคมกลองชนะ แตรสังข์ เมื่อเสด็จออกเสด็จขึ้นทั้ง ๒ ครั้ง

อนึ่ง ให้นายประมาขมณเฑียรปลัดวังซ้าย นายเสี่ยวรักรักษาปลัดวังขวาออก
ไปรับแขกเมือง แล้วให้หลวงราชฤทธานนท์ หลวงนนทเสนเก็บผ้าผืนงานนำแขกเมือง

เดินเป็นคู่ ๆ กันเข้าประตูพิมานไชยศรี แล้วให้นำเข้าไปในพระทวารพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ครั้นถึงที่หน้าพระที่นั่งบุษบกมาลาทางจักรพรรดิพิมานในที่เฝ้าแล้ว ให้กราบถวายบังคม ๓ ครั้ง

อนึ่ง ให้ขุนหินบรรณการ ขุนชารก้านไล่ ตั้งหมากเวียนให้แขกเมืองรับพระราชทาน แล้วให้จ้กรวงหน้า คำรวงวังคอยห้ามปาก ห้ามเสียง ห้ามสูง ห้ามจ้ำกั๊กหน้าจางตามอย่างแต่ก่อน

อนึ่ง ถ้าเสด็จเข้าแล้ว ให้ข้าราชการแลแขกเมืองกราบถวายบังคม ให้ชาววังชักม่านสองซีกเสีย ถ้าแขกเมืองยังไม่ลุกจากที่ให้ข้าราชการนั่งสงบอยู่ อย่าให้ลุกเดินไปเดินมาเป็นอันขาดที่เดียว ถ้าแขกเมืองกราบถวายบังคมลุกจากที่แล้ว ให้หลวงราชฤทธานนท์ หลวงนทเสน จักคนถือกระบองทอง ๔๐ คน ถือกระบี่ปักหนึ่ง ๒ คน ยืนที่ในหว่างประตู ๒ ชั้น ให้เบิกกระบองทอง เบิกกระบี่ปักหนึ่ง ย่อกรมแสงใน แล้วให้ขุนหมื่นคุมไพร่ข้างละคน แล้วล่ามพนักงานนำแขกเมืองออกมาพักอยู่ที่คุ้มคาบชาววังชั้นในก่อน ให้ขุนนางออกไปส้าแล้วจะเสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ไปประทับที่โรงพระวิสุทธรัตนกิริณีนั้น ให้ชาวพระราชยานเชิญพระที่นั่งทองคำคอยเสด็จที่เถย

อนึ่ง ให้เจ้าพนักงานอภิวรมย์ พนักงานพระราชาน จักแควมีเก้าอี้ของจักสัประทาน แล้วจักแควตามอย่างธรรมเนียมขุนนางไทยชั้นนี้ ๑๑ แคว ให้มีสัประทานคนห้ามให้กรบลงไปเตรียมคอยรับทุกที่ประตูท่าพระ

อนึ่ง ให้มหาดเล็กรับทานพระขันหมากก่อนท่านพนักงานข้างในเชิญไปตั้งที่พระที่นั่ง แล้วเชิญไปตั้งที่โรงพระวิสุทธรัตนกิริณีด้วย

อนึ่ง ให้กรมพระสัสดีขวา ทนายบอกเจ้ากรม ปลัดกรม ให้ทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระเลขาธิกรร ๑ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ ๑ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ ๑ กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเรศ ๑ รวม ๔ พระองค์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์ ๑ กรมขุนเสรพศิลาปรีชา ๑ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ๑ กรมขุนสดีศย์สถาพร ๑ กรมหมื่นถาวรรวยศ ๑ กรมหมื่นอลงกฎกิจปรีชา ๑ กรมหมื่นวรศักราพิศาล ๑ กรมหมื่นเมฆบาลบริรักษ์ ๑ กรมหมื่นเวรจักรธรรนาภาพ ๑ สมเด็จพระเจ้าพี่มาหมาลา ๑ รวม ๑๐ พระองค์ ทพระวาชววงค์เชอ กรมหมื่นเชษฐาธิเบนทร์ ๑ กรมหมื่น

กรมเรณูทวารวดี ๑ กรมหมื่นเมฆินทรภักดี ๑ กรมหมื่นราชสีหวิกรม ๑ กรมหมื่น
 อุกมลลักษณสมบัติ ๑ กรมหมื่นอนุกรมวิธานราชี ๑ กรมหมื่นภูตราชหฤทย ๑ รวม ๗
 พระองค์ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเมฆเทววิลาส ๑ พระองค์เจ้าสุประคิษฐ์ ๑
 รวม ๒ พระองค์ รวมทั้งสิ้น ๒๓ พระองค์ ให้แต่งพระองค์ทำทรงเขียนทองพื้นสี ฉลอง
 พระองค์อย่างเอียงข้างใน ทรูกรองสี่ข้างนอก แล้วให้เอาพานหมากเสวก พระเท้า บัว
 พระโขนงน้อย เข้าไปตั้งในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเหมือนครั้งเสด็จออกแจกเมืองครั้ง
 ก่อน แล้วให้เชิญเสด็จเข้ามาให้พร้อมกันแจกพระองค์ แต่ ๓ วัน ๒๖๕ คำ เพลาเข้า

ให้เจ้าพนักงานเตรียมให้พร้อมตามกำหนด ถ้าขัดขวางสงสัยที่ข้อไหนให้
 ไปเฝ้าทูลถามสมเด็จพระเจ้าเนืองยาเธอ เจ้าฟ้ามหาเมฆาก่อน ให้เจ้าพนักงานเตรียมการ
 ให้พร้อม จะกำหนดเมื่อไรให้ไปฟังอยู่ที่ศาลาตึกขุนเชิงกุกพลแก้วตามรับสั่ง

วิ ม ๕ หมายรับสั่งท ๖

เรื่องจ่ายเลขเข้ากระบวนถ้ำรับแขกเมือง

ด้วยท่านเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า กำหนดแขกเมืองจะเข้าเฝ้าทูลละอองฯ ๓ วัน ๒๖๕ คำ
 บิเถาะยังเป็นฉศก เพลาเข้า ซึ่งส่งไปแต่ก่อนจะให้จ่ายเลขให้กรมช่าง ถือแต่หวาย ๔ คน
 ถือแต่หางม้า ๔ คน ถือกระบองกลิ้ง ๑๖ คน จ่ายให้ยอภิมย์ถือกรวยชิงเกดัก ๒ คน จ่าย
 ให้ราชมันถือโต๊ะกล้วยโต๊ะอ้อย ๔ คน รวม ๓๑ คน ยังหาพอไม่นั้น ให้พันพุ่มนุราช
 พันเทพราช จ่ายเลขเพิ่มขึ้นอีกให้แก่กรมช่าง ถือแต่หวาย ๘ คน ถือแต่หางม้า ๒ คน
 ถือกระบองกลิ้ง ๑๔ คน ให้แก่ยอภิมย์ถือกรวยชิงเกดัก ๑๐ คน ให้แก่ราชมันถือเครื่องยศ
 กล้วย อ้อย หนุ้า หม้อน้ำ ๑๔ คน รวม ๕๓ คน ให้เร่งจ่ายแต่ ๓ วัน ๑๖๕ คำ เพลา
 บ่ายให้ทันกำหนด จะได้เอาไปคอยเตรียมรับแขกเมือง ๓ วัน ๒๖๕ คำ เพลาเข้า

อนึ่ง ให้กรมช่างรับเลขต่อพันพุ่มนุราช พันเทพราช รวม ๒๔ คน แล้ว
 ให้เบิกแต่หวาย ๘ แต่หางม้า ๒ กระบองกลิ้ง ๑๔ มงคดแคง ต่อคลังแสงสรรพยุทธ
 แล้วให้เบิกกางเกงวัวทองรัง เกี้ยวลายต่อชาวระคลังเสื่อหมวก มาแต่งหม้อคอยเตรียมรับ
 แขกเมือง ๓ โรงช่าง ๓ วัน ๒๖๕ คำ เพลาเข้าให้ทันกำหนด

หนึ่ง ให้อภิรมย์จัดกรรชิงเกสียีก ๑๐ คัน ให้อับเลขต่อพันพุดอนนุราช พันเทพราช ๑๐ คนเงื้องางเกงยก ใส่เสื้อมีศูว์มาคอยเตรียมรับแขกเมือง ณ โรงช้างให้ทันกำหนด

หนึ่ง ให้อาษมนักรมวังรับเลขต่อพันพุดอนนุราช พันเทพราช ๑๕ คน ให้เปิดกางเกงวีวทองวัง เกี้ยวสาย ต่อชาวคตังเสื้อหมวก แล้วให้อับโต๊ะเงินใส่กล้วย ๓ ใส่อ้อย ๓ ใส่หญ้า ๓ โต๊ะทองขาวใส่กล้วย ๓ อ้อย ๓ หญ้า ๓ รวม ๑๕ ใบต่อวิเศษ แล้วให้อับหม้อน้ำเงิน ๓ หม้อน้ำทองขาว ๓ รวม ๖ ใบใส่น้ำก่อขุนศรีสมุขพรมาคอยรับแขกเมือง ณ โรงช้าง ณ วัน ๒๖๕ ค่ำ เผลาเข้าให้ทันกำหนด

หนึ่ง ให้อับแสงสรวรพยุทชายแผ่หวาย แผ่หางม้า กระบองกลิ้ง ให้อับเสื้อหมวกจ่ายกางเกง เสื้อ หมวก ให้อับวิเศษจ่ายเกี้ยวสายให้แก่ผู้ต้องเกณฑ์ให้พอแก่ ณ วัน ๑๖๕ ค่ำ เผลาบาย อย่าให้ขาดได้จนรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๗

เรื่องจัดการเพิ่มเติม

ด้วยท่านเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ซึ่งสิ่งไปแต่ก่อนว่า เซอร์ยอนเบาริงแขกเมืองอังกฤษจะได้เข้าเฝ้าทูลละอองฯ ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ณ วัน ๒๖๕ ค่ำ เผลาเข้านั้น แจ้งอยู่ในหมายครั้งก่อนนั้นแล้ว บัดนี้สิ่งของยังขาดอยู่ให้เพิ่มขึ้นอีกนั้น ให้สนมพดเรือรับพวงมาโดยใส่ทะเลงหน้า ๑ หลัง ๑ รวม ๒ พวง รับผูกคลื่นแขวนต่อท่านข้างในไปแขวนที่โรงพระวิสุทธรัตนเกรินี แต่ ณ วัน ๒๖๕ ค่ำ เผลาเข้า

หนึ่ง ให้อับชาวพระอภิรมย์จัดกรรชิงเกสียีกบักราวพระวิสุทธรัตนเกรินี ๒ ถือที่แทนพระยา ๒ รวม ๔ คัน

หนึ่ง ให้อับแสงบันคั้นจัดบันคาบศิลารางเชียง ๗ บอก กำหนด ๗ คน ขึ้นนั่งหลังข้างทั้ง ๗ ข้างตามรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๘
เรื่องจัดเรือรับแขกเมือง

ด้วยท่านเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการในกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เจ้าวิกตอเรียเมืองวิลาศซึ่งเป็นใหญ่ในชาติอังกฤษ แต่งให้เซอร์ยอนเบาริงเจ้าเมืองฮ่องกงผู้สำเร็จราชการฝ่ายเมืองจีน เป็นทูตเข้ามาลำค้ำทางพระราชไมตรี ณ กรุงเพทฯ กำหนดเซอร์ยอนเบาริงกับขุนนางอังกฤษซึ่งเข้ามาอยู่กับเซอร์ยอนเบาริงจะได้เข้าเฝ้าฯ ทูลละอองฯ ออกใหญ่ ณ วัน ๒๖/๕ ค่ำ ปีเถาะยังเป็นแจศก เผลาเข้านั้น เซอร์ยอนเบาริงว่าขุนนางอังกฤษซึ่งจะเข้าเฝ้ากับเซอร์ยอนเบาริง ๒๑ คน จะขอเรือหลวงซึ่งเข้าไปเฝ้าฯ นั้น ให้มหาดไทย กลาโหม พันเพ็ญอนราช พันเทพราชเกณฑ์เรือหลวงเกณฑ์เลขบรรจจุพลพาย ให้ครบกระบวนเร่งลงไปรับเซอร์ยอนเบาริงกับขุนนางอังกฤษที่ตึกหลวงหน้าวัดประยุรวงศารามซึ่งเข้าเฝ้าฯ แต่ ๓ วัน ๒๖/๕ ค่ำ ปีเถาะยังเป็นแจศก เผลาย่ารุ่งให้พร้อมกัน และเจ้าพนักงานซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งหีบเรือสิ่งใด ตกแต่งเรืออย่างใดจะเป็นสักกัว่าถ้าไม่เข้าใจให้ไปทูลตามพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท อย่าให้ขาดให้ถามรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๙

อธิบายเรื่องเรือรับราชทูต

ด้วยท่านเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการในกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ซึ่งหมายสั่งไปแต่ก่อนว่ากำหนดเซอร์ยอนเบาริงกับขุนนางอังกฤษ ๒๑ คน จะได้เข้าเฝ้าฯ ทูลละอองฯ ออกใหญ่ ณ วัน ๒๖/๕ ค่ำ เผลาเข้าให้มหาดไทยกลาโหมเกณฑ์เรือหลวง ให้พันเพ็ญอนราช พันเทพราชเกณฑ์เลขบรรจจุพลพายให้ครบกระบวนลงไปรับเซอร์ยอนเบาริง ณ ตึกหลวงหน้าวัดประยุรวงศาราม ณ วัน ๒๖/๕ ค่ำ เผลาเข้าให้พอนั้น ความแจ้งอยู่ในหมายแต่ก่อนนั้นแล้ว แต่ความซึ่งว่าให้จัดเรือหลวงนั้นหาขัดไม่นั้น ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์เรืออสุรวายุมักษ์ลำ ๑ เรือมังกร ๒ ลำ เรือเหรา ๒ ลำ เรือกิลเลน ๒ ลำ รวม ๗ ลำ ที่เกณฑ์ส่งไปรับเซอร์ยอนเบาริงที่เมืองสมุทรปราการครั้งก่อน แล้วให้พันเพ็ญอนราช พันเทพราชเกณฑ์เลขลงบรรจเรือ ใส่เสื้อแดง

ใส่หมวกแดง ใส่กางเกงแดงให้ครบกระทรงงทกล้ำ ให้คาดหลังคาดกแต่งเรือทำให้เหมือน
 อย่างเมื่อลงไปรับเซอร์ยอนเบาริงที่เมืองสมทรวปราการ แล้วให้นายเรือจกเศืออ้อนปูให้เต็ม
 ให้มีหมอนอิงงทกล้ำ แล้วให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งแต่งเรือลงไปรับเซอร์ยอนเบาริงแต่ณวัน
 ๒๖๕ ค่ำ ปีมะเดาะยังเป็นฉศก เพลาเข้ายามรุ่งให้ทันกำหนด ให้เจ้าพนักงานฟังเอาหมาย
 นเป็นแนแตามรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๑๐

เลื่อนกำหนดแขกเมืองเข้าเฝ้า

ด้วยเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งส่งไปแต่ก่อนว่า เซอร์ยอนเบาริงกับขุนนาง ทหาร
 แขกเมืองจะเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ นั้น บัดนี้กำหนดแขกเมืองจะได้เข้าเฝ้า ณ วัน ๕๖๕ ค่ำ
 ปีมะเดาะสัปดาห์ เพลาเข้าเป็นแน้น ให้มหาดไทย กลาโหม กรมสัสดี พันพมอุนราช
 พันเทพราช หมายบอกเจ้าพนักงานทั้งเกณฑ์กระบวน บก เรือ รับแขกเมืองตามหมาย
 รับสั่งซึ่งส่งมาแต่ก่อนให้รู้จงทั่วทุกพนักงาน และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหาร พลเรือน
 เจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรมตามกำหนด จะเร่งจะหมั้นให้เอาตามข้อรับสั่งเดิม และผู้
 ต้องเกณฑ์แต่ก่อนนั้นเตรียมการให้พร้อมจงทุกพนักงาน

อนึ่ง ให้สเมพลเรือนรับพวงมาลัย รับผูกคอต่อก่านข้างในไปแขวนโรง
 พระวิสูตรรัตนกิริณีให้พร้อม อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๑๑

เรื่องจัดเรือ ๕ ลำรับแขกเมือง

ด้วยเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งส่งไปแต่ก่อนว่า เซอร์ยอนเบาริงกับขุนนาง ทหาร
 แขกเมืองจะเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ นั้น บัดนี้กำหนดแขกเมืองจะได้เข้าเฝ้า ณ วัน ๕๖๕ ค่ำ
 ปีมะเดาะสัปดาห์ เพลาเข้าเป็นแน้น ให้นายเวรมหาดไทยหมายบอกล้อมวังซ้ายเรือมังก
 จำแดงลำ ๑ ล้อมวังขวาเรือมังกแดงฤทธิดำ ๑ อาสาใหม่กรมวังซ้ายเรือเหลาล่องลอย-

สินธุ์ลำ ๑ อาสาใหม่กรมวังขวาเรือเหราลินลาตมทรลำ ๑ อาสาวิเศษขวาเรือวายุภักษ์
ลำ ๑ รวม ๕ ลำ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งรับเลขก่อกันพุ่มอนราช พันเทพราช มา
บรรจพลพายให้ครบกระทง แล้วให้ยกเรือลงน้ำแต่ ณ วัน ๓๖๕ ค่ำเช้า ครั้นรุ่งขึ้น ณ วัน
๕๖๕ ค่ำ เข้าให้ถอยเรือไปรับแขกเมือง ให้มีเสื่ออ่อนหมอนอิงจงทุกลำ แต่เรือวายุภักษ์
ให้มารับเอาพรหมที่วังสมเด็จพระเจ้าที่นั่งยาเขอ เจ้าฟ้ามหามาลา พลพายใส่เสื่อแดง กางเกง
แดง หมวกแดง หนึ่งหม่อมตามรับสังเค็มให้ทันกำหนดตามรับสัง.

หมายรับสั่งท ๑๕

เกณฑ์กระบวนแห่พระราชดำเนินไปส่งเรืออังกฤษ

ด้วยพระยารัชมณฑลเคียร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เซอร์ยอนเบาริงแขกเมืองจะได้กราบถวายบังคมลาออกไป กำหนด
ณ วัน ๑๖ ค่ำ บัเดาะสัปตศก จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชสาส์นมอบให้เซอร์ยอนเบาริง
ราชทูตเชิญไปด้วยฉบับ ๑ พระราชสาส์นใหญ่กำหนดจะได้แห่ไปส่ง ณ เมืองสมุทรปราการ
ลงเรือกำปั่น ณ วัน ๑๖ ค่ำ เพลาเช้า นั้น ให้กรมท่าเกณฑ์กระบวนแห่ บก เรือ ให้พร้อม
เหมือนอย่างแห่พระราชสาส์นไปเมืองจีนแต่ก่อน กระบวนบกนั้นรับพระราชสาส์นในวัด
พระศรีรัตนศาสดาราม แห่ออกประตูวิเศษไชยศรี ลงเรือที่ท่าพระ กระบวนเรือพระราช
สาส์นลงเรือเอกไชย ให้มีเรือค้ำคู่ ๑ เร่งเกณฑ์ให้พร้อมจุกพนักงานทั้งกระบวนบก
กระบวนเรือเหมือนอย่างเคยแห่พระราชสาส์น อย่าให้ขาดได้

หนึ่ง ให้เรือกราบมีก้นยาว ๕ วา ๑๐ วา ไปส่งแขกเมืองเหมือนเมื่อ
ไปรับ ให้เกณฑ์พระบรมมหาราชวัง มหาศไทย เจ้าพระยานิกรบดินทร์ลำ ๑ พระยา
มหาอำมาตย์ลำ ๑ กลาโหม พระยาสุรเสนาลำ ๑ พระยาเทพอรชุนลำ ๑ กรมเมือง
พระยายมราชลำ ๑ กรมวัง เจ้าพระยาธรรมาลำ ๑ กรมนา เจ้าพระยาพลเทพลำ ๑
กรมท่าซ้าย พระยาโชฎิกราชเศรษฐีลำ ๑ กรมท่าขวา พระยาจุฬาราชมนตรีลำ ๑ คลังสินค้า
พระยาศรีพิพัฒน์ลำ ๑ คลังมหาสมบัติ พระยาราชภักดีลำ ๑ กรมพระสัสดี พระยาราช
สุภาวดีลำ ๑ ล้อมพระราชวัง พระยาพิชัยพิไชยลำ ๑ รวม ๑๓ ลำ เกณฑ์พระบวรราชวัง
กลาโหม พระยาเสนาภุเบศร์ลำ ๑ กรมเมือง พระยาพิไชยบุรินทร์ลำ ๑ กรมวัง พระยา

มณฑลเชียรบาลลำ ๑ กรมนา พระยาเกษตรรักษาลำ ๑ กรมท่า พระยาราชานประคิษฐ์ลำ ๑
คลังมหาสมบัติ พระยาศิริไสสวรรค์ลำ ๑ รวม ๖ ลำ รวมทั้งสิ้น ๑๔ ลำ ทั้งนี้ ให้บรรจ
พลพายให้ครบกระทง แล้วให้มีนายกำกับไปคนหนึ่ง เรือนนั้นให้ไปเสีย ปุพรม มีเบาะ
มีหมอน ให้พร้อมจงทุกลำ ถอยไปคอยรับแขกเมืองแต่เพลาย่างง์ ลงไปส่งให้ถึงเมือง
สมุทรปราการ

อนึ่งให้พันพุดนุราช พันเทพราช จ่ายเลขให้บรรจเรือรูปสัตว์ให้เต็ม
ทั้ง ๗ ลำ พลพายให้ครบกระทง เร่งจ่ายให้แต่ ณ วัน ๗ ๕ ๖ คำ ทั้งนี้อย่าให้ขาดไ้ตาม
รับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๑๖

เกณฑ์กระบวนแห่พระราชสาส์นไปส่งเรืออังกฤษ

ด้วยพระวักขมณฑลเชียร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ สั่งว่า เซอร์ยอนเบาริงแขกเมืองจะไ้กราบถวายบังคมลาออกไป ๗ วัน ๖ คำ
ปีเถาะสัปตศก จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชสาส์นมอบให้เซอร์ยอนเบาริงราชทูตเชิญออก
ไปด้วยฉับหนึ่ง พระราชสาส์นลงเรือเอกไชย ๓ ประทุนทำพระ แห่ลงไปส่งลงเรือกำปั่น
ณ เมืองสมุทรปราการ และเรือรูปสัตว์ ๗ ลำนั้นรับแขกเมือง ณ ทึกฝรั่งวิมวัดประยูรวงศ์
ลงไปส่ง ณ เมืองสมุทรปราการ ให้นายเรือมารับเลขต่อพันพุดนุราช พันเทพราช มา
บรรจพลพายให้ครบกระทงนั้น ให้นายเวรมหากไทยหมายบอกนายเรือ เรือรูปสัตว์รับทุก
กรมอาสาพิเศษขวา เรือวายุภักษ์ลำ ๑ ผูกม่านทอง อาสาใหม่กรมวังซ้ายเรือเหราลำ ๑
ผูกม่านเขียวบังสาก อาสาใหม่กรมวังขวาเรือเหราลำ ๑ ผูกม่านเขียวบังสาก ล้อม
พระราชวังซ้ายเรือมังกรลำ ๑ ผูกม่านลายวิลาศ ล้อมพระราชวังขวาเรือมังกรลำ ๑ ผูกม่าน
ลายวิลาศ ให้คาคสีหลังคา ปูเสื่ออ่อน พรหมเจียม หมอนอิง พลพาย ใส่เสื่อ ใส่หมวก
ใส่กางเกง แต่งตัวตามเคยจงทุกลำ เรือคั้งแห่พระราชสาส์น เรือคั้งกองกลาง ซ้ายลำ ๑
ขวาลำ ๑ รวม ๒ ลำ ให้คาคสีหลังคาให้โอาสีใหม่คาค ผูกผ้าหน้าโขนให้พร้อมงามดี
ให้มีนายเรือสำหรับลำ ๆ ละคน ให้รับกลองชนะลำละ ๕ ใบ ให้มีธงปักหน้าก้นยาลำละ
๒ ก้น พลพายใส่เสื่อแดง หมวกแดง กางเกงแดง จงทุกคน และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์
ทั้งนี้มากอยเตรียมรับทุก มาคอยเตรียมแห่พระราชสาส์น แต่ ณ วัน ๔ ๖ ๗ คำ เพลาเข้า
โมงหนึ่งให้ทันกำหนดตามรับสั่ง.

หมายเหตุ ๑๗

สังกระบวนแก่พระราชสาส์นไปส่งเรืออังกฤษ

ด้วยพระยารัชมดแต่ียร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า หมายสั่งมากรมทำให้หมายเหตุแก่กระบวนแก่พระราชสาส์นซึ่งมีออกไปถึงพระนางเจ้ากรุงลอนดอนแจ้งเป็นใหญ่ในชาวอังกฤษเป็นกระบวนทางบก ทางเรือ เหมือนอย่างแก่พระราชสาส์นไปเมืองจีนนั้น กำหนดเศษร้อยอนเบาวิ่งจะได้กราบถวายบังคมลา ล่องจากกรุงฯ ๓ วัน ๗ ค่ำ ปีเดาะสปีตศก เพลาเช้าโมงหนึ่งนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์เรือเอกไชยสำหรับใส่พระราชสาส์น ๑ ลำ เรือคังเป็นคู่ชัก ๒ ลำ ให้จัดแจงกกแก่งเหมือนกระบวนเสด็จ เรือคังนั้นให้รับมโหระทึกลงเรือด้วย ให้ผู้ต้องเกณฑ์เรือรับเลขต่อพันพุมอนุราช พันเทพราช บรรจุทศพายใส่เสื้อแดงหมวกแดง ลงเรือเอกไชย ลงเรือคังให้ครบกระบวน ให้มากอยเตรียมแต่ ๓ ประตุท่าพระ รับพระราชสาส์นลงไปส่ง ณ เมืองสมุทรปราการ ถ้าพระราชสาส์นลงเรือเอกไชยแล้ว ให้เรือเอกไชยคอยรับอาลักษณ์ รับปีกลอง รับตราสังข์พร้อมแล้วจึงให้ออกเรือ

อนึ่ง ให้ ๔ ตำรวจรับพระราชยานต่อพันเงินองค์ ๑ ยืมทรมน้อยต่อพระคลัง พิมานอากาศ ๑ แล้วให้ไปรับเลขต่อพันพุมอนุราช พันเทพราช มาใส่เสื้อแดง หมวกแดง กางเกงแดง ห้ามพระราชยานไปรับกล้องพระราชสาส์น ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แห่ออกประตูวิเศษไชยศรีลงประตูท่าพระ

แล้วให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์หลวง ขุนหมื่นเป็นคู่แท้เดินเท้า หนึ่ง สมบักลาย ใส่เสื้อกรวย ถ้าพอกขาว แทนน้ำ ๓๐ แท้หลัง ๒๐ รวม ๕๐ คู่ ให้เกณฑ์ไพร่ใส่เสื้อแดง หมวกแดง กางเกงแดง ถือบินแทนน้ำ ๒๐ ถือธงแทนน้ำ ๒๐ แท้หลัง ๑๐ รวม ๕๐ คู่ แล้วให้เกณฑ์บ่คัน ๑ แตรยอน ๓ คู่ แตรฝรั่ง ๒ คู่ กลองชนะ ๑๕ คู่ จำกลอง ๑ สังข์ ๑ มโหระทึก ๒ สำหรับ ใส่เสื้อแดง หมวกแดง กางเกงแดง คอยรับแห่ที่ประตูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกประตูวิเศษไชยศรีไปประตูท่าพระ

อนึ่ง ให้พันทองรับเลขต่อพันพุมอนุราช พันเทพราช มาแต่งกั้วตามเคย เจ็ดุเครื่องสูงแทนน้ำ ๖ แท้หลัง ๔ รวม ๑๐ องค์

ให้ชาวพระมลายูมาเชิญพระกลของค์ ๑ ไปกับพระราชสาส์น กรันคู่แท้พร้อมแล้วให้อาลักษณ์เชิญกล่องพระราชสาส์นทวงเหนือพระราชยาน เอาด้วยคิบบุคให้มั่นคงอย่าให้โคลงได้ ให้กรมพระอาลักษณ์เห็นเคียงพระราชยานข้างละ ๒ คน ถ้าพระราชสาส์นลงเรือเอกไชยแล้วให้บีกกลองแตรส่งขังลงเรือเอกไชย บีกัน ๑ กลองชนะ ๕ คู่ แตรองคู้ ๑ แตรฝรั่งคู่ ๑ สังข์คู่ ๑ ประโคมพระราชสาส์นแลงไปส่งให้ถึงเมืองสมุทรปราการ

อนึ่ง ให้กรมพระตำรวจหน้า ๘ กรม จัดหัวหมื่นตำรวจถือห้วยแท้ ๒๐ คน ให้เตรียมแท่นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แท่นเรือประคูป่าพระ และให้อาลักษณ์รักษาพระราชสาส์นไปด้วย ๒ คน

ยาเิง ให้ทันพลอนุราช พันเทพราช จ่ายเสนาให้หลวงราชมาญุกีกลองชนะ ๓๐ ให้บรรจเรือเอกไชย เรือตั้งให้ครบกระทง ให้ทันทองเชิญเครื่องสูง ๑๐ ให้สี่ตำรวจทามราชยาน ๔

ให้เกณฑ์หัดแสงปืนจ่ายปืนคาบศิลาให้คู่แท้ ๕๐ บอก ให้กรมพระกลาโหมจ่ายเสื่อแดง หมวกแดง กางเกงแดง ขงจั้นให้ตีพายให้คู่แท้ ให้ทันเงินจ่ายพระราชยานให้สี่ตำรวจองค์ ๑ ให้คลังพินานอากาศจ่ายพรมน้อยให้สี่ตำรวจพระราชยานผืน ๑

และให้ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้เร่งจัดแจงการมาเตรียมแท่นพระราชสาส์นให้พร้อมให้เร่งแท่นพระราชสาส์นลงเรือ แต่ ๓ วัน ๒ ึ่ง คำ เพลาเช้า ให้ทันเซอร์ยอนเบาริงล่องจากกรุงเทพ ฯ

อนึ่งซึ่งส่งไปแต่ก่อนว่า ให้เกณฑ์เรือแท่นพระราชสาส์นลงไปส่งเซอร์ยอนเบาริง ๓ เมืองสมุทรปราการ ๓ วัน ึ่ง คำเห็น เดือนไป ๓ วัน ึ่ง คำ บิเตาะสัปตศก เปลาเช้าโมงหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานผู้ต้องเกณฑ์ฟังเอาหมายรับสั่งฉบับนี้เป็นแน่ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๑๘

จะเสด็จลงประทับตำหนักน้ำในแขกเมืองภูลลา

ด้วยเจ้าหมื่นสรรพพิทักษ์ รับพระบรมราชโองการให้เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ๓ วัน ๕ ึ่ง คำ เปลาเช้าโมงหนึ่ง จะเสด็จออกบนพระที่นั่ง

ศุภคัมภีร์มย์ส่งพระราชสาส์นเบนเกย แล้วจะเสด็จไปพระตำหนักหน้าทอดพระเนตรกระบวนแห่
โปรดเกล้า ฯ สั่งให้เจ้าพนักงานแฉะเรือเชอร์ยอนเบาริงเข้าที่แหลมยอ แล้วให้เจ้าพนักงาน
พาเชอร์ยอนเบาริงเข้าเฝ้าที่พระตำหนักหน้า จะพระราชทานของให้เชอร์ยอนเบาริงนั้น ให้
มหาดเล็กรับของต่อท่านข้างในที่พระราชทานเชอร์ยอนเบาริงลงไปเตรียมที่พระตำหนักเฝ้า
แต่เพลนเข้าโมงหนึ่งให้พร้อม

อนึ่ง โปรดเกล้า ฯ สั่งว่า กวาที่จะแห่พระราชสาส์น ณ วันที่ ๕ ๖ ๗
เพลนเข้าโมงหนึ่งนั้น ให้เจ้าพนักงานเฝ้าที่ตียงเกนตักทุก ๆ ทงงานแฉะเตรียมไว้ให้พร้อม
แต่เพลนเข้ารุ่งอย่าให้ขาดได้ ถ้าเจ้าพนักงานจะชกช้องสงสัยด้วยการงานสิ่งใด ห้ามมิให้
กราบทูลแสดง โปรดเกล้า ฯ ให้ไปทูลถามพระเจ้าใน้องยาเธอ กรมหมื่นวงวงศ์ราชสหนัก
พระเจ้าใน้องยาเธอ กรมหมื่นวรจักรวราภพ สมเด็จพระเจ้าใน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา
ทั้ง ๓ พระองค์นั้น ให้มหาดไทย กลาใหม่ - หมายถึงเจ้าพนักงานซึ่งส่งมาทวงให้รุ่งทั่ว
อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง.

ต่อไปนี้เป็นข้อความบางตอนจากบันทึกส่วนตัวของเชอร์ยอนเบาริง* ซึ่ง
นำมาลงเฉพาะที่เกี่ยวกับการต้อนรับของฝ่ายไทยและท้าวเข้าเฝ้า ฯ

วันที่ ๒๘ มีนาคม (ค.ศ. ๑๘๕๕) วันนี้หลายพระหัตถ์พระเจ้าแผ่นดิน
ได้มีมาถึงเรา ได้เชิญเอามาให้เราช่วยบันจุและรองพานทอง มีขุนนางผู้ใหญ่เชิญออกมา
สามนาย คนหนึ่งพูดภาษาอังกฤษได้และมีผลไม้มาช่วยมาก ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินพระราชทาน
ออกมา คือ มะม่วง ส้ม ดินเจี๊ยะ และกล้วยต่าง ๆ หลายอย่างบันจุโต๊ะเงินยกมาทั้งนั้น และทั้ง
ขนมท้อใบของคัวย ได้มีเรือตามออกมาถึงอีกลำหนึ่ง บนทุกมะพร้าว อ้อย เป็ด ไก่ หมู ไข่
สิ่งละร้อย ทั้งเข้าเปลือกเข้าสารคัวย พระราชทานมาให้สำหรับพวกกลาสีของเรา ในเรือ
ลำที่สองนี้ได้มีคนไทยอย่างเจียบแหลมออกมาด้วยคนหนึ่ง ซึ่งเรียกชื่อกันว่ากับตันคัก และ
ว่ามาแต่วังหน้า ซึ่งเป็นกับตันบังคับการเรือลำหนึ่งองวังหน้า และกับตันคักชอบชกถามมาก

* สำหรับข้อความภาษาอังกฤษจะดูได้จากหนังสือเรื่อง The Kingdom and People of Siam ของ Sir John
Bowring, 1857, Vol. II ส่วนภาษาไทยที่นำมาลงในที่นี้ เป็นงานแปลของนายเฟิง พ.ป. บูเนนท พิมศักดิ์กรรณ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ พิมศักดิ์กรรณที่สอง ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสวัสดิทวงศ์ (บ.ล. จรัล สนิทวงศ์)
๑๑ มีนาคม ๒๕๐๒ เพื่อให้เห็นจำนวนการแปลของฉบับนี้

ถึงเรื่องการดำเนินและปะตาเ้า เรือลำที่สองได้นำหนังสือของพวกเราออกมาด้วย กล่าวเรื่องทุกอย่างที่ได้เป็นไปแล้วด้วยความพอใจในการที่รับรองและการที่ได้สนทนาคำผู้มีอำนาจที่เป็นใหญ่ ปัญหาที่กำลังโต้เถียงกันอยู่ ดูเหมือนว่าเรือเร็วเคลเตอร์ควรจะเข้าไปในกรุงเทพ ฯ กับข้าพเจ้าได้หรือไม่ พวกขุนนางได้มาพักอยู่ที่เรือเราประมาณสักสองชั่วโมง ได้เที่ยวตรวจเรือและแสดงกิริยาอาการเป็นเหตุที่เรียบร้อย พวกบ่าวที่ตามมาด้วยนั้นหมอบคลานออกขยวเขี้ยวในเวลาที่เขามาถึงค่อน้านาย กับทันตักบอกว่าเป็นขุนนางมีบรรดาศักดิ์ชั้นที่สาม มีภานะเครื่องใช้ถือคามมาด้วย ได้บอกว่าง่วงนำได้ทรงสอนให้พูดภาษาอังกฤษและพูดคุยขอเราว่าเมืองไทยคงจะได้ติดต่อกับอังกฤษสนิทสนมกันเข้าสักวันหนึ่ง และว่าง่วงนำได้ทรงพระอักษรอังกฤษที่แต่งด้วย “เซอร์วอลเทอร์สก็อตต์” จนถึงพระราชทานให้เรียกชื่อเรือลำหนึ่ง และว่าง่วงนำได้ทรงมีสมุดเครื่องหมาย (มาร์แชคโค้ดดิคแนลสำหรับเรือค้าขาย)* และอยากจะได้สมุดสติคแนลของกระทรวงทหารเรืออังกฤษจะได้หรือไม่ และทั้งขอตเครื่องจักรเรือของเราด้วย และได้เคยไปเมืองสิงคโปร์กับเมืองชวามาแล้ว ถ้าจะไปถึงเมืองฮ่องกงแล้ว ข้าพเจ้าคงจะไม่รับรองเขา เขาได้พยายามจะเอาเข็มขัดสพายคาบจากนายทหารผู้หนึ่ง โดยที่บอกว่าเขามีคาบอยู่แล้ว แต่ไม่มีเข็มขัดที่สำหรับจะแขวนสพายคาบนั้น เขาได้กินและดื่มกับพวกนายทหารแต่ไม่สู้มาก และได้รับรองกับพวกนายทหารว่าจะยอมให้ใช้ทุกอย่างในเวลาที่เขาไปกรุงเทพ ฯ เขาได้มีบ่าวถือกาเงินกำไหล่ทองคามมาด้วยคนหนึ่ง และเขาว่ากาเขื่อนี้คนอื่นใช้ไม่ได้ ต้องได้รับเกียรติยศเป็นขุนนางจึงจะใช้ได้ กากำไหล่ทองนี้เรากออย่างมาก ก็เห็นจะอยู่ในราวสักห้าสิบเหรียญเมื่อเขามาถึงค่อน้านางที่เชิญลายพระหัตถ์ออกมา ที่ทรงเรียกในลายพระราชหัตถ์ว่าราชทูตลับ (ไปรเวทมินิสเตอร์ เข้าใจว่ามหาเด็ก) เข้าแล้ว คุณหน้าจ้อยจึงเป็นคนเล็กลงไปทันที การที่ข้างเผือกได้ลงมาถึงกรุงเทพ ฯ ได้ข่าวว่าชาวกรุงเทพ ฯ มีความนิยมตื่นตื่นกันมาก หนังสือที่พวกของเราเขียนบอกออกมานั้น ดูเหมือนจะไม่ทราบว่าเป็นเจ้าแผ่นดินได้มีลายพระหัตถ์มาถึงข้าพเจ้าแล้ว กับทันกันได้มาที่เรือเร็วเคลเตอร์เพื่อตรวจจัดทหารแปดเก้าสิบคน ให้ไปขึ้นบกไปกับข้าพเจ้าเป็นทหารสำหรับเกียรติยศ และที่จะได้รักเขาทั่วข้าพเจ้าคนไทยนั้นเมื่อพิศดูโดยละเอียดแล้วเหมือนคล้ายกับคนชาติมลายูมาก และมีกิริยาอาการเรียบร้อยเป็นผู้ที่สูงกว่าพวกมลายูมาก เสมอเหมือนคล้ายไปทางข้างจีน แต่ข้าพเจ้าเองนั้นได้มีความอัทธยาศรัยเป็นที่สุดในการที่เตรียมจะต้อนรับข้าพเจ้า แต่ด้วยความที่ไม่เป็น

*Marryat's code of merchant signals.

ที่เชื่อไว้วางใจเลยที่ในกรุงเทพฯ เวลานั้นความเห็นแก่ตัวต่างกันเป็นสองพวกในการที่ข้าพเจ้าจะเข้าไปกราบ^๕ แต่ที่เรือเรือดเตอร์นั้นได้ตกลงยอมให้เข้าไปในกรุงเทพฯ ๑ กับข้าพเจ้า แต่ทั้งพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงรับรองจะให้ข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าในที่ข้างใน และเฝ้าข้างนอกในที่เปิดเผยด้วยทั้งสองอย่าง ซึ่งข้าพเจ้าไม่มีความสงสัยเลยว่าจะได้เป็นประโยชน์และเป็นเหตุความรู้แก่ข้าพเจ้ามาก ตลอดเวลาที่พระเจ้าแผ่นดินเฝ้ามาพระวาทานนั้น มะม่วงกับลิ้นจี่อร่อยมาก มะพร้าวก็ดี แต่กล้วยนั้นแปลกกันหลายอย่าง ขนมนั้นทำด้วยแป้งมะม่วงอย่างหนึ่งทำด้วยข้าวเหนียว น้ำตาล กับกะทิ คุกกี้แล้ว ทอรับประทานได้ทั้งนั้น

วันที่ ๒๔ มีนาคม เรือไทยได้ออกมาลำหนึ่ง มีคนไทยออกมาด้วย กับคนเรือนั้นเป็นนายเรือพระที่นั่งพระเจ้าแผ่นดินพูดภาษาอังกฤษได้ดี เขาได้เคยไปประเทศอังกฤษกับมิสเตอร์ฮันเตอร์ (หันแตร) และได้เคยไปเมืองจีนจนถึงเมืองเซี่ยงไฮ้ เขากินหมากปากแดงเหมือนอย่างคนไทยอื่น ๆ เขาได้นำหนังสือของท่าอาวรวมมหาเสนาบดีมาถึงข้าพเจ้า ว่าได้ลงมาถึงปากน้ำแล้ว เพื่อจะได้พบปะและต้อนรับข้าพเจ้าที่นั่น ได้ส่งมะพร้าวหลายร้อยผลกับกล้วยและน้ำตาลทรายดิบกระสอบกับใบชาอย่างดีหีบหนึ่ง การงานทุกอย่างคู่เป็นที่เพียงพอใจดี และได้ตกลงกันว่าเรือเรือดเตอร์จะได้ตามข้าพเจ้าเข้าไปช่วยในกรุงเทพฯ ๑ ภายใน ๒๔ ชั่วโมง แต่ตัวข้าพเจ้านั้นจะต้องขึ้นไปกรุงเทพฯ ๑ ด้วยเรือหลวงที่ข้าพเจ้าจะต้องยอมรับอภัยสรวีเช่นนี้เพื่อจะหลีกเลี่ยงไม่ให้เป็นที่ระคายเคืองใจ ข้าพเจ้าจึงได้ยอมตกลงไปตามที่ไทยได้กระทำการกำหนดตกลงมาแล้วในการที่จะต้อนรับข้าพเจ้า

วันที่ ๒ เมษายน กับก็เกิดได้มากี่เรือแต่เวลาสี่โมงเช้า และมีนายทหารตามมาด้วยหลายคน และได้เป่าการตกลงกันว่าถ้าจะไปหาพระกลาโหมจะได้แต่งตั้งครั้งยศ* ด้วยการแต่งตัวเต็มยศนั้นจะได้แต่งต่อเวลาที่เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน ในเวลานั้นบนศาลฟ้าเรือแน่นเต็มไปด้วยคนไทยมาเที่ยวคุเรือ แต่เป็นการนำประหลาดอย่างเดียวแต่กับต้นคึก ในเมื่อที่เรือเรือดเตอร์ยังอยู่นอกต้นคึก ได้เคยพูดชมมากในการทุกอย่างที่ได้เห็น แต่ในเวลาอยู่ต่อหน้าผู้ที่เปนใหญ่และอยู่ในหมู่คนไทยพวกเดียวกันแล้ว กลับพูดเปลืองเสียงผิดตรงกันข้ามไปหมด โดยที่บอกว่าเรือนั้นไม่ประหลาดและดีแต่อย่างไรตามริมฝั่งแม่น้ำนั้น มีต้นมะม่วงปลูกอยู่ตามริมตลิ่งมาก เมื่อขึ้นมาอีกหน่อยหนึ่งก็แลเห็นบ่อนกลางน้ำ (ตามความเข้าใจของผู้แปลว่าบ่อนมีสี่เหลี่ยม) และที่ใกล้กับบ่อนนั้นมี

* to present ourselves in half-dress to the Phra Kalahom.

พระเจดีย์ขาวอยู่ตัวของคันทิ้ง (เห็นจะเป็นพระเจดีย์กลางน้ำ) และตามต้นไม้โตมีรงต่าง ๆ บุกอยู่มาก เมื่อถึงที่นี้แล้วมีเรือลำหนึ่งออกมา เรือนี้มีฝีพายประมาณเสกยี่สิบคนแต่งตัวอย่างฉวน และเรือนี้ก็เป็นอย่างชนิดเรือฉวน มีสเตอร์ชั่นเตอร์เป็นเล่มๆออกมา เราไต่ยั้งปืนสลุตบ้อมยี่สิบเอ็ดนัด บ้อมก็ยิงสลุตตอบเราเท่ากัน บ้อมนั้นสี่ขามีปืนและทหารพร้อมบริบูรณ์ พวกทหารแต่งตัวอย่างทหารฝรั่ง แต่แท้ที่จริงแล้วก็เหมือนคล้ายกับทหารแขกสี่ป้ายมากกว่าฝรั่ง มาจนถึงเวลานี้เป็นการเรียบร้อยค้ำอันเป็นที่พอใจตลอดหมด ไม่มี ความขาดเหลือสิ่งใดในการที่ไทยได้แสดงอหยาศรียในการภายนอก เมื่อเราได้เข้ามาถึงแม่น้ำแล้ว กับกันโยเสฟได้ลงมาจัดการนัดหมายถึงการที่จะไปหาท่านอรรคมหาเสนาบดี ที่ได้ลงมาคอยรับอยู่ที่ปากน้ำแล้ว เป็นอันตกลงกันว่าข้าพเจ้าจะได้ขึ้นบกไปหาท่านอรรคมหาเสนาบดีในวันที่ ๓ เมษายน เวลาเช้าหนึ่งโมงครึ่ง

วันที่ ๓ เมษายน เวลาเช้าหนึ่งโมงครึ่ง ได้มีเรือที่แต่งประดับอย่างงามหลายลำ และมีฝีพายประจำเรืออยู่ในเรือลำละ ๓๐ - ๔๐ คน โดยเข้ามาจอดที่เรือกลไฟ แร็คเตลอร์ ข้าพเจ้าพร้อมด้วยกับตันกนี และกับตันเมลล์เลอร์ กับนายทหารหลายคนได้ลงไปในเรือพร้อมด้วยเจ้าพนักงานฝ่ายสยามที่มารับ แต่พอลงเรือก็ให้ยิงปืนสลุตคำนับธงไทย ๒๑ นัด แต่พอถึงท่าก็พบแม่ทัพผู้หนึ่งแต่งตัวอย่างเครื่องแต่งตัวในราชสำนักอังกฤษอย่างเก่า และมีทหารมายืนแถวรับกองหนึ่ง ซึ่งมีเครื่องดนตรีแตรวงอย่างประหลาด และที่ท่าชนนนั้นมีคนมากอยุ่หลายพันคน และมีทหารปืนใหญ่กองหนึ่งเรียบร้อยค้ำมาก ไต่ยั้งสลุตตอบ ๒๑ นัด ท่านอรรคมหาเสนาบดีพระกลาโหม ได้ขึ้นไปอยู่บนท่าเนียบยกพื้นซึ่งจัดเป็นที่รับแขกเมือง ท่าเนียบนั้นได้ยกทำขึ้นใหม่ใหญ่โตด้วยไม้ไผ่สำหรับรับแขกเมืองคราวนี้ และบนท่าเนียบนั้นมีเก้าอี้ ตัวพระกลาโหมเองได้นั่งอยู่บนเก้าอี้ตั้งอยู่บนผ้าสุทหนึ่งบทอง เก้าอี้สำหรับรับจะให้ข้าพเจ้านั่งนั้นตั้งอยู่ที่ตรงหน้าข้าพเจ้าได้ชิดแจ้งกับพระกลาโหมในความประสงค์ที่ข้าพเจ้ามุ่งหมายมาเมืองไทยคราวนี้ โดยเหตุที่จะได้ผูกพันความสัมพันธ์มิตรไมตรีในระหว่างประเทศสยามและอังกฤษให้มีความเจริญยิ่งขึ้นต่อไป เมื่อพูดกันเสร็จแล้วพระกลาโหมได้เชิญให้ข้าพเจ้าสูบบุหรี่ และเวลาที่สนทนากันได้มีคนอยู่พร้อมกันมากทั้งสองฝ่าย เวลาที่ลากลับ กองทหารก็คำนับอาวุธเหมือนอย่างเมื่อขึ้นที่ท่าเรือขาไปเหมือนกัน พระกลาโหมแต่งตัวสวมเสื้อทองยาว (ผู้แปลเข้าใจว่าเสื้อเชอร์บี) คาดเข็มขัดทองคำประดับเพชรและเครื่องใช้ที่ล้วนแล้วแต่ทำ

ด้วยทองคำทั้งนี้ มีที่นับหมากบหวีกะโโดนกาเป็นต้น เวลาเที่ยงให้มีเรือหลวงแปดลำ เรือตามหกลำได้มารับเราขึ้นไปยังกรุงเทพฯ ฯ เรือลำที่รับข้าพเจ้าไปในเสวยงามกว่าเรือทุกลำ เขียนแปนลายทองรูปเทวดา หลังคาและม่านทำด้วยผ้าสักกระหลาดแดงและลายทอง เรือนนี้ปิดทองพราวตลอดทั่วทั้งลำ ข้างท้ายเป็หางคล้าย ๆ หางปลา และเรือลำอื่น ๆ อีกหลายลำได้เขียนลายและทำเป็นรูปคล้าย ๆ ปลา แต่กับตันเน็ยยืนอยู่ที่หัวเรือทุกลำ และถือท้ายด้วยแจวสองเล่ม และร้องเร่ให้ฝีพายรีบพายและขานยาวบ้อย ๆ การที่ร้องขานยาวเน็ยเสียงอีกกระทึกอยู่ข้างจะหกเวกหู จพหูอะไรกันทั้งนี้ไม่ค่อยจะได้ศัพท์สำเนียง ด้วยเรือที่ตามมานั้น ได้ร้องรับต่อถามกันทุกลำ และการที่ส่งเรือมารับแก่กันขึ้นไป เหมือนคล้ายกันกับเมื่อครั้งรับราชทูตฝรั่งเศสลาโลแบร์แค้นเค้นพระเจ้าหลุยส์ที่สิบสี่ และตามรูปที่เขียนไว้ครึ่งนี้เหมือนอย่างเดียวกัน การที่คนพายเรือร้องขานยาวนั้น ตามดูแปลได้ความว่าดังนี้ พายเข้า, พายเข้า, รีบเข้า, ไ้ก่ลิ้นเข้าแล้ว แปลความเข้าใจว่า เมื่อไปถึงที่สุททางแล้ววงจะได้กินข้าว ในเวลาที่พายเรือ คนฝีพายมักจะเอาไม้กระบอกจ้วงตักน้ำขึ้นในแม่ไม้ต้มบ้อย ๆ เรือลำหนึ่งมีฝีพายอยู่ในระหว่างลำละ ๒๐-๕๐ คน สรวมเสื้อแดงขลิบเขียวกับขาว สรวมหมวกรูปอย่างประหลาด เป็นหมวกคล้าย ๆ หมวกแค้น แต่ไม่มีกระบังหน้า มีทางข้างหลังยาวลงมาถึงบ่าสองหาง (ผู้แปลเข้าใจว่าหมวกทรงประพาศ) คนฝีพายทั้งหมดที่มาเราประมาณว่าอยู่ในหัวเรือคน คนฝีพายพวกนี้ต้องเกณฑ์เข้ามารับราชการหลวงมีละตีเดือน อีกแปดเดือนในปีหนึ่งไม่ต้องรับราชการ ตามริมฝั่งแม่น้ำมีคนชอบเล่นซัคว่าวมาก ว่าอย่างหนึ่งไม่มีทางรูปคล้าย ๆ ดาว (เข้าใจว่าวากุลา)

ในวันนั้น เวลาสี่โมงเช้าก่อนที่จะขึ้นมากรุงเทพฯ ฯ พระกลาใหม่ได้มาเยี่ยมคอบและได้พูดคุยสนทนาแก่กันตามทำเนียม.....

วันที่ ๔ เมษายน เช้าวันนั้น ข้าพเจ้าได้ตื่นขึ้นลงอาบน้ในแม่น้ำแต่เวลา ย่ำรุ่งก่อนรับประทานอาหารเช้าเป็ที่สบายมาก

วันนั้น พระนายสรพเพชรมักก็ได้ให้นำหนังสือลายพระหัตถ์พระเจ้าแผ่นดินมาประทานกล่าวว่ ได้ทรงพระราชมาริแล้วถึงเรื่องการยิงสลก ได้ทรงคิดว่าจะเป็นการดี ที่สุด ที่จะต้องออกประกาศให้ราษฎรทราบล่วงหน้า และที่บ้อมจะได้ยิงสลกคอบ และทั้งทรงแนแนมาว่า ข้าพเจ้าควรจะเข้าไปเฝ้าข้างใน สนทนากันในที่ระโหฐานก่อนที่จะได้เข้าเฝ้าใหญ่ในการเสด็จออกขุนนางรับแขกเมือง จึงได้เป็นการตกลงกันว่า ข้าพเจ้าจะได้

ไปเผ้าที่ข้างใน ๆ เวลาคืนวันนั้น พระนายสรรพเพชขอว่าการเรื่องนอ้าฟ้งให้แพรงพราย และตกลงกันว่า เวลาทุ่มครึ่งเปเวลากำหนดที่ข้าพเจ้าจะได้เข้าไปเผ้า แต่พอพระนาย สรรพเพชกลับไปแล้วสักประเดี้ยวหนึ่ง กับตันโยเสพกัมานำเอาดอกไม้และผลไม้ของ พระคลังมาให้ข้าพเจ้า แต่พอไม่ทันไรก็พุกเอยถึงเรื่องที่ข้าพเจ้าจะได้เข้าไปเผ้าข้างใน ๆ เวลาค่ำวันนั้น ซึ่งเปการรู้แชร์ทราบทั่วกันแล้ว ในเวลานั้นข้าพเจ้าพักอยู่ที่ตึกกับแขกเมือง ซึ่งเรียกว่า บริติชแฟกตอรี (บ้านเจ้าพระยาภาสกรวงษ์ในเวลาั้น) ตึกนั้นได้ซ่อมแซม ขึ้นใหม่โดยเรียบร้อยในการที่จะรับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าอยู่ชั้นบนสองห้องเปห้องกว้างใหญ่ ห้องนั่งเล่นกว้างขวางและอากาศเย็นสบาย ห้องนอนนั้นเพิงปีกกระตาศาฝาผนังเพิงแล้วเสร็จ ใหม่ ๆ เคียงนอนที่ข้าพเจ้านอนนั้นมุ้งและม่านแดงลายทองกันและมีฟวงดอกไม้ห้อย มีหมอน้ายางบนโต๊ะและช่อฟวงดอกกุหลาบปักขวด มีคนใช้ไทยพูดภาษาอังกฤษได้ให้ มาอยู่สำหรับข้าพเจ้าใช้สรอย เรือเร็วเคลเตอร์ได้เข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ เวลาบ่ายหนึ่งโมง ได้ยิงปืนสลตยี่สิบเอ็ดนัด เวลาที่ยิงสลตนั้นพระเจ้าแผ่นดินทรงขอให้เจ้าพนักงานไทย มาอยู่กำกับอยู่ด้วย การรับรองเลี้ยงคู้ข้าพเจ้าั้น ข้าพเจ้าทราบว่ามีมิสเตอร์ฮันเตอร์ (ทันแตร) เปนธุระจัดการตลอดหมททั้งนั้น ในเวลาตอนบ่ายข้าพเจ้าไปเที่ยวตามถนนและ ตามวัดในกรุงเทพ ฯ เห็นพวกผู้หญิงทามันลุดให้ตัวเหลืองมาก ตามกำแพงโบสถ์นั้น มักจะเปนลายเขียนด้วยเรื่องพงษาการของศาสนา พระทั้งหมดมีกิริยาเรียบร้อยไม่มีความ เอะอะมะเทิงเลย เปนแต่จ้องคูเราโดยไม่พุกจาว่าจะไร เห็นจะเปนแต่ด้วยทำเนียมที่พระจะต้อง นึงเฉยเคร่งค่อการที่เปนไปในทางไกล ซึ่งแสดงความสะมะณะโดยมากนั้นเปนข้อสำคัญของ การศาสนา เรือหลวงได้มาถึงเวลา ๑๕ นาทีจะสองทุ่ม มารับข้าพเจ้าเข้าไปยังพระราชวัง เมื่อขึ้นถึงท่าท่าหนักแพนั้น ทำด้วยไม้อยู่คนละฟากแม่น้ำกับที่พักของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้ขึ้น แก้อัประดับหามด้วยคนแปดคน (ตามความเข้าใจของคู่แปลเห็นจะเปนแค่ แต่สงสัยว่า หามด้วยคน ๘ คน) มาจนถึงที่พักครั้งแรก ซึ่งเป็นที่รับขนนางอย่างครึ่งยศ* ได้มีกอง ทหารมาตั้งรับอยู่หลายแห่งในพระราชวัง ได้มีคนจุดไฟได้อินำทางข้าพเจ้าไปตั้งร้อยคน ผ่านประตูเข้าไปหลายประตู ทุกประตูทหารอยู่เฝ้ารักษา แต่พอผ่านไปก็วันธียวุธอย่าง วิถีทหารฝรั่ง เมื่อเรามาถึงคึกที่กำแพงวังที่เแอก น้องชายพระยาภาสกรวงษ์มารับและขอให้ หยครอกอย พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกที่จะไปรดเกล้า ฯ ให้เข้าไปเผ้า ได้ยกคนโทและ กาน้ำทองคามาเลี้ยง และมีลายพระหัตถ์ออกมาด้วยว่าขอให้ข้าพเจ้าเข้าไปเผ้าแต่คนเดียว

* It was a semi-official reception.

ก่อน คนที่มาช่วยให้ออกอยู่ก่อนจนกว่าจะมีรับสั่งให้หาให้เข้าไปเฝ้า แล้วมีนายพลเดินนำหน้าข้าพเจ้าเข้าไป และบอกว่าฝ่ายในกำแพงพระราชวัง มีคนอยู่ประจำประมาณสักพันคน แต่ส่วนทางข้างในที่มีผู้หญิงอยู่นั้นรวมด้วยกันประมาณสักสองพันคน และต่อหน้าขุนนางผู้ใหญ่แล้ว ผู้น้อยต้องลงหมอบกราบทุกคนเพื่อแสดงความเคารพ และขุนนางทุกคนต่อหน้าที่แจ้งพระเจ้าแผ่นดินแต่ผู้ที่ต้องลงหมอบกราบ ในเวลานี้วันนั้นเดือนเพ็ญแจ่มดี เมื่อจะขึ้นบนพระที่นั่ง เจ้าพนักงานได้นำเอาทงี้อาหารพระหัตถ์พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ข้าพเจ้า สำหรับที่ข้าพเจ้าจะได้ให้นายทหารที่เฝ้ารักษาถวายเป็นของพลอยให้ข้าพเจ้าเข้าไป ถ้ามีขณะนั้นแล้วเข้าไปไม่ได้ พระเจ้าแผ่นดินได้ประทับอยู่ที่บนพระแท่นอันสวยงาม ทรงเครื่องแครง พระมาลาประดับเพชรพลอย สายรัดพระองค์ทองคำ เหน็บกุชฝักทองประดับเพชร ได้ทรงรับรองข้าพเจ้าด้วยพระอภัยศาสตร์อันดีเยี่ยม ข้าพเจ้าได้เข้าไปนั่งเฝ้าอยู่ตรงหน้าพระที่นั่ง มีแต่โต๊ะที่นั่งอยู่ตัวเดียวเท่านั้น พระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งว่าเราเป็นสหายเก่าต่อกันมีความยินดีเป็นที่สุดที่ได้ต้อนรับ และทรงหยิบบหมี่มาพระราชทานข้าพเจ้าด้วยพระหัตถ์ มหาเล็กได้นำสุราและน้ำชากับขนมต่างๆ มาตั้ง ได้มีรับสั่งสนทนากับข้าพเจ้าเป็นอันคื้อยนาน แล้วจึงมีรับสั่งให้ตามมิสเตอร์ปาร์เก็สกับมิสเตอร์โบว์ริงบุตรข้าพเจ้าให้เข้าไปเฝ้านั่งเฝ้าอยู่ตรงหน้าพระที่นั่ง ได้ทรงรับสั่งทักตามปราไซย์ถึงเรื่องส่วนตัว..... ข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าสนทนากับพระเจ้าแผ่นดินกว่าสองชั่วโมง เมื่อเข้าเฝ้ากลับมาแล้วก่อนที่จะรับประทานอาหาร ข้าพเจ้าได้รับลายพระหัตถ์ของวังนำประทานผลไม้มาให้ด้วยเป็นอันมาก ข้าพเจ้าได้มีหนังสือกราบทูลตอบไปว่า ข้าพเจ้าหวังใจว่าจะได้เข้าไปเฝ้าโดยเร็ว เมื่อภายหลังที่ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกแขกเมืองแล้วแต่ถ้าจะไปรอกให้เฝ้าข้างใ้ๆ ที่ระโหฐานแล้วจะให้ไปเฝ้าก่อนก็ได้

วันที่ ๑๖ เมษายน ข้าพเจ้าเหลือที่จะพรวนถึงความโง่โง่ให้ละเอียดได้ ในการที่ได้เข้าเฝ้าใหญ่วันนี้ เราได้ไปด้วยเรือหลวงมาวับ เรือลำที่ข้าพเจ้าไปนั้นมีม่านและหลังคาแดงลายทอง แต่ลำอื่น ๆ ไม่มีหลังคาและม่าน มิสเตอร์ปาร์เก็สส่งให้กลับคืนไปในไม่ช้าก็กลับคืนมามีเครื่องครบพร้อมทุกลำ มิสเตอร์ปาร์เก็สเข้าใจดีมากในการที่จัดการกับพวกชาวควีนออก เมื่อเราขึ้นฝั่งท่าแล้ว แคร่ได้มารับถามเอาพวกเราไปพร้อมด้วยคนหน้าเป็นอันมาก แต่พอเราย่างเข้าเขตพระราชวัง ทหารก็ยื่นแถวรายทางไปตลอดทางแห่งตัวแปลกๆ ต่างกันและถืออาวุธต่างกันหลายอย่าง มีหอก ดาบ ไม้ ตั้ง ธนู น้ำไม้

ชวาน และอย่างอื่นๆ เครื่องยุนิฟอมทหารแปลกต่างก็มีทุกรูปและทุกสี ดูท่าทางอย่าง
 คุร้ายเข้มแข็งแลดูสนุกที่ เหมือนอย่างเข้าพวกทหารที่เข้าไปกองทัพกระทำกรรมสงคราม
 อย่างโบราณ และปนกละกันกับพวกหมู่ทหารที่แต่งตัวอย่างทหารสมัย และแต่งตัวอย่าง
 ราชสำนักยุโรปแต่ครั้งโบราณกาลโดยใช้ผ้าสีต่างๆ ชนิดทอง แต่พวกขุนนางที่มีบรรดาศักดิ์
 สูงนั้น แต่งตัวขะเฒ่าช่วงล่างถึงบันเอวเป็ลือยหัวช่วงบน ตัวข้าพเจ้านั้นห้ามไปบนแคว
 ปีกทองกันสัปทนแดง คนหามแปดคน คนกลมเป็นฝูง แต่พวกที่ไปกับข้าพเจ้านี้ เขา
 ห้ามตามข้าพเจ้าไปช่วยแควไม่ค่อยจะงามเหมือนกับแควอื่นที่ข้าพเจ้าไป คนมากอยุ่เรา
 แน่นทั้งผู้หญิงผู้ชายและเด็ก จนเบียดเสียดเหยียดชิดติดกันกันดู พลตระเวนต้องเอาหวาย
 หวักไล่คอยกันทางให้ เราได้ผ่านแถวม้า แถวช้าง ที่แต่งตัวเตรียมครบเครื่องรบเสร็จ
 เมื่อพ้นแถวทหารอย่างเก่า ผ่านแถวทหารอย่างฝรั่ง ก็วันธียวชุมแบบฝรั่ง ส่วนเครื่อง
 คนตรีของไทยที่ใช้ในกรณีกันนี้เมื่อก่อนแต่ใช้ก็กลองมาก เราได้พาเราทั้งหมดไป
 คอยอยู่ที่ตึกที่พักคอยคอยเสด็จออก เจ้าพนักงานไทยยกเอาบุหรีและน้ำชามาเลี้ยง เครื่องใช้
 ล้วนแล้วแต่เครื่องทองคำ กะโถนที่ตั้งอยู่ริมเท้าข้าพเจ้านั่งเป็นกะโถนถมปากกว้างอยู่ใน
 ราวสีบสีน้ำตาล สักครู่หนึ่งก็มีคนมาเชิญให้พวกเราเข้าไปในท้องพระโรง พวกไทยทั้งหลาย
 ที่เข้าไปในท้องพระโรงช่วยกันกับเรา นั้น ลมถูกเข้ากลานทุกคน แต่พวกเราเข้าไปถึง
 ท้องพระโรงก็ได้ยินเสียงประโคมดนตรีดังลั่นสนั่น

พวกเรายังมีความนึกเข้าใจกันอยู่ว่าเขาคงจะมาทดลองเก็บเอาคาบไปจาก
 พวกเรา ด้วยพระเจ้าแผ่นดินได้มีหลายพระหัตถ์ ไปถึงข้าพเจ้าเป็นทางลับว่าเป็นการที่ผิด
 ธรรมเนียมราชประเพณีที่แขกเมืองจะได้อาวุธเข้าไปใกล้พระองค์ไม่ได้ และเป็นเรื่อง
 มหาเสียดได้เชิญกระแสดพระราชาโองการมาพูดถึงเรื่องนี้แล้วหลายครั้ง ข้าพเจ้าได้ตอบยืนยัน
 ไปว่า เมื่อครั้งราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้ตกลงกับเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ในเวลานั้น
 เป็นอรรถมหาเสนาบดี ได้ตกลงปล่อยให้ราชทูตฝรั่งเศษสพายคาบเข้าไปเผาได้ และข้าพเจ้า
 ได้กล่าวว่า อย่างไรก็ดี นายทหารเรืออังกฤษคงจะไม่ยอมให้เอาคาบไปจากตัวเขา เพราะ
 เขาถือว่าเป็นของประเสริฐอันเป็นเกียรติยศสำหรับตัว เมื่อดอกเอาคาบของเขาไปเสียแล้ว
 ก็เท่ากับดอดออกจากยศนายทหารเป็นกาวที่เสื่อมเสียเกียรติยศ ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะสั่ง
 ให้เขายอมมอบคาบให้แก่ผู้ใดได้ ถ้าพระเจ้าแผ่นดินยังจะทรงซัดเอาให้ได้ พวกเราทั้งหมด
 ก็จะแต่งตัวเต็มยศเข้าไปเผาไม่ได้ ก็จะเป็นการที่เสื่อมเสียพระเกียรติยศและเป็นการที่ลบหลู่

พระเจ้ามหาพรตพระเจ้าแผ่นดินสยามไปเหมือนกัน ข้าพเจ้ามีความปรารถนาที่จะแต่งองค์เข้าไปเฝ้า ให้เหมือนกันกับที่ข้าพเจ้าแต่งเครื่องยศไปเฝ้าเจ้าของข้าพเจ้า ในเวลาที่เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมลาออกจากราชสำนัก ในเรื่องนี้ในที่สุดได้เป็นเคราะห์ดีที่มีได้เป็นเหตุขัดข้อง เมื่อเข้าไปถึงท้องพระโรงแล้ว เราได้พบพวกขุนนางหมอบก้มหน้าแนบแน่นเต็มไปหมด ข้าพเจ้าเดินตรงเข้าไปนั่งกลางท้องพระโรงบนเบาะที่เจ้าพนักงานจัดตั้งเตรียมไปให้ตรงแถวเดียวกับพวกขุนนางผู้ใหญ่ที่มีใช้เจ้า ท่านอัครมหาเสนาบดีได้อยู่ใกล้ทางข้างขวาข้าพเจ้า พระเจ้าแผ่นดินได้เสด็จออก แล้วทรงพระราชดำเนิรเห็นไปประทับอยู่บนพระที่นั่งโอรนไฉนหรือหอนั่งมีมาแก่เกล้าๆ กับโรงละคร พระเจ้าแผ่นดินเห็นเครื่องทอง แต่พระมหามงกุฎนั่งอยู่ข้างพระองค์ ทรงพระมาลาประดับเพชร และสรวมพระธำมรงค์เพชรเม็ดใหญ่ ทางข้างซ้ายมือข้าพเจ้า ใกล้ศีรษะไปกับพระที่นั่งโอรนไฉนเป็นที่ประทับพวกเจ้านาย ทางข้างขวาพวกเจ้านาย เป็นที่เฝ้าสมเด็จพระเจ้าและพวกขุนนางผู้ใหญ่ แต่พวกขุนนางอื่น ๆ นั้นกระจัดกระจายกันทั่วไปเต็มทั้งท้องพระโรง พระที่นั่งโอรนไฉนสูงจากพื้นประมาณสิบฟุต แต่พอพระเจ้าแผ่นดินเสด็จขึ้นที่ประทับแล้ว เจ้านายและขุนนางทั้งหมดก็พากันคุกเข่าถวายบังคมทำอย่างเช่นเดียวกับหลายครั้ง พวกเราได้เฝ้าทั้งทำอย่างดีที่สุดที่เราจะทำท่าว่างมูมโหดได้ ในเวลาที่กราบถวายบังคม ได้มีเครื่องดนตรีประโคมพร้อมกันด้วย เมื่อนั่งสงบพร้อมกันเสร็จแล้ว ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือเบิกกราบทูลพระเจ้าแผ่นดินขอบพระเดชพระคุณในคราวที่มีพระราชเหตุพระราชาทานพระมหากรุณาทรงรับรองข้าพเจ้ามาแล้ว และทั้งได้พระราชทานความง่ายดายโดยที่ทรงช่วยให้การที่ข้าพเจ้าเข้ามาให้เป็นผลสำเร็จไปได้โดยรวดเร็ว และกล่าวความไว้วางใจของข้าพเจ้าในข้อสัญญาอันจะได้มีชื่อเสียงแลเกียรติยศปรากฏยิ่งขึ้นอีกกว่าที่มีมาแล้วแก่ชาวทวีปตะวันตก อันจะนำมาซึ่งผลแห่งความเจริญพัฒนาการแก่ชาติทั้งสองที่ได้ทำสัญญากันแล้ว และตลอดทั่วทั้งโลก หนังสือเบิกของข้าพเจ้าที่ได้แปลออกเป็นภาษาไทยแล้ว พระคลังได้อ่านถวายด้วยเสียงอันดัง พระเจ้าแผ่นดินได้มีพระราชดำรัสตอบโดยยืดยาวกล่าวถึงเรื่องราวต่างๆ ได้เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีในประเทศสยาม ในเมื่อไม่กี่ปีนี่เอง ที่ได้มีกันเคยต่อความเป็นใหญ่ของประเทศอังกฤษ ในที่สุดแห่งการเป็นไมตรีต่อกันได้ทรงกล่าวถึงเรื่องควอเทอร์รี่ (การผิด) ที่ได้เข้ามาแล้ว แลทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับชาติอเมริกันด้วยมิสเตอร์โรเบิร์ต ได้มีรับสั่งถามว่าการทำหนังสือสัญญาได้แล้วเสร็จทุกอย่างหรือมีพระราชประสงค์จะให้เห็นหนังสือสัญญา เพื่อจะได้วินิจฉัยด้วยพระองค์เอง และจะได้

ปดุกษาหรือโต้เถียงเรื่องข้อสัญญาที่วังนา มีรับสั่งว่าหนังสือสัญญาที่โต้ทำกับชาติอเมริกันนั้นถึงสี่ภาษา คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ภาษาโปรตุเกส กับภาษาจีน เราได้เห็นต้นหนังสือสัญญาอเมริกันแล้วเมื่อวานนี้ ในที่ประชุมทำหนังสือสัญญาและหนังสือสัญญานั้นได้รับอนุมัติเป็นอันใช้ได้แล้ว ด้วยประธานาธิบดีแอนดริวแจ็กสันของชาติอเมริกัน ได้มีรับสั่งถามว่าพระนางราชินีประเทศอังกฤษจะทรงแนะนำให้แก่ไขข้อความอย่างไรบ้างหรือไม่ และเมื่อไรจะได้พระราชทานราชานุมัติให้หนังสือสัญญาเป็นอันใช้ได้ ข้าพเจ้ากราบทูลว่าคิปประมาอยู่ในสี่เดือนข้างหน้า ถ้าพระนางราชินีจะได้ประทับอยู่ในกรุงลอนดอนแล้ว มีรับสั่งขอทอกระเนตรหนังสือที่มอบอำนาจเต็มให้มากับข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้ารับรองว่าจะเอาเข้ามาถวายที่ในวัง กับมีรับสั่งว่าอย่ามีความมุ่งหมายให้มากนักแก่ประเทศสยาม เพราะเป็นที่ป่าโคยมมาก ซึ่งเป็นเมืองที่พึงจะปลุกสร้างขึ้น ซึ่งแต่ก่อนเกือบจะเป็นบ้ำรับสั่งตามว่าเมืองของเราเป็นที่สวนอย่างเมืองไทยเหมือนกันหรือ ข้าพเจ้ากราบทูลว่าบ้านเมืองของเราอาศัยความเจริญด้วยการค้าขายเป็นใหญ่ มีรับสั่งว่าจะมีพระราชสาส์นไปถึงพระนางเจ้ากรุงอังกฤษ ขอให้ข้าพเจ้านำเอาพระราชสาส์นไปถวายด้วย รับสั่งถามว่าเรือไฟจะออกไปเมื่อไร ข้าพเจ้ากราบทูลว่าหวังใจว่าพรุ่งนี้จะได้ลงชื่อหนังสือสัญญากันแล้ว ข้าพเจ้าอยากจะให้เรือไฟนั้นล่องลงไปจากแม่น้ำ ไปรอคอยข้าพเจ้าอยู่ที่นอกสันคอน รับสั่งถามต่อไปว่าข้าพเจ้าจะอยู่ต่อไปอีกสักกี่วัน ข้าพเจ้ากราบทูลว่าอยู่ในราว สี่ ห้าวัน มีรับสั่งว่ากรมหลวงวงษาจะได้พาข้าพเจ้าไปคูข้างเผือก และวัดสำคัญซึ่งเป็นที่นับถือด้วยพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ (เข้าใจว่าวัดพระแก้ว) และจะส่งรูปถ่ายพระพุทธรูปนั้นไปพระราชทานข้าพเจ้าที่เมืองฮ่องกง ด้วยคำที่ได้มีพระราชดำรัสนั้นได้ลงจดหมายเหตบันทึกไว้ และข้อความที่ข้าพเจ้ากราบทูลก็ได้แปลออกเป็นภาษาไทย อ่านด้วยเสียงอันดังให้พวกขุนนางที่อยู่ในที่ประชุมทราบทั่วกัน แล้วพระเจ้าแผ่นดินทรงชักนำให้ข้าพเจ้ารู้จักกับพระเจ้าพี่ยาเธอและเจ้านายในพระราชวงศ์อีกหลายพระองค์ ซึ่งเวยพระภักตร์ขึ้นรับในเวลาออกพระนามจากที่หมอบเฝ้าหนึ่งอยู่นั้น เจ้านายทั้งหมดได้แต่งพระองค์ด้วยฉลองพระองค์คอกทองปักเป็นดอกไม้ต่าง ๆ บนผ้าบาง (เข้าใจว่าเสื้อทรงครุย) โดยมากแลดูสวยงามนัก แต่พวกขุนนางที่อยู่ทางข้างคอนท้ายท้องพระโรงนั้นเปลือยตัวเกือบทั้งหมด [สรวมแก้ผ้า

[] ข้อความตอนนี้เป็นคำแปลของข้าพเจ้า เพราะปรากฏว่า ตามต้นฉบับแปลของนายเพ็ง พ.ป. บุณนาค ได้มีการแปลข้ามคัมภีร์มาอังกฤษไปถึง ๔ หน้า คือ ตั้งแต่หน้า ๓๑๑ ถึง ๓๑๔ ข้อความในต้นฉบับแปลของนายเพ็ง พ.ป. บุณนาค มีดังนี้ "..... พวกขุนนางที่อยู่ทางข้างท้ายท้องพระโรงนั้นเปลือยตัวเกือบทั้งหมด ข้าพเจ้าไม่มีสิ่งใดนอกแต่รู้สึกมีความวิตกมากในเรื่องสำคัญ....."

ที่มีลวดลายแต่เพียงท่อนล่างเท่านั้น เขาและเท้าของทุก ๆ คนว่างเปล่าโดยไม่มีการยกเว้น
 ห่างจากสองข้างพระที่นั่ง (โอรส) มีมหาดเล็กอยู่เป็นจำนวนมาก ที่เสนาในท้องพระโรง
 มีรูปโบริบ และรูปพระราชนิของประเทศอังกฤษและของโปรตุเกสอยู่ที่เสนาเดียวกัน และ
 มีรูปของจักรพรรดิ Taou Kwang ของจีนอยู่ที่เสนาตรงกันข้าม และยังมีภาพพิมพ์ (หิน)
 ของงานแสดงครั้งใหญ่เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๕๑ ภาพของชาติต่าง ๆ ซึ่งวาดโดยเด็กที่เมือง
 Whampoa และมีรูปภาพของบุคคลบางคนซึ่งท่านเจ้าไม่รู้จักอีกหลายภาพ การเข้าเฝ้า
 กินเวลาครึ่งชั่วโมง เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จขึ้นบนเส้าทองก็เสด็จลงมาประทับหน้าพระที่นั่ง
 ที่พระองค์ประทับอยู่ พวกขุนนางต่างก็ลุกขึ้น และพวกเราที่แยกย้ายจากคฤหาสน์เราก็
 มีการประโคมดนตรีอีกครึ่งชั่วโมง ซึ่งมีเสียงกลองดังกว่าเพื่อน ข้าพเจ้าได้รับฉายพระหัตถ์
 จากพระเจ้าแผ่นดินมีความว่า พระองค์มีพระประสงค์จะพบกับข้าพเจ้าใกล้กำแพงเวียน ๆ

ข้าพเจ้าถูกนำเข้ามาชมและเที่ยวในพระบรมมหาราชวัง และได้ไปพบกับ
 พระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งได้ทรงเปลื้องฉลองพระองค์ครุยออกแล้ว และกำลังประทับอยู่หลัง
 พระแทลซึ่งสูงกว่าข้าพเจ้าพอใช้ ขณะนั้นข้าพเจ้ายืนอยู่ท่ามกลางที่ปูอยู่ข้างล่าง ในไม่ช้าก็มี
 ผู้เฒ่าเฒ่ามาให้นั่ง พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงอ่านสำเนาคำกราบบังคมทูลของข้าพเจ้าด้วย
 พระสุรเสียงอันดัง และทรงควักหยกส่งข้าพเจ้าเกี่ยวกับคำที่ใช้กราบบังคมทูลนั้น พระองค์
 ได้รับสั่งว่า เมื่อพระองค์ทรงอ่าน พระองค์ไม่ค่อยจะเข้าใจพระทัยในความหมายแจ่มแจ้งนัก
 แต่บัดนี้ ทรงเข้าใจพระทัยดีหมดทุก ๆ คำแล้ว และคำที่ใช้ทุกคำก็เหมาะสมแล้ว และแปล
 คำที่พระองค์ก็มีพระประสงค์จะให้ข้าพเจ้ากราบบังคมทูลเช่นเดียวกัน พระองค์ได้รับสั่ง
 ตามว่ามีอะไรที่ข้าพเจ้าอยากจะได้ไปบ้าง ซึ่งพระองค์จะส่งไปให้ พระองค์รับสั่งว่าข้าพเจ้า
 จะได้สิ่งที่ข้าพเจ้าประสงค์ และได้สั่งให้มอบลูกช้าง ๒ เชือกแก่ข้าพเจ้าถ้าข้าพเจ้าจะเอาไป
 ได้ พระองค์ได้สั่งให้มอบรูปช้างเผือกแก่ข้าพเจ้า แล้วได้รับสั่งให้นำพระธิดาองค์เล็กที่สุด
 ซึ่งมีพระชนมายุ ๘ เดือนเข้ามา ทรงแตะขมแล้วถามข้าพเจ้าว่าน่ารักไหม ซึ่งน่ารักจริง ๆ
 และอ่อนจ้อนทั้งตัว มองไม่เห็นเครื่องประดับอะไรเลย นอกจากดอกไม้สีขาวเล็ก ๆ ที่
 สัระเท่านั้น ข้าพเจ้าได้ถามพระเจ้าแผ่นดินว่ามีพระโอรสพระธิดาที่องค์ พระองค์ทรง
 ทอบว่า “มี ๑๑ องค์ตั้งแต่เปาพระเจ้าแผ่นดิน ก่อนหน้านั้นมีอยู่ ๑๒ องค์ เจ้านาย
 เยอะแยะ” รู้สึกแปลกที่เหตุที่ได้เห็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระราชอำนาจสิทธิขาด ซึ่ง

*“Eleven since I was King, and twelve before—plenty of royalty”.

ข้าพเจ้าเพิ่งได้เห็นพวกขุนนางทั่วทั้งแผ่นดินก็มกรับด้วยความเคารพนอบน้อม กำลังทรง
สำราญกับเต็กเต็ก ๆ

เมื่อทูลลาพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ข้าพเจ้าก็ไปดูข้างเถือกกับกรมหลวง
(วงษาธิราชสุเท).....]

วันที่ ๒๔ เมษายน ได้รับตั้งพระเจ้าแผ่นดินให้เข้าไปในกาพย์ที่ระดม
ส่งพระราชสาส์นไปถวายพระนางราชินีอังกฤษ เราได้ไปในเวลาเช้าสามโมงครึ่ง ได้มี
เรือหลวงมารับเราไปหลายลำ เมื่อไปขึ้นที่พระราชวังแล้ว มีทหารยืนรับรายทางตลอด
ทั้งสองข้างทาง เราได้ขึ้นแคร่เข้าไปในพระราชวังตามเคย ทหารรายทางที่ยืนรับพวกเรา
นั้น แต่งหัวแปลกต่างกันและทั้งเครื่องอาวาก็แปลกต่างกันด้วย โดยที่แต่งหัวเป็น ถาว
เขมร ไทย กะเหรี่ยง และแขกมลายู พวกที่แต่งหัวอย่างฝรั่งได้แต่งแปลกกันหลายอย่าง
ที่สวมหมวกเสดเม็ตและโปกฝักมี หิ้งมีขนร่างมีเม้าสำหรับถือ เมื่อพวกเราไปถึงก็ได้ยิน
เสียงฆ้องกลองและคนตรีเครื่องสายบรรเลงรับพวกเรา เมื่อขึ้นไปถึงประตูชั้นบน พระเจ้า
แผ่นดินประทับยืนอยู่ ทรงเครื่องต้นด้วยฉลองพระองค์ล้วนสีน้ำเงินปักทองและภาควิศปักษ
ทรงฉลองพระบาทสลบเปอร์ บันใดที่จะขึ้นพระที่นั่งนั้นทำด้วยหินอ่อน ทรงกวักพระหัตถ์
เรียกให้ข้าพเจ้าเข้าไปเฝ้าแต่คนเดียว แล้วทรงจับมือข้าพเจ้าถ้อยอยู่นาน และทรงรับสั่ง
อธิบายถึงของต่าง ๆ ที่จะส่งไปเป็นของถวายพระราชินีประเทศอังกฤษ ซึ่งมีขุนนางสี่คนยก
คูลานเอามาตั้งถวายแล้วหมอบก้มหน้านิ่งมิได้เงยหน้าเลย มีรับสั่งว่าหีบบรรจุพระราชสาส์น
ซึ่งจารึกเป็นอักษรไทยบนแผ่นทองคำที่เป็อักษรอังกฤษนั้นแปลถวายพระราชาหัตถ์ของพระ-
องค์และทรงแต่งเองด้วย ทรงหวังพระทัยว่าพระนางราชินีอังกฤษจะได้ทรงตอบรับ ได้มี
รับสั่งหลายครั้งว่า บัดนี้ เราได้มีพระราชสาส์นถึงพระนางราชินีแล้ว ก็แปลรวมตาอยู่เอง
ที่พระนางราชินีจะได้มีพระราชสาส์นตอบมาถึงเราบ้าง ข้าพเจ้ากราบทูลว่าไม่ต้องสงสัยเลย
คงจะต้องเป็นอย่างนั้น และเป็อันแน่ที่พระนางราชินีจะได้ทรงโปรดในการที่ได้ทรงมี
พระทัยกรุณาและอริยาศัสน์สุภาพ แล้วมีรับสั่งให้หามิสเตอร์ปาร์เกิ้ลให้เข้าไปเฝ้า ทรงมอบ
ลูกกุญแจหีบพระราชสาส์นให้ และมีรับสั่งว่า หีบพระราชสาส์นประตักเป็นที่สุก ที่จะได้
ค้นฉบับหนังสือพิมพ์ซึ่งลงข่าวกล่าวถึงการรับพระราชสาส์นตามความที่เป็นจริง

แล้วทรงขอให้ข้าพเจ้ารับพระราชทานของต่าง ๆ ที่ทำด้วยฝีมือไทยก็อดน้อย
และไม่ทำท่าทำค้อยไม่ได้ และมีรับสั่งว่าขอให้ข้าพเจ้าเอาไว้เป็นที่ระลึก กับทรงฝากตัวอย่าง

เครื่องประดับที่ทำด้วยเงินและทอง ไปพระราชทานเลดีค็โบว์ริงภรรยาข้าพเจ้าด้วย แล้วทรงขอให้ข้าพเจ้ามอบทับพระราชสาส์นให้แก่มิสเตอร์ปาร์เกิ้ลต่อหน้าพระที่นั่ง ในทันใดนั้นเครื่องดนตรีก็ระโคมขึ้นพร้อมกัน แล้วก็มีกู่หนึ่งเข้ามาจับที่บันไดพระราชสาส์น เชิญไปขึ้นเสด็จงามไปด้วยคนแปดคน และมีคนเชิญกำแพงกวด มีทวักนางเนงเห็นห้อมตามไปด้วยเป็นอย่างมาก นำไปลงเรือหลวงที่จอดเตรียมคอยรับอยู่ที่หน้าแม่น้ำพระราชวัง เรือบันทุกพระราชสาส์นวังนำได้มาจอดรอคอยอยู่ที่แม่น้ำแล้วเหมือนกัน

เราได้กราบทูลลาพระเจ้าแผ่นดิน แล้วลงเรือล่องตามเรือที่บันทุกพระราชสาส์นลงไปด้วย เวลาเช้า ๕ โมงครึ่งได้บอกกับพวกแท่นพระราชสาส์นล่องลงไปยังปากน้ำ มีเรือหลวงหลายลำมีพลขนับด้วยร้อยคน เมื่อพระราชสาส์นผ่านมาถึงป้อม ป้อมใหญ่เป็นสุดท้ายสี่สิบเอ็ดนัด เมื่อเราขึ้นไปรับประทานอาหารที่บนท่าเทียบเมืองปากน้ำแล้ว พวกขุนนางไทยได้มาส่งเราหลายคน เราได้ลงเรือกำปั่นหลวงชื่อเรือไววิสัย พาพวกเราออกไปส่งที่เรือเรือดเตอร์ ซึ่งออกไปจอดทอดคอยพวกเราอยู่ที่ในอ่าวทะเลนอกสันดอน

วันที่ ๒๕ เมษายน เราได้มาถึงเรือเรือดเตอร์เวลาบ่ายครึ่ง แต่เราจะต้องรอเข้าไปอีกวันหนึ่งด้วยเหตุที่ผ่านหินที่กั้นแล้งเอาขึ้นจากเรือเรือดเตอร์ เพื่อให้เรือเขาเล่นเข้าไปในแม่น้ำนั้น จะต้องลำเลียงถ่ายลำขนลงเรือกันใหม่

เวลาเช้าวันหนึ่งขุนนางผู้ใหญ่สองคนได้ลงมาในเรือเรือดเตอร์ มีเครื่องดนตรีเห็นนำมาด้วย ได้นำเอาพระราชสาส์นมามอบให้แก่เราตามทำเนียม เราได้จัดให้แควทหารกำนัรับพระราชสาส์น แล้วยิงปืนสลุต ๒๑ นัด ในเวลาที่ขุนนางผู้ใหญ่ได้มอบส่งพระราชสาส์นให้ถึงมือข้าพเจ้า ที่บนเกาะฟ้าเรือแก่น้ำแถมไปด้วยของพระราชทาน คือผักที่เป็นอาหารและผักต่าง ๆ มีหมู เป็ด ไก่ ไข่ ผลไม้ กล้วย มะพร้าว ถับนะม่วง เมื่อราชทูตได้กล่าวกำเป็นทีเพียงพอใจและมอบส่งพระราชสาส์นให้เราเสร็จแล้ว ก็ลากลับไปเป็นอันหมดเรื่องมหัศจรรย์ที่เป็นการสนุก ซึ่งเต็มไปด้วยเรื่องบรรยายแห่งความตื่นเต้นใจและเหมือนกึ่งข้าพเจ้าหวังใจและเชื่อว่าต่อไปจะได้เป่าการสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในประโยชน์แลกเปลี่ยนการค้าขายและความสัมพันธ์ต่าง ๆ กับประเทศสยาม.....

คราวหน้า ผมจะได้เอาเรื่องการบริหารวิชแห่งรัสเซีย และนายพลแกรนด์ ซึ่งเคยเป็นประธานาธิบดีแห่งสหรัฐ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มาเล่าให้ฟังต่อไป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายพระรูปกับชาวเรวิซ
มกุฎราชกุมารแห่งรัสเซีย (ต่อมาก็คือ พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒)
(ประทับนั่งที่ ๒ จากทางซ้าย)
ณ พระราชวังบางปะอิน พุทธศักราช ๒๔๓๓

สรวยรมย

ปท๑๕ ขปขท๑๑๑๑ ๑๐ กุมถายท๑ ๑๕๐๘

วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง

(ตอนต่อ)

เล่าโดย... **สุบรรณ เศวตมาลย์**
สำนักงานปลัดกระทรวง

(ต่อจาก **สราญรมย์ ๒๕๐๗**)

เมื่อปีที่แล้ว ผมสัญญาไว้ว่า จะเอาเรื่องการต้อนรับซาร์วิตส์ มกุฎราชกุมารแห่งกรุงรัสเซีย ที่เสด็จเข้ามาเยือนประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ มาเล่าให้ฟัง ก็เลยต้องทำตามสัญญา ความจริงผมเพิ่งมารู้ตัวว่า ไม่ควรเอาเรื่องอย่างนั้นมาเล่าเลย เพราะตั้งแต่เริ่มเล่ามาจนบัดนี้ เข้าปีที่ ๑๐ แล้ว เพิ่งมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ นี้เอง กว่าจะถึงสมัยปัจจุบัน ก็เห็นจะพอดีออกจากราชการ สำหรับปีนี้ ผมคิดอยากจะเปลี่ยนเรื่องเขียนให้ทันสมัยหน่อย อย่างเช่นเรื่อง “**เสมียนในวันนี้ คือ เอกอัครราชทูตในวันหน้า**” หรือไม่ก็เรื่อง “**เอกอัครราชทูตในวันนี้ คือ ข้าราชการบ้านานูในวันหน้า**” อะไรทำนองนี้ แต่เกรงว่าท่านบรรณกรไม่ยอมรับ และจะผิดสัญญาที่ไว้ไว้ ผมก็จำใจเล่าเรื่องเก่าของผมต่อไป

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ การรับแขกเมืองที่นับว่ายิ่งใหญ่และสำคัญ เห็นจะได้แก่การต้อนรับซาร์วิตส์* มกุฎราชกุมารแห่งกรุงรัสเซีย ซึ่งได้เสด็จมาเยือนประเทศไทยระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ (ตรงกับ ค.ศ. ๑๘๙๑ หรือรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เป็นปีที่ ๒๓ ในรัชกาลที่ ๕)

* มีพระนามเต็มว่า His Imperial Highness the Grand Duke Nicolas Alexandrovitch Czarewitch of Russia ขณะนั้นดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร (Crown Prince) ต่อมาได้เสวยราชย์แทนพระบิดา (พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ ๑) ในปี ค.ศ. ๑๘๙๔ ทรงพระนามว่า พระเจ้านิโกลาสที่ ๒

การมาเยือนอย่าง state visit ของแขกเมืองชั้นมกุฎราชกุมารกล่าวได้ว่า มีมาแล้ว ๒ คราว คือ คราวแรกได้แก่การมาเยือนของซาร์วิตส์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ และ คราวที่สองเมื่อเร็ว ๆ นี้ (๑๔-๒๑ ธันวาคม ๒๕๐๗) คือการมาเยือนของเจ้าชายอะเกคิโคมกุฎราชกุมารแห่งญี่ปุ่น

การต้อนรับมกุฎราชกุมารแห่งญี่ปุ่นที่เพิ่งผ่านมาเมื่อเร็ว ๆ นี้ เมื่อเปรียบเทียบกับกรับมกุฎราชกุมารแห่งรัสเซีย จะทำให้เห็นได้ชัดว่า พิธีการรับแขกเมืองได้วิวัฒนาการไปอย่างไร ทั้งจะเห็นได้ดังนี้ การต้อนรับเมื่อมาถึงได้เปลี่ยนจากท่าราชวรศิษ หรือค่านักแพ ไปเป็นที่อากาศยานตอนเมือง สำหรับที่พักรับรองเปลี่ยนจากวังสราญรมย์ (ตัวกระทรวงการต่างประเทศในปัจจุบัน) เป็นพระที่นั่งบรมพิมาน จากพระราชวังบางปอิน เป็นพระตำหนักกุฎราชนิเวศน์ จากการฟังมโหรี เป็นการแสดงนาฏศิลป์ จากการจับช้าง กลางแปลงหรือพะเนียด เป็นการใช้ช้างลากไม้ ทั้งนี้ เป็นต้น

การมาเยือนเมืองไทยของซาร์วิตส์นั้น เนื่องมาจากสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ทรงทราบว่า ซาร์วิตส์จะเสด็จออกมาเที่ยวประพาสทางตะวันออก คือ อินเดียและญี่ปุ่น จึงรับสั่งให้กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศในเวลานั้นมีพระโทรเลขสั่งให้หลวงสุรียานุวัตร อุปทูตฯ ณ กรุงเบอร์ลิน ติดต่อกับราชทูตรัสเซีย ทูลเชิญให้ซาร์วิตส์ แวะเยี่ยมประเทศไทย ในชั้นแรก ซาร์วิตส์ตอบตกลงและกำหนดจะมาระหว่าง วันที่ ๘ ถึง ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ แต่พอใกล้กำหนด คือในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๓ หลวงสุรียานุวัตรก็ได้โทรเลขรายงานเข้ามาว่า “รัฐบาลรัสเซียขอให้ข้าพระพุทธเจ้ามีบอกมาว่า เพราะเหตุที่มีอหิวาตกโรคอยู่ มกุฎราชกุมารมีความเสียดพระทัยยิ่งนักที่ไม่สามารถจะเสด็จมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทได้” (At the request of Russian Government, I have to inform you that on account of Cholera prevailing, the Crown Prince, to the utmost regret, is quite unable to visit H.M. the King) จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพเสด็จออกไปยังเมืองสิงคโปร์ พร้อมด้วยพระราชหัตถ์เลขา เพื่อทูลเชิญให้ซาร์วิตส์มาเยี่ยมเมืองไทยให้ได้ เพราะข่าวลือเรื่องอหิวาตกโรคเกินความจริงและขณะนั้นทางกรุงเทพฯ ได้เตรียมการรับเสด็จไว้เกือบจะพร้อมแล้ว การที่กรมหมื่นดำรงราชานุภาพได้เข้าเฝ้าซาร์วิตส์ที่สิงคโปร์ จึงเป็นผลให้ซาร์วิตส์เข้ามาเยี่ยมประเทศไทยได้ตั้งพระราชประสงค์

สำหรับการรับซารวิตส์ที่จะเล่าต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงการรับรองของฝ่ายไทยก่อน ต่อจากนั้น จะได้นำจดหมายเหตุของฝ่ายรัสเซียที่เขียนขึ้นในเวลานั้นมาลง ตามเอกสารที่พอจะหามาได้ เพื่อให้เห็นว่า ฝ่ายแขกเมืองมีความรู้สึกต่อการต้อนรับและต่อสภาพบ้านเมืองของไทยเมื่อสมัย ๗๕ ปีมาแล้วอย่างไร*

การต้อนรับซารวิตส์ในครั้งนั้นได้วางแบบฉบับการรับรองแขกเมืองให้เข้ากับกาลสมัยและให้ทัดเทียมอารยะประเทศเป็นครั้งแรก จึงได้มี “กำหนดการรับ” “คำอธิบายในการรับ” ซึ่งในสมัยปัจจุบันนี้ก็ยังคงมี เรียกว่า “รายการละเอียดการรับ” ที่แตกต่างกันไปจากสมัยปัจจุบันก็คือ มี “คำคัดค้านสำหรับพระบรมวงษานวงศ์และสำหรับข้าราชการ” เกี่ยวกับการประทับหรือยืนในที่ต่างๆ การแต่งพระองค์หรือการแต่งกาย อากาโรกิริยาที่จะต้องประพฤติในระหว่างงานรับแขกเมือง ซึ่งช่วยให้มองเห็นสถานะของบุคคลในสมัยเริ่มการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี อย่างเช่นเตือนเจ้านายไว้ว่า “ในการที่พระบรมวงษานวงศ์จะต้องเข้าไปในที่ประชุมในที่ใด สมควรจะต้องไว้พระเกียรติยศของเจ้านายซึ่งจะมีให้มีความย่อท้อสทกลท้าน คือเสด็จไปเที่ยวยืนแอบๆ หรือยืนย่อไปติดอยู่กับผนังในที่ต่างๆ เป็นต้น..” และเตือนพวกข้าราชการไว้ว่า “ในการที่ข้าราชการจะต้องเข้าไปในที่ประชุมในที่ใด สมควรจะต้องไว้เกียรติยศของขุนนาง ซึ่งจะมีได้หดห่องกั้นหรือออกไป เป็นต้นว่าไปเที่ยวยืนแอบๆ ติดอยู่กับผนังชอกในที่ต่างๆ ต้องวางท่าทางให้สมควรสุดแต่อย่าให้เกินกับเหตุไปแล้วก็จะเป็นการงามการดี..” คำคัดค้านอย่างนี้ สมัยนั้นหาอ่านไม่ได้แล้ว แต่ความจริงก็ยังมีผู้ประพฤติอย่างที่ว่ามานี้ในงานรับรองในสมัยปัจจุบัน จึงน่าจะพิมพ์คำคัดค้านนี้ให้อ่านเป็นเครื่องประดับสติปัญญา กันเสียบ้าง คงจะดีไม่น้อย

เอกสารต่างๆ ที่จะได้เล่าต่อไปนี้ ได้รักษาอักษรสมัยตามต้นฉบับที่ใช้อยู่ในเวลานั้น

กำหนดการรับ

ฮิสโตมบีเรียลไฮเนส แกรนด์ดุค ซารวิตส์ กรุงรัสเซีย

วันที่ ๑๘ มีนาคม วันทโนสถินทรศก ๑๐๙ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์

* ในชั้นนี้โปรดอ่าน “จดหมายเหตุตอนเจ้าฟ้ามกุฎราชกุมารรัสเซียเสด็จเยี่ยมประเทศสยาม” ของท่านเอกอัครราชทูตจิต เศรษฐบุตร ในสารานุกรมย์ ฉบับ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ หน้า ๑-๘ (มีที่กล่าวเคลื่อนคือเรื่องวันเดือนปีของการมาเท่านั้น)

คิดปาคม เสนาบดี ว่าการกรมวัง พระชลยุทธโยธินทร์ ปลัดทัพเรือ หลวงอำนาจณรงค์ราญ
กรมวัง หม่อมราชวงศ์สุพรรณ กรมวัง จะได้ลงเรือพระที่นั่งสุริยมนตรี ไปพร้อมด้วย
เรือมกุฎราชกุมารแลเรือมูรธาวิตส์วิสต์ ลงไปคอยอยู่ปากน้ำ

วันที่ ๑๙ จะได้ออกจากปากน้ำ ไปคอยอยู่นอกสันดอน เมื่อเรือแกรนด์คุก
ซารวิตส์มาถึงเมื่อไร เรือมูรธาวิตส์วิสต์ แลเรือมกุฎราชกุมารจะได้สลุด ผู้ที่ลงไปรับ
จะได้ขึ้นไปต้อนรับ

วันที่ ๒๐ เวลาอรุณแล้ว จะได้เชิญแกรนด์คุกซารวิตส์ลงเรือพระที่นั่ง
เรือรบสองลำจะได้ยิงสลุดคำนับลำละ ๒๑ นัด แล้วเมื่อเรือผ่านบ้อมผีเสื้อสมุทร ที่บ้อม
จะได้ยิงสลุดอีก ๒๑ นัด เมื่อผ่านบ้อมเมืองนครเขื่อนขันธ์สลุดอีก ๒๑ นัด เรือขึ้นมาทอด
ที่ท่าสุนันทาลัย เจ้าหมื่นเสมอใจราช ราชองครักษ์ จะได้ลงเรือพระที่นั่งทวยเทพ
ถวายกร เรือพระที่นั่งบุษบกพิศาลเป็นพระที่นั่งรอง มีเรือเสื่อนำคู่หนึ่ง เรือกลองลำหนึ่ง
ลงไปคอยอยู่ที่ท่าสุนันทาลัย เมื่อเวลาเรือกลไฟทอดที่แล้ว เลื่อนเรือพระที่นั่งไปเทียบ
เรือกลไฟ เจ้าหมื่นเสมอใจราชขึ้นไปเชิญซารวิตส์ ลงเรือพระที่นั่งขึ้นมาเทียบที่ท่าราช-
วรดิฐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการประทับ
คอยรับอยู่ที่ท่าหนักแพ และมีทหารสำหรับเกียรติยศยืนรายข้างปรั้าทางขึ้นมา หันหน้าไป
ข้างวันตกหมู่หนึ่ง เวลาซารวิตส์ขึ้นตพาน เรือสยามมงกุฎไชยขิตส์สลุด ๒๑ นัด แล้ว
เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยซารวิตส์ เจ้ากรมปลัดกรมจ่าตำรวจแห่งเสด็จโดยทางลาด
พระบาท ขึ้นพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาททางบันไดตะวันตก ทหารปืนใหญ่จะได้สลุดที่
สนามหลวง ๒๑ นัด เสด็จประทับในห้องที่ประทับแล้ว จะได้ทรงนำซารวิตส์เฝ้าสมเด็จพระ
พระนางเจ้าพระบรมราชเทวี แล้วพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรกรีบรมราช-
วงศ์แก่แกรนด์คุกซารวิตส์ เครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาวราภรณ์ช้างเผือกแก่ปรีนซ์ยอช
กรุงกรีก แล้ว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยซารวิตส์ลงบันไดพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท
ข้างตะวันออกเสด็จพระราชดำเนินไปส่งซารวิตส์ที่วังสราญรมย์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น
ดำรงราชานุภาพ แลเจ้าพนักงานกรมวังคอยรับเสด็จอยู่ที่พระที่นั่ง

เวลาเย็น เจ้าพนักงานจะได้นำกระบวนแห่พระยาช้างไปที่สวนสราญรมย์
ให้ซารวิตส์ดู แล้วมีรำทวนรำกระบี่กระบองแลตะกร้อในสวนด้วย

* H.R.H Prince George of Greece เปนบุคคลที่สองในคณะ

เวลาย่ำทุ่มครึ่งจะได้เชิญซารวิตส์มาคืนเนื้อ¹ในพระบรมมหาราชวัง

วันที่ ๒๑ เวลาเช้า จะได้เชิญซารวิตส์มาคุยในพระบรมมหาราชวังแล้วัก
พระศรีรัตนศาสดาราม

เวลากลางวัน พระบรมวงษานุวงศ์ แลเสนาบดี ข้าราชการ แลราชทูต
กงสุลต่างประเทศไปเยี่ยม

เวลาบ่าย จะได้ไปอุทยานของ แลมิวเซียม² เวลาย่ำค่ำ ซารวิตส์จะได้
ลงเรือที่สุนันทาลัยไปคุลกรบ้านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง

วันที่ ๒๒ เวลาเช้า จะได้เชิญซารวิตส์ไปคุวกัพระเชตุพน แล้วลงเรือ
ที่ทำสุนันทาลัยขึ้นไปบางปอน จอดที่สี่ตะเกาะเกิด แล้วลงเรือพระที่นั่งโสภณภักดีขึ้นไป
ที่ฉนวนหน้าพระราชวังบางปอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกคอยรับที่ตพาน
พระราชวัง มีทหารสำหรับเกียรติยศคอยรับด้วย เสด็จพระราชดำเนินรับซารวิตส์ขึ้นไปพัก
ที่พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

เวลาเย็น คุแข่งเรือที่พลับพลาวิมหน้า เวลาค่ำคืนเนื้อไปรเวศ³ที่พระที่นั่ง
เวหาศจำรูญ แล้วลงเรือเที่ยวในสระพั่งษ์ร้องภาษาต่างๆ

วันที่ ๒๓ เวลาเช้า จะเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยซารวิตส์ ไปทอด
พระเนตรจับช้างที่พะเนียด เวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนินกลับ ในเวลาที่เสด็จพระราชดำเนิน
ขึ้นไปแลกลับมานั้น เมื่อดังพระราชวังจันทเกษม ทหารจะไคยงสลุดด้วย

เวลาค่ำ มีคืนเนื้อที่พระที่นั่งวโรภาศพิมาน แล้วมีมโหรีที่วรรณภูมิเกษม-
สานต์

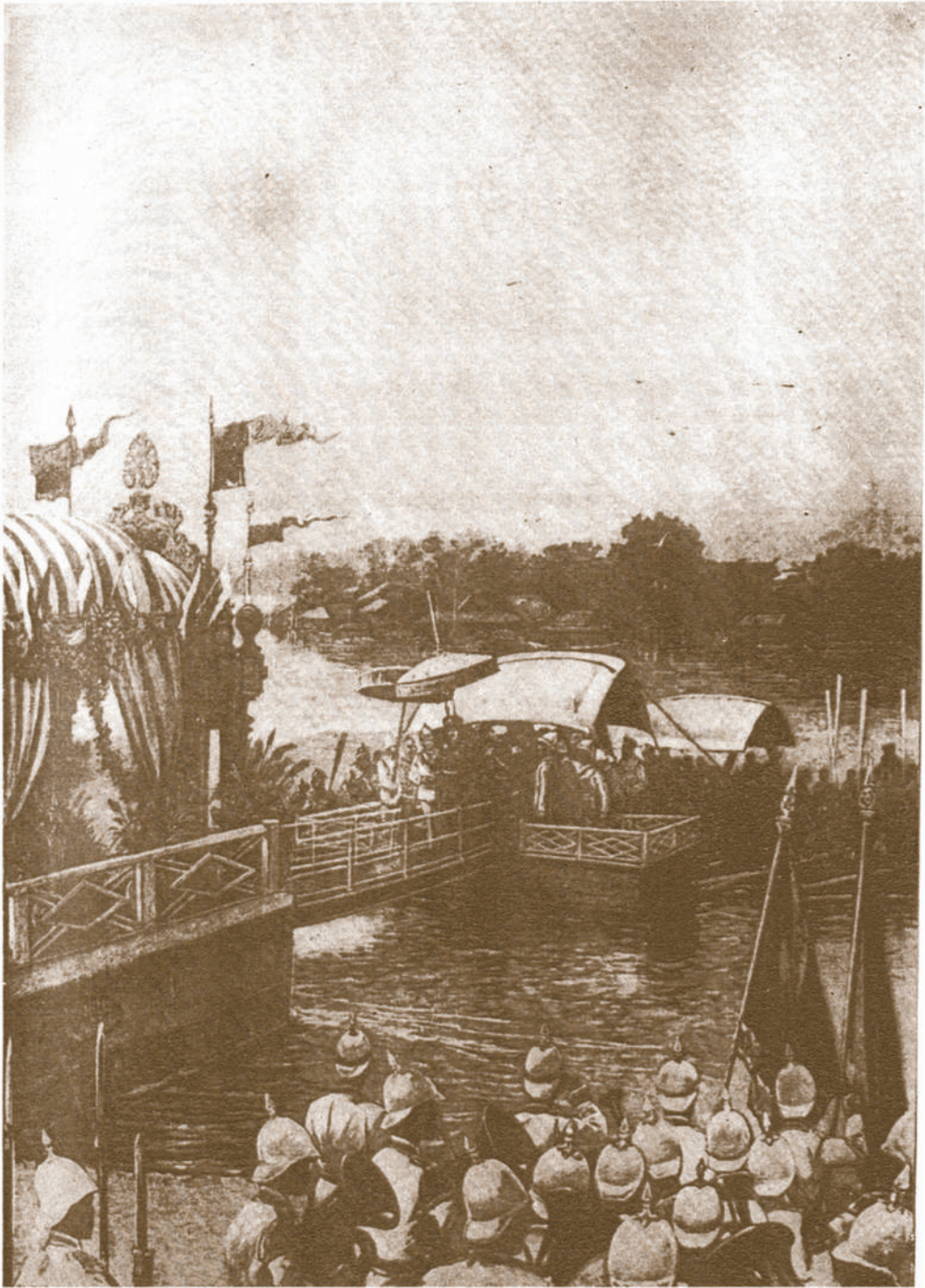
วันที่ ๒๔ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยซารวิตส์ ไปทอดพระเนตรจับ
ช้างที่พะเนียดอีกเวลาหนึ่ง

วันที่ ๒๕ เวลาเช้า เปนวันกำหนดซารวิตส์กลับ ที่ตพานพระราชวัง
บางปอนมีทหารสำหรับเกียรติยศ เสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งโสภณภักดี พร้อม
ด้วยซารวิตส์ ไปส่งซารวิตส์ขึ้นเรือใหญ่ที่สี่ตะเกาะเกิด แล้วซารวิตส์ล่องลงไปถึงท่า

1. State dinner

2. Museum (พิพิธภัณฑ์สถาน)

3. Private dinner

VOL. II.

LANDING IN BANGKOK.

2 D

เมื่อชาววิคต์เสด็จถึงท่าราชวรดิฐ

LEAVING THE CHIEF PALACE IN BANGKOK.

VOL. II.

2 E

เมื่อขารวิตส์เสด็จจากพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ทำหนักแพ เรือสยามมงกุฎไชยชิตสลุตแห่งหนึ่ง เมื่อเรือพระที่นั่งล่องไปถึงบ่อเมือง นครเขื่อนขันธ์แลบ่อมีเสื่อสมุทสลุตอีกทั้งสองแห่ง เรือมกุฎราชกุมาร แลเรือมธรวาสิต- สวัสดิ์ตามส่งจนถึงเรือใหญ่ สลุตในเวลาซาววิตส์ขึ้นเรือใหญ่ ผู้ที่ล่องไปรับตามไปส่งตั้งแต่ พระราชวังบางปอินถึงเรือใหญ่

คำอธิบายในการรับยีสติมบี้เรียตไฮเนตแกรนด์ตุ๊กซาววิตส์กรุงวุดเซีย

วันที่ ๑๙ เรือสุริยมณฑลแลเรือรบที่ออกไปคอยอยู่ข้างนอก พอแลเห็น เรือซาววิตส์มา เรือสุริยต้องออกแล่น ไปจนพบกับเรือซาววิตส์ใกล้ได้เพียงเท่าใดก็ยั้งดี แล้วแล่นตามเข้ามาทอศพร้อมกันกับเรือซาววิตส์ ทอศสมอเรือรบสองลำนั้น พอแลเห็น เรือซาววิตส์ต้นึก ต้องชักธงแลยิงสลุต พอเรือซาววิตส์ทอศแล้ว ผู้ที่ไปรับต้องขึ้นไปเผ้าบนเรือ

วันที่ ๒๐ การรับซาววิตส์ที่ท่าราชวรดิฐนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอสองพระองค์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ พระองค์เจ้า วัฒนาหวัช เป็นราชองครักษ์ พระยานรรัตนราชมานิต จางวางมหาดเล็ก เจ้าหมื่นไวย- วรรณารด เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ หัวหมื่นมหาดเล็ก คอยรับอยู่ที่ปลายคพานตรงซุ้ม เวลาเรือ มาเทียบ จะเสด็จพระราชดำเนินลงไปรับที่แพลอย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิ- ประสงค์ พระยานรรัตนราชมานิต ตามเสด็จลงไปถวาย เวลาซาววิตส์ขึ้นจากเรือ มีพระกลด กั้นด้วย ๒ องค์ นอกจากผู้ที่ตามเสด็จให้ยีสรับตามที คือ พระบรมวงษานุวงศ์อยู่ในปรา- ขังพระที่นั่งซลัดคนพิมาน คำนไต่ทางเสด็จ ข้าราชการอยู่ข้างค้ำนเหนือยื่นเป็น ๒ แผนก ฟากหนึ่งข้าราชการซึ่งสวมเสื้อพลเรือน ฟากหนึ่งข้าราชการซึ่งสวมเสื้อยูนีฟอม¹ ทหาร ทาง ลาศพระบาทซึ่งจะเสด็จพระราชดำเนินไปกลาง มหาดเล็กเผ้าที่ปราค้ำนสกัด นำพระที่นั่ง ราชกิจวินิจฉัย ทรงรับซาววิตส์ขึ้นมาแล้ว ทรงนำให้รู้จักพระบรมวงษานุวงศ์แลเสนาบดี แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทางลาศพระบาท พระบรมวงษานุวงศ์ตามเสด็จพระราชดำเนิน เมื่อพ้นแถวข้าราชการแล้ว ข้าราชการเดินตามเสด็จพระราชดำเนินมา ตำรวจนำเสด็จนั้น นำคั้งแต่ท้ายปราขุนนาง ไปจนตลอดถึงเชิงบันไดพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท ตั้งแต่ที่

1. uniform (เครื่องแบบ)

ประคูกำแพงแก้วพระที่นั่งกุสุมิตมหาปราสาทจนถึงเชิงบันไดพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เป็นที่แจ้งมีดวงพระกลด ๔ องค์ ข้าราชการที่ตามเสด็จมานั้น ให้พักที่หอพระสมุกต์ เว้นไว้แต่ต่างกรมพระองค์เจ้า แลเสนาบดีพระยาพานทอง หัวหมื่นแลกรมวังที่มากับแขกเมือง ขึ้นมายืนอยู่บนท้องพระโรงพระที่นั่งจักรกรีก้านตะวันออก ที่บันไดพระที่นั่งจักรกรีมีเด็กชายยืนรายสองฟาก ตั้งแต่เชิงบันไดขึ้นมาจนถึงน่านุช ที่ห้องขุนนางพัก แลท้องพระโรงตะวันออก มีมหาดเล็กบ้อยยืนรายตลอดตั้งแต่พนักอ้อมจันทร์ ห้องเสด็จออกขุนนางจนพนักท้องพระโรงตะวันออก บนท้องพระโรงตะวันออกยืนรายตามพระแกลดแถวหนึ่ง ตามผนังแถวหนึ่ง ผู้ที่ขึ้นมาเฝ้าบนพระที่นั่ง ห้ามมิให้นั่งเลยจนตลอด ที่อยู่หอพระสมุกต์นั่งได้ แต่ห้ามมิให้นั่งกับพื้น จนกว่าแขกเมืองจะไปหมดแล้วจึงให้เลิก

เวลาเสด็จไปส่งชาววิเศษที่วังสราญรมย์นั้น รถพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑ ชาววิเศษ ๑ ราชองครักษ์ ๑ เอกคิกงของชาววิเศษ ๑ รถพระที่นั่งรองสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๑ ปริณชัยชกรุงกรีก ๑ ราชองครักษ์ ๑ แขกเมือง ๑ มีทหารให้นำตามรถต่อไปนั่งตามลำดับ แขกเมือง ๓ กรมวัง ๑ ทุกเวลาเสด็จขึ้นวังสราญรมย์ พระกลดด้วย ๒ องค์

การดูแล เจ้าพนักงานพาชาววิเศษเที่ยวเดินในสวน มีแคร่ทหารมหาดเล็กเป่าที่กระโجم แล้วขึ้นหลังคาเรือนกล้วยไม้ กระบวนแห่มาเตรียมอยู่ที่ถนนบำรุงเมืองข้างศาลายุทธนาธิการในเวลาบ่าย ๔ โมง ครั้นชาววิเศษขึ้นบนเรือนกล้วยไม้แล้ว กระบวนแห่จะได้เดินขึ้นเชิงสะพานข้างโรงสี่เหลี่ยมลงถนนระหว่างคลองกับสวนสราญรมย์ ไปขึ้นทางถนนเจริญกรุงกลับมาทางถนนสนามไชย แล้วชาววิเศษดูรำทวนรำกระบี่กระบองแลตะกร้อต่อไป

เวลาคืนเอนค้ำ มีทหารม้าให้นำชาววิเศษ แลมีทหารสำหรับเกียรติยศยืนนำหอพระสมุกต์ มีเด็กชายยืนบันไดมีมหาดเล็กบ้อยยืนห้องที่พักขุนนาง แต่ท้องพระโรงตะวันออกไม่ต้องมี ข้าราชการที่จะมาคืนเอนพักท้องพระโรงตะวันออก แล้วคืนเอนที่พระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ เข้าทางพระทวารท้องพระโรงกลาง ในท้องพระโรงกลางมีมหาดเล็กบ้อยยืนเรียงด้วย คืนเอนแล้วเลี้ยงน้ำชาที่พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ห้องน้ำเงินเดินทางซอกห้อง ขาถลับออกทางท้องพระโรงกลาง มีมหาดเล็กบ้อยยืนรายทางตามผนังสองข้างท้องพระโรงกลางด้วย

1. aide-de-camp (A.D.C.)

วันที่ ๒๑ คูในพระบรมราชวังนั้น คือ พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาทห้อง
ซีกกรุม¹ แลห้องพระโรงทวันออก ห้องพระโรงกลาง ที่พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร
ห้องเหลือง ห้องน้ำเงิน ห้องเขียว พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระที่นั่งไพศาลทักษิณ แล
ห้องพระโรงนำ

ผู้ไปเยี่ยม คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาทรนตรีศรี กรมพระ-
จักรพรรดิพงษ์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ-
วรเดช พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์-
ศิลปาคม พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น
นราธิปประพันธ์พงษ์ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ พระเจ้าน้องยาเธอ
พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ เจ้าพระยารัตนบดินทร พระยาภาสกรวงษ พระยามนตรีสุริยวงษ
พระยาสุรศักดิ์มนตรี แแต่เต็มยศทั้งนั้น แต่ผู้ไปเยี่ยมแล้วต้องจักมหาดเล็ก ทนายแแต่ทัว
ให้สอากเรียบร้อยคอยรับกัก² ทอบที่วังที่บ้านค้าย

วันที่ ๒๒ เวลาเช้าชาววิตส์ลงที่ท่าสนันทาลัยนั้น ลงเรือพระที่นั่งแ่งไป
ขึ้นเรือใหญ่ซึ่งทอดอยู่กลางน้ำ มีเรือแ่งรับพวกซุก³ ค้าย ๓ ลำ

การรับชาววิตส์ที่พระราชวังบางปอินั้น พอชาววิตส์มาถึงเสด็จออกรับ
ที่ตพาน เจ้านายข้าราชการที่ตามเสด็จ แลพระยาไชยวิชิตกับกรมการกรุงเก่าคอยรับที่
กระโจม มีพระกลด ๒ องค์ มีมหาดเล็กบ้อยยืนที่พระที่นั่งวโรภาศพิมาน ชาววิตส์ขึ้นแล้ว
ทรงนำให้รู้จักพระยาไชยวิชิต แลเสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระที่นั่งวโรภาศเข้าห้องทวัน-
ออกแล้วเข้าพระทวารที่เจาะใหม่ข้ามตามตพานเสาวรศ ไปขึ้นชานพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร
ทางบันไดใหญ่ค้ำันทวันตกตรงเข้าพระที่นั่งอุทยานทางอ้อมจันท์ค้ำันตก พระองค์เจ้าโสณ-
บัณฑิตย์ แลผู้แแต่พระที่นั่งมีพระยาคำรงราชพลขันธ์เป็นต้นคอยรับที่เชิงบันได เสด็จขึ้น
พระที่นั่งอุทยานสมมตที่อยู่ แล้วเสด็จกลับ ผู้ที่อยู่ประจำในพระราชวัง คือ พระเจ้าน้อง
ยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ตำแหน่งที่ ๑ เจ้าหมื่นสรรพเพ็ชรภักดี ตำแหน่งที่ ๒ หม่อม
ราชวงษสุพรรณ ตำแหน่งที่ ๓ พระยาพิพัฒน์โกษา ตำแหน่งที่ ๔ พระยาคำรงราชพลขันธ์อยู่
สภาการราชประยูร

1. Sitting room
2. card (นามบัตร)
3. Suite (บุคคลในคณะ)

เวลาเย็นแข่งเรือ เติร์มเลี้ยงหน้าชาที่แก่งบพผาประภาศ เจ้าชายข้าราชการ
ที่สำหรับตามเสด็จในซุคหลวง¹ เข้าไปคอยรับเสด็จที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ เข้าประตูองคค์
ในจรรจัญอ้อมวนาฏเกษมสถานค์ ไปตามทางเหนือสระ ตรงไปถึงกระป่องแล้วไปพระที่นั่ง
เวหาศจำรูญ ห้ามมิให้เดินผ่านน้ำเรื่อนแซกเมืองพัก แลเวลาอื่น ๆ พวกในซุคหลวง
ต้องเข้าไปคอยรับเสด็จตามทางนี้ตลอดเวลา เสด็จพระราชดำเนินมาที่แก่งบพผาประภาศ
ซารวิตส์ลงมาพร้อมกันเลี้ยงหน้าชาแล้วเสด็จออกประทับหน้าพระที่นั่งวโรภาศ มีแห่ราชฎมา
เผ่าซารวิตส์ แล้วยประทับปลับพลาทอกพระเนตรแข่งเรือแล้วเสด็จขึ้น

การไปเวคินเนอ เสด็จออกพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ผู้ที่กินเนอนอกจากที่
อยู่ประจำกับซารวิตส์เข้ามาคอยที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญพร้อมด้วยซุคหลวง มีมหาดเล็กบ้อย
ยืนที่ชั้นล่างสองแถว ซารวิตส์มาทางพระที่นั่งวิฑูรทัศนา มาขึ้นพระที่นั่งเวหาศจำรูญ
กินเนอแล้วพระราชทานของที่รูดก พอเลี้ยงแล้ว พวกที่อยู่สภาคารราชประยูรเข้ามาที่พระ-
ที่นั่งเวหาศจำรูญ แล้วลงเรือที่พระองค์เจ้าจักรจรัสวงษแลพระยามหามนตรีจักษมา ออกประก
สาคารประภาศ เทียวคูเครื่องเล่นต่าง ๆ แล้วยมาเลี้ยงที่แพที่เรื่อนบ้าง แล้วยไปขึ้นที่พระที่นั่ง
เวหาศจำรูญ

วันที่ ๒๓ เวลาโมงเช้าเลี้ยงอาหารเช้าที่พระราชวังบางปอิน เวลาเช้า
๒ โมง เสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งโสภณภควดี พร้อมด้วยซารวิตส์ ๑ สมเด็จ
พระบรมโอรสาธิราช ๑ ปรินซ์ยอช ๑ ประทับในแก่ง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง
เทวะวงษ์วโรประการ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม พระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ พวกรุสเซีย ๒
นั่งหน้าเรือ พระเจ้าน้องยาเธอ องค์เจ้าวัฒนวงษ์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพ-
สิทธิประสงค์ เจ้าหมื่นเสมอใจราช เจ้าหมื่นไวยวรนาถ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น
อภิศรอกมเดช พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล พระยานรรัตนราชมานัก
พวกรุสเซีย ๔ นั่งท้ายเรือ เอกคิกงเปนพระที่นั่งรอง ผู้ที่ลงในเรือคือพวกรุสเซียทั้งหมด
พระยาคำรงราชพลขันธ์ หม่อมราชวงษสวพรรณ หลวงอำนาจนรงค์ราญ หลวงวิฑิต์สรสาทร
เจ้าหมื่นสรรพเพ็ชรภักดี

ที่ที่พระราชวังจันทเกษมมีเสาชงชักธงบรवारไว้ พอเรือพระที่นั่งถึงชักธง
ซารวิตส์ สลุทมีทหารยืนแถวตามตลิ่งด้วย

1. Royal Suite

ที่พะเนียดมีทหารรายทางแตรเดี่ยวแต่ทำน้ำถึงบันไดพะเนียด พระองค์เจ้า-
 ขจรจรัสแสงกรมช้าง พระยาไชยวิชิตแลกรมการยี่นรับเสด็จ เจ้านายขุนนางมหาดเล็ก
 นอกนั้นล่วงหน้าไปรับเสด็จอยู่บนพะเนียด เสด็จขึ้นจากเรือแล้วทรงนำซาววิตส์ให้รู้จักกับ
 พระองค์เจ้าขจรจรัสวงศ์ แล้วเสด็จขึ้นรถพระที่นั่งพร้อมด้วยซาววิตส์ สมเด็จพระบรม-
 ไอรสาราช ปรีณชัยยอช นอกนั้นขึ้นรถตามสมควร เสด็จขึ้นพะเนียดประทับมุขกลาง พระ-
 บรมวงษานางข้อยู่ยกพนชนะบนตั่งแถมมุขกลางจนตลอด พวกซุตรสเซียแลหูค้อยู่ชั้นลคขวา
 ซ้าราชการพานทองอยู่ชั้นลคซ้าย ขุนนางผู้น้อยจนมหาดเล็กอยู่ปรำยักพื้นสองข้าง คนยุโรป
 สามัญอยู่ปรำก่าแวงเลี้ยวไปข้างขวา กรมช้างกันข้างในพะเนียดเปิดข้างเล็กออกกันข้างใหญ่
 ไว้ แล้วเสด็จพลับพลาเล็กทอดพระเนตรจับกลางแปลงก่อน แล้วเสวยกลางวัน เสร็จแล้ว
 จึงถลองข้างใหญ่ในพะเนียดแลจับช่องต่อไปจนเวลาสมควรแล้วเสด็จกลับ

คืนเนอเวลาทุ่มครึ่ง ผู้ที่อยู่ในพระราชวังที่ไม่ต้องคืนเนอ ให้พระเจ้าน้อง-
 ยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยเสียงตลอดมหาดเล็กของซาววิตส์ ผู้ที่ถูกคืนเนอเจ้านาย
 เข้ามาพระที่นั่งเวหาศจำรูญ พร้อมกับพวกซุทหลวงขุนนางแลพวกกรสเซียที่อยู่สภาการคอย
 อยู่ที่พระที่นั่งวโรภาศ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมอยู่ก่อนรับที่พระที่-
 นั่งวโรภาศ เวลาคืนเนออยู่นั้น พวกที่ไม่ถูกคืนเนอกะไว้ ๔๐ ถึงเวลาเชิญให้มารออยู่ห้อง
 พระโรง คืนเนอแล้วเสด็จออกห้องพระโรงขึ้นทางพระทวารเจาะใหม่ ไปประทับที่วรรณภู-
 เกษมสถาน พร้อมด้วยผู้ที่คืนเนอแลไม่คืนเนอทั้งปวงรวม ๘๐ ฟังมโหรีพิณพาทย์เสียงบุห-
 รนาชา

วันที่ ๒๔ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยซาววิตส์ไปทอดพระเนตรจับข้าง
 ที่พะเนียดอีกเวลาหนึ่ง

วันที่ ๒๕ เวลาเช้า ซาววิตส์มาทูลลาที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญห้องโอรณ¹
 มีมหาดเล็กบ้อยยี่นรับอย่างวันคืนเนอ ผู้ที่จะตามเสด็จเข้ามาคอยเผ่าด้วย สมเด็จพระนางเจ้า
 เสด็จออกทรงรับทูลลาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกทาง
 พระที่นั่งวโรภาศพิมาน พร้อมด้วยซาววิตส์ เสด็จลงเรือพระที่นั่งโสภณภควดี มีพระกลด
 ๒ คัน ผู้ที่คืนเนอที่พระที่นั่งวโรภาศพิมานส่งที่โรงแตร ผู้ที่ตามเสด็จลงเรือคือผู้ที่จะไปส่ง
 ถึงปากน้ำ แลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นคำรงราชานุภาพ ราชองครักษ์แลจางวางหัวหมื่น
 มหาดเล็ก เสด็จขึ้นส่งบนเรือใหญ่ แล้วเสด็จกลับลงเรือพระที่นั่งโสภณ ส่งจนเรือซาววิตส์
 ล่องลงไปแล้วเสด็จกลับ.

1. Throne room

คำทักเตือนสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์
ในการรับอิสติมปีเรียลไฮเนศซาร์วิตส์ประเทศรัสเซีย

ว่าด้วยการประทับในที่ต่าง ๆ

วันที่ ๑

๑. ในการรับคราวแรกเมื่อซาร์วิตส์ถึงกรุงเทพฯ นั้น พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ก็เสด็จไปประชุม¹ได้ ไม่มีกำหนดเฉพาะพระองค์ ถ้าพระองค์ใดสามารถจะเสด็จมาได้ ต้องเสด็จลงไปคอยรับอยู่ที่ท่าหนักแพ ต้องประทับยืนอยู่ในที่ท่าหนักแพ พระที่นั่งหลังคพิมาน หันพระภักตรทางทิศเหนือ ครั้นเสด็จพระราชดำเนินจากท่าหนักแพไปพระที่นั่งจักรกรีแล้ว ต้องตามเสด็จไปทั้งหมด ประทับยืนอยู่ในห้องพระโรงสีชมภู ครั้นเสด็จพระราชดำเนินไปวังสราญรมย์แล้ว จึงควรเสด็จกลับวังได้

๒. ในการเลี้ยงอาหารเวลาค่ำอย่างยศ²นั้น พระบรมวงศานุวงศ์ที่ได้รับกระแสพระบรมราชโองการให้เข้าไปประชุมนั้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ก็ควรเสด็จขึ้นไปพระที่นั่งจักรกรี ประทับยืนแลนั่งอยู่ในห้องพระโรงสีชมภู ครั้นเวลาเสด็จพระราชดำเนินสู่ห้องที่เสวย ต้องตามเสด็จไปประทับตามกำหนดพระนามซึ่งฉลากไว้ที่โต๊ะนั้น ครั้นเสวยแล้วตามเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ครั้นเสด็จพระราชดำเนินออกไปส่งซาร์วิตส์กลับวังสราญรมย์ ก็ควรตามเสด็จออกไปภายหลังแล้วพักอยู่ที่ห้องพักขุนนาง คอยอยู่จนเสด็จขึ้นแล้ว ก็กลับวังได้

วันที่ ๒

๓. พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งจะต้องเสด็จไปเยี่ยมเยือนซาร์วิตส์ ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องเสด็จไปที่วังสราญรมย์ พักอยู่ห้องนอก เจ้าพนักงานจะได้เชิญเสด็จเข้าไปพบกับซาร์วิตส์ในห้องในฤกษ์ห้องนอกฤกษ์รับไว้แต่พระนามก็แล้วแต่การที่เจ้าพนักงานจะทูลต่อไป

1. คำว่า "ไปประชุม" ในสมณนี้ใช้ว่า "ไปร่วมงาน"

2. State dinner

๕. พระบรมวงษานวงษ์ซึ่งจะได้รับกระแสพระบรมราชโองการให้ไปประชุมเลี้ยงอาหารเวลาค่ำที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ พระราชวังบางปอิน ถ้าผู้ซึ่งจะต้องมีการเกี่ยวข้องกับบางปอินในชั้นต้นนั้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องออกจากกรุงเทพฯ ขึ้นไปบางปอินในวันนั้น ถ้าผู้ที่ไม่ต้องไปเยี่ยมเยือนชาววิศก็เสด็จไปได้ไม่ว่าเวลาใด แต่ที่จะต้องเสด็จไปเยี่ยมเยือนชาววิศนั้นต้องเสด็จไปภายหลังเวลาเยี่ยมเยือนแล้ว

วันที่ ๓

๕. ในการรับชาววิศที่บางปอินนั้น พระบรมวงษานวงษ์ซึ่งได้เสด็จขึ้นไปก่อนนั้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องประทับยืนอยู่ที่กระโจมเตาข้างพระที่นั่งวโรภาศพิมาน ครั้นเสด็จพระราชดำเนินรับชาววิศเข้าไปในพระที่นั่งวโรภาศพิมานแล้ว ผู้ที่ไม่ต้องมีหน้าที่เกี่ยวข้องในพระราชวังชั้นใน ก็กลับไปที่พักได้

๖. ในการแห่ราษฎรแลแข่งเรือเวลาบ่ายที่พระราชวังบางปอินนั้น พระบรมวงษานวงษ์ซึ่งได้เสด็จขึ้นไปก่อนนั้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องไปพักอยู่ที่พระที่นั่งวโรภาศพิมาน ครั้นแห่ราษฎรแล้ว ตามเสด็จไปประทับที่พลับพลาเล็กริมหน้าทอดพระเนตรแข่งเรือต่อไป ครั้นเสด็จขึ้นแล้ว กลับที่ที่พักได้

๗. ในการเลี้ยงอาหารค่ำที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญนั้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด เมื่อถึงเวลา ต้องเสด็จเข้าไปประทับอยู่ที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญก่อน แล้วมีการเลี้ยงต่อไป ครั้นเสด็จลงเรือการประชุมในน้ำ ก็ลงเรือที่ทำตำหนักแพพระที่นั่งเวหาศจำรูญนั้นต่อไป ตามที่เจ้าพนักงานจะกะให้ไป ครั้นเสด็จขึ้นแล้ว ก็กลับที่ที่พักได้

วันที่ ๔

๘. ในการจับข้าง พระบรมวงษานวงษ์ ซึ่งมีได้เกี่ยวหน้าที่ ซึ่งจะต้องตามเสด็จพระราชดำเนินในเรือพระที่นั่ง แลซึ่งจะได้ขึ้นไปยังบางปอินภายหลัง เพราะไม่ต้องรับกระแสพระบรมราชโองการให้ไปประชุมเลี้ยงอาหารเวลาค่ำที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญนั้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใดควรเสด็จขึ้นไปพักอยู่บนพะเนียด ครั้นเสด็จพระราชดำเนินถึงพะเนียดแล้วตามเสด็จขึ้นไปประทับเก้าอี้ ซึ่งตั้งไว้สำหรับพระบรมวงษานวงษ์ที่มุขกลางนั้นตาม

ลำดับ ครั้นเสด็จไปทอดพระเนตรจับข้างกลางแปลง ก็ตามเสด็จไปประทับที่พลับพลาด้วย
แลประทับโต๊ะเสวยตามธรรมเนียม ครั้นเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว ก็ต้องเสด็จกลับ
ไปยังบางปอน

๙. ในการประชุมเดือนหงายที่บางปอนนั้น เมื่อเวลาต่างองค์ต่างเสวยจาก
ที่พักกันมาแล้ว ถ้าพระบรมวงษานุวงศ์ที่ไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องเสด็จเข้าไปที่ชลาหน้า
พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร ประทับยืนแลนั่งแลทรงพระดำเนินในเขตรจังหวัดซึ่งจะมีการ
ประชุมนั้นตามธรรมเนียมการประชุม ครั้นเสด็จขึ้นแล้ว ก็ควรเสด็จกลับที่พักได้

วันที่ ๕

๑๐. ในการจับข้างคราวที่ ๒ นั้น ก็ควรเป็นไปเหมือนที่เข้ามาในข้อ ๘ นั้น

๑๑. ในการเลี้ยงอาหารเวลาค่ำที่พระที่นั่งวโรภาศพิมานนั้น พระบรม-
วงษานุวงศ์ที่ได้รับกระแสพระบรมราชโองการให้ไปประชุมเลี้ยงอาหารค่ำในวันนี้ ถ้าไม่
ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องเสด็จเข้าไปที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ คอยตามเสด็จพระราชดำเนินออก
ไปพระที่นั่งวโรภาศพิมาน แล้วประทับโต๊ะเสวยตามธรรมเนียม ครั้นเสด็จพระราชดำเนิน
ไปทรงฟังมโหรีที่วรรณภูมิเกษมสถาน ก็ตามเสด็จไปทรงฟังมโหรีที่วรรณภูมิเกษมสถานนั้น
เสด็จขึ้นแล้ว ก็กลับที่พักได้

วันที่ ๖

๑๒. ในการส่งซาววิคส์นั้น พระบรมวงษานุวงศ์ ซึ่งได้เสด็จประทับ
อยู่ที่บางปอนทั้งปวงนั้น ต้องเสด็จไปประทับพักอยู่ที่พระที่นั่งวโรภาศพิมาน ครั้นเสด็จ
พระราชดำเนินลงไปส่งซาววิคส์ ต้องตามเสด็จไปยื่นสิ่งที่สพานฉนวนหน้าพระราชวังบางปอน
ครั้นเสด็จพระราชดำเนินไปแล้ว ก็กลับที่พักได้

ว่าด้วยการแต่งพระองค์

๑. ในการรับคราวแรกเมื่อซาววิคส์มาถึงกรุงเทพฯ นั้น ต่างกรมซึ่ง
ไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องแต่งพระองค์ทรงเครื่องสำหรับราชอิสริยาภรณ์มหาจักรกรี คือ
ทรงพระมาลาเฮลเมต มีขนนกการเวกปักกษิภาเสียบข้าง (ไม่ใช่ปักบนยอด) ฉลองพระองค์

1. Helmet

ปักจักรกรี ผ้าทรงม่วงสีแดง ถุงพระบาทขาว รองพระบาทหนังมันดำอย่างผูก (เพราะ
 เเทกว่ารองพระบาทก็มีเขี้ยวตามพระราชบัญญัติจะหาไม่ได้ทั้งนั้น) แลทรงคาคกราคคทอง
 แลคาคสายรัดพระองค์ ทรงคิกระบี่สำหรับจักรกรีนั่นด้วย แลทรงคิกระบี่เครื่องราชอิสริยาภรณ์
 เต็มที่ ใช้แพรสายสพายจักรกรีทุกองค์ (ไม่ต้องทรงสายสร้อยจุลจอมเกล้า ฯ)

๒. ในการเลี้ยงอาหารค่ำอย่างยศที่พระที่นั่งจักรกรี แลการไปเยี่ยมเยือน
 ชารวิศส์ที่วังสราญรมย์ แลการส่งชารวิศส์ที่บางปอน ต่างกรมซึ่งไม่ต้องมีหน้าที่อันใด
 จะทรงแต่งเครื่องจักรกรีกี่ได้ ถ้าทรงแต่งเครื่องจักรกรี ต้องทรงแต่งอย่างที่ว่ามาในข้อ ๑
 แต่จะทรงเปลี่ยนสายสพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์อย่างอื่นก็ได้ ฤจะทรงแต่งอย่างพลเรือน
 ก็ได้ ถ้าทรงอย่างพลเรือนต้องทรงพระมาลาเซลเมตมียอกเกี้ยว ทรงฉลองพระองค์ยะระบับ
 ผ้าทรงสีน้ำเงินแก่ ถุงพระบาทขาว รองพระบาทหนังดำ คาคสายรัดพระองค์ตามแต่จะมี
 คิกระบี่เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามแต่จะทรง (แต่ต้องยกนพรัดัน เพราะเป็นการไม่ควรแก่กิจนั้น)
 ฤพระองค์ใดจะทรงเครื่องยศฝ่ายทหารบกฤเรือตามที่มียูกี่ได้ ถ้าทรงเครื่องทหาร ต้อง
 ทรงให้พร้อมเพรียงทั้งพระมาลาแลสายกระบี่ แลทรงผ้าทรงเชิงสีน้ำเงินแก่ ถุงพระบาทขาว
 รองพระบาทหนังดำอย่างผูก เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามแต่จะทรง

๓. ถ้าเป็นพระองค์เจ้าแลหม่อมเจ้าที่ไม่ต้องมีหน้าที่อันใดนั้น ในการแต่ง
 เต็มยศทั้ง ๔ เวลาตามที่ว่ามาแล้วนั้น จะทรงเครื่องพลเรือนฤเครื่องทหารตามที่มียูกี่ได้
 แต่ต้องแต่งให้ถูกต้องตามอย่างที่ว่ามาในข้อ ๒ นั้น

๔. ในการรับชารวิศส์ที่บางปอน พระบรมวงษานุวงศ์ที่ไม่ต้องมีหน้าที่
 อันใด ทรงแต่งพระองค์อย่างพลเรือนก็ได้ ถ้ามีเครื่องแต่งพระองค์อย่างทหาร ทรงแต่ง
 อย่างทหารก็ได้ ถ้าทรงแต่งอย่างพลเรือน ต้องทรงพระมาลาเซลเมตขาวเกลี้ยง ฉลอง
 พระองค์อย่างที่ว่าฟรอกโกท¹ ผ้าทรงม่วงไม่กำหนด สีถุงพระบาทขาว รองพระบาท
 หนังดำ ถ้าทรงแต่งอย่างทหาร ทรงเครื่องยศคำตามยศ ผ้าทรงสีน้ำเงินแก่ ถุงพระบาทขาว
 รองพระบาทหนังดำอย่างผูก ทรงพระมาลาทหารแลคาคสายกระบี่ด้วย แลคิกระบี่
 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามสมควร

๕. ในการแห่ราษฎรแลแข่งเรือที่บางปอนแลการจับช้างที่พะเนียด พระ
 บรมวงษานุวงศ์ที่ไม่ต้องมีหน้าที่อันใด ทรงแต่งพระองค์อย่างตามธรรมเนียม คือพระมาลา

1. frock-coat

ต่าง ๆ ไม่กำหนด ฉลองพระองค์ขาวต่าง ๆ ไม่กำหนดว่าอย่างไร สุดแต่ให้มีฉลองพระองค์
เชิ้ต¹ แลอมพระสอชั้นในด้วยแล้วเป็นใช้ได้ ผ้าทรงต่างสีตามแต่จะทรง ถุงพระบาทแล
รองพระบาทตามแต่จะทรง แต่ที่มีเครื่องยศทหาร จะทรงเครื่องยศทหารขาวก็ได้ ถ้าแต่ง
ทหารต้องติดเครื่องอิสริยาภรณ์ด้วย

๖. ในการเลี้ยงอาหารค่ำที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ แลพระที่นั่งวโรภาศ
พิमान แลการประชุมเดือนหงายที่บางปอนั้น พระบรมวงษานุวงศ์ที่ไม่มีหน้าที่อื่นใด ทรง
แต่งอย่างพลเรือนก็ได้ ถ้ามีเครื่องแต่งพระองค์อย่างทหาร ทรงแต่งอย่างทหารก็ได้ ถ้าทรง
แต่งอย่างพลเรือน ต้องทรงพระมาลาอย่างที่ว่าสมกกิงแกบ²ก็ได้ ฤาอย่างที่ว่า
ออปทแฮต³ก็ได้ ทรงฉลองพระองค์สำหรับเวลาเย็นที่เรียกว่าอวิฟนิ่งเดรส⁴นั้น ใช้ฉลอง
พระองค์กัก⁵คำ ทรงผ้าทรงสีน้ำเงินแกกก็ได้ สีดำก็ได้ ถุงพระบาทสีขาวก็ได้ สีน้ำเงินแกกก็ได้
สีคำก็ได้ รองพระบาทหนังดำที่เรียกว่าคอตชู⁶ก็ได้ ฤาอย่างอื่น ๆ ก็ได้ สุดแต่ต้องให้เป็น
หนังดำ ถ้าแต่งอย่างทหารต้องเต็มยศแลติดเครื่องราชอิสริยาภรณ์ด้วย

๗. ในการที่จะต้องแต่งพระองค์ทุกอย่างที่ต้องถือว่าจะทรงแต่งพระองค์
อย่างไรก็ดี ควรจะต้องมีฉลองพระองค์เชิ้ตแลอมพระสอชั้นในทุกครั้งทุกครั้ง ถ้าไม่มี
จริง ๆ ก็ต้องทรงฉลองพระองค์ขาวอย่างใดอย่างหนึ่งชั้นในแทนฉลองพระองค์เชิ้ตด้วย

ว่าด้วยพระอาการกิริยาซึ่งจะต้องทรงประพฤติ

๑. เมื่อเจ้าพนักงานกรมวังได้มีหมายฤาบอกกล่าวนัดแนะเวลาซึ่งจะต้อง
เสด็จมาประชุมในที่ต่าง ๆ ต้องรีบเสด็จมาประชุมให้ทันการตรงเวลา ที่จะถือว่าช้า ๆ ก็ได้
นั้นไม่ได้ แลสมควรจะมีพระไทยเอื้อเฟื้อซึ่งจะต้องคอยทรงระวังแลสืบสวนในเรื่องกำหนด
วันแลเวลาซึ่งจะมีการประชุมต่าง ๆ ให้เป็นแน่นอนประกอบเข้าด้วย จะได้เป็นทางซึ่งจะได้
เสด็จไปในการนั้นให้ทันกำหนดวันแลเวลา

1. shirt
2. smoking cap
3. top-hat
4. evening Dress
5. waist-coat
6. court shoe

๒. ในวันแรกรับซารวิตส์ที่ค้ำหนักแพนั้น ในเวลาที่ซารวิตส์ถึงปราสาทที่ พระบรมวงษานุวงศ์ได้ประทับยืนอยู่นั้น พระองค์โคที่ทรงแต่งเครื่องจักรกรี่ ฤๅที่แต่ง พระองค์อย่างทหาร ต้องทรงพระมาลาอยู่ แล้วแลกระทำวันทียะหัดด์ตามธรรมเนียมอย่าง ทหาร คือยกพระหัดด์ขวาขึ้นบ้องพระมาลาเหนือพระกรรณไปข้างหน้าหน่อยหนึ่ง แล้วแล วางพระหัดด์ลงเสียตามเดิม ที่แต่งพระองค์อย่างพลเรือนก็เปิดพระมาลาก้มพระเศียรคำนับ ตามธรรมเนียม เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำซารวิตส์ให้รู้จักกับพระองค์ โคที่ทรงเครื่องอย่างจักรกรี่ฤๅทหารนั้น ต้องยกพระหัดด์กระทำวันทียะหัดด์อีกครั้ง ๑ แล้ว รัยยืนพระหัดด์ขวาไปจับพระหัดด์ซารวิตส์ตามธรรมเนียม ที่ทรงเครื่องอย่างพลเรือนก็ก้ม พระเศียรหน่อยหนึ่ง แล้วยืนพระหัดด์ไปจับพระหัดด์ซารวิตส์ตามธรรมเนียมเหมือนกัน เมื่อคามเสด็จพระราชดำเนินไปในปราสาทนี้ ก็ทรงพระมาลาไปพร้อมกันทั้งสน ครั้นขึ้นไป ถึงบนพระที่นั่งจักรกรี่แล้ว พร้อมกันถอดพระมาลาทั้งหมด เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนิน ไปส่งซารวิตส์ที่วังสราญรมย์ ก็ก้มพระเศียรถวายคำนับตามธรรมเนียมพร้อมกัน

๓. ในการที่จะต้องเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทฤๅพบปะกับซารวิตส์ฤๅจะ รับจ่านับแก่คนอื่น ๆ ก็ดี ถ้าพระองค์โคที่ทรงเครื่องจักรกรี่ฤๅทหาร ถ้าประทับอยู่นอก หลังคา (เป็นต้นว่าปราสาทเดินอย่างนี้ก็นับเนื่องเข้าอยู่ในว่านออกหลังคาเรือนเหมือนกัน) ต้องทรงพระมาลาแลถวายคำนับฤๅรับคำนับด้วยวันทียะหัดด์เหมือนที่เข้ามาแล้วในข้อ ๒ ถ้าเป็นในหลังคาเรือนแท้จึงเปิดพระมาลาแลคำนับด้วยพระเศียรเหมือนอย่างพลเรือนตาม ธรรมเนียม แต่ที่ทรงเครื่องอย่างพลเรือนนั้นก็ใช้คำนับอย่างพลเรือนตามสมแก่กาล ไม่ต้อง อธิบายมากในที่นี้

๔. ในการที่พระบรมวงษานุวงศ์จะต้องเข้าไปในที่ประชุมในที่ใด สมควร จะต้องไว้พระเกียรติยศของเจ้านาย ซึ่งจะมีให้มีความย่อท้อสทกสท้าน คือเสด็จไปเที่ยว ยืนแอบ ๆ ฤๅยืนย่อไปคิคอยู่กับผนังในที่ต่าง ๆ เป็นต้น แต่ต้องอย่าให้เกินกับเหตุฤๅเกิน หน้าที่ซึ่งจะต้องเสด็จประทับอยู่ในที่ทั้งปวง ต้องประทับอยู่ในที่ควรแลสังสรรในการประชุม ทามการที่สมควรแก่กิจการนั้น ๆ แม้แต่จะประทับนั่งแลยืนฤๅทรงพระดำเนินประการใด ๆ ก็ต้องให้เป็นไปในที่ควร คืออย่าให้นั่งลงกับพื้นต้องนั่งบนเก้าอี้ ฤๅอย่ายืนแลทรงพระ ดำเนินก้ม ๆ กราน ๆ ไป เป็นต้น เป็นการไม่สมควรทุกประการ

คำเพิ่มเติม

ในกำหนดการรับเจ้านั้นยังไม่เป็นการแน่นอนลงได้ การที่ว่ามาแล้วนั้นเป็นการกะไว้เป็นอย่างมากเต็มที่ บางทีจะย่นวันน้อยลงอีกวัน ๑ คือมีการจับช้างแต่วันเดียว ในวันที่ ๓ ถ้าเป็นดังนั้นการจับช้างแลการประชุมเดือนหงายที่บางปอนในวันที่ ๔ จะต้องเลิก คงเปลี่ยนกำหนดในวันที่ ๕ มาเป็นวันที่ ๔ กำหนดในวันที่ ๖ มาเป็นวันที่ ๕ การนั้นคงจะเป็นไปตามกำหนดเดิมนั้นได้เหมือนกัน

แลกำหนดวันแลเวลาซึ่งจะต้องรับรองอย่างใด คงจะแจ้งอยู่ในหมายเหตุกรมวัง ซึ่งจะได้อ้างความต่อไปนั้นทุกประการ

คำตักเตือนสำหรับข้าราชการ ในการรับสัณนิบาตเรือเสด็จมาเสด็จประเทศรัสเซีย

วันที่ ๑

๑. ในการรับคราวแรกเมื่อเสด็จมาถึงกรุงเทพฯ นั้น ข้าราชการซึ่งไม่ต้องมีหน้าที่อันใด ก็ไปประชุมได้ตามกำหนด ซึ่งเจ้าของกระทรวงจะกำหนดให้ไปประชุม นั้น ผู้หนึ่ง ๆ ต้องลงไปคอยรับอยู่ที่ท่าหน้าแพ ข้าราชการซึ่งแต่งตัวอย่างทหาร คือ นายทหารบก นายทหารเรือ แลกรมวังคำหรวจ ต้องไปยืนอยู่ที่ปรำนำพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ฝ่ายตะวันตกหันหน้าไปทางตะวันออก ข้าราชการซึ่งแต่งตัวอย่างพลเรือน ต้องไปยืนอยู่ที่ปรำนำพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยฝ่ายตะวันออกหันหน้าไปทางตะวันตก มหาดเล็กต้องไปยืนอยู่ที่ปรำท้ายพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยฝ่ายเหนือหันหน้าไปทางทิศใต้ ครั้นเสด็จพระราชดำเนินจากท่าหน้าแพไปแล้ว พอพระบรมวงษานุวงศ์ตามเสด็จไปหมดแล้ว ข้าราชการฝ่ายทหารแลพลเรือนก็ตามเสด็จปนกันไป เมื่อถึงมหาดเล็ก ๆ ก็ตามไปปนกับข้าราชการทั้งปวงนั้น ครั้นถึงเชิงบันไดพระที่นั่งจักรกรี ข้าราชการผู้ใหญ่พวกที่แต่งตัวอย่างทหารชั้นยศนายพล แลนายพันที่มีตำแหน่งสูง พวกที่แต่งตัวอย่างพลเรือนที่เป็นขุนนางชั้นยศพระยาพานทอง ขึ้นไป ที่เป็นมหาดเล็กตั้งแต่หลวงนายชั้นไป ได้ขึ้นไปบนพระที่นั่งยืนพักอยู่ที่ห้องพระโรง สัมมุภพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงศ์ ครั้นเสด็จพระราชดำเนินไปวังสราญรมย์แล้วจึงควร

กลับบ้านได้ ฝ่ายข้าราชการผู้น้อยนอกนั้นต้องไปพักอยู่ที่หอพระสมุคจนเสด็จไปวังสราญรมย์แล้ว จึงให้กลับบ้านได้

๒. ในการเลี้ยงอาหารค่ำอย่างยศนั้น ข้าราชการที่ได้รับกระแสพระบรมราชโองการให้เข้าไปประชุมนั้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ก็ควรต้องขึ้นไปพระที่นั่งจักรกรียืนแลนั่งอยู่ในห้องพระโรงสีชมภู ครั้นเวลาเสด็จพระราชดำเนินสู่ห้องที่เสวย ต้องตามเสด็จไปนั่งตามกำหนดชื่อซึ่งฉลากไว้ที่โต๊ะนั้น ครั้นเสวยแล้ว ตามเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ครั้นเสด็จพระราชดำเนินออกไปส่งขารวิตส์กลับวังสราญรมย์ ก็ควรตามเสด็จออกไปภายหลัง พวกที่จะต้องไปวังสราญรมย์นั้น แล้วไปพักอยู่ที่ห้องพักขุนนาง ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็กลับบ้านได้

วันที่ ๒

๓. ข้าราชการผู้ใหญ่ซึ่งจะต้องไปเยี่ยมเยียนขารวิตส์ ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องไปวังสราญรมย์ พักอยู่ห้องนอก เจ้าพนักงานจะได้เชิญเข้าไปพบกับขารวิตส์ในห้องในฤกษ์ห้องนอกฤกษ์ไว้แต่ชื่อก็แล้วแต่การที่พนักงานจะแจ้งความให้ทราบต่อไป

๔. ข้าราชการซึ่งจะได้รับกระแสพระบรมราชโองการให้ไปประชุมเลี้ยงอาหารค่ำที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ พระราชวังบางปอิน ฤกษ์ซึ่งจะต้องมีการเกี่ยวข้องที่บางปอินในชั้นต้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องออกจากกรุงเทพฯ ขึ้นไปบางปอินในวันนั้น ถ้าผู้ที่ไม่ต้องไปเยี่ยมเยียนขารวิตส์ก็ได้ไม่ว่าเวลาใด แต่ที่ต้องไปเยี่ยมเยียนขารวิตส์นั้นต้องไปภายหลังเวลาเยี่ยมเยียนแล้ว

วันที่ ๓

๕. ในการรับขารวิตส์ที่บางปอินนั้น ข้าราชการซึ่งจะได้ขึ้นไปก่อนนั้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องยืนอยู่ที่กระโจมเตรแลใต้ต้นมะม่วงข้างพระที่นั่งวโรภาศพิमान ครั้นเสด็จพระราชดำเนินรับขารวิตส์เข้าในพระที่นั่งวโรภาศพิमानแล้ว ผู้ที่ไม่ต้องมีหน้าที่เกี่ยวข้องในพระราชวังชั้นในก็กลับไปที่พักได้

๖. ในการแห่ราชฎระแลแข่งเรือเวลาบ่ายที่พระราชวังบางปอินนั้น ข้าราชการซึ่งได้ขึ้นไปก่อนนั้น ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องไปพักอยู่ที่กระโจมเตรแลใต้

คัมมะม่วงข้างพระที่นั่งวโรภาศ ผู้ใหญ่ ๆ ขึ้นไปบนพระที่นั่งวโรภาศพิมาน ครั้นแห่ราชฎแล้ว ตามเสด็จพระราชดำเนินไปนั่งแลยืนดูแข่งเรือที่ศาลารายริมหน้าอุทยานริมตลิ่งตามสมควร ครั้นเสด็จขึ้นแล้วกลับที่พักได้

๗. ในการเลี้ยงอาหารค่ำที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญนั้น ถ้าไม่ต้องมีน้ำที่อื่นใด เมื่อถึงเวลาต้องเข้าไปคอยอยู่ที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญก่อน แล้วจึงมีการเลี้ยงต่อไป ครั้นเสด็จลงเรือการประชุมในน้ำ ก็ลงเรือที่ทำท่าหน้าแพพระที่นั่งเวหาศจำรูญนั้นต่อไป ตามที่เจ้าพนักงานจะกะให้ไป ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็กลับที่พักได้

วันที่ ๔

๘. ในการจับช้าง ข้าราชการผู้ซึ่งจะขึ้นไปตามเสด็จพระราชดำเนินที่พระราชวังบางปอิน แลเป็นผู้ซึ่งมิได้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ต้องตามเสด็จพระราชดำเนินในเรือพระที่นั่งจากบางปอินขึ้นไปที่พะเนียดนั้น ถ้าไม่ต้องมีน้ำที่อื่นใด ควรขึ้นไปพักอยู่บนพะเนียดหงส์ (ตลอดจนมหาดเล็กก็ไม่ต้องคอยรับเสด็จที่ท่าหน้าตามเคย) ครั้นเสด็จพระราชดำเนินถึงพะเนียดแล้ว ข้าราชการผู้ใหญ่ ๆ ซึ่งขึ้นไปบนพระที่นั่งจักรกรีได้ตามกำหนดที่ว่ามาแล้วในข้อ ๑ นั้น ต้องตามเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปในพลับพลา นั่งเก้าอี้ที่ตั้งไว้สำหรับข้าราชการผู้ใหญ่ที่มุขลดฝ่ายซ้าย แลข้าราชการผู้น้อยนอกนั้นไปนั่งเก้าอี้ที่ปราสาทหน้าต่อพลับพลาไปทั้ง ๒ ข้าง ครั้นเสด็จไปทอดพระเนตรจับช้างกลางแปลง จะตามเสด็จไปยืนดูอยู่ตามที่จะมีที่ดูได้ก็ควร แต่ผู้ใหญ่ ๆ นั้น ถ้าพอจะขึ้นไปนั่งบนพลับพลาหน่อย หลังช้างขวาได้ ก็นั่งได้ ต้องระวังอย่าให้เป็นการแย่งที่ฤๅเบียดเสียดเหยียดกันยุ่งไป ทั้งบนพลับพลาแลข้างล่างนั้น เมื่อถึงเวลาเลี้ยงกลางวัน ก็ต้องนั่งโต๊ะตามแต่ที่จะกำหนดว่าผู้ใดควรจะนั่งโต๊ะหลวงในพลับพลาฤๅโต๊ะข้างล่างที่ปราสาท ๒ ข้าง ฤๅเหลือจากโต๊ะต้องรับอาหารในที่อื่นประการใด ก็แล้วแต่เจ้าพนักงานจะจัดการ อย่าให้เป็นการแลเห็นว่าแย่งกันนั่งแย่งกันกินได้จึงจะสมควร ครั้นเสด็จกลับแล้วต่างคนต่างก็กลับได้

๙. ในการประชุมเดือนหงายที่บางปอินนั้น เมื่อเวลาต่างคนต่างรับอาหารจากที่พักของตนมาแล้ว ถ้าข้าราชการที่ไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด และซึ่งเป็นผู้มีเครื่องแต่งตัวสมควรที่จะเข้าไปในการประชุมนั้น ได้ตามที่ได้ขึ้นไปอยู่ที่บางปอินนั้นแล้วจะมาน้อยเท่าใดก็ดี จะได้โปรดเกล้าฯ ให้เข้าไปประชุมในวันนั้นทั้งสิ้น ผู้ซึ่งจะได้เข้าไปประชุมในการนี้

ต้องเข้าไปที่ชานำพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร ควรยืนแลนั่งแลเดินไปในแต่จังหวัด ซึ่งจะมีการประชุมนี้ตามธรรมเนียมการประชุม ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็ควรกลับยังที่พักได้

วันที่ ๕

๑๐. ในการจับช้างคราวที่ ๒ นั้น ก็ควรเป็นไปเหมือนที่เข้ามาในข้อ ๘ นั้น

๑๑. ในการเลี้ยงอาหารค่ำที่พระที่นั่งวโรภาศพิमानนั้น ข้าราชการที่ได้รับกระแสพระบรมราชโองการให้ไปประชุมเลี้ยงอาหารค่ำในวันนี้ ถ้าไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ต้องไปคอยอยู่ที่พระที่นั่งวโรภาศพิमानในห้องพักฤๅห้องพระโรง ยืนเดินแลนั่งบ้างตามสมควร เมื่อเสด็จออกแล้ว ประทับโต๊ะเสวย ก็นั่งโต๊ะตามธรรมเนียม ฝ่ายข้าราชการผู้ซึ่งไม่ได้รับกระแสพระบรมราชโองการให้ไปประชุมเลี้ยงอาหารค่ำที่พระที่นั่งวโรภาศพิमान แต่ที่จะได้รับกระแสพระบรมราชโองการให้เข้าไปประชุมฟังมโหรีอีก ๔๐ นายนั้น เมื่อถึงกำหนดเวลาต้องไปนั่งแลยืนคอยอยู่ที่ห้องพักแลเฉลียงพระที่นั่งวโรภาศพิमान เมื่อเสร็จการเสวยแล้วแลเสด็จพระราชดำเนินไปทรงฟังมโหรีที่วราภุมภสถาน ข้าราชการทั้ง ๒ พวกนั้น ต้องเข้าไปประสมกันตามเสด็จไปฟังมโหรีที่วราภุมภสถานนั้น เสด็จขึ้นแล้วก็กลับที่พักได้

วันที่ ๖

๑๒. ในการส่งซารวิทส์นั้น ข้าราชการทั้งปวงที่อยู่ที่บ้านปอนั้น ที่เป็นผู้ใหญ่ต้องพักอยู่ในพระที่นั่งวโรภาศพิमान ที่เป็นผู้น้อยพักอยู่ที่กระโจมแตรแลได้ทันมะม่วงข้างพระที่นั่งวโรภาศพิमान ครั้นเสด็จพระราชดำเนินลงไปส่งซารวิทส์ ต้องตามเสด็จไปยืนข้างหลังพระบรมวงษานุวงศ์ สิ่งที่สพานฉนวนนำพระราชวังบางปอนนั้น ครั้นเสด็จพระราชดำเนินไปแล้วก็กลับที่พักได้

ว่าด้วยการแต่งตัว

๑. ในการรับคราวแรกที่กรุงเทพฯ แลในการเลี้ยงอาหารเวลาค่ำที่พระที่นั่งจักรกรี แลการไปเยี่ยมเยือนซารวิทส์ที่วังสราญรมย์ แลการส่งที่บางปอนทั้ง ๔ เวลา ข้าราชการต้องแต่งเต็มยศ ผู้ซึ่งมีเครื่องยศอย่างทหารต้องแต่งเครื่องยศทหารบกฤๅเรือฤๅอย่างกรมวัง แลคำหรวจต้องมีทั้งหมวกแลทั้งกาบเต็มที แลต้องสวมถุงเท้าขาว แลรองเท้า

หนึ่งคำอย่างผูก แต่ข้าราชการนอกนั้นแต่งอย่างพลเรือน ต้องสวมหมวกเซลเมตขาวมียอก
 เกี้ยว ห้ามมิให้สวมหมวกอื่นเป็นอันขาด เสื้อเยระบับเข้มขาบ นุ่งม่วงสีน้ำเงินแก่ สวม
 ถุงเท้าขาว รองเท้าหนังดำ (ห้ามมิให้สวมรองเท้ายางแลต่างสีนอกจากสีดำเป็นอันขาด)
 ทิศเครื่องอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน (ไม่ต้องใช้สายสร้อยจุลจอมเกล้า)

๒. ในการรับราชการวิเศษที่บางปอน ข้าราชการที่ไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ถ้า
 เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ แต่งเต็มยศ ข้าราชการนอกนั้นสวมหมวกเซลเมตขาวเกลี้ยง เสื้อ
 อย่างที่เรียกว่าฟรอกโกท นุ่งผ้าม่วงไม่กำหนดสี ถุงเท้าขาว รองเท้าหนังดำ

๓. ในการแห่งราษฎรแลแข่งเรือที่บางปอนแลการจับช้างที่พะเนียด ข้าราชการ
 ที่ไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ที่เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ แต่งครึ่งยศ ทิศตราเครื่อง
 ราชอิสริยาภรณ์ด้วย นอกนั้นแต่งตัวตามธรรมเนียม คือ ใช้หมวกไม่มีกำหนด เสื้อขาว
 ต่าง ๆ ไม่มีกำหนดว่าอย่างใดสุดแต่ให้มีเสื้อเชิดแลอมคอชั้นในด้วยแล้วเป็นใช้ได้ นุ่งม่วง
 ต่างสี ถุงเท้าแลรองเท้าตามแต่จะสวมไม่มีกำหนด

๔. ในการเลี้ยงอาหารค่ำที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ แลพระที่นั่งวโรภาศ-
 พิมาน แลการประชุมเดือนหงายที่บางปอนนั้น ข้าราชการที่ไม่ต้องมีหน้าที่อื่นใด ผู้ที่มีเครื่องยศ
 อย่างทหารต้องแต่งตัวเต็มยศ นอกนั้นสวมหมวกอย่างที่ว่าสมกกิงแกบก็ได้ ฤาอย่าง
 เรียกว่าออปทแฮตก็ได้ สวมเสื้อสำหรับเวลาเย็นที่เรียกว่าอึฟนิงเครสนั้น ใช้เสื้อกักคำ
 นุ่งม่วงสีน้ำเงินแก่ก็ได้ รองเท้าหนังดำที่เรียกว่าคอคชูก็ได้ ฤาอย่างอื่น ๆ ก็ได้ สุดแต่ต้อง
 ให้เป็นหนังดำ ห้ามมิให้ใช้สีอื่น ทิศเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทานด้วย

๕. ในการที่จะต้องแต่งตัวทุกอย่างตามที่แจ้งมาแล้วนั้น ต้องถือว่าข้าราชการ
 การจะแต่งตัวอย่างใดก็ดี ควรต้องมีเสื้อเชิดแลอมคอชั้นในทุกครั้งทุกคราว ถ้าไม่มีจริงๆ
 ก็ต้องสวมเสื้อขาวอย่างใดอย่างหนึ่งชั้นในแทนเสื้อเชิดด้วย

ว่าด้วยอาการกิริยาซึ่งจะต้องประพฤติ

๑. เมื่อเจ้าพนักงานกรมวังได้มีหมายฤาบอกกล่าววันนัดแะเวลา ซึ่งจะต้อง
 มาประชุมในที่ต่าง ๆ ต้องรีบมาประชุมให้ทันการตรงเวลา ที่จะถือว่าช้า ๆ ก็ได้นั้นไม่ได้

แลสมควรจะต้องมีใจเอื้อเฟื้อ คอยระวังสืบสวนในเรื่องกำหนดวันแฉเวลา ที่จะมีการประชุมต่าง ๆ นั้นให้เป็นแน่นอนประกอบเข้าด้วย จะได้เป็นทางซึ่งจะได้ไปในกรณีนั้น ๆ ให้ทันกำหนดวันแฉเวลา

๒. ในวันแรกรับข้าราชการที่ตำหนักแพนั้น ในเวลาที่ข้าราชการมาถึงปราทข้าราชการยืนอยู่ทั้ง ๓ แห่งนี้ ผู้ที่แต่งเต็มยศอย่างทหารต้องสวมหมวกอยู่ แล้วกระทำถวายคำนับด้วยอย่างวันทียะหัดด์ตามธรรมเนียมทหาร แต่ที่แต่งอย่างพลเรือน ต้องเปิดหมวกไว้แล้ว ก็มัสสะถวายคำนับตามธรรมเนียม เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำข้าราชการให้รู้จักกับผู้ใด ที่แต่งตัวอย่างทหารต้องยกมือขึ้นกระทำวันทียะหัดด์ก่อน ถ้าข้าราชการจะยื่นพระหัดด์มาจับก็ควรก้มตัวยื่นมือไปจับตามธรรมเนียม ที่แต่งอย่างพลเรือนก็ก้มสัสสะถวายคำนับ ถ้าข้าราชการยื่นพระหัดด์มาจับก็ก้มตัวยื่นมือไปจับรับตามธรรมเนียมเหมือนกัน เมื่อตามเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปในวันนั้น ควรสวมหมวกไปทงสน ครั้นขึ้นไปถึงบนพระที่นั่งจักรกรีแล้ว จึงพร้อมกันถอดหมวกหมด เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนินไปส่งข้าราชการที่วังสราญรมย์ ก็ก้มสัสสะถวายคำนับตามธรรมเนียมทั้งทหารพลเรือน

๓. ในการที่จะตรงเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทถวายปะกับข้าราชการ ฎารับคำนับแก่คนอื่น ๆ ก็ดี ถ้าผู้ใดแต่งเครื่องทหาร ถ้าอยู่นอกหลังคา (เป็นต้นว่าปราททางเดิน) อย่างนี้ก็ต้องนับเข้าอยู่ในว่านอกหลังคาเรือนเหมือนกัน) ต้องสวมหมวกแลถวายคำนับฎารับคำนับด้วยวันทียะหัดด์เหมือนที่ว่ามีมาแล้วในข้อ ๒ ถ้าเป็นหลังคาเรือนแท้จึงเปิดหมวกแลคำนับด้วยสัสสะตามอย่างพลเรือนฎาตามธรรมเนียม แต่ที่แต่งตัวอย่างพลเรือนนั้นก็ใช้คำนับอย่างพลเรือนตามสมควรแก่กาล ไม่ต้องอธิบายมากในที่นี้

๔. ในการที่ข้าราชการจะต้องเข้าไปประชุมในที่ใด สมควรจะต้องไว้เกียรติยศของขุนนาง ซึ่งจะมีให้ททห้องกงันฎาออกไป เป็นต้นว่าไปเที่ยวยืนแอบ ๆ ติจอยู่กับผนังฎาซอกในที่ต่าง ๆ ต้องวางท่าทางให้สมควร สุกแต่อย่าให้เกินกับเหตุไปแล้วก็จะเป็นการงามการดี ประการหนึ่ง การจะนั่งยืนเดินไปในที่ประชุมต้องระวังให้เป็นไปในที่สมควร อย่าให้นั่งลงกับพื้น ต้องให้นั่งบนเก้าอี้ฎายืนเดินอย่าให้ก้ม ๆ กราน ๆ มากเกินไป เป็นต้น ผู้เป็นขุนนางต้องระวังการฎาให้รอบคอบเรียบร้อยทุกประการ

คำเพิ่มเติม

ในกำหนดการรับเจ้าหน้าที่ยังไม่เป็นการแน่นอนลงไป ที่ว่าไว้ในที่นี้เป็นการ
ที่กะเดิมที่ บางทีจะย่นวันน้อยลงอีกวัน ๑ คือ มีการจับช่างแต่วันเดียวในวันที่ ๓ ถ้าเป็น
ดังนั้น การจับช่างและการประชุมเดือนหงายที่บางปอนในวันที่ ๔ จะต้องเลิก คงเปลี่ยน
กำหนดในวันที่ ๕ มาเป็นวันที่ ๔ กำหนดในวันที่ ๖ มาเป็นวันที่ ๕ การนั้นคงจะเป็นไป
ตามกำหนดเดิมนี้ได้เหมือนกัน แลกำหนดวันแลเวลาซึ่งจะต้องรับรองอย่างไร คงจะแจ้ง
อยู่ในหมายกรมวัง ซึ่งจะได้แจ้งความต่อไปนั้นทุกประการ.

(โปรดอ่านต่อบีหน้า)

สโมสรธรรมย์

ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑๖๓ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง (ตอนต่อ)

เล่าโดย.....สุพรรณ เศวตมालย์
อธิบดีกรมพิธีการทูต

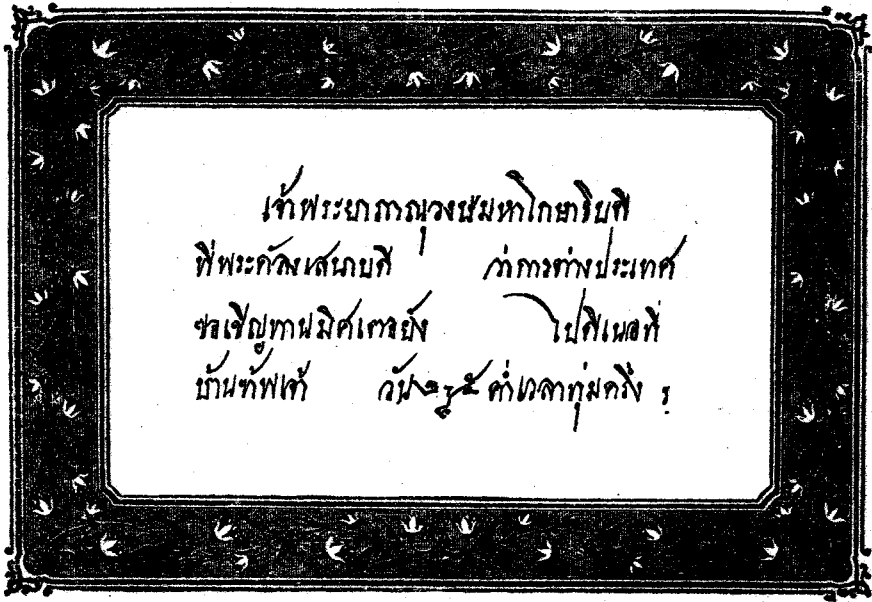
(ท่านที่สนใจอยากอ่านบทความเรื่องนี้ย้อนหลัง โปรดอ่าน “สราญรมย์” ฉบับ ๑๐
กุมภาพันธ์ ๒๔๙๙ (ฉบับเริ่มต้น) และฉบับปี ๒๕๐๐, ๒๕๐๑, ๒๕๐๗ และ ๒๕๐๘)

เรื่องยาว ขนาดสั้น ของผมเรื่องนี้ เล่ากันมาเกือบจะเข้า ๒๐ ปีแล้วยังไม่จบเสียที รู้สึกว่าเวลานั้นเร็วเหลือเกิน ทั้งนี้ เนื่องจากว่า เล่าๆหยุดๆมาเรื่อย มิได้ติดต่อกันทุกๆปี ครั้งหลังนี้ ก็หยุดไปเสียหลายปี เพราะไปเป็นตัวโฆชะกัซวันให้ท่านสมาชิกมาช่วยกันเขียนเรื่อง “เกดถึงท้าวสารคามธรมย์” ผมเขียนไปหลายเรื่องแล้ว แต่ฉบับนี้ ก็ยังหาผู้ร่วมแสดงไม่ได้ จึงขอกลับมาเล่าเรื่องเก่าของผมต่อไปดีกว่า เพราะได้ตั้งใจไว้ว่า จะต้องเล่าให้จบก่อนที่จะออกไปเป็น “ราชทูตกองหนุน” ของกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งก็เหลือเวลาอีกไม่กี่ปี

ครั้งสุดท้าย ผมเอาเรื่องการต้อนรับชาววิสต์ มกุฎราชกุมารแห่งกรุงรัสเซียที่เสด็จเข้ามาเยือนประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ มาเล่าให้ฟังแล้ว ความจริง คราวนี้จะต้องเอาเรื่องราวที่ฝ่ายรัสเซียเขียนไว้มาเล่าให้ฟัง เขาเขียนไว้เป็นภาษารัสเซีย แล้วต่อมามีผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ ผมหาเวลาแปลไม่ได้ เพราะงานในหน้าที่ของอธิบดีกรมพิธีการทูตยุ่งแค้นไหนพวกคุณๆ ก็รู้อยู่แล้ว จึงขอข้ามไปก่อน ทั้งนี้ เพื่อเร่งรัดพัฒนาการเล่าเรื่องนี้ให้ทันถึงประเพณีการรับแขกเมืองที่ปฏิบัติอยู่ในเวลานี้เสียที

คราวนี้ ก็มาถึงรัชกาลที่ ๖ การรับแขกเมืองในรัชกาลสมัยนี้ ไม่มีครั้งใดจะยิ่งใหญ่ไปกว่าการรับเจ้านานาประเทศและอัครราชทูตพิเศษที่เสด็จและเดินทางมาร่วมการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ขณะนี้ที่ผมกำลังจับปัญญาว่าจะไปเสาะหาเอกสารเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้จากที่ไหนก็เผอิญได้รับประทานเลี้ยงอาหารกลางวันจากท่านองคมนตรี หม่อมเจ้าวงศานุวัตร เทวกุล อธิบดีปลัดกระทรวงการต่างประเทศและเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน เนื่องจากได้หนังสือเก่า(ภาษาเดนมาร์ก) ไปถวายท่าน ซึ่งหนังสือนี้มีความสำคัญและคุณค่าทางจิตใจต่อวงศ์สกุล “เทวกุล” โอกาสนั้น ผมจึงได้ทูลถามท่านเกี่ยวกับเอกสารที่ผมกำลังต้องการ และเป็นโชคดีของผมและตลอดจนท่านสมาชิก “สราญรมย์” ทุกท่านที่อ่านบทความเรื่องนี้ด้วย ที่ท่านได้ประทานพระอนุเคราะห์จัดส่งเอกสารมาให้ผมตรงความต้องการ ซึ่งผมขอกราบขอบพระทัยท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

แบบบัตรเชิญสมัยรัชกาลที่ ๕

พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าจรจรัสวงษ์

ผู้บัญชาการกรมทหารเรือ

ขอเชิญ

W. Jerry Pogra

โดยความยินดี มาประชุมที่เรือพระที่นั่งมหาจักรกรี เพื่อเป็น
 การรื่นเริง ฉลองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก วันที่ ๑๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๒ เวลา 9 p.m.
 ท่วมพร้อม

แคนซิ่ง แต่งเครื่องยศคำ ดูอวีนิงเกร็ด
 พิศคราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ }

หมายเหตุ “แคนซิ่ง” = Dressing (การแต่งกาย)

“มาประชุม” = Reception (งานรับรอง หรือ สโมสรสนับนาค)

หมายกำหนดการ*
พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช
รัตนโกสินทรศก ๑๓๐

ระเบียบการเจ้านานาประเทศจะเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ

๑.

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน เจ้านานาประเทศกับเอกอัครราชทูตพิเศษ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินกับประธานาธิบดีประเทศต่าง ๆ โปรดให้มาแทนพระองค์ ชุมนุมในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชนั้น จะเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ กำหนดเวลากลางวัน อีสอนบีเรียล, ไฮเนสส์, ปรินซ์, อีโรยะสฟูซิมิ เจ้าประเทศยี่ปุ่น กับ ฮิส, รอยล, ไฮเนสส์, ปรินซ์, วัลคีมา กับโอรส ๓ พระองค์ คือ ปรินซ์ โอเก, ปรินซ์ อักเซล, แลปรินซ์ เอริก เจ้าประเทศเดนมาร์กจะมาถึง

(๑) เจ้าประเทศยี่ปุ่นมาด้วยเรือรบ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าราชการผู้ที่จะได้รับหน้าที่ประจำอยู่ด้วยเจ้า ไปด้วยเรือกลไฟนครศรีธรรมราช (ให้กระทรวงทหารเรือรับเรือแต่กระทรวงมหาดไทยมาจัดให้ไป) รับเจ้าที่ปากน้ำเมืองสมุทรปราการมากรุงเทพ ฯ

(๒) เจ้าประเทศเดนมาร์กมาด้วยเรือกลไฟประชาธิปไตย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าราชการผู้ที่จะได้รับหน้าที่ประจำอยู่ด้วยเจ้า ไปด้วยเรือกลไฟกลาง (ให้กระทรวงทหารเรือรับเรือแต่กระทรวงมหาดไทยมาจัดให้ไป) รับเจ้าที่เมืองสมุทรปราการมากรุงเทพ ฯ

(๓) เมื่อเจ้าลงเรือกลไฟที่ลงไปรับมาถึงเมืองสมุทรปราการ ที่บ่อมีฝั่ล้อมจะไต้ยั้งปืนใหญ่ด้วยเกียรติยศ ๒๑ นัด เมื่อเรือรับเจ้ามาถึงกรุงเทพ ฯ ทอดสมอที่หน้าสุนันทาลัย (ให้ถึงองค์ละเวลาระยะห่างนักชั่วโมง ๑)

(๔) ข้าราชการกรมวัง (จมีนจงรักษของค์ซ้าย) ไปในเรือพระที่นั่งกราบรับเจ้าจากเรือกลไฟที่หน้าสุนันทาลัย ขึ้นมายังท่าราชวรดิษฐ

* ถัดออกมาตามต้นฉบับ โดยรักษากษัตริย์ที่ใช้อยู่ในเวลานั้น

๒.

(๕) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิศณุโลกประชานารถ รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จแทนพระองค์รับเจ้าที่ท่าราชวรดิฐ พร้อมด้วยพระบรมวงษ์ผู้ทรงรู้จักคุ้นเคยกับเจ้าที่มา ทั้งราชองครักษ์แลข้าราชการกระทรวงวัง, กระทรวงต่างประเทศ, กระทรวงนครบาล, นายทหารเรือ (ตามแต่เจ้ากระทรวงจะเลือกคัดจัดผู้ไป) กับนายทหารบกผู้บังคับบัญชาทหารกองเกียรติยศ มีกองทหารราบที่ ๑๑ พร้อมด้วยธงประจำกองแลแถววยืนรับเป็นเกียรติยศ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทรงนำเจ้าชั้นรถเทียมม้า ๔ มีทหารม้าแห่นำแลตาม เสด็จทางถนนมหาธาตุ เลี้ยวถนนหน้าพระลาน เข้าพระบรมมหาราชวัง ทางประตูวิเศษไชยศรี แลประตูพินานไชยศรี ประทับรถที่อัมรินทร์ตวันออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

(๖) พระยานุรักษ์ราชมณเฑียรคอยรับเสด็จเจ้าที่เชิงอัมรินทร์ นำเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จออกรับที่มุขเสด็จ (จะเสด็จบวรลงมารับที่คั่นอัมรินทร์) เจ้าตามเสด็จพระราชดำเนินเข้าในท้องเฝ้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทยกตวันออก แต่ข้าราชการที่ตามเสด็จมากับเจ้าพักอยู่ที่ห้องมุขกระสันตวันออกด้วยกันกับข้าราชการในพระราชสำนักนั้น เจ้าเฝ้าสมเด็จพระบรมราชินีพระพันปีหลวง (ถ้าเจ้าองค์ที่มายังไม่ได้เคยรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ก็จงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามพระเกียรติยศในเวลาเฝ้านี้) แล้วเจ้าจะได้นำข้าราชการที่มาด้วยนั้นเฝ้าเสร็จ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิศณุโลกประชานารถ จะได้ทรงพาเจ้ากลับลงไปยังอัมรินทร์ ชั้นรถยนต์เสด็จไปส่งเจ้าประเทศญี่ปุ่นยังพระราชวังสวนกุหลาบโดยทางถนนหน้าพระลาน เลี้ยวถนนราชดำเนินในไปตลอดถนนราชดำเนินกลาง ถนนราชดำเนินนอก ถนนเบญจมาศ เลี้ยวถนนไบพร เข้าประตูกวาง ประทับพระที่นั่งอัมพรสถาน แลเจ้าประเทศเดนมาร์กไปยังตำหนักพญาไทโดยทางแต่ถนนเบญจมาศไปทางถนนดวงตะวัน ถนนลกแลถนนช่างชั้นนอก ข้าราชการกระทรวงวังกับกรมมหาดเล็กผู้ประจำการเฉพาะพระองค์เจ้า รับเสด็จที่อัมรินทร์ นำเสด็จเจ้าขึ้นไปยังห้องที่ประทับแล้ว สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเสด็จกลับ (เจ้าเสวยพระอาหารกลางวัน ณ ที่ประทับ)

๓.

ในวันเดียวกันนี้ มองซิเออร์ มาร์เยรี เอกอรรคราชทูตผู้แทนประธานาธิบดีประเทศฝรั่งเศสจะมาถึงด้วย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการผู้ที่จะได้รับหน้าที่ประจำอยู่ด้วย เอกอรรคราชทูตไปด้วยเรือยนต์รับเอกอรรคราชทูตยังเรือกลไฟที่เข้ามาถึง นำเอกอรรคราชทูตมาขึ้นท่าว่าสุกรี พระยาราชวัลลภานุศิษฏ์ราชของครักษ์ผู้แทนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยายมราชเสนาบดีกระทรวงนครบาล พระยาพิพัฒน์โกษาปลัดทูลฉลองกระทรวงต่างประเทศ ข้าราชการกระทรวงวังกับนายทหารบกผู้บังคับกรมทหารกองเกียรติยศ มีกองทหารราบที่ ๒ พร้อมด้วยธงประจำกองแลแถววงยืนรับเป็นเกียรติยศ ที่ท่าว่าสุกรี พระยาราชวัลลภานุศิษฏ์ นำเอกอรรคราชทูตขึ้นรถม้าคู่ไปยังพระราชวังดุสิต โดยทางถนนใบพรเข้าประตูไก่อ้า หยุดรถที่ตำหนักสวนพฤกษศาสตร์ ข้าราชการกระทรวงวัง กับกรมมหาดเล็กผู้ประจำการในตำหนัก รั้วที่อัมจันทร์ นำเอกอรรคราชทูตขึ้นไปยังห้องที่อยู่แล้ว พระยาราชวัลลภานุศิษฏ์กลับ (เอกอรรคราชทูตรับพระราชทานอาหารกลางวันตำหนักสวนพฤกษศาสตร์)

๔.

ในการรับส่งเจ้ากับเอกอรรคราชทูต แลอรรคราชทูตพิเศษนานาประเทศ ซึ่งมาในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช ได้มาถึงวันนั้นแลต่อไปนี้ กรมมหาดเล็กมีหน้าที่รับแลส่งหีบเสื้อผ้ากับสิ่งของที่เจ้าแลราชทูตนำมา กรมทหารเรือจัดเรือกลไฟ กรมรถจักรรถบรรทุกของให้กรมมหาดเล็กไปรับแลส่งของยังที่มาแลที่อยู่ ทั้งขามาแลกลับทุกคราว

๕.

อนึ่ง การรับอรรคราชทูตพิเศษ คือ มองซิเออร์ลูยส์ ปาสเตอร์ ผู้แทนพระองค์พระเจ้าแผ่นดินประเทศสเปน กับแซมเบอร์เลียนเคาน์ต์ แดคติเคอโบเลตตาโกชิบรอสกี ผู้แทนพระองค์พระเจ้าแผ่นดินประเทศออสเตรีย แลแซมเบอร์เลียน ชูมันติโลโปลด์ โลเวนสทอยส์ ผู้แทนพระเจ้าแผ่นดินประเทศนอร์เวย์ ทั้ง ๓ นี้ ถ้าจะมาถึงวันใด ข้าราชการผู้ที่จะได้รับหน้าที่

ประจำอยู่ด้วยอรรคราชทูต และข้าราชการซึ่งได้กำหนดไว้รับที่ท่าขึ้น ทั้งกองทหารเกียรติยศ จะได้ไปรับที่เรือมาที่ท่าขึ้น และได้นำขึ้นรถพาไปยังที่อยู่ในพระราชวังสวนกุหลาบ เหมือน เอกอรรคราชทูตฝรั่งเศส คือ อรรคราชทูตสเปนู กับอรรคราชทูตออสเตรเลียอยู่ที่ท่าหน้าสวน พุดตาลต้น อรรคราชทูตนอร์เวย์อยู่ที่ท่าหน้าสวนพุดตาลน้อย แต่มาทวิส อี. ดี. เคอ. ลาเปนเน เอกอรรคราชทูตพิเศษ ผู้แทนพระเจ้าแผ่นดินอิตาลีได้มาถึงกรุงเทพฯ แล้ว ให้ข้าราชการผู้ที่จะได้รับหน้าที่ประจำอยู่ด้วยเอกอรรคราชทูตนำรถหลวงไปรับพามาซึ่งที่อยู่ในพระราชวังสวนกุหลาบ ในวันที่ ๒๘ นี้ เมื่อราชทูตจะไปยังที่การงานมีรถหลวงสำหรับรับไปทุกนาย

๖.

อนึ่ง อรรคราชทูตต่างประเทศ ผู้อยู่ประจำในพระนคร ได้รับตำแหน่งเป็นอรรคราชทูตพิเศษแทนพระเจ้าแผ่นดิน ประเทศเยอรมนี ๑ ประเทศเบลเยียม ๑ ประเทศฮอลันด้า ๑ ผู้แทนประธานาธิบดีประเทศอเมริกา ๑ รวม ๔ ประเทศนั้น จะได้มาในการพระราชพิธีในแผนกอรรคราชทูตพิเศษนี้ด้วย

๗.

เวลา ๒ โมง มีการพระราชทานเลี้ยงอาหารเวลาค่ำที่พระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ ให้เป็นเกียรติยศแก่เจ้ากับเอกอรรคราชทูตนานาชาติผู้มาถึงในวันนี้ เจ้านานาประเทศแลพระบรมวงษ์ที่ได้รับเชิญ ขึ้นทางบันไดห้องเครื่องมหาดเล็กประทับในห้องเฝ้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทยอศวันออก เอกอรรคราชทูตกับข้าราชการประเทศที่ตามเสด็จมากับเจ้า ทั้งข้าทูลลอองธุลีพระบาทที่โปรดเกล้าฯ ให้มารับพระราชทานเลี้ยง ขึ้นทางอัฒจันทร์ใหญ่มุขเด็จ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พักที่ห้องมุขกระสันด้านตะวันออก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระทวารมุขกระสันด้านตะวันออก พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีพระพันปีหลวงกับสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ประทับในห้องเฝ้าเจ้านานาประเทศกับพระบรมวงษ์เฝ้าแล้ว เสด็จออกห้องมุขกระสัน เสนาบดีว่าการต่างประเทศนำเอกอรรคราชทูตที่มาถึงเฝ้า ทรงปฏิสันถารเอกอรรคราชทูตกับข้าราชการที่เฝ้าตามสมควรแล้ว เสด็จ

ยังห้องเสวยพระที่นั่งมู่เสถสถานบรมอาสน์โดยทางพระทวารมูขกระสัน เสวยแล้วเสด็จกลับออกมา
ประทับยังห้องเฝ้าพร้อมด้วยเจ้านาย ราชทูตแลข้าราชการอยู่ที่ห้องมูขกระสันตัวนอก พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกด้วยเจ้านาย ทรงพระราชปฏิสันถารกับราชทูตแลข้าราชการ ได้
เวลาสมควรแล้วเสด็จขึ้น เจ้าต่างประเทศกับพระบรมวงษทั้งเอกอรรคราชทูตแลข้าราชการ
กลับลงทางอัมจันทร์ใหญ่มุขเด็จ ขึ้นรถร่วมทางกัน

๘.

การแต่งกายในวัน (ที่ ๒๘ พฤศจิกายน) นี้

(๑) เวลากลางวันรับเจ้ากับเอกอรรคราชทูตมาถึงแลเฝ้า

(๒) เวลาค่ำพระราชทานเลี้ยงแต่งเต็มยศขาว ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ (สาย
สพาย) ต่างประเทศอย่างชั้นสูง ตามประเทศเจ้าผู้มพระเกียรติยศสูงตามที่ได้รับ หรือถ้าไม่ได้รับ
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศต้องตามประเทศเจ้าผู้มา ก็ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
(สายสพาย) มหาจักรี หรือชั้นสูงที่ได้รับพระราชทานนั้น ทั้ง ๒ เวลา

๙.

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน กำหนดเวลากลางวัน ฮิส, รอยแลล, ไฮเนสคุก, กับ เฮอร์, อิม
บีเรียล, ไฮเนสคัสเซส, สุกเคอร์ มาเนีย (หรือปรีนซ์วิลเลียมกับปรีนซ์เซสมารี) เจ้าประเทศ
สวีเดน. ฮิส, ซริน, ไฮเนส, ปรีนซ์, ไฮเนส. ปรีนซ์อาเล็กซานเดอ กับ เฮอร์, รอยแลล, ไฮเนส.
ปรีนซ์เซสอาเล็กซานเดอออฟเทก เจ้าประเทศอังกฤษ, ฮิสอิมบีเรียล, ไฮเนส, แกรนค คุกบอรัส
เจ้าประเทศรัสเซียจะมาถึง มียิงปืนใหญ่ถวายเกียรติยศ ๒๑ นัดที่บ้อมผีเสื้อสมุทร

(๑) เจ้าประเทศสวีเดนกับเจ้าประเทศอังกฤษ มาด้วยเรือพระที่นั่งมหาจักรี ซึ่งทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการผู้ที่จะได้รับหน้าที่ประจำอยู่ด้วยเจ้า ไปรับมากรุงเทพฯ
ทอksomที่น่าสุนันทาลัย (ให้ถึงองค์ละเวลาระยะห่างกันชั่วโมง ๑)

(๒) เจ้าประเทศรัสเซียมาด้วยเรือรบ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการผู้
จะได้รับหน้าที่ประจำอยู่ด้วยเจ้าไปด้วยเรือกลไฟกลาง (ให้กระทรวงทหารเรือรับเรือแต่กระทรวง

มหาดไทยมาจัดให้ไป) รับเจ้าที่เมืองสมุทรปราการมากรุงเทพฯ ทอดสมอที่หน้าสุนันทาลัย ให้ถึงองค์ละเวลาระยะห่างกันชั่วโมง ๑

(๓) ข้าราชการกรมวัง ลงเรือพระที่นั่งกราบไปรับเจ้าแต่เรือพระที่นั่งจักรีแลเรือกลไฟกลาง ขึ้นมายังท่าราชวรดิฐ แลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิศณุโลกประชานารถ ผู้แทนพระองค์พร้อมด้วยพระบรมวงษ์ผู้ทรงรู้จักคุ้นเคยกับเจ้าที่มา ข้าราชการกระทรวงต่างๆ แลนายทหาร กับกองทหารเกียรติยศ รับที่ท่าราชวรดิฐ แลเสด็จโดยขบวนรถม้า เฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท (กับจะได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่เจ้าผู้ยังไม่ได้รับพระราชทาน) เหมือนเจ้านานาประเทศที่มาถึงวันก่อน เมื่อเฝ้าแล้วสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ จะได้ทรงพาเจ้าขึ้นรถยนต์เจ้าประเทศสวีเดนเสด็จยังวังสราญรมย์ เจ้าประเทศอังกฤษแลเจ้าประเทศรัสเซีย เสด็จยังสวนดุสิต ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน (เจ้าเสวยพระอาหารกลางวัน ณ ที่ประทับ) อย่างเช่นเจ้าเสด็จมาถึงวันก่อน

๑๐.

ส่วนเจ้าประเทศญี่ปุ่นกับเจ้าประเทศเดนมาร์ก ซึ่งเสด็จมาถึงแล้วในวันก่อน จะได้โปรดให้ข้าราชการที่ตามเสด็จมา ไปลงนามในสมุดเฝ้าที่วังพระบรมวงษ์ ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รู้จักกับเจ้าในคืนวันพระราชทานเลี้ยงนั้นแล้ว แลในตอนเช้าวันนี้ เป็นหน้าที่ของข้าราชการผู้อยู่ประจำการเฝ้าพระองค์เจ้า จะนำเสด็จประพาศที่ต่าง ๆ คือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, วัดสุทัศน์เทพวราราม, วัดอรุณราชวรารามแลพิพิธภัณฑสถานแห่งใด ๆ สุดแต่เจ้าจะพอพระไทยเสด็จ เวลากลางวันเสวยพระอาหาร ณ ที่ประทับ แลราชทูตประจำอยู่ในกรุงเทพฯ เฝ้าประเทศของเจ้าที่เสด็จมา จะได้มารับพระราชทานอาหารกลางวันด้วยกันกับเจ้าเฝ้าพระองค์ตามประเทศ แลเวลาค่ำเชิญเสด็จเจ้าทั้ง ๒ ประเทศไปเสวยพระอาหารที่วังพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช

๑๑.

เวลาบ่ายวันนี้เป็นวันเริ่มตั้งพระราชพิธีพราหมณ์ ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมโภช เวลาบ่าย ๔ โมงล่วงแล้ว กรมมหาดเล็กจะได้ตั้งเครื่องบวงสรวงเทเวศสถานต่างๆ รวม ๑๗ แห่ง คือ (๑) พระสยามเทวาริราช (๒) พระมหาเสวตรฉัตรในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย (๓) พระมหาเสวตรฉัตรในพระที่นั่งสุทิสถมหาปราสาท (องค์ใหม่สำหรับมณังศิลา) (๔) พระมหาเสวตรฉัตรในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท (๕) พระมหาเสวตรฉัตรในพระที่นั่งสุทโธศวรย์ปราสาท (องค์พระแทนมุขย้ายไปแต่พระที่นั่งสุทิสถมหาปราสาท) (๖) พระนเรศวร เป็นเจ้า ณ ห้องภาษามลา (๗) เทเวศสถานพระอิศวร (๘) เทเวศสถานพระนารายณ์ (๙) เทเวศสถานพระมหาพิชัยนเรศวร (๑๐) เทเวศรูปที่หอเชือก (๑๑) พระหลักเมือง (๑๒) พระเสื้อเมือง (๑๓) พระกาล (๑๔) พระเพลิง (๑๕) พระเจดีย์ (๑๖) เทเวศรูปที่หอแก้ว (๑๗) เทเวศรูปที่ตึกดิน) ที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ถวายทรงจบพระหัตถ์แล้ว พระมหाराชครูพิธีถวายนำพระมหาสังข์แลใบไม้ (คือ ใบมะม่วง ๒๕ ใบได้แก่ยันตราย ใบทอง ๓๒ ใบได้แก่อุบ้ทวันตราย แลใบตะขบ ๙๖ ใบได้แก่โรคนัตราย) ทรงบักแล้วพราหมณ์รับไปกระทำ สาศกรปุณยาชูปโหมกณฑ์ ณ หอพระราชพิธีพราหมณ์

๑๒.

เวลา ๒ ทุ่มมีการพระราชทานเลี้ยงอาหาร เวลาค่ำที่พระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ ให้เป็นเกียรติยศเจกาะเจ้านาประเทศ ผู้เสด็จมาถึงในเวลาวันนี้ เจ้านาประเทศกับพระบรมวงษ์แลข้าราชการที่ได้รับเชิญขึ้นเฝ้าแลพักในพระที่นั่งตั้งได้มีกำหนดอยู่แล้วเช่นเดียวกับวันก่อน

๑๓.

การแต่งกายในวัน (ที่ ๒๙ พฤศจิกายน) นี้

- (๑) เวลากลางวันรับเจ้ากับรับอรรคราชทูตมาเฝ้า
- (๒) เวลาค่ำพระราชทานเลี้ยง

แต่งเต็มยศชาวประคับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ (สายสพาย) ต่างประเทศอย่างชั้นสูง ตามประเทศ

เจ้าผู้มีพระเกียรติยศสูงตามที่ท่านได้รับ หรือถ้าไม่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศก็ตามประเทศเจ้าผู้มาก็ประทับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ (สายสพาย) มหาจักรี หรือชั้นสูงตามที่ท่านได้รับพระราชทานนั้น ทั้ง ๒ เวลา

(๓) เวลาเย็นเสด็จออกทรงจบพระหัตถ์เครื่องบวงสรวงแลรับน้ำสังข์พราหมณ์ แก่งตามปรกติ

๑๔.

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน เวลาเที่ยง เอกอรรคราชทูตแลอรรคราชทูตพิเศษ ผู้แทนพระเจ้าแผ่นดินแลประธานาธิบดีนานาประเทศ ซึ่งมาในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเศกสมโภช เฝ้าที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ราชทูตขึ้นทางอัฒจันทร์มุขเด็จ พักที่ห้องมุขกระสันตวันออกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระทวารมุขกระสันประทับในห้องเฝ้า เสนาบดีว่าการต่างประเทศนำเอกอรรคราชทูตแลอรรคราชทูตเฝ้าตามลำดับแล้วเสด็จขึ้น ราชทูตพิเศษพักรอรับพระราชทานเลี้ยงอยู่ในห้องมุขกระสันนั้น

๑๕.

เวลาบ่ายโมง ๑ มีการพระราชทานเลี้ยงเจ้านานาประเทศกับอรรคราชทูตพิเศษ ซึ่งมาในการพระราชพิธีบรมราชาภิเศกสมโภชพร้อมด้วยพระบรมวงษ์ แลข้าราชการที่พระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ เจ้าต่างประเทศกับพระบรมวงษ์เสด็จขึ้นทางบันไดห้องเครื่องมหาตเล็กประทับในห้องเฝ้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทยอกตวันออก ข้าราชการที่ตามเสด็จเจ้านานาประเทศกับข้าทูลฉลองรัฐประบาท ขึ้นทางอัฒจันทร์มุขเด็จพักที่ห้องมุขกระสันตวันออก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระทวารมุขกระสัน พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีพระพันปีหลวง กับสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ประทับในห้องเฝ้าเจ้านานาประเทศกับพระบรมวงษ์เฝ้าแล้ว เสด็จออกห้องมุขกระสันข้าราชการเฝ้า เสด็จยังห้องเสวยโดยทางพระทวารมุขกระสัน เสวยแล้วเสด็จไปประทับเสวยพระสุธารศ ณ พระที่นั่งสมมุติเทวราชอุปบัติด้วยเจ้าต่างประเทศกับพระบรมวงษ์ ส่วนอรรคราชทูตกับข้าราชการคอยเฝ้า

ที่ท้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จออกทรงปฏิบัติฐานกับอรรคราชทูตพิเศษแล
ข้าราชการพอเวลาสมควรแล้ว เสด็จขึ้น เจ้านานาประเทศกับพระบรมวงษ์ ทั้งอรรคราชทูต
พิเศษแลข้าราชการกลับทางพระทวารกลางลงอัมรินทร์มุขเด็จ

๑๖.

เวลาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
พระมหาราชครูพิธีพราหมณ์ถวายน้ำพระมหาสังข์แลถวายใบไม้ทรงบัตแล้วเสด็จขึ้น

๑๗.

เวลาค่ำวันนี้ พระเจ้าฟ้ายาเธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช จะได้เชิญเสด็จเจ้าประเทศ
สวีเดน, เจ้าประเทศรัสเซียแลเจ้าประเทศอังกฤษไปเสวยพระอาหารที่วังแห่ง ๑ และพระเจ้า
บรมวงษ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ จะได้เชิญเสด็จเจ้าประเทศญี่ปุ่นกับประเทศเคนมารคไป
เสวยพระอาหารที่วังอีกแห่ง ๑ ด้วย

๑๘.

การแต่งกาย (วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน)

(๑) เวลากลางวัน อรรคราชทูตพิเศษเฝ้าพระราชทานเลี้ยง แต่งเต็มยศชาว
ประคับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ (สายสพาย) ต่างประเทศอย่างชั้นสูงตามประเทศเจ้าผู้มิพระ-
เกียรติยศสูงตามที่ได้รับ หรือถ้าไม่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศต้องตามเจ้าประเทศ
ผู้มา ก็ประคับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ (สายสพาย) มหาจักรี หรือชั้นสูงสุดที่ได้รับพระราชทาน

(๒) เวลาเย็นพราหมณ์ถวายน้ำสังข์ แต่งคามปรกติ

๑๙.

วันที่ ๑ ธันวาคม (ตรงกับวัน ๖^{๑๑} ๑ ค่ำ) รัตนโกสินทรที่ ๑๓๐ (ปีกุนตรีชก
จุลศักราช ๑๒๗๓) เป็นวันตั้งพระราชพิธีสงฆ์รวมหัวเศกน่ายมิเศก ซึ่งได้ทำพิธีเศกมาแต่มหา

เจดีย์สถานทั้ง ๗ กับทั้งมณฑลทั้ง ๑๐ พร้อมกันกับเสกน้ำพระปริตมูรธาภิเศกสนาน ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเศกสมโภช เวลาเช้า ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนไตรแพร, พัดรองปักไหมบาตรฝ้าประดับมุก และยามแพรลายตารางนพระบรมราชาภิเศก แก่พระสงฆ์สมณศักดิ์ ๘๐ รูป (ยังไม่ครองไตร) ซึ่งจะได้สวดพระพุทธมนต์ในงานพระราชพิธีเวลาบ่าย แล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทรงศีล พระสงฆ์สวดถวายพรพระ จบแล้วทรงประเคนอาหารบิณฑบาตร พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน พระมหाराชครูพิธีพราหมณ์ถวายน้ำพระมหาสังข์ เมื่อนั้นแล้วทรงประเคนเครื่องไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา, ถวายอติเรก, แลถวายพระพรลาแล้ว เสด็จขึ้น

๒๐.

เวลากลางวัน เจ้าพระยามรราชเสนาบดีกระทรวงนครบาล จะได้เชิญเสด็จเจ้านานาประเทศทุกประเทศไปเสวยพระอาหารกลางวันที่บ้าน

๒๑.

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานจะได้จัดการพระราชพิธีสงฆ์ ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทั้งพระมณฑปพระกระยาसनาน แลจัดพระที่นั่งคฤศติมहाปราสาท ที่บรมราชาภิเศกในพระบรมมหาราชวัง แลพระอารามทั้งหลายกับวัดทั้งในกรุงแลหัวเมือง กับศาลาที่ทำการรัฐบาลทุกมณฑลในพระราชอาณาจักร์ จะได้จัดตั้งเครื่องสักการะบูชาตามประทีป พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ในพระอุโบสถทุกวัด กับทั้งที่ศาลาทำการรัฐบาลด้วย แลตามราชวิถีทางบกแลทางน้ำ, วังเจ้า, บ้านข้าราชการ, สถานที่ทำการต่างๆ แลบ้านเรือนประชาชน ทั้งเรือนแพแลเรือทั้งหลายในท้องน้ำ ทั้งในกรุงแลหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักร์ กำหนดจะได้แต่งตั้งเครื่องสักการะบูชาประดับธงทิวแลตามประทีป มีงานมโหรีศพเฉลิมพระเกียรติในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเศกสมโภชตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนเกราบ ๔ วัน ๔ คืน

๒๒.

เวลาบ่าย ๓ โมง พระสงฆ์สมณศักดิ์ ๘๐ รูป ซึ่งจะได้เจริญพระพุทธมนต์ เจ้านานาประเทศกับพระบรมวงษานุวงษ (เฉพาะพระองค์ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เสด็จในงานพระราชพิธี ซึ่งกระทรวงวังจะได้หมายทูตให้ทรงทราบ) เอกอัครราชทูตกับอัครราชทูตพิเศษแลทูตานุทูตประจำอยู่ในพระนคร ข้าทูลลอองธุลีพระบาท ฝ่ายทหารพลเรือนทั้งข้าราชการกระบวนหน้ากับตามเสด็จแลประจำการทั้งปวงนั้น ให้พร้อมยั้งที่ตามตำแหน่ง คือ

(๑) พระสงฆ์สมณศักดิ์ ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ในพระอุโบสถแต่สี่ศัควัดให้อยู่ในพระเมียงหลังหอมณฑียรธรรม ห้ามไม่ให้ออกเดินผ่านในลานพระอาราม (เป็นหน้าที่ของกระทรวงธรรมการจะจัดวางการค้ำยันกับกระทรวงวังคอยห้าม)

(๒) เจ้านานาประเทศ เสด็จรถเข้าประตูวิเศษไชยศรี มาประทับสงรถที่ประตูหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงพระดำเนินเข้าพระอารามตามทางปรางค์ เสด็จยังพระอุโบสถ ประทับพระเก้าอี้ในพระอุโบสถข้างขวาแลซ้ายเคียงสวดภาณวารตามตำแหน่ง ส่วนรถที่ส่งเสด็จแล้ววิ่งไปทางถนนในกำแพงพระบรมมหาราชวังข้างเหนือวัดพระศรีรัตนศาสดารามหยุดคอยรับเสด็จกลับที่ประตูพระอารามหน้าพระพุทธปรางค์ปราสาท (เป็นหน้าที่กระทรวงวังจะจัดรถให้หยุดอยู่เป็นแถวตามแนวทางมาให้ได้ระเบียบ)

ฯลฯ

ประวัติย่อ

เอกอัครราชทูตสุพรรณ เศวตมาลย์

วันเดือนปีเกิด	๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๔
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	พ.ศ. ๒๔๘๘ - นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
การทำงาน	พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ - รับราชการ ณ กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๔๙๒ - ๒๔๙๖ - ผู้ช่วยเลขานุการ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงย่างกุ้ง ประเทศพม่า พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๕ - เลขานุการเอก คณะผู้แทนถาวรไทยประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๕ - กงสุลใหญ่ ณ เมืองปิ้ง ประเทศมาเลเซีย พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ - รองอธิบดีกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ - อธิบดีกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๖ - อธิบดีกรมพิธีการทูต กระทรวงการต่างประเทศ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗ - พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ - เอกอัครราชทูต ณ กรุงไซ่ง่อน สาธารณรัฐเวียดนาม เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ - กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ - เอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ - ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ - เอกอัครราชทูต ณ กรุงสตอกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ - เกษียณอายุราชการ
ถึงแก่กรรม	๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ สิริอายุได้ ๘๐ ปี

ภาพคู่กับคุณโพยม (ภรรยา) ก่อนไปรับหน้าที่เอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี
ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙

ภาพทั้งครอบครัว ถ่ายที่กรุงเทพฯ ก่อนไปรับหน้าที่กงสุลใหญ่ ณ เมืองปีนัง
ประเทศมาเลเซีย ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐

ถ่ายคู่กับลูกชายคนเล็ก (อนุศิษฐ์) ที่สนามหญ้าในบริเวณสถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย เป็นวันที่ลูกชายเตรียมไปแสดงละครที่โรงเรียน St. Christopher's School ซึ่งอยู่ตรงข้ามสถานกงสุลใหญ่ ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓

ภาพขณะอายุ ๗๙ ปี ที่สนามเด็กเล่นที่กรุงเทพมหานคร กับหลานสาวคนแรก (เฟิร์น ศุภรัตน์ เตวตมาลย์) ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒

ภาพถ่ายการยื่นพระราชสาส์นตราตั้ง เข้ารับตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี
ต่อประธานาธิบดี Park Chung Hee ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙

แวะเที่ยววัด Bulguksa สาธารณรัฐเกาหลี ในฤดูหนาว แต่เสียดายวันนั้นไม่มีหิมะเกาะ
เหมือนภาพที่ทุกคนพยายามเก็บกันเมื่อไปวัดชื่อดังนี้ ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐

เดินทางโดยขบวนรถม้าเพื่อเข้าเฝ้า King Carl XVI Gustaf อย่างเป็นทางการ
เพื่อเข้ารับตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ กรุงสตอกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน
ซึ่งเป็นตำแหน่งสุดท้ายก่อนเกษียณอายุราชการ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

บริเวณพระราชวัง Kungliga Slottet (Royal Palace)
กรุงสตอกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓

ชื่อหนังสือ	วิวัฒนาการของประเพณีการรับแขกเมือง
ผู้แต่ง	สุบรรณ เศวตมาลย์ พิมพ์เป็นตอนๆ ในวารสารสารานุกรมย์ ปี ๒๔๙๙, ๒๕๐๐, ๒๕๐๑, ๒๕๐๗, ๒๕๐๘ และ ๒๕๑๗
จัดพิมพ์โดย	กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๖๕
บรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พิศภูมิวิถึ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
กองบรรณาธิการ	อรพินทร์ หาญชาญชัยกุล กองการทูตวัฒนธรรม กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ อัญชลี เรืองขจร กองการทูตวัฒนธรรม กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ภัทริยา ชูสกุล กองการทูตวัฒนธรรม กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
ปกและรูปเล่ม	ปิยะชัย แยมพวงทอง
จำนวนพิมพ์	๑,๐๐๐ เล่ม
โรงพิมพ์	บริษัท ดิวิชั่นการพิมพ์ จำกัด ๗๓ ซ.เพชรเกษม ๕๔ แยก ๓ ถ.เพชรเกษม แขวงบางด้วน เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ โทร. ๐๒-๘๐๕-๑๔๗๑
ISBN	978-919-341-10-6
ภาพหน้าปก	ภาพเขียนสีน้ำการรับราชทูตต่างประเทศสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

E-Book
&
Audio Book

" ประเพณีการรับราชทูต ย่อมเป็นการที่เจ้าของเมือง
ต้องระมัดระวังแต่โบราณมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ไม่ว่าจะในประเทศไหน ๆ
ด้วยราชทูตถือว่าเป็นผู้มาต่างพระองค์พระเจ้าแผ่นดินของตน
ถ้าเจ้าของเมืองไม่รับรอง หรือประพฤติน่าสมเกียรติยศ
ราชทูตก็หาว่าเป็นการประมาทหมิ่นไม่นับถือพระเจ้าแผ่นดิน
อาจจะเป็นเหตุให้ถึงหมองหมางทางพระราชไมตรีก็เป็นได้ "

(สุนทรณ เศรษฐมลัย)

